

PL ISSN 0033-202X

e-ISSN 2545-2487

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIwersytetu warszawskiego

przegląd biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	86
zeszyt	1

Warszawa 2018

RADA REDAKCYJNA

Ewa Głowacka – przewodnicząca (IINiB, UMK), Mariola Antczak (KliB UŁ),
Shifra Baruchson-Arbib (Bar-Ilan University, Israel),
Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (IDiI UJK), Artur Jazdon (UAM),
Maria Juda (IINiB UMCS), Bożena Koredczuk (IINiB UW),
Dariusz Kuźmina (WDiB UW), Tomasz Makowski (BN),
Krystyna Matusiak (University of Denver, USA), Maria Próchnicka (IINiB, UJ),
Barbara Sosińska-Kalata (WDiB UW), Anna Tokarska (IBiIN UŚ),
Katalin Varga (National Educational Library and Museum, Hungary),
Grażyna Wrona (INoI UP), Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia).

**Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego**

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*„Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+,
a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities,
Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.*

Pełne teksty roczników 1927-2015 dostępne są
w Archiwum Cyfrowym SBP: www.sbp.pl/archiwumcyfrowe
oraz w Mediotecze Wydziału Dziennikarstwa,
Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego:
<http://medioteka.uw.edu.pl/dlibra>.

PRZEGŁĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 86

2018

zeszyt 1

Kwartalnik „Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z liczbą 9 punktów

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- MAGDALENA WÓJCIK: Sztuczna inteligencja – potencjał dla procesów zarządzania informacją. 5
- JUSTYNA JASIEWICZ: Obszary, problemy i metody badawcze *library and information science*. Część II. 16
- URSZULA KNOP: Oferta politechnik w zakresie „Zeszytów Naukowych” i „Prac Naukowych” na podstawie bazy BazTech 33
- MICHAŁ MIROWSKI: Kartoteki haseł wzorcowych NUKAT i Biblioteki Narodowej – stan obecny, problemy i rozwiązania. 43

15-LECIE NUKAT

- EWA KOBIERSKA-MACIUSZKO: Na jubileusz 15-lecia Centralnego Katalogu Bibliotek Naukowych i Akademickich NUKAT 61
- Bibliografia selektywna katalogu centralnego NUKAT. Lata 1991-2017 (Ewa Kobierska-Maciuszko, współopr. Anna Gimlewicz) 77

POLEMIKA

- Nowe wydanie *Formatu MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki* – standard RDA w katalogu NUKAT (Leszek Śnieżko, Magdalena Rowińska) 87

SPRAWOZDANIA

- „200 Lat Ossolineum”. Konferencja jubileuszowa (Wrocław, 18-20 października 2017 r.) (Małgorzata Korczyńska-Derkacz). 95
- „Funkcje bibliotek – dawniej i dziś”. Konferencja naukowa (Wrocław, 22-23 listopada 2017 r.) (Dariusz Kardela) 100
- „Ochrona i bezpieczeństwo zasobów archiwalnych, bibliotecznych, muzealnych, galerii i innych instytucji kultury i nauki – dawniej i dziś”. Konferencja studencko-doktorancka kół naukowych bibliotekoznawców (Katowice, 5 grudnia 2017 r.) (Maria Kycler, Bogumiła Warząchowska) 104

ARTYKUŁY RECENZYJNE/RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

- Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego*. Red. Anna Mierzecka, Elżbieta Barbara Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, 2017 (Roman Batko) 109

Jakub Maciej Łubocki: <i>Okladka jako część dokumentu na przykładzie płyty gramofonowej w ujęciu bibliologicznym</i> . Warszawa: Wydaw. SBP, 2017 (Dariusz Grygrowski)	115
Przegląd piśmiennictwa krajowego (Barbara Koryś)	124
Z lektur zagranicznych (Jacek Wojciechowski)	128
Z ŻYCIA SBP.	145
WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW	151

"The Library Review" was awarded nine points in the official register of journals
of Polish Ministry of Science and Higher Education

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

MAGDALENA WÓJCIK: Artificial Intelligence – a Potential for Information Management Processes	5
JUSTYNA JASIEWICZ: Areas, Issues and Research Methods in Library and Information Science. Part II	16
URSZULA KNOP: Research Bulletins („Zeszyty Naukowe” and „Prace Naukowe”) Published by Polish Universities of Technology – the Analysis of BazTech Database Content	33
MICHAŁ MIROWSKI: NUKAT Union Authority File versus National Library of Poland Authority File – Status Quo, Issues and Solutions.	43

15TH ANNIVERSARY OF NUKAT UNION CATALOG

EWA KOBIERSKA-MACIUSZKO: On the 15h anniversary of NUKAT – the union catalog of Polish research and academic libraries.	61
NUKAT union catalog – a selective bibliography (1991-2017) (<i>Ewa Kobierska-Maciuszko</i> , co-authored by <i>Anna Gimlewicz</i>)	77

POLEMICS

New edition of “MARC21 bibliographic format for books” – RDA standard in NUKAT union catalog (<i>Leszek Śnieżko, Magdalena Rowińska</i>)	87
--	----

REPORTS

„Two centuries of Ossolineum”. Anniversary conference (Wrocław, October 18-20, 2017) (<i>Małgorzata Korczyńska-Derkacz</i>)	95
„Functions of libraries – earlier and today”. Scientific conference (Wrocław, November 22-23, 2017) (<i>Dariusz Kardela</i>)	100
„Protection and safety of the resources of archives, libraries, museums, galleries and other institutions of culture and science – earlier and today”. A conference for students and doctoral students organized by the LIS student research groups (Katowice, December 5, 2017) (<i>Maria Kycler, Bogumiła Warząchowska</i>)	104

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

<i>Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego (Institutions of culture as centers of social life)</i> . Eds Anna Mierzecka, Elżbieta Barbara Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, 2017 (Roman Batko)	109
Jakub Maciej Łubocki: <i>Okladka jako część dokumentu na przykładzie płyty gramofonowej w ujęciu bibliologicznym (Covers as document parts as exemplified by the gramophone records – a bibliological perspective)</i> . Warszawa: Wydaw. SBP, 2017 (Dariusz Grygrowski)	115
Polish literature survey (Barbara Koryś)	124
Foreign publications (Jacek Wojciechowski)	128
NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION)	145
GUIDELINES FOR AUTHORS	155

MAGDALENA WÓJCIK
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: magda.wojcik@uj.edu.pl

SZTUCZNA INTELIGENCJA – POTENCJAŁ DLA PROCESÓW ZARZĄDZANIA INFORMACJĄ

Magdalena Wójcik, dr, adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej zainteresowania badawcze obejmują problematykę nowych form komunikacji w Internecie, w tym szczególnie mediów społecznościowych i ich związków z działalnością instytucji książki. Najważniejsze publikacje to: *Web 2.0 w działalności usługowej instytucji książki* (Kraków, 2013), *Rozszerzona rzeczywistość – potencjał badawczy z perspektywy bibliologii i informatologii*, „Przegląd Biblioteczny” 2014, z. 4, s. 565-581 oraz *The Use of Web 2.0 Services by Urban Public Libraries in Poland: Changes over the Years 2011-2013*, „Libri” 2015, vol. 65, iss. 2, Pages 91-103.

SŁOWA KLUCZOWE: Systemy informacyjno-wyszukiwawcze. Sztuczna inteligencja. Zarządzanie informacją.

ABSTRAKT: **Teza/cel** – Przedmiot artykułu stanowią rozwiązania z zakresu sztucznej inteligencji, które mogą być stosowane w procesach wyszukiwania i przetwarzania informacji. Celem jest określenie głównych kierunków potencjalnego wykorzystania sztucznej inteligencji dla procesów zarządzania informacją. **Metoda** – Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa. Przeprowadzono wyszukiwanie w katalogu Biblioteki Narodowej, katalogu WorldCat oraz przeszukano zagraniczne bazy danych używając narzędzia Google Scholar. Pod uwagę wzięto wyłącznie prace w opublikowane w języku polskim i angielskim w latach 2011-2016. Dodatkowo przeszukano także zasoby sieciowe przy użyciu wyszukiwarek globalnych i multiwyszukiwarek. Zebrany materiał poddano analizie celem ustalenia głównych

kierunków badań nad zastosowaniem sztucznej inteligencji w procesach zarządzania informacją. **Wyniki** – W rezultacie dokonano przeglądu kluczowych rozwiązań, które mogą się okazać użyteczne z punktu widzenia informatologii oraz sformułowano wnioski dotyczące perspektyw rozwoju tej technologii i jej wpływu na zarządzanie informacją. **Wnioski:** Przeprowadzona analiza pokazała duży potencjał sztucznej inteligencji dla zarządzania informacją.

WSTĘP

Procesy zarządzania informacją są współcześnie realizowane lub wspomagane za pomocą narzędzi teleinformatycznych (Kubiak, 2013; Furmaniewicz & Sołtysik-Piorunkiewicz & Ziuziański, 2015). Katalog technologii użytecznych dla wyszukiwania, przetwarzania i udostępniania informacji stale się poszerza: możliwości związane z wykorzystaniem środowiska Internetu, mediów społecznościowych czy technologii mobilnych są coraz częściej uzupełniane przez narzędzia reprezentujące koncepcje takie jak: wirtualna i rozszerzona rzeczywistość, tzw. Internet rzeczy (ang. *Internet of Things*) czy techniki holograficzne. Jedną z dynamicznie rozwijających się technologii, która potencjalnie może mieć znaczny wpływ na kształt zarządzania informacją jest sztuczna inteligencja (ang. *Artificial Intelligence*, AI). Niektóre rozwiązania z zakresu AI są już szeroko wdrażane do czynności związanych z przetwarzaniem danych, najczęściej w postaci tzw. systemów ekspertowych, pozostaje jednak przeanalizować najnowsze osiągnięcia i perspektywy rozwoju sztucznej inteligencji oraz skutki tego procesu dla zarządzania informacją.

PRZEDMIOT I CEL

Przedmiot artykułu stanowią rozwiązania z zakresu sztucznej inteligencji, które mogą być stosowane w procesach wyszukiwania i przetwarzania informacji. Celem jest określenie potencjału sztucznej inteligencji dla procesów zarządzania informacją. Do celów szczegółowych można zaliczyć:

- ustalenie stanu badań nad wykorzystaniem sztucznej inteligencji w procesach wyszukiwania i przetwarzania informacji,
- dokonanie przeglądu kluczowych rozwiązań, które mogą się okazać użyteczne z punktu widzenia informatologii,
- sformułowanie wniosków dotyczących perspektyw rozwoju tej technologii i jej wpływu na zarządzanie informacją.

KLUCZOWE TERMINY

Rozwiązania z zakresu sztucznej inteligencji są wynikiem badań interdyscyplinarnych z pogranicza nauk społecznych, informatyki, matematyki oraz automatyki i robotyki (Frankish & Ramsey, 2014). W obrębie badań nad sztucz-

ną inteligencją dąży się do stworzenia programów komputerowych zdolnych do rozwiązywania niestandardowych problemów, których nie da się wyrazić prostym algorytmem (Kulkarni & Joshi, 2015). W klasycznych definicjach mianem sztucznej inteligencji określa się programy radzące sobie z zadaniami, które, gdyby wykonywał je człowiek, wymagałyby od niego inteligencji. Rozstrzygnięcie o przynależności danego narzędzia do kategorii AI nie jest jednak łatwe. Kontrowersje wokół definiowania i rozumienia pojęcia sztucznej inteligencji biorą się w dużym stopniu z trudności w precyzowaniu samego pojęcia inteligencji i faktu, że niektóre formy AI, w tym tzw. superinteligencja, mogą rozwijać kategorie działania diametralnie różne od ludzkich, a jednak we współczesnym rozumieniu inteligentne (Bostrom, 2014). Przyjmuje się najczęściej, że aby program spełniał cechy sztucznej inteligencji, musi posiadać zdolność podejmowania decyzji na podstawie niepełnych danych, posługiwać się językiem naturalnym lub diagnozować problemy i przewidywać konsekwencje. Trudności sprawia jednak również pomiar tych cech. Jednym z klasycznych narzędzi oceny zdolności programu komputerowego do posługiwania się językiem naturalnym jest na przykład tzw. test Turinga opracowany w latach 50. XX w. (Rózanowski, 2007). Mimo pojawiających się co jakiś czas w portalach branżowych doniesień o zdaniu przez maszynę testu Turinga (np. przez chatbot Eugene Goostman), wśród ekspertów i komentatorów nie ma zgodności, czy raportowane próby faktycznie spełniają wszystkie warunki zaliczenia testu, a nawet jeśli, to czy faktycznie zaliczenie testu przez program ma znaczenie dla współczesnych badań nad AI (Lemański, 2014; Taler, 2014). Podobnie trudno ocenić inne cechy inteligentnych systemów.

Na potrzeby rozważań w tym artykule przyjmuje się, że mianem sztucznej inteligencji można określić programy komputerowe, które rozwiązują skomplikowane problemy w nieszablonowy sposób, wykraczający poza standardowe algorytmy i posiadają zdolność maszynowego uczenia się i doskonalenia swoich funkcji.

METODA

Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa. Przeprowadzono wyszukiwanie w katalogu Biblioteki Narodowej, katalogu WorldCat oraz przeszukano zagraniczne bazy danych używając narzędzia Google Scholar. Pod uwagę wzięto wyłącznie prace opublikowane w języku polskim i angielskim w latach 2011-2016, przy czym ostatni analizowany rok (2016) został uwzględniony w niepełnym wymiarze. Autorka wzięła pod uwagę jedynie prace, które ukazały się w pierwszej połowie roku. Dodatkowo przeszukano także zasoby sieciowe przy użyciu wyszukiwarek globalnych i multiwyszukiwarek, dokonano analizy zawartości czasopisma *Artificial Intelligence* oraz portali stowarzyszeń naukowych i profesjonalnych zajmujących się sztuczną inteligencją, takich jak: Association for the

Advancement of Artificial Intelligence, European Neural Network Society, International Neural Network Society oraz IEEE Computational Intelligence Society. Zebrany materiał poddano analizie jakościowej celem ustalenia głównych kierunków badań nad zastosowaniem sztucznej inteligencji w procesach zarządzania informacją.

STAN BADAŃ

Przeprowadzona analiza stanu badań pokazała, że problematyka sztucznej inteligencji była w latach 2011-2016 popularnym tematem badawczym. Omawiano cechy i specyfikę tej technologii (Ginsberg, 2012; Warwick, 2013; Nilsson, 2014), najnowsze osiągnięcia (Riedl, 2016) oraz perspektywy rozwoju dyscypliny (Müller & Bostrom, 2014; 2016). Problemy związane z zastosowaniem AI w zarządzaniu informacją były podnoszone rzadziej, szczególnie na gruncie bibliologii i informatologii. Wśród prac dotyczących tej problematyki można wyróżnić kilka głównych kierunków rozważań:

- reprezentacja wiedzy w systemach opartych o AI (Krause & Clark, 2012; Bench-Capon, 2014),
- tworzenie baz wiedzy wykorzystujących mechanizmy AI (Brodie & Mylopoulos, 2012; Hoffart et al., 2013),
- przetwarzanie wielkich danych przy użyciu AI (O’Leary, 2013; Divya & Singh, 2015).

Do najciekawszych, z punktu widzenia przedmiotu artykułu, prac można zaliczyć: *Knowledge processing and applied artificial intelligence* (Dutta, 2014), książkę, w której kompleksowo omówiono procesy reprezentacji wiedzy w systemach AI uwzględniając aspekty koncepcyjne, strategiczne, techniczne i filozoficzne oraz *Artificial Intelligence for Knowledge Management* (Mercier-Laurent & Owoc & Boulanger, 2016), pracę zbiorową stanowiącą pokłosie międzynarodowej konferencji poświęconej wykorzystaniu sztucznej inteligencji w zarządzaniu informacją i wiedzą. Spośród artykułów na szczególną uwagę zasługuje *Classification of Big Data Through Artificial Intelligence*, publikacja poruszająca istotny problem przetwarzania i opisu tzw. wielkich danych w systemach opartych o rozwiązania AI (Divya & Singh, 2015) oraz *Future progress in artificial intelligence: A survey of expert opinion* (Müller & Bostrom, 2016), artykuł omawiający perspektywy dalszego rozwoju sztucznej inteligencji.

SZTUCZNA INTELIGENCJA – PRZEGLĄD KLUCZOWYCH ROZWIĄZAŃ

Jednym z najpopularniejszych zastosowań AI są systemy ekspertowe, które wykorzystują bazy wiedzy do rozwiązywania skomplikowanych problemów, często w warunkach niepełnych danych (Pacholski, 2012; No-

galski & Niewiadomski, 2015). Celem wdrażania takich systemów jest najczęściej ułatwienie człowiekowi podejmowania trafnych decyzji. Systemy tego rodzaju działają na różnych poziomach szczegółowości i zaawansowania – od stosunkowo prostych mechanizmów analitycznych do skomplikowanych systemów doradczych i decyzyjnych, stosowanych w nauce, biznesie, medycynie czy inżynierii. Przykładem mogą być systemy ekspertowe Cogito rozwijane przez firmę Expert System, które wspierają procesy decyzyjne w oparciu o analizy semantyczne nieustrukturyzowanych zbiorów danych i przetwarzanie języka naturalnego (*Expert System*, 2016).

Powszechne jest także stosowanie rozwiązań AI do rozpoznawania mowy, pisma, obrazów, automatycznego tłumaczenia tekstów (głównie technicznych), a także w sektorze rozrywki do tworzenia wirtualnych przeciwników w wielu grach oraz tworzenia automatycznie generowanej sztuki (Sarangi & Ahmed, 2013; Edlund, 2015; JayaMohan et al., 2015; Lucas et al., 2015). Ciekawym przykładem z ostatnich lat jest rozwijany przez firmę Google projekt rozpoznawania obrazów przez sztuczną inteligencję działającą w oparciu o oprogramowanie TensorFlow. Nieoczekiwanym efektem działania oprogramowania jest kolekcja surrealistycznych dzieł sztuki stworzonych przez AI w oparciu o kreatywne rozpoznawanie obrazów (Titcomb, 2015). Inny przykład to oprogramowanie Google Planet, które rozpoznaje miejsca uwiecznione na fotografiach nie używając geotagów (Stone, 2016). Własne rozwiązania w tym zakresie proponuje również jeden z konkurentów Google’a w ramach projektu Facebook AI Research (FAIR). Projekt został zapoczątkowany w 2013 r. w celu rozwijania badań nad sztuczną inteligencją, szczególnie w zakresie rozpoznawania obrazów, ewaluacji danych i prognozowania (*Facebook AI Research*, 2016). Ciekawym projektem jest również Valossa, projekt wyszukiwarki filmów, która umożliwia identyfikację filmów na podstawie szczątkowych informacji formułowanych w języku naturalnym (*Valossa*, 2016).

Większość współczesnych programów AI, w tym wymienione wcześniej, opiera swoje działanie na koncepcji tzw. sieci neuronowych (ang. *neural networks*), które uczą się rozpoznawania wzorów i powiązań między obiektami poprzez ekspozycję sieci na bazy danych zawierające olbrzymią liczbę zróżnicowanych przykładów obrazujących pożądane obiekty (Schmidhuber, 2015). Dzięki rozwojowi sieci neuronowych technologia AI rozwija się i pokonuje kolejne ograniczenia. Do niedawna jednym z obszarów, w których sztuczna inteligencja nie mogła równać się z człowiekiem, była starochińska gra go. Dnia 15 marca 2016 r., należący do firmy Google program AlphaGo, będący częścią większego projektu DeepMind, pokonał po raz pierwszy mistrza tej gry Lee Sedola (*AlphaGo*, 2016), co otwiera nowe perspektywy dla badań AI. W tym kontekście warto zaznaczyć, że rozwój rozwiązań AI, szczególnie takich, które mają wchodzić w interakcję z człowiekiem, jest uzależniony nie tylko od rozwiązań technologicz-

nych, ale także od postaw i zachowań użytkowników. Dobrą ilustrację tej tezy stanowi przykład porażki firmy Microsoft, która zmuszona była do zamknięcia eksperymentu z czatbotem Tay w ciągu niespełna 24 godzin od inauguracji. Idea programu opierała się na stworzeniu fikcyjnej osobowości, amerykańskiej nastolatki o imieniu Tay, która poprzez rozmowę z ludźmi w mediach społecznościowych miała nabywać wiedzę o świecie, uczyć się języka naturalnego i poprawiać swoje właściwości. Powodem zamknięcia projektu były nie tyle wady samego programu, ile treści dostarczane przez użytkowników – w ciągu kilku godzin program Tay został nauczony przez Internautów wyrażania kontrowersyjnych poglądów politycznych oraz epatowania treściami rasistowskimi (Pająk, 2016). Pokazuje to, że rozwój sztucznej inteligencji wymaga nie tylko wypracowania rozwiązań technologicznych, ale także społecznej odpowiedzialności jej użytkowników.

SZTUCZNA INTELIGENCJA – PERSPEKTYWY DLA ZARZĄDZANIA INFORMACJĄ

W oparciu o analizę literatury przedmiotu, można przyjąć założenie, że przyszłość wykorzystania AI w zarządzaniu informacją, choć raczej ta bardziej odległa, opiera się na zaadaptowaniu rozwiązań z zakresu tzw. silnej sztucznej inteligencji (ang. *Strong AI*). Pojęcie to zostało wprowadzone na określenie nurtu w badaniach nad sztuczną inteligencją, których celem jest stworzenie systemów mogących posiadać wszystkie cechy i możliwości ludzkiego mózgu (Serov, 2013; Handzel & Gajer, 2014). Przykładem takiego projektu może być Blue Brain Project, którego celem jest stworzenie wirtualnego mózgu (*The Blue Brain...*, 2016) oraz Human Brain Project, który dąży do drobiazgowego odtworzenia działania ludzkiego mózgu bez uproszczeń (*Human Brain...*, 2016). Badania nad systemami reprezentującymi silną sztuczną inteligencję są dynamicznie rozwijane i zdaniem wielu badaczy oraz praktyków mogą stanowić przyszłość badań nad AI, choć na razie znajdują się jeszcze w początkowym stadium (Awad, Khanna, 2015; Tarling, 2015) trudno zatem nawet w przybliżeniu wnioskować o ich wpływie na procesy zarządzania informacją.

W bliższej perspektywie na uwagę zasługują niektóre kierunki badań reprezentujące nurt tzw. słabej sztucznej inteligencji (ang. *Weak AI*), a więc badań skoncentrowanych na stworzeniu funkcjonalnych systemów zachowujących się podobnie do człowieka, ale nie dających odpowiedzi na pytanie o sposób działania ludzkiego mózgu. Wśród kluczowych kierunków tego rodzaju badań, które będą się rozwijać, wymieniane są najczęściej zjawiska, takie jak: rozwój sieci neuronowych, maszynowego uczenia się i rozpoznawania wzorów, rozpoznawanie emocji i języka naturalnego, rozwój wirtualnych asystentów, przetwarzanie wielkich danych i rozwój

zaawansowanych systemów ekspertowych (Brownlee, 2015). Rozwiązania z zakresu AI należące do wymienionych nurtów mają szansę wspierać procesy zarządzania informacją umożliwiając szybsze, dokładniejsze i coraz bardziej zaawansowane przetwarzanie danych. Zaawansowane systemy ekspertowe mogłyby ułatwić proces analizy dużych zbiorów nieustrukturyzowanych danych pochodzących z różnych źródeł i ułatwić procesy decyzyjne i doradcze. Sztuczna inteligencja tworzy również szerokie perspektywy tworzenia baz wiedzy umożliwiających przeszukiwanie w języku naturalnym dużych zbiorów danych, nawet w warunkach niepełnej wiedzy użytkownika o wyszukiwanym obiekcie. Czatboty, podobne do Eugene Goostman czy Tay, mogłyby wyręczyć specjalistów w rozwiązywaniu często pojawiających się problemów zastępując lub uzupełniając rozmowę ze specjalistą. Sztuczna inteligencja przynosi nie tylko perspektywy dla działań praktycznych, ale stanowi także interesujący kierunek badań interdyscyplinarnych z pogranicza nauk społecznych, humanistycznych i ścisłych, w który – jak na razie – wkład zarządzania informacją jest niewielki. Z perspektywy bibliologii i informatologii szczególnie ciekawa mogłaby się okazać analiza sposobów organizacji wiedzy w systemach bazujących na sztucznej inteligencji, jak również badanie zachowań informacyjnych ich użytkowników.

WNIOSKI

Rozwój badań nad sztuczną inteligencją budzi nadzieje, ale także niepokój. Znane osoby publiczne związane z branżą technologiczną, takie jak Elon Musk czy Bill Gates wyrażają obawy związane z niektórymi kierunkami rozwoju sztucznej inteligencji. Poglądy te podzielają również przedstawiciele świata nauki, w tym znany fizyk Stephen Hawking (Thompson, 2015; Vanian, 2015). Głównym źródłem obaw jest tzw. *AI control problem*, a więc potencjalna niezdolność człowieka do kontroli zaawansowanych rozwiązań z zakresu sztucznej inteligencji, szczególnie w sytuacji wystąpienia tzw. osobliwości technologicznej (ang. *singularity*), a więc momentu, w którym działania maszyn znajdą się poza zasięgiem rozumowania człowieka (Davis, 2014). W dyskursie publicznym, szczególnie niepokój budzi wizja równoległego i dynamicznego rozwoju AI i robotyki oraz wizja utraty pracy na rzecz maszyn (Ito, 2014). Wątpliwości budzi również kwestia społecznej, etycznej i prawnej odpowiedzialności za skutki decyzji podejmowanych przez programy AI autonomicznie lub będące wynikiem ich ekspertyzy (Ashrafian, 2015). Pokazuje to, że rozwój badań nad sztuczną inteligencją wymaga nie tylko rozwiązania problemów technicznych, ale także społecznych.

BIBLIOGRAFIA

- AlphaGo (2016) [online], [dostęp: 12.03.2016]. Dostępny w WWW: <<https://deepmind.com/alphago>>.
- Ashrafian, Hutan (2015). AIonAI: A humanitarian law of artificial intelligence and robotics. *Science and Engineering Ethics*, vol. 21.1, pp. 29-40.
- Awad, Mariette; Khanna, Rahul (2015). *Efficient Learning Machines: Theories, Concepts, and Applications for Engineers and System Designers*. New York: Apress Open.
- Bench-Capon, Trevor (2014). *Knowledge representation: an approach to artificial intelligence*. London: Academic Press [online], [dostęp: 11.03.2016]. Dostępny w WWW: <https://books.google.pl/books?hl=pl&lr=&id=u8vSBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Knowledge+representation:+an+approach+to+artificial+intelligence&ots=NQMTk_6JXn&sig=0dHjSjgK0eDo_cIVuKPVIheTZNc&redir_esc=y#v=onepage&q=Knowledge%20representation%3A%20an%20approach%20to%20artificial%20intelligence&f=false>.
- Bostrom, Nick (2014). *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Oxford: Oxford University Press.
- Brodie, Michael L.; Mylopoulos, John eds. (2012). *On knowledge base management systems: integrating artificial intelligence and database technologies*. Springer Science & Business Media.
- Brownlee, John (2015). *Microsoft: 2016 Will Be The Year Of AI* [online], [dostęp: 14.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.fastcodesign.com/3054388/microsoft-2016-will-be-the-year-of-ai>>.
- Davis, Ernest (2014). The Singularity and the State of the Art in Artificial Intelligence: The technological singularity [online], [dostęp: 14.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://ubiquity.acm.org/article.cfm?id=2667640>>.
- Divya, Amit Jain; Singh, Gagandeep (2015). Classification of Big Data Through Artificial Intelligence. *International Journal of Computer Science and Mobile Computing* [online], vol. 4 iss. 8, pp. 17-25 [dostęp: 14.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.ijcsmc.com/docs/papers/August2015/V4I8201503.pdf>>
- Edlund, Mattias (2015). Artificial Intelligence in Games: Faking Human Behavior [online], [dostęp: 14.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:841262/FULLTEXT01.pdf>>.
- Expert System (2016) [online], [dostęp: 12.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://expert-system.com/discover-cogito-demo/>>.
- Facebook AI Research (2016) [online], [dostęp: 12.03.2016]. Dostępny w WWW: <<https://research.facebook.com/publications/ai/>>.
- Frankish, Keith; Ramsey, William M. eds. (2014). *The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence* [online]. Cambridge University Press [dostęp: 12.03.2016]. Dostępny w WWW: <https://books.google.pl/books?id=RYOYAwwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=artificial+intelligence&hl=pl&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=artificial%20intelligence&f=false>.
- Furmankiewicz, Małgorzata; Sołtysik-Piorunkiewicz, Anna; Ziuziański, Piotr (2015). Wykorzystanie technologii ICT w społeczeństwie informacyjnym w świetle badań systemów zarządzania wiedzą w e-zdrowiu [online], [dostęp: 10.03.2016]. Dostępny w WWW: <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/7807/_Wykorzystanie%20technologii%20ICT%20w%20spo%20ecze%20stwie%20informacyjnym%20w%20%20wiel%20bada%20%20system%20F3w%20zarz%20dzania%20wiedz%20%20w%20e-zdrowiu.pdf?sequence=1>.

- Ginsberg, Matt (2012). *Essentials of artificial intelligence*. San Francisco: Morgan Kaufmann Publishers [online], [dostęp: 30.03.2016]. Dostępny w WWW: <https://books.google.pl/books?id=VHVQtGIECgwC&pg=PA415&dq=Essentials+of+artificial+intell&hl=pl&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=Essentials%20of%20artificial%20intell&f=false>.
- Handzel, Zbigniew; Gajer, Mirosław (2014). O silnej sztucznej inteligencji. *Elektronika: konstrukcje, technologie, zastosowania*, R. 55, nr 8, s. 79-82.
- Hoffart, Johannes et al. (2013). YAGO2: A spatially and temporally enhanced knowledge base from Wikipedia. *Artificial Intelligence*, vol. 194, pp. 28-61.
- Human Brain Project (2016) [online], [dostęp: 12.03.2016]. Dostępny w WWW: <<https://www.humanbrainproject.eu/pl>>.
- Ito, Aki (2014). Your Job Taught to Machines Puts Half U.S. Work at Risk [online], [dostęp: 17.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-03-12/your-job-taught-to-machines-puts-half-u-s-work-at-risk>>.
- JayaMohan, C., et al. (2015). Face Recognition under Expressions and Lighting Variations using Artificial Intelligence and Image Synthesizing. *International Journal of Computer Science and Network Security (IJCSNS)*, vol. 15.9, pp. 59-63 [online], [dostęp: 17.03.2016]. Dostępny w WWW: <http://paper.ijcsns.org/07_book/201509/20150911.pdf>.
- Krause, Paul; Clark, Dominic (2012). Representing uncertain knowledge: an artificial intelligence approach. London: Springer Science & Business Media.
- Kubiak, Krzysztof (2013). Wpływ technologii informatycznej na przepływ wiedzy w przedsiębiorstwach high-tech. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 35, s. 277-285.
- Kulkarni, Parag; Joshi, Prachi (2015). *Artificial Intelligence: Building Intelligent Systems*. Delhi: PHI Learning Private Limited [online], [dostęp: 18.03.2016]. Dostępny w WWW: <https://books.google.pl/books?id=JwW-CAAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=artificial+intelligence&hl=pl&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=artificial%20intelligence&f=false>.
- Lemański, Andrzej (2014). *Test Turinga zdany? Jak co roku* [online], [dostęp: 21.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://mensis.pl/test-turinga-zdany-jak-co-roku/>>.
- Lucas, Simon M. et al. (2015). Artificial and Computational Intelligence in Games: Integration Dagstuhl Seminar. *Dagstuhl Reports*, vol. 5.1 [online], [dostęp: 17.03.2016]. Dostępny w WWW: <http://drops.dagstuhl.de/opus/volltexte/2015/5040/pdf/dagrep_v005_i001_p207_s15051.pdf>.
- Mercier-Laurent, Eunika; Owoc, Mieczysław Lech; Danielle Boulanger, eds (2014). Artificial Intelligence for Knowledge Management: Second IFIP WG 12.6 International Workshop, AI4KM 2014, Warsaw, Poland, September 7-10, 2014. *Revised Selected Papers*, vol. 469 [online], [dostęp: 17.03.2016]. Dostępny w WWW: <https://books.google.pl/books?hl=pl&lr=&id=FTyFCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=wszystkiewtytu-le:+%22artificial+intelligence%22+%22knowledge+management%22&ots=iqN9ujkuwQ&sig=dngZc0LNGtZksfqepOqXhmflvMo&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false>.
- Müller, Vincent C.; Bostrom, Nick (2016). Future progress in artificial intelligence: A survey of expert opinion 469 [online], [dostęp: 18.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://philpapers.org/archive/MLLFPI.pdf>>.
- Müller, Vincent C.; Bostrom, Nick (2014). Future progress in artificial intelligence: A poll among experts. *AI Matters*, vol. 1.1, pp. 9-11.
- Nilsson, Nils J. (2014). *Principles of artificial intelligence*. Los Altos: Morgan Kaufman.
- Nogański, Bogdan; Niewiadomski, Przemysław (2015). Koncepcja i zastosowanie systemu ekspertowego wspomagającego działania implementacyjne-profilaktyka antykrzysowa w obszarze kosztów. *Marketing i Rynek*, nr 5, s. 187-205.

- O'Leary, Daniel E. (2013). Artificial intelligence and big data. *IEEE Intelligent Systems*, vol. 2, pp. 96-99.
- Pacholski, Leszek (2012). Systemy ekspertowe i sztuczna inteligencja. Poznań: Wydaw. Politechniki Poznańskiej.
- Pająk, Przemysław (2016). To zdarzyło się naprawdę – bot Microsoftu zafascynował się Hitlerem i został rasistą [online], [dostęp: 17.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.spidersweb.pl/2016/03/tay-bot-microsoft-sztuczna-inteligencja.html>>.
- Riedl, Mark O. (2016). Computational Narrative Intelligence: A Human-Centered Goal for Artificial Intelligence. *ArXiv preprint* arXiv:1602.06484 (preprint) [online], [dostęp: 10.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://arxiv.org/pdf/1602.06484.pdf>>.
- Sarangi, Pradeepta K.; Ahmed, Parvez (2013). Recognition of handwritten odia numerals using artificial intelligence techniques. *International Journal of Computer Science*, vol. 2.02, pp. 41-48 [online], [dostęp: 19.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.journalofcomputerscience.com/2013Issue/Apr13/V2No02Apr13P011.pdf>>.
- Schmidhuber, Jürgen (2015). Deep learning in neural networks: An overview. *Neural Networks*, vol. 61 (2015), pp. 85-117 [online], [dostęp: 87.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://arxiv.org/pdf/1404.7828.pdf>>.
- Serov, Alexander (2013). Subjective Reality and Strong Artificial Intelligence. *ArXiv preprint* arXiv:1301.6359 (2013) [online], [dostęp: 17.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1301/1301.6359.pdf>>.
- Stone, Maddle (2016). Google's New AI Can Tell Where Your Photo Was Taken Without Using Geotags [online], [dostęp: 11.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://gizmodo.com/googles-new-ai-can-tell-where-your-photo-was-taken-with-1761125788>>.
- Taler, Hubert (2014). Komputer przekonał ludzi, że jest... 13-letnim chłopcem z Ukrainy. *Test Turinga zdany!* [online], [dostęp: 10.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.spidersweb.pl/2014/06/test-turinga-zdany.html>>.
- Tarling, Samuel (2015). *Why we need Strong A.I* [online], [dostęp: 12.03.2016]. Dostępny w WWW: <<https://www.linkedin.com/pulse/why-we-need-strong-ai-samuel-tarling>>.
- The Blue Brain Project EPFL (2016) [online], [dostęp: 12.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://bluebrain.epfl.ch/>>.
- Thombson, Cedie (2015). *The real problem with artificial intelligence* [online], [dostęp: 25.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.techinsider.io/autonomous-artificial-intelligence-is-the-real-threat-2015-9>>.
- Titcomb, James (2015). *Google's artificial intelligence interprets photos as animal faces, with creepy results* [online], [dostęp: 27.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.telegraph.co.uk/technology/google/11684183/Googles-artificial-intelligence-interprets-photos-as-animals-with-creepy-results.html>>.
- Valossa (2016) [online], [dostęp: 12.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://www.whatismymovie.com/>>.
- Vanian, Jonathan (2015). *Why Elon Musk is donating millions to make artificial intelligence safer* [online], [dostęp: 17.03.2016]. Dostępny w WWW: <<http://fortune.com/2015/07/01/elon-musk-artificial-intelligence/>>.
- Warwick, Kevin (2013). *Artificial intelligence: the basics*. New York: Routledge.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 1 grudnia 2016 r.

MAGDALENA WÓJCIK
Institute of Information and Library Studies
Jagiellonian University
e-mail: magda.wojcik@uj.edu.pl

ARTIFICIAL INTELLIGENCE – A POTENTIAL FOR INFORMATION MANAGEMENT PROCESSES

KEYWORDS: Information retrieval systems. Artificial intelligence. Information management.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The article is a discussion of artificial intelligence solutions which may be applied in information retrieval and processing. The author intends to define main trends for future application of artificial intelligence in information management processes. **Method** – The literature analysis was used – the author searched the OPAC of the National Library of Poland, WorldCat database and foreign databases available through Google Scholar tool, taking into consideration only literature in Polish and English published from 2011 to 2016. In addition to that, the general web resources were searched with global search and discovery tools. The collected data were analyzed to specify main trends in research on the application of artificial intelligence in information management processes. **Results** – The result of the analysis is a survey of key solutions useful from the point of view of information researchers and a set of conclusions concerning the development of artificial intelligence and its impact on information management. **Conclusions** – The analysis done by the author proves a considerable potential of artificial intelligence for information management.

JUSTYNA JASIEWICZ
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski
e-mail: justyna.jasiewicz@uw.edu.pl

OBSZARY, PROBLEMY I METODY BADAWCZE LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE CZĘŚĆ DRUGA

Justyna Jasiewicz, dr, adiunkt na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego. Zajmuje się problemem kompetencji informacyjnych młodzieży, społecznymi konsekwencjami korzystania z Internetu oraz przemianami mediów masowych w perspektywie rozwoju ICT. Autorka publikacji *Kompetencje informacyjne młodzieży* (Warszawa, 2012) oraz licznych artykułów naukowych i popularnonaukowych publikowanych w pracach zbiorowych: „Przeglądzie Bibliotecznym”, „Information-Wissenschaft und Praxis”, „Gazecie Wyborczej”; współautorka pracy *Informacja zdrowotne. Oczekiwania i kompetencje polskich użytkowników* (Warszawa 2013). Członkini

licznych zespołów badawczych, ekspertka szeregu organizacji pozarządowych, w tym Fundacji Orange i Fundacji Nowoczesna Polska, w latach 2014-2016 head of research w Centrum Cyfrowym Projekt: Polska.

SŁOWA KLUCZOWE: Bibliologia i informatologia. Bibliometria *Library and information science*. Metody badawcze.

ABSTRAKT: **Cel** – Celem niniejszego badania jest określenie kluczowych obszarów badawczych, które obecnie dominują w dyscyplinie *library and information science* oraz identyfikacja najczęściej wykorzystywanych metod i technik badawczych. Jest to druga część artykułu otwierającego cykl tekstów poświęconych problematyce metod badawczych stosowanych w obszarze LIS. **Metoda** – Na potrzeby opracowania niniejszego artykułu przeprowadzono przegląd piśmiennictwa (w pierwszej części) oraz analizę bibliometryczną na podstawie 2190 abstraktów artykułów opublikowanych w najważniejszych czasopismach z obszaru *information science* (w drugiej części). **Wyniki** – Wykazano, które zagadnienia i problemy badawcze są obecnie kluczowe dla LIS – zarówno na podstawie opracowań teoretycznych, jak również

pomiarów bibliometrycznych i naukometrycznych. Zidentyfikowano również najważniejsze metody i techniki badawcze: badania bibliometryczne, analiza literatury. Wykazano rzadsze wykorzystywanie metod badawczych wymagających interakcji z respondentem: wywiadów, eksperymentów, obserwacji oraz triangulacji metodologicznej. **Wnioski** – Ze względu na dobór czasopism do analizy bibliometrycznej zasadne wydaje się przeprowadzenie w przyszłości analogicznego pomiaru w oparciu o czasopisma z obszaru *library science*.

WPROWADZENIE

W pierwszej części niniejszego badania¹ starano się określić – na podstawie przeglądu literatury przedmiotu – jakie są główne obszary badawcze informatologii. W drugiej części podjęto próbę określenia, jakimi metodami badawczymi posługują się badacze. Punkt wyjścia tych rozważań stanowi problem przepływu metod i technik badawczych pomiędzy innymi dyscyplinami a *library and information science*. Jak stwierdzono w pierwszej części niniejszego tekstu, nauka o informacji – mimo pozornie wysokiego stopnia interdyscyplinarności – jest dyscypliną raczej zamkniętą, o czym świadczą wyniki badań bibliometrycznych.

METODY I TECHNIKI BADAWCZE LIS

Wydaje się, że inaczej wygląda korzystanie z dorobku metodologicznego różnych dyscyplin. W tym aspekcie można zauważyć wyraźną wymianę interdyscyplinarną, w znacznym stopniu poszerzającą arsenał badawczy LIS. Być może interdyscyplinarność nauki o informacji przejawiać się będzie właśnie w korzystaniu z narzędzi badawczych innych gałęzi nauki – właśnie na to wskazała Maria Dembowska, pisząc: „Jako nauka interdyscyplinarna, informatologia jest powiązana z wieloma innymi dziedzinami, stosując wiele metod badawczych, zarówno ogólnonaukowych, jak i zapożyczonych z różnych nauk szczegółowych” (Dembowska, 1999). Zmiany w zakresie metod badawczych stosowanych w informatologii są bardzo znaczące, o czym wspomina m.in. Noa Aharony pisząc: „... the LIS discipline has undergone a major upheaval since those years [since 1985 – dop. JJJ], and certainly, as we see with the methodology issue, the research themes and interests have changed enormously” (Aharony, 2012).

Zmiany te można obserwować, analizując prace z różnych lat poświęcone kwestiom metodologicznym. I tak na przykład Ronald Powell w swoim esej z 1999 r., poświęconym trendom w zakresie metod badawczych LIS zauważa, że w latach 1975-1989 wyraźnie dominowały metody sondażowe oraz historyczne i bibliograficzne, które wykorzystano w około 60% dysertacji ukończonych w każdym z wyróżnionych pięcio- lub dziesięcio-

¹ J. Jasiewicz (2017). Obszary, problemy i metody library and information science. Część I., „Przegląd Biblioteczny”, z. 4, s. 496-512.

letnich okresów na przestrzeni lat 1950-1975. W późniejszych latach nadal przeważały badania sondażowe, choć daje się zauważyć zwiększające się zainteresowanie innymi metodami: wywiadami, eksperymentami, analizą treści. Powell konkluduje: "What the future holds for social and behavioral science research methods is, of course, uncertain. Current trends in LIS research that are likely to continue include an increasing use of qualitative methods, more multidisciplinary research, more research that addresses problems in information technology and information studies, more studies employing multiple methods, and relatively more applied research studies" (Powell, 1999). Słowa te z perspektywy czasu okazują się niemal prorocze.

Kilkanaście lat później Heider i Pimm, w swoich analizach poświęconych metodom badawczym stosowanym w informatologii, zauważając niewielką liczbę prac poświęconych kwestiom metodologii LIS podkreślają, że czołowe miejsce przez długi czas zajmowały badania sondażowe, obecne aż w 1/3 analizowanych publikacji. Zauważają jednak wyraźne zmiany w stosowanych metodach badawczych pomiędzy latami 1975, 1985 i 2005. Przede wszystkim wyraźnie spada zainteresowanie badaniami o charakterze historycznym, jak również ewaluacyjnymi i sondażowymi. Wzrasta natomiast wykorzystanie narzędzi badawczych związanych z badaniami jakościowymi: analiza treści i metody eksperymentalne. Ich badania pozwoliły stwierdzić, że początek XXI wieku w informatologii charakteryzuje się sięganiem do badań sondażowych oraz eksperymentalnych (Hider & Pymm, 2008).

Ten trend potwierdzają badania Heting Chu, która przeprowadziła analizy ilościowe i jakościowe 1162 artykułów opublikowanych w latach 2001-2010 w trzech najważniejszych czasopismach dziedzinowych, starając się określić kierunki przemian w zakresie metod badawczych stosowanych w informatologii. Jej badania wskazują, że LIS rozwija się jako dyscyplina korzystająca z szerokiego wachlarza metod i podejść badawczych. Wiodące przez wiele lat prym badania oparte na sondażach diagnostycznych i metodach historycznych, ustępują badaniom prowadzonym z wykorzystaniem bardziej zaawansowanych metod. Należy tu wspomnieć chociażby o eksperymentach (lub raczej quasi-eksperymentach), modelowaniu, metodach etnograficznych, badaniach fokusowych lub z wykorzystaniem metody *thinking aloud*. Wskazuje to, że badacze z obszaru LIS nie ograniczają się do stosowania metod tradycyjnie wykorzystywanych w tym polu i wraz z poszerzaniem się stopnia zaawansowania podejmowanego problemu, sięgają po coraz bardziej wysublimowane narzędzia badawcze. Warto wspomnieć, że przeprowadzone analizy wskazują na zróżnicowanie wewnętrzne w zakresie stosowanych narzędzi. I tak: badacze reprezentujący podejście jakościowe chętniej sięgają po takie narzędzia jak: wywiad, analiza treści i badania teoretyczne, podczas gdy osoby z nurtu badań ilościowych chętniej korzystają z metod bibliograficznych i sondażowych. Badania eksperymentalne, ze względu na swoją specyfikę lokują się po-

między wymienionymi wyżej grupami. Zauważono również różnice jeśli chodzi o wybór metod badawczych przez badaczy z Europy i Ameryki Północnej. Podczas gdy ci pierwsi mają tendencję do badań o charakterze teoretycznym, badacze amerykańscy prowadzą projekty, w których stosują metody empiryczne (Chu, 2015).

Wyniki przeglądu piśmiennictwa odnoszącego się do wykorzystywanych metod badawczych, analogicznie, jak w przypadku publikacji dotyczących obszarów badawczych LIS, postanowiono zderzyć z wynikami badań bibliometrycznych. Ze względu na niewielką liczbę publikacji dotyczących tego problemu – co widać choćby w powyższym przeglądzie literatury – zdecydowano się na przeprowadzenie tego rodzaju badania.

BADANIE BIBLIOMETRYCZNE

Celem autorskiego badania bibliometrycznego było wskazanie metod badawczych najczęściej wykorzystywanych w obszarze nauki o informacji. Badanie przeprowadzono w oparciu o elektroniczne zasoby piśmiennictwa naukowego z obszaru nauki o informacji i bibliotekoznawstwa (*information science, library science*) dostępnego w bazie Web of Science. Bazę do prac analitycznych stanowił zbiór 2190 abstraktów artykułów naukowych opublikowanych w wiodących czasopismach z interesującej dziedziny w latach 2010-2015. Wszystkie abstrakty zostały przeanalizowane w celu identyfikacji zastosowanych w artykule metod i technik badawczych, zaś wyniki przeglądu poddano analizom ilościowym.

METODA BADAWCZA

Badanie przeprowadzono w trzech etapach. W pierwszej kolejności dokonano wyboru czasopism służących jako źródło materiału badawczego. Aby uniknąć wyborów o charakterze arbitralnym, na które mogłyby mieć wpływ zainteresowania badawcze lub wybory lekturowe autorki, zdecydowano się na skorzystanie z obiektywnych metod oceny piśmiennictwa naukowego, czyli oparcie się na czasopismach indeksowanych w bazie Journal Citation Reports, w tzw. pierwszym kwartylu (*first quartile*), posiadających Impact Factor, czyli współczynnik wpływu. Czasopisma te znajdują się w części A wykazu czasopism Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW, 2016).

W pierwszej kolejności zidentyfikowano te czasopisma, które w interesującym okresie, a więc w latach 2010-2015, niezmiennie utrzymywały się w pierwszym kwartylu: było to jedenaście tytułów, które wylistowano w tabeli 2 (kolumna 2). Zdecydowano się na takie rozwiązanie, by wykluczyć te czasopisma naukowe, które ze względu na różną ocenę zmieniają swoje miejsce w rankingu. Na kryterium ciągłej obecności w pierwszym

kwartyłu JCR nałożono kryterium czynnika wpływu, które określono jako $IF \geq 2$. Dzięki czemu zidentyfikowano pięć czasopism dziedzinowych, które w latach 2010-2015 stałe były indeksowane w pierwszym kwartyłu JCR i dodatkowo utrzymywały współczynnik wpływu na poziomie min. IF 2 (kolumna 2, tytuły wytłuszczone i podkreślone). W ten sposób zidentyfikowano pięć tytułów czasopism, które w świetle zastosowanych obiektywnych kryteriów można uznać za najważniejsze w dziedzinie.

Tabela 2

Wybór czasopism do badania bibliometrycznego.

Lp.	Tytuł czasopisma	IF w 2015 r.	IF w 2014 r.	IF w 2013 r.	IF w 2012 r.	IF w 2011 r.	IF w 2010 r.
1	European Journal Of Information Systems	2,892	2,213	1,654	1,558	1,5	1,767
2	Information & Management	2,163	1,865	1,788	1,663	2,214	2,327
3	Information Systems Research	3,047	2,436	2,322	2,01	2,146	3,358
4	International Journal Of Information Management	2,692	1,55	2,042	1,843	1,532	1,564
5	Journal Of Computer-Mediated Communication	3,541	3,117	2,019	1,778	2,172	1,958
6	Journal of Information Technology	4,775	4,525	3,789	3,523	2,321	2,907
7	Journal of Informetrics	2,373	2,412	3,58	4,153	4,229	3,119
8	Journal of the American Medical Informatics Association	3,428	3,504	3,932	3,571	3,609	3,088
9	Journal Of The American Society For Information Science And Technology	2,452	1,846	2,23	2,005	2,081	2,137
10	Mis Quarterly	5,384	5,311	5,405	4,659	4,447	5,041
11	Scientometrics	2,084	2,183	2,274	2,133	1,966	1,905

Źródło: oprac. własne.

Kolejnym etapem badania było pozyskanie abstraktów artykułów naukowych opublikowanych w latach 2010-2015 w wybranych pięciu czasopismach naukowych. Łącznie było to 2190 artykułów nauko-

wych (wykluczono z przeglądu sprawozdania, recenzje itd.), z których niemal wszystkie opatrzone były abstraktami (odsetek artykułów naukowych nieopatrzonych abstraktem mieści się w granicach błędu statystycznego).

Ze względu na źródło (pięć najważniejszych czasopism identyfikowanych przez skrzyżowanie dwóch kryteriów), aktualność (publikacja w latach 2010-2015) oraz obszerność (zbiór 2190 abstraktów) uznano taki zasób za wystarczający do prowadzenia analiz bibliometrycznych mających na celu określenie metod badawczych najczęściej wykorzystywanych w obszarze LIS.

Trzecim etapem badania była analiza pozyskanych abstraktów. Punktem wyjścia do analiz ilościowych stała się lista metod badawczych zaproponowana przez Hetting Chu, na której znalazły się:

- metody bibliometryczne (w tym analizy cytowań, informetria i naukometria),
- analiza treści (w tym analiza dyskursu),
- metoda delficka,
- badania etnograficzne,
- badania eksperymentalne,
- zogniskowane wywiady grupowe,
- metody historyczne,
- wywiady,
- obserwacja,
- kwestionariusz ankiety,
- badania dzienniczkowe,
- podejście teoretyczne (w tym analizy konceptualne, modelowanie, formułowanie teorii),
- *think aloud protocol*,
- analizy transakcji,
- webometria,
- inne (Chu, 2015).

W fazie wstępnej analiz zdecydowano się na rozszerzenie listy o następujące pozycje:

- analiza danych i treści, w którym obszarze pomieszczono badania posługujące się technikami analizy wielkich zbiorów danych (tzw. *big data*) oraz techniki w obszarze *text and data mining*,
- metoda mieszana, w której kategorii umieszczono badania, w których korzystano z różnych metod i technik badawczych, zgodnie z ideą triangulacji metodologicznej,
- brak danych, w przypadku tych abstraktów, w których w ogóle nie wspomniano, jakimi metodami badawczymi posłużono się lub zrobiono to w sposób uniemożliwiający jednoznaczną identyfikację, np. wspominając jedynie o badaniu jakościowym.

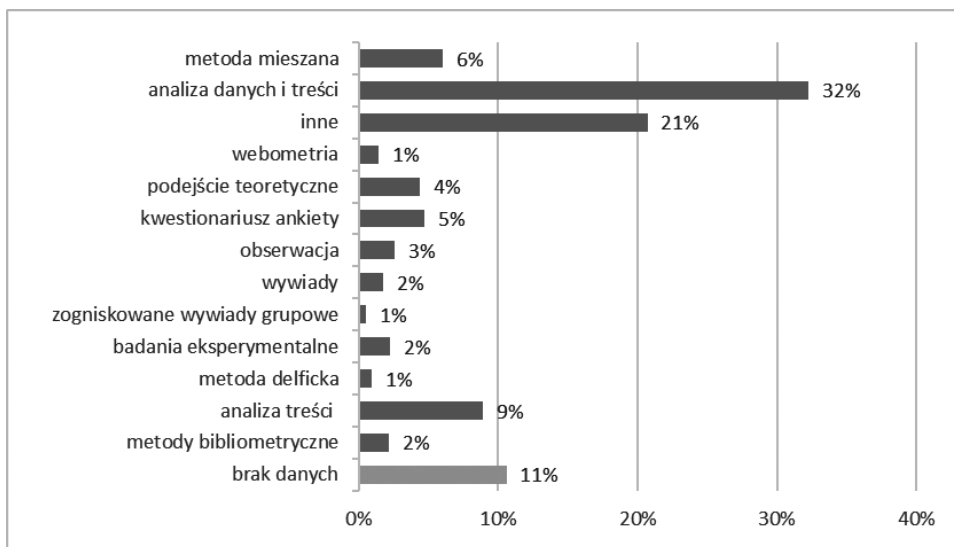
Finalnie stworzono listę 18 technik badawczych (i dodatkową kategorię „brak danych”), którą ze względu na cel badania uznano za wystarczającą do analiz ilościowych. W tym miejscu należy zastrzec, że przyjęta na potrzeby badania lista nie powinna być postrzegana jako propozycja ujęcia teoretycznego, a raczej jako narzędzie badawcze stworzone na potrzeby niniejszej analizy. Trzeba wyraźnie bowiem podkreślić, że nauka o informacji jako z natury interdyscyplinarna czerpie z wielu innych dziedzin badawczych, przez co jej zasób metodologiczny jest dalece synkretyczny – zarówno na poziomie ogólnych podejść, jak również poszczególnych technik i metod badawczych. Ze względu na założenia, interesujące były tylko wykorzystane metody i techniki badawcze, w związku z czym podczas analizy abstraktów nie indeksowano pozostałych zmiennych, jak np. temat badania, skład autorski, afiliacje, czy innych danych branych pod uwagę w analizach bibliometrycznych. Pozyskane dane poddano analizom ilościowym.

WYNIKI

Analiza pozyskanego materiału badawczego pozwoliła stwierdzić, że jedno z wytypowanych czasopism szczególnie odbiega od pozostałych – jest to „Journal of the American Medical Informatics Association” (JAMIA). Mimo że jest to periodyk ważny, cieszący się wysoką pozycją (w latach 2010-2015 IF był stale na poziomie powyżej 3), zaburza próbę badawczą z kilku powodów. Najważniejszy z nich to tematyka publikowanych w nim artykułów. Choć, jak już wspomniano, z punktu widzenia prowadzonych tu analiz treść artykułów jest mało istotna, to chodzi jednak o określenie metod badawczych nauki o informacji i bibliotekoznawstwa. JAMIA jest czasopiśmie, w którym publikowane są głównie artykuły dotyczące problemów informatycznych w służbie zdrowia, rzadko są to nawet teksty dotyczące systemów informacyjnych wykorzystywanych w sektorze ochrony zdrowia, w związku z czym trudno jest znaleźć wspólny obszar z omówionymi wcześniej głównymi problemami badawczymi *library and information science*. Po wtóre, artykuły publikowane w tym czasopiśmie są oparte przede wszystkim na metodach rzadko wykorzystywanych w polu badawczym LIS: analizach *big data*, czyli działań na wielkich zbiorach danych. I na koniec: jest to czasopismo, którego numery są bardzo obszerne. O ile pozostałe tytuły zawierają kilkadziesiąt artykułów w każdym roczniku, JAMIA zawiera ich kilkukrotnie więcej (od 107 do 200 rocznie). Przeanalizowano łącznie 980 abstraktów artykułów zamieszczonych w tym periodyku, lecz ze względu na trzy wspomniane wyżej powody nie zdecydowano się na włączenie ich do głównego zbioru danych bibliometrycznych, w związku z czym pokrótce są one omówione poniżej.

Jak widać na wykresie 1, w czasopiśmie JAMIA dominują analizy wielkich zbiorów danych (*big data*) jako techniki badawcze – 1/3 artykułów opubli-

kowanych w latach 2010-2015 została właśnie na nich oparta. Powszechne jest również stosowanie zaawansowanych analiz matematycznych, pomieszczonych w kategorii „inne”. W przypadku 11% abstraktów nie było możliwe określenie wykorzystanej metody badawczej. Można zauważyć pewną popularność metod opartych na analizie treści (9%) oraz łączeniu różnych technik badawczych (6%). Inne metody cieszą się znacznie mniejszym wykorzystaniem, przez co można mówić o niewielkim zastosowaniu badań etnograficznych czy wywiadów, a niektóre, jak np. badanie dziennikowe czy etnograficzne, były statystycznie nieistotne w zbiorze danych.

Wykres 1. Metody i techniki badawcze – JAMIA, 2010-2015

Źródło: oprac. własne.

Również „Journal of Infometrics” odbiega od grupy pozostałych czasopism jeśli chodzi o wykorzystywane metody badawcze, lecz nie jest to zaskakujące, gdy weźmie się pod uwagę osiowe problemy badawcze tego periodyku. W latach 2010-2015 wyraźnie dominują metody bibliometryczne, które służą opracowaniu takich zagadnień, jak: dynamika rozwoju naukowego poszczególnych ośrodków czy regionów, udział kobiet i mężczyzn w działalności naukowej – mierzone naturalnie obecnością publikacji w czasopismach i bazach piśmiennictwa. Nie sposób prowadzić takich badań z wykorzystaniem innych metod niż bibliometryczne – stąd aż połowa artykułów opublikowanych w analizowanym okresie była przygotowana właśnie w oparciu o tego rodzaju rozwiązania. W kolejnych latach objętych analizą było to:

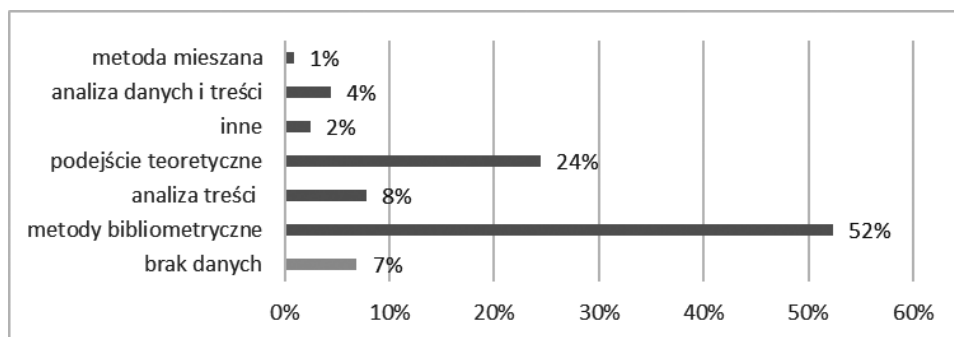
- 2010 – 43%,
- 2011 – 48%,
- 2012 – 43%,

- 2013 – 48%,
- 2014 – 65%,
- 2015 – 64%.

W czasopiśmie tym dość poważną grupę prac stanowią te o charakterze teoretycznym – jest to ogółem około 1/4 analizowanego materiału za wszystkie lata. Warto podkreślić, że o ile udział tekstów opracowanych w oparciu o metody bibliometryczne wzrastał wraz z upływem czasu, to odwrotną tendencję można zauważyć, jeśli chodzi o wykorzystanie metod teoretycznych. W kolejnych latach udział artykułów przygotowanych z wykorzystaniem metod teoretycznych kształtował się następująco:

- 2010 – 32%,
- 2011 – 31%,
- 2012 – 26%,
- 2013 – 27%,
- 2014 – 18%,
- 2015 – 15%.

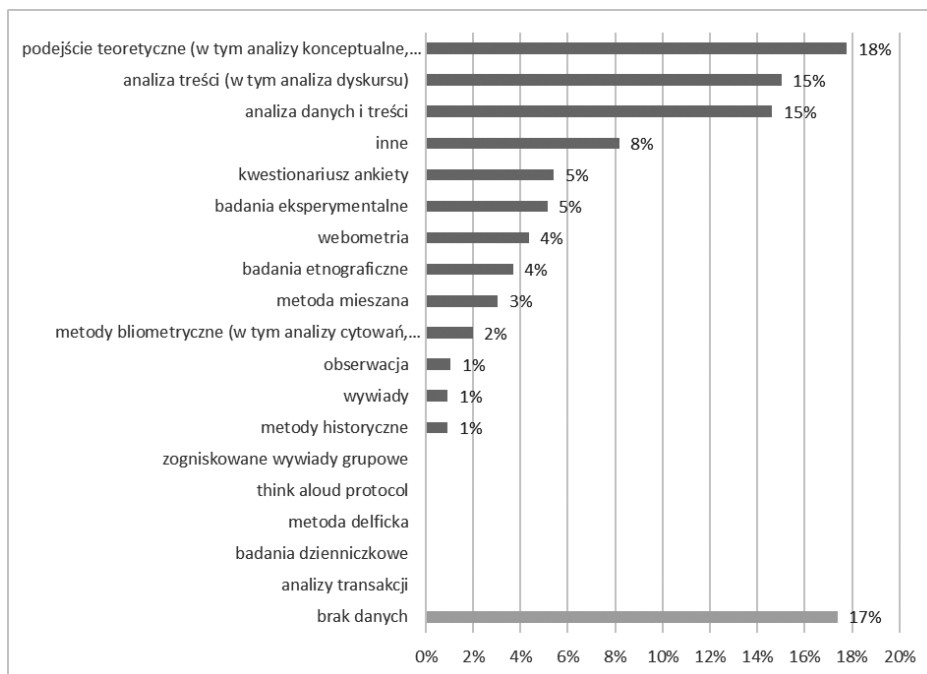
Może to świadczyć o coraz wyraźniejszym kształtowaniu się profilu czasopisma, również jeśli chodzi o obecność i dobór metod i technik badawczych. Wniosek ten wspiera obserwacja wskazująca, że inne metody, jak np. te z grupy *text and data mining* czy analiza treści, cieszą się mniejszym wykorzystaniem – ich udział pozostaje na poziomie kilku procent.

Wykres 2. Metody i techniki badawcze – „Journal of Infometrics”, 2010-2015

Źródło: oprac. własne

Pozostałe czasopisma wybrane do analizy, czyli „Information Systems Research”, „Journal of Information Technology” oraz „MIS Quarterly”, tworzą dość spójną grupę jeśli chodzi o metody badawcze wykorzystywane przez publikujących w nich autorów. Zanim jednak wyniki te zostaną zaprezentowane nieco bardziej szczegółowo, należy wspomnieć, że w przypadku 17% abstraktów poddanych analizie niemożliwa była identyfikacja wykorzystanych metod i technik badawczych, co oznaczono na poniższym wykresie, jako brak danych.

Wykres 3. Metody i techniki badawcze – „Information Systems Research”, „Journal of Information Technology”, „MIS Quarterly” łącznie, 2010-2015

Źródło: oprac. własne.

Jak widać, w tej grupie czasopism mamy do czynienia głównie z metodami opartymi na korzystaniu z wcześniejszych prac badawczych: jest to analiza treści oraz podejście teoretyczne. Wykorzystanie tych metod odnotowano w grupach, odpowiednio, 15% i 18% przeanalizowanych abstraktów. I tak na przykład, w przypadku „MIS Quarterly” obecność tekstów opracowanych w oparciu o metody teoretyczne w kolejnych latach była następująca:

- 2010 – 13%,
- 2011 – 10%,
- 2012 – 15%,
- 2013 – 26%,
- 2014 – 20%,
- 2015 – 26%.

Jeśli zaś chodzi o wykorzystanie metody analizy treści, to w tym samym czasopiśmie była ona następująca:

- 2010 – 21%,
- 2011 – 22%,
- 2012 – 21%,
- 2014 – 12%,
- 2014 – 17%,
- 2015 – 14%.

Na podstawie tych danych można wysnuć wniosek, że w przypadku „MIS Quarterly” mamy do czynienia z procesem rezygnacji z publikowania artykułów przygotowanych w oparciu o przegląd i analizę treści na rzecz artykułów wykorzystujących metody teoretyczne, czyli np. modelowanie lub budowanie teorii. Oczywiście, przeprowadzona analiza nie pozwala na określenie, czy taka tendencja wynika z procesów zachodzących niejako oddolnie w środowisku badaczy, którzy aktywniej angażują się w wypracowywanie podstaw teoretycznych dyscypliny, czy też np. wiąże się ze zmianą polityki wydawniczej czasopisma. Niemniej jednak obserwacja ta, nawet jeśli nie jesteśmy w stanie określić przyczyn zjawiska, jest warta odnotowania.

Stabilnie, bo na poziomie kilkunastu procent, kształtuje się natomiast odsetek artykułów opracowanych z wykorzystaniem metody analizy treści publikowanych w czasopiśmie „Information Systems Research”. W kolejnych rocznikach objętych analizą był on następujący:

- 2010 – 11%,
- 2011 – 13%,
- 2012 – 11%,
- 2013 – 15%,
- 2014 – 11%,
- 2015 – 13%.

Mogłoby to wskazywać na stałą obecność pewnego komponentu artykułów przygotowanych właśnie w oparciu o tę metodę, choć – ponownie – nie można na podstawie niniejszego badania stwierdzić nic o jego przyczynach. Znacznie mniej stabilnie kształtuje się odsetek artykułów naukowych o charakterze teoretycznym. O ile w latach 2011, 2012, 2013 zaobserwowano udział ten na poziomie kilkunastu procent (odpowiednio: 13, 12 i 14%), o tyle w rocznikach 2010 i 2014 wyniki są wyraźnie odmienne. W 2010 r. 20, a w 2014 r. aż 38% artykułów opublikowanych w tym czasopiśmie powstało z wykorzystaniem metod teoretycznych.

Jeśli zaś chodzi o czasopismo „Journal of Information Technology”, odsetek artykułów opracowanych na podstawie analizy treści kształtował się następująco:

- 2010 – 11%,
- 2011 – 21%,
- 2012 – 11%,
- 2013 – 14%,
- 2014 – 11%,
- 2015 – 25%.

Obecność tekstów o charakterze teoretycznym prezentowała się zaś w taki sposób:

- 2010 – 25%,
- 2011 – 21%,
- 2012 – 11%,

- 2013 – 14%,
- 2014 – 11%,
- 2015 – 4%.

Przeprowadzone analizy wskazują na niestabilną obecność tych technik w pracach badawczych autorów publikujących we wspomnianym czasopiśmie.

W badanej grupie czasopism wyraźne jest też wykorzystanie metod typu *text and data mining*, czyli przetwarzania danych i tekstów: w rocznikach objętych analizą zaobserwowano łącznie 15% publikacji przygotowanych w oparciu o ten typ metod badawczych. W kolejnych tytułach obecność tych metod była następująca:

- „Information Systems Research”
 - 2010 – 15%,
 - 2011 – 30%,
 - 2012 – 30%,
 - 2013 – 19%,
 - 2014 – 13%,
 - 2015 – 9%.
- „Journal of Information Technology”
 - 2010 – 4%,
 - 2011 – 11%,
 - 2012 – 5%,
 - 2013 – 0%,
 - 2014 – 11%,
 - 2015 – 8%.
- „MIS Quarterly”
 - 2010 – 8%,
 - 2011 – 10%,
 - 2012 – 20%,
 - 2013 – 7%,
 - 2014 – 19%,
 - 2015 – 9%.

Analiza powyższych danych wskazuje na dość dużą niestabilność wykorzystania wzmiankowanej metody badawczej w każdym z wymienionych wyżej czasopism, co może prowadzić do wniosku, że nie mamy do czynienia ze stałą obecnością prac badawczych prowadzonych w oparciu o tę metodę w obszarze LIS. Jednocześnie, jak już powiedziano, metoda ta jest bardzo wyraźnie obecna w czasopiśmie „Journal Of The American Medical Informatics Association”, w którym w każdym roczniku mamy do czynienia z około 1/3 artykułów opracowanych z wykorzystaniem tej właśnie metody.

Poza przedstawionymi wyżej metodami – analizą treści, podejściem teoretycznym oraz *text and data mining* – można zaobserwować wykorzy-

stanie również innych metod badawczych, choć należy podkreślić, że jest ono na niższym poziomie i różnie kształtuje się w przypadku poszczególnych tytułów.

Ogólnie w czasopismach „Information Systems Research”, „Journal of Information Technology” oraz „MIS Quarterly” zaobserwowano 4% prac przygotowanych z wykorzystaniem badań etnograficznych oraz po 5% artykułów, w których omówione są wyniki badań przeprowadzonych w oparciu o eksperyment i kwestionariusz ankiety. Jedynie wykorzystanie badań kwestionariuszowych jest raczej stałe – odsetek prac z wykorzystaniem tej metody utrzymuje się na poziomie kilku punktów procentowych. Obecność pozostałych technik w poszczególnych tytułach wyraźnie się różni. I tak na przykład w „Journal of Information Technology” w latach objętych analizą mamy do czynienia z zaledwie dwoma artykułami przygotowanymi z wykorzystaniem metod etnograficznych i jednym tekstem, w którym wykorzystano metody eksperymentalne, podczas gdy w „MIS Quarterly” obecność tych technik utrzymuje się na stałym, choć ledwie kilkuprocentowym poziomie. W przypadku „Information Systems Research” wskaźniki te wahają się, lecz zaobserwowano niemal stałą obecność tych technik w wynikach przeprowadzonych analiz.

Minimalne jest wykorzystanie obserwacji, metody historycznej i delfickiej, które w ogólnej grupie pozostaje na poziomie błędu statystycznego (poza jednym rocznikiem „Journal of Information Technology”, który był zdominowany przez artykuły oparte o metody historyczne, co pozwala sądzić, że był to celowy zabieg redakcyjny). „Wielkimi nieobecnyymi” w analizowanych czasopismach są: wywiady grupowe, badania dzienniczkowe, analizy transakcji czy *think aloud protocol*. W głównej grupie analizowanych czasopism nie zaobserwowano wykorzystania tych metod.

Popularnością nie cieszy się również triangulacja metodologiczna, czyli wykorzystywanie w jednym badaniu różnych narzędzi i technik, dzięki czemu możliwe jest zwiększenie możliwości rozpoznania interesującego zagadnienia i zminimalizowanie ograniczeń właściwych każdej metodzie badawczej. Jedynie w przypadku 3% abstraktów z głównej grupy czasopism zaobserwowano wykorzystanie różnych metod badawczych w opracowaniu jednego tekstu. W odniesieniu do poszczególnych tytułów z głównej grupy czasopism dane dotyczące obecności metod mieszanych są następujące:

- „Information Systems Research”
 - 2010 – 6%,
 - 2011 – 0%,
 - 2012 – 3%,
 - 2013 – 2%,
 - 2014 – 2%,
 - 2015 – 0%.

- „Journal of Information Technology”

- 2010 – 4%,
- 2011 – 0%,
- 2012 – 5%,
- 2013 – 5%,
- 2014 – 0%,
- 2015 – 13%.

- „MIS Quarterly”

- 2010 – 11%,
- 2011 – 2%,
- 2012 – 2%,
- 2013 – 0%,
- 2014 – 4%,
- 2015 – 5%.

Choć celem badania nie była identyfikacja czasopism naukowych, które mogą być mniej lub bardziej spójne pod kątem wykorzystywanych przez publikujących w nich autorów metod i technik badawczych, nie sposób nie wspomnieć, że czasopismem o najwyższym stopniu zróżnicowania metodologicznego jest „MIS Quarterly”. Nieco mniej różnicowanym tytułem jest „Information Systems Research”. Zdecydowanie „monometodologiczne” czasopisma to „Journal of Informetrics” oraz „Journal of the American Medical Informatics Association”, w których wyraźnie dominują – odpowiednio – metody bibliometryczne oraz analizy wielkich zbiorów danych.

WNIOSKI

Przedstawione powyżej wyniki analiz, ze względu na swoją specyfikę, nie są wolne od pewnych ograniczeń. Pierwsze z nich jest wynikiem zastosowanego, obiektywnego doboru próby czasopism. Jak podkreślono, analizą objęto te tytuły, które od 2010 r. stale znajdowały się w pierwszym kwartylu Journal Citation Report oraz miały wskaźnik Impact Factor ≥ 2 . Do grupy tej trafiły zatem najważniejsze czasopisma naukowe indeksowane w obszarze Library and Information Science. Należy jednak podkreślić, że są to faktycznie periodyki z obszaru Information Science, a nie Library Science, co w znaczący sposób wpłynęło na tematykę artykułów (w przypadku niniejszego badania miało to mniejsze znaczenie) i wykorzystywane metody badawcze. Po drugie, w przypadku 14% abstraktów objętych analizą nie było możliwe określenie metod badawczych, w oparciu o które przeprowadzono opisywane w artykule badanie. To ograniczenie mogło w pewien sposób wpłynąć na wynik analiz.

Biorąc pod uwagę powyższe, przeprowadzona analiza bibliometryczna pozwoliła stwierdzić, że metodami badawczymi, po które najczęściej sięgają autorzy publikujący w głównych czasopismach dyscypliny są bibliometria,

Tabela 3
Wykorzystanie poszczególnych metod badawczych w czasopismach „Information Systems Research”, „Journal of Information Technology” oraz „MIS Quarterly”.

	INFORMATION SYSTEMS RESEARCH						JOURNAL OF INFORMATION TECHNOLOGY						MIS QUARTERLY					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015
metody bibliometryczne	2%														2%	2%	4%	7%
analiza treści	11%	13%	11%	15%	11%	13%	11%	21%	11%	14%	11%	25%	21%	22%	21%	12%	17%	14%
metoda delficka		2%										4%					2%	
badania etnograficzne		9%	4%	3%		7%	4%			5%			3%	2%	5%	7%	4%	7%
badania eksperymentalne	7%	6%	3%	10%	6%	11%				5%			8%	8%	2%	7%	4%	2%
zogniskowane wywiady grupowe																		
metody historyczne					2%					24%						2%		
wywiady			1%						5%	5%	16%		3%					
obserwacja	4%			2%			4%					4%			2%			5%
kwestionariusz ankiety	6%	9%	5%	2%	4%	9%	4%	5%	16%	5%	5%	4%	8%	8%	3%	4%	4%	5%
badania dzienniczkowe														2%				
podejście teoretyczne	20%	13%	12%	14%	38%	18%	25%	21%	11%	14%	11%	4%	13%	10%	15%	26%	20%	26%
think aloud protocol																		
analizy transakcji																		
webometria	6%		5%	7%	9%	20%	4%						3%	2%		2%	6%	5%
inne	2%	4%	11%	8%	2%	2%	21%	21%	21%		21%	8%	3%	6%	11%	11%	6%	2%
analiza danych i treści	15%	30%	30%	19%	13%	9%	4%	11%	5%		11%	8%	8%	10%	20%	7%	19%	9%
metoda mieszana	6%		3%	2%	2%		4%		5%	5%		13%	11%	2%	2%		4%	5%
brak danych	22%	15%	15%	36%	13%	11%	21%	21%	21%	10%	16%	17%	21%	26%	18%	21%	13%	14%

Źródło: oprac. własne.

podejście teoretyczne, analiza treści oraz analiza zbiorów danych. Znacznie rzadziej wykorzystywane są takie techniki jak wywiady (zarówno indywidualne, jak i grupowe), obserwacje, metody etnograficzne czy eksperymentalne. Bardzo ograniczone jest również triangulowanie metod badawczych.

Wyniki te pozwalają wskazać na silne zakorzenienie w polu badawczym LIS zarówno technik „tradycyjnych” opartych głównie na analizowaniu piśmiennictwa, jak i metod pozwalających na analizy ilościowe – czy to piśmiennictwa naukowego, czy wielkich zbiorów danych. Z drugiej strony mamy do czynienia z wyraźnym oparciem w literaturze przedmiotu, co może pozytywnie wpływać na rozwój dyscypliny jako takiej. Jednocześnie niewielkie jest wykorzystywanie metod wymagających interakcji z użytkownikiem, a przynajmniej jego bliskości – wywiadów, obserwacji, eksperymentów. Mogłoby to wskazywać, że najważniejsze czasopisma naukowe z obszaru Library and Information Science są bardziej zorientowane na analizy systemów i treści, a jednocześnie pozostają w jakimś sensie „ślepe” na użytkownika. W konsekwencji prowadziłoby to do wniosku, że podkreślane w pierwszej części niniejszego artykułu, bliskie związki LIS z innymi dyscyplinami naukowymi, w tym z naukami społecznymi, są dość płytkie i nie dotknęły metod prowadzenia badań. Obserwacje te, szczególnie w kontekście poszerzającego się *spectrum* zachowań informacyjnych i obecności różnego rodzaju narzędzi ICT w życiu tak jednostek, jak i całych grup społecznych, są niepokojące. Mogą one bowiem wskazywać na nieobecność ważnych społecznie zagadnień w wiodących czasopismach dziedziny. Jednocześnie równie niepokojący jest niski stopień triangulacji metodologicznej, mogący negatywnie wpływać na możliwość dogłębnego zbadania i tym samym poznania zjawisk mieszczących się w obszarze badawczym informacji naukowej.

Powyższe wnioski oparte są oczywiście wyłącznie o analizę abstraktów pozyskanych na potrzeby niniejszego badania. Jak już wspomniano do grupy czasopism objętych analizą trafiły periodyki zdecydowanie lokujące się w obszarze *information science*. W związku z tym niezbędne wydaje się przeprowadzenie podobnych badań w odniesieniu do piśmiennictwa ściślej związanego z obszarem *library science*. Wyniki takich analiz, być może odmienne od tych zaprezentowanych w niniejszym tekście, pozwoliłyby na rozpoznanie metod badawczych całej dyscypliny, bez ograniczania się do jej poddyscyplin.

BIBLIOGRAFIA

- Aharony, Noa (2012) 'Library and Information Science research areas: A content analysis of articles from the top 10 journals 2007-8', *Journal of Librarianship and Information Science*, 44(1), pp. 27–35. doi: 10.1177/0961000611424819.

- Chu, Hetting (2015) 'Research methods in library and information science: A content analysis', *Library and Information Science Research*. Elsevier Inc., 37(1), pp. 36-41. doi: 10.1016/j.lisr.2014.09.003.
- Dembowska, Maria (1999) 'Informacja naukowa jako dyscyplina naukowa.', in Dembowska, M. (ed.) *Bibliologia, bibliografia, bibliotekoznawstwo, informacja naukowa*. Wybór prac. Warszawa, pp. 164-178.
- Hider, Philip, Pymm, Bob (2008) 'Empirical research methods reported in high-profile LIS journal literature', *Library and Information Science Research*, 30(2), pp. 108-114. doi: 10.1016/j.lisr.2007.11.007.
- MNiSW (2016) 'Część A wykazu czasopism naukowych: Czasopisma naukowe posiadające współczynnik wpływu impact factor (IF), znajdujące się w bazie Journal Citation Reports (JCR) wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikację w tych czasopismach'.
- Powell, Ronald R. (1999) 'Recent trends in research: A methodological essay', *Library & Information Science Research*, 21(1), pp. 91-119. doi: 10.1016/S0740-8188(99)80007-3.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 3 listopada 2017 r.

JUSTYNA JASIEWICZ

Faculty of Journalism, Information and Book Studies

University of Warsaw

e-mail: justyna.jasiewicz@uw.edu.pl

AREAS, ISSUES AND RESEARCH METHODS IN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE. PART II

KEYWORDS: Book studies and information studies. *Library and information science*. Research methods. Bibliometrics

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The purpose of this study is to identify key research areas in library and information science (LIS) and the most frequently used research methods and techniques. This is the second part of the article which introduces a series of papers dedicated to LIS research methods. **Research method** – For the purposes of this paper, the author prepared a literature review (first part) and bibliometric analysis of 2190 abstracts of articles published in leading journals in the field of information science (second part). **Results** – The issues and research problems crucial for LIS were identified, based both on theoretical studies and bibliometric and scientific measurements. The most important research methods and techniques were discussed: bibliometrics, big data, literature analysis. Some rare use of research methods involving interactions with respondents was reported: interviews, experiments, observations and methodological triangulation. **Conclusions** – Taking into consideration the selection of journals for bibliometric analysis, it appears justified to perform analogous research on journals in the field of library science in the future.

URSZULA KNOP
Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej
e-mail: uknop@adm.pcz.czest.pl

OFERTA POLITECHNIK W ZAKRESIE „ZESZYTÓW NAUKOWYCH” I „PRAC NAUKOWYCH” NA PODSTAWIE BAZY BazTech

Urszula Knop, mgr, starszy kustosz dyplomowany, kierownik Oddziału Wydawnictw Ciągłych w Bibliotece Głównej Politechniki Częstochowskiej. Jej zainteresowania badawcze skoncentrowane są wokół zasobów Open Access, źródeł informacji naukowej, współczesnej biblioteki akademickiej. Autorka i współautorka prac naukowych i artykułów, m.in.: *Polskie czasopisma ogólnodostępne online w katalogach OPAC i na stronach www bibliotek wyższych uczelni technicznych – rozpoznanie wstępne*. „Bibliotheca Nostra” 2014, nr 1, s. 62-72, *Komunikacja z klientem w bibliotece akademickiej – ujęcie psychologiczne*. „Biblioteka” 2016, nr 20, s. 207-220.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki. BazTech. Czasopisma naukowe. Wydawnictwa ciągłe. Politechniki.

ABSTRAKT: **Cel/metoda badań** – Celem artykułu jest rozpoznanie zmian w „Zeszytach Naukowych” i „Pracach Naukowych” politechnik i rozwoju oferty na podstawie tytułów wybranych z bazy BazTech. Zanalizowano opisy bibliograficzne na poziomie opisu czasopisma wybranych tytułów, z uwzględnieniem zawartości pól „Tytuł”, „Następny tytuł”, „Uwagi”, „Pełne teksty”, „Pełne teksty dostępne lokalnie”. Podjęto próbę odpowiedzi na pytania: jak zmienia się dostępność i oferta tytułowa czasopism z rozróżnieniem na ofertę online i tylko drukowaną, w języku polskim i tylko w języku angielskim oraz czy „Zeszyty Naukowe” i „Prace Naukowe” politechnik zanikają tylko na skutek przekształcania politechnik. **Wnioski** – Obserwuje się nowe trendy w publikowaniu uczelnianych czasopism naukowych w ramach serii¹, niektóre tytuły są kontynuowane przez czasopisma bez for-

¹ Przez termin seria rozumie się dokumenty o wspólnej proveniencji i funkcji lub formie [PKN, 2005, s. 94].

muły serii w wersji drukowanej i online głównie w tytułach w języku angielskim. W „Zeszytach Naukowych” i „Pracach Naukowych” zauważa się stabilność tytułów w języku polskim i duże braki w dostępie do zasobów online w BazTech.

WPROWADZENIE

Wydawnictwa ciągłe typu „Zeszyty Naukowe” (ZN) i „Prace Naukowe” (PN) znajdują się w odrębnej grupie tytułów wśród uczelnianych czasopism naukowych. Tytuły te odznaczają się tym, że zawierają nazwę uczelni, często także wydziału, instytutu, katedry – w serii głównej i nazwę prezentowanej dyscypliny naukowej w podserii. Wydawnictwa ciągłe, w szczególności ZN posiadają długą tradycję w bibliotekach politechnik i innych uczelni polskich, ich pierwsze tytuły sięgają początku lat 50. ubiegłego wieku (zob. też Sobczyk, 2013). Do zadań biblioteki należy bowiem gromadzenie i przechowywanie wszystkich numerów publikowanych przez uczelnię macierzystą. ZN i PN znane jako wydawnictwa ukazujące się nieregularnie, obecnie coraz częściej wydawane są jako roczniki, półroczniki, kwartalniki, stają się periodykami². Specyfiką czasopism jest brak możliwości przewidywania z góry zakończenia edycji czy zmiany tytułów.

Zmiany dokonujące się w czasopismach i informacjach o czasopismach zaznaczyły się w szczególności w dwóch pierwszych dekadach XXI wieku. Informacje zarówno o ZN i PN politechnik, jak i ich zawartości rejestrowane są m.in. w elektronicznej bazie BazTech. BazTech jest bezpłatną bazą danych o zawartości polskich czasopism technicznych rejestrującą artykuły w zasobach poczynawszy od 1998 r. (Derfert-Wolf, 2009). Utworzona jako bibliograficzno-abstraktowa baza BazTech, przekształcana jest w serwis pełnotekstowy. W opisach bibliograficznych w specjalnie wydzielonych polach udostępnia się dane dotyczące tytułów czasopism³ i zmian zachodzących w czasie ich ukazywania się.

Niniejszy artykuł składa się z dwóch części: teoretycznej i empirycznej. W części teoretycznej przybliżono w sposób ogólny czasopisma indeksowane w BazTech w liczbach i według stanu badań. W części empirycznej ukazano zmiany w ZN i PN politechnik i rozwój oferty na podstawie analizy opisów bibliograficznych tytułów wybranych z BazTech. W badaniu uwzględniono zawartość pól „Tytuł”, „Następny tytuł”, „Uwagi”, „Pełne

² Czasopismo definiowane jest jako wydawnictwo ciągłe przeważnie charakteryzujące się różnorodnością zawartości i współtwórców, zarówno w obrębie publikacji, jak i z zeszytu na zeszyt [Tamże, s. 45]. Podział wydawnictw ciągłych na wydawnictwa periodyczne, wydawnictwa zbiorowe, wydawnictwa seryjne, czy na wydawnictwa periodyczne i nieperiodyczne (wydawnictwa seryjne) jest dyskusyjny w zakwalifikowaniu omawianych ZN i PN do jednej grupy wydawniczej. Obecnie, w obliczu różnorodności wydawniczej zacierają się granice powyższej typologii, czasopisma coraz częściej publikowane są nieregularnie. W niniejszym artykule terminy czasopisma i wydawnictwa ciągłe używane są zamiennie.

³ W polu „Inny tytuł” w BazTech nie wykazuje się nazwy podserii omawianych ZN i PN.

teksty”, „Pełne teksty dostępne lokalnie”. Podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytania: jak zmienia się dostępność i oferta tytułowa wspomnianych ZN i PN z rozróżnieniem na ofertę online i tylko drukowaną, w języku polskim i tylko w języku angielskim oraz czy tytuły te zanikają na skutek przekształcania politechnik w uniwersytety. Spośród uczelni współtworzących zasoby BazTech obecnie Politechniki Szczecińska i Radomska funkcjonują w ramach nowo utworzonych uniwersytetów. Wybrane opisy bibliograficzne czasopism w bazie danych przeglądano i analizowano w kwietniu 2017 r.

CZASOPISMA W BazTech – LICZBY, STAN BADAŃ

Pierwsze dane na temat liczby czasopism w BazTech pochodzą z okresu przygotowawczego do uruchomienia serwisu i odnoszą się do tytułów z nauk technicznych, ścisłych, ochrony środowiska, wyselekcjonowanych z prenumeraty bibliotek oraz tytułów wydawanych przez uczelnie i instytuty badawcze, które zgłosiły swoje uczestnictwo w projekcie BazTech (Derfert-Wolf, Tomczak & Matuszewski, 1999). Statystyki wykorzystania bazy obejmującej zasoby czasopism od 1998 roku, już w 2004 roku pokazały 54 516 odwiedzin i 609 479 pobranych plików (Derfert-Wolf, 2005, s. 103). Potrzebę zwiększania liczby czasopism indeksowanych w elektronicznych bazach takich jak BazTech, potwierdzają w kolejnych latach preferencje użytkowników poszukujących literatury naukowej, którzy coraz mniej korzystają z czytelní czasopism na rzecz pobierania artykułów w dowolnym czasie i miejscu z oferty bibliotek w Internecie (Jazdon, 2016).

Rozwój informacji o czasopismach w BazTech prezentowany jest w różny sposób w literaturze, m.in. według stanu liczbowego w 2013 r. z podziałem na „opisy czasopism ogółem”, „opisy czasopism z pełnymi tekstami na witrynach wydawców”, „opisy czasopism z pełnymi tekstami dostępnymi lokalnie w bazie” (Derfert-Wolf, 2013) oraz w 2014 r. dodatkowo z podziałem na bieżące tytuły (Derfert-Wolf & Buzdygan, 2014).

Poprzez analizę zaangażowania pojedynczej instytucji współtworzącej BazTech na przykładzie Biblioteki Politechniki Szczecińskiej, obecnie Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie (ZUT), pokazano listę tytułów czasopism rejestrowanych, łącznie z podziałem na okresy korzystania z wcześniejszego i nowego oprogramowania, którym jest obecnie DeskLight (kliencki program do wprowadzania, edycji i przeglądania danych) wraz z liczbą artykułów, w tym tych również opublikowanych w ramach „Prac Naukowych Politechniki Szczecińskiej” (Narloch & Skrodzka, 2014, s. 27).

Rozwój danych w całej bazie przedstawia L. Derfert-Wolf, m.in. w publikacji poświęconej czasopismom w polskich elektronicznych bazach danych, w tym w BazTech. Autorka podkreśla znaczny przyrost arty-

kułów w języku angielskim i różnice w dostępie do artykułów wynikające z formy publikowania online i tylko drukowanej (Derfert-Wolf, 2014, s. 197).

Prace badawcze oscylujące wokół problematyki udostępniania czasopism wydawanych w wersji drukowanej i online lub tylko online przez uczelnie techniczne i jednocześnie indeksowanych w BazTech, znajdujących się w zasobach De Gruyter Open, uwidoczniły brak wspomnianych powyżej form ZN i PN w De Gruyter Open. Odsyłacze zamieszczone w BazTech w opisach bibliograficznych czasopism pokazały różne miejsca ich udostępniania online: strony wydawców, De Gruyter Open, PDF artykułu w BazTech, Biblioteka Cyfrowa Politechniki Warszawskiej, Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa, Podlaska Biblioteka Cyfrowa, Pomorska Biblioteka Cyfrowa, Zachodniopomorska Biblioteka Cyfrowa, Ebsco w kolekcji „Academic Search Complete”, Springer (Knop, 2016, s. 116-118). W literaturze przedmiotu dużo miejsca zajmuje analiza zarówno informacji o zawartości czasopism, jak i o samych czasopismach dostępnych w BazTech, ze szczególnym uwzględnieniem takich wskaźników oceny czasopism jak na przykład punktacja MNiSW (Derfert-Wolf, 2009, 2014; Knop, 2014).

ZMIANY W ZN I PN POLITECHNIK I ROZWÓJ OFERTY NA PODSTAWIE BazTech – ORGANIZACJA, WYNIKI BADAŃ I DYSKUSJA

W celu określenia różnych aspektów zmian charakterystycznych dla „Zeszytów Naukowych” i „Prac Naukowych” publikowanych przez politechniki i rozwoju oferty na podstawie BazTech, podjęto próbę odpowiedzi na pytania: jak zmienia się dostępność i oferta tytułowa z rozróżnieniem na ofertę online i tylko drukowaną, w języku polskim i tylko w języku angielskim oraz czy badane ZN i PN politechnik zanikają na skutek przekształcania politechnik w uniwersytety.

Podstawowym kryterium wyboru tytułów do badania były wszystkie politechniki wskazane w projekcie BazTech jako twórcy bazy⁴ i ograniczenie do ZN i PN. Tytuły wyszukiwano poprzez opcję „przeglądaj czasopisma” po frazach: zeszyty naukowe, prace naukowe oraz poprzez opcję „przeglądaj wydawców” po frazach: wydawnictwo, wydawnictwa, oficyna, politechnika, wydział, instytut, w języku polskim i języku angielskim. Ogółem w kwietniu 2017 r. wyszukano 189 tytułów (Tab. 1), w których opisach bibliograficznych przeanalizowano zawartości pól „Tytuł”, „Następny tytuł”, „Uwagi”, „Pełne teksty”, „Pełne teksty dostępne lokalnie”.

⁴ Wykaz instytucji współtworzących bazę zob. BazTech: baza danych o zawartości polskich czasopism technicznych [online], [dostęp: 22.05. 2017]. Dostępny w WWW: <<http://baztech.icm.edu.pl/>>.

Tabela 1

Próba badawcza z podziałem na ZN i PN

Lp.	Nazwa uczelni	Zeszyty Naukowe [liczba tytułów]	Prace Naukowe [liczba tytułów]
1.	Politechnika Białostocka	9	-
2.	Politechnika Częstochowska	1	1
3.	Politechnika Gdańska	11	-
4.	Politechnika Koszalińska	1	-
5.	Politechnika Krakowska	-	-
6.	Politechnika Lubelska	-	-
7.	Politechnika Łódzka	11	-
8.	Politechnika Opolska	7	-
9.	Politechnika Poznańska	10	-
10.	Politechnika Rzeszowska	7	-
11.	Politechnika Śląska	18	3
12.	Politechnika Świętokrzyska	4	-
13.	Politechnika Warszawska	2	14
14.	Politechnika Wrocławska	-	56
15.	Politechnika Zielonogórska (obecnie Uniwersytet Zielonogórski)	2	-
16.	Politechnika Szczecińska (obecnie Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie)	-	32
Ogółem		83	106

Źródło: oprac. własne na podstawie BazTech.

Z danych zamieszczonych w tabeli wynika, że Politechniki Krakowska i Lubelska nie zgłosiły żadnego tytułu w ramach ZN i PN do indeksowania w BazTech. W oparciu o informacje zamieszczone w opisie bibliograficznym czasopisma dostępne poprzez aktywny link w polu „Następny tytuł” ustalono charakterystyczne dla badanych wydawnictw ciągłe zmiany w tytułach i ich kontynuacje przez nowe kolekcje. Wyodrębniono obok „ZN i PN Politechnik” kolekcje „Kontynuacje przez ZN Uniwersytetu Zielonogórskiego” i „Kontynuacje przez czasopisma bez formuły serii”.

Ustalono, że w kolekcji „ZN i PN Politechnik” znajdują się tytuły występujące cały czas pod pierwotnym tytułem oraz tytuły, które uległy zmianie i pod nowym tytułem w ramach ZN czy PN politechniki przestały się ukazywać lub ukazują się na bieżąco. Największą grupę stanowią tytuły,

które przestały się ukazywać i obejmują m.in. wszystkie ZN i PN w Baz-Tech w ofercie Politechnik: Białostockiej, Szczecińskiej, Wrocławskiej, co oznacza również brak kontynuacji czy wznowienia 32 tytułów „Prac Naukowych Politechniki Szczecińskiej” przez ZUT, który w 2009 r. powstał z połączenia Politechniki Szczecińskiej z Akademią Rolniczą (Narloch & Skrodzka, 2014, s. 26). Tytuły, które przestały się ukazywać, w większości są reprezentowane przez jeden, dwa lub trzy roczniki. Zauważa się jednocześnie stabilność bieżących tytułów w zasobach, większość ukazuje się od 1998/1999 r. z dość dużą częstotliwością. W ZN i PN wydawanych na bieżąco znajdują się tytuły powstałe m.in. na skutek:

- połączenia oddzielnych tytułów w jeden nowy tytuł – „Zeszyty Naukowe Politechniki Gdańskiej. Budownictwo Lądowe” i „Zeszyty Naukowe Politechniki Gdańskiej. Budownictwo Wodne” z tytułem następnym „Zeszyty Naukowe Politechniki Gdańskiej. Inżynieria Lądowa i Wodna”;
- zmiany w tytule – „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Elektryka” z tytułem następnym „Prace Naukowe Politechniki Śląskiej. Elektryka”;
- zmiany tytułu na tytuł wyłącznie w języku angielskim – „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Elektryka” z tytułem następnym „Poznan University of Technology Academic Journal. Electrical Engineering”.

Na ofertę w tytułach wyłącznie w języku angielskim także składają się: „Research Bulletin. Warsaw University of Technology. Institute of Aeronautics and Applied Mechanics” w wersji tylko drukowanej, którego edycję zakończono oraz „Scientific Bulletin. Physics. Technical University of Łódź” w wersji drukowanej i online, publikowany na bieżąco, pozostałe 186 ZN i PN to tytuły w języku polskim⁵.

Dostęp do zasobów kolekcji „ZN i PN Politechnik” przedstawia się następująco: 45 tytułów jest w ofercie online, pozostałe 144 tytuły dostępne są tylko w wersji drukowanej, w tym publikowane na bieżąco, niektóre „Prace Naukowe Politechniki Warszawskiej” oraz ZN Politechnik: Śląskiej, Łódzkiej, Gdańskiej, Opolskiej, Świętokrzyskiej. Wersja online tytułu w BazTech zależy od wielu czynników, głównie od instytucji współpracujących wyrażających zgodę na jej zamieszczenie w bazie. Znaczy to, że tytuły wykazane wyłącznie w wersji drukowanej w BazTech, mogą posiadać wersję online w sieci.

Tytuły rodzajowe, którymi wyróżniają się badane wydawnictwa ciągle, wykazują ścisłą zależność hierarchiczną podserii i serii (zob. PKN, 2005) w całym cyklu ich ukazywania się. W wyniku analizy zmian zaistniałych w tytułach ustalono „Kontynuacje przez ZN Uniwersytetu Zielonogórskiego” serii „Inżynieria Środowiska” w wersji drukowanej i online oraz „Bu-

⁵ Niektóre tytuły są wyszukiwane po tytule alternatywnym, na przykład w języku angielskim w BazTech. Tytuły alternatywne obecne w polu „Inny tytuł” nie zostały poddane analizie w niniejszym badaniu.

downictwo” w wersji tylko drukowanej, poprzednio publikowanych jako ZN Politechniki Zielonogórskiej.

Zmiany wykazane w innych 15 badanych tytułach określone zostały jako „Kontynuacje przez czasopisma bez formuły serii”. Zmiany te, z wyjątkiem jednego tytułu, nastąpiły w latach 2006-2013 i spowodowały zakończenie edycji ZN i PN w politechnikach. Nowopowstałe czasopisma bez formuły serii publikowane jednocześnie w wersji drukowanej i online znajdują się w ofercie:

- „Architecturae et Artibus”, „Budownictwo i Inżynieria Środowiska”, „Ekonomia i Zarządzanie”, „Advances in Computer Science Research” w Politechnice Białostockiej;
- „Journal of Applied Mathematics and Computational Mechanics” w Politechnice Częstochowskiej;
- „Biotechnology and Food Science” w Politechnice Łódzkiej;
- „Foundations of Civil and Environmental Engineering”, „Journal of Mechanical and Transport Engineering” w Politechnice Poznańskiej;
- „Czasopismo Inżynierii Lądowej, Środowiska i Architektury”, „Journal of Mathematics and Applications” w Politechnice Rzeszowskiej;
- „Studia Informatica”, „Modelowanie Inżynierskie”, „Silesian Journal of Pure and Applied Mathematics” w Politechnice Śląskiej;
- „Mining Science”, „Power Electronics and Drives” w Politechnice Wrocławskiej.

Często na witrynach wydawców w archiwum nowego (następnego) tytułu wykazywane są zasoby poprzedniego tytułu. Wskazuje to na możliwość istnienia i rozwoju artykułów w wersji online, niektórych ZN czy PN politechnik wykazanych jako oferta tylko drukowana w BazTech, w archiwum czasopism bez formuły serii stanowiących ich kontynuacje, których odsyłacze nie zostały objęte badaniem w niniejszym artykule.

Zasoby online czasopism indeksowanych w bazie BazTech jak już wcześniej wspomniano udostępniane są w ramach różnych projektów na przykład na stronie wydawcy, w bibliotece cyfrowej, w postaci artykułów w PDF w BazTech. Ustalono, iż kolekcje „ZN i PN Politechnik” i ich kontynuacje w ramach nowych kolekcji występują w zasobach online zlokalizowanych w następujących miejscach w Internecie:

- „ZN i PN Politechnik” – w bibliotekach cyfrowych 22 tytuły, na stronie wydawcy 19, w plikach PDF artykułów w BazTech 10;
- ZN Uniwersytetu Zielonogórskiego – w bibliotece cyfrowej 1 tytuł, w tym 1 tytuł w artykułach w PDF w BazTech;
- czasopisma bez formuły serii – 15 tytułów na stronie wydawcy, w tym 10 w artykułach w PDF w BazTech.

Najbardziej dogodny dla użytkowników jest opis bibliograficzny artykułu wraz z wersją online opisywanego artykułu w PDF zlokalizowanego w BazTech. PDF tylko opisywanego jednego artykułu znajduje się w więk-

szości opisów artykułów w czasopismach bez formuły serii. Jednak, aby w opisie artykułu był zamieszczony link do pliku PDF dostępnego lokalnie w BazTech, najpierw czasopismo musi być zamieszczone w w wersji pełnotekstowej w odpowiednim formacie w Internecie, na stronie wydawcy lub w bibliotece cyfrowej. Zasoby bibliotek cyfrowych w BazTech w różnej liczbie tytułów ZN i PN udostępniły: Politechnika Wrocławska – 11; Politechnika Białostocka – 6; Politechnika Łódzka – 4; Politechnika Zielonogórska – 1, pozostałe politechniki oferty nie wykazały.

WNIOSKI

Wyniki badań wskazują istotne zmiany zachodzące w ofercie politechnik w zakresie ZN i PN. Zmiany są wieloaspektowe, niektóre charakterystyczne tylko dla czasopism publikowanych w ramach serii. Obserwuje się z jednej strony zamykanie edycji badanych tytułów, z drugiej natomiast publikowanie w miejsce dotychczasowych ZN i PN, czasopism bez formuły serii.

Zanikania badanych wydawnictw ciągłych politechnik nie należy łączyć z przekształcaniem politechnik w uniwersytety. Obecnie w BazTech bieżących ZN i PN nie posiadają Politechniki: Białostocka, Krakowska, Lubelska, Wrocławska, również żadnego tytułu dawnej Politechniki Szczecińskiej nie kontynuuje ZUT w Szczecinie. Coraz częściej uczelnie rezygnują z publikowania ZN czy PN na rzecz czasopism bez formuły serii w wersji drukowanej i online przede wszystkim w tytułach tylko w języku angielskim. Na przekształcenia w liczbie wydawanych tytułów ma wpływ ministerialna parametryzacja czasopism (por. Wykaz czasopism punktowanych). Natomiast w zasobach ZN i PN obserwuje się stabilność tytułów w języku polskim, BazTech rejestruje tylko 3 tytuły wydawane wyłącznie w języku angielskim. Fakt ten należy uznać za pozytywne zjawisko w publikowaniu polskich czasopism naukowych. Aczkolwiek w procesie globalizacji informacji dużą rolę w komunikacji naukowej odgrywa język angielski i kładzie się nacisk na publikowanie w języku angielskim, istotnym zadaniem staje się także zachowanie języka polskiego w nauce, co urasta „do rangi ochrony języka ojczystego” (Nowak, 2015). Wydawcy ZN i PN wpisują się zatem w ten nurt dając autorom możliwość publikowania (komunikowania własnych badań) w języku polskim i w innych językach w większości tytułów w języku polskim, co jest niemożliwe w czasopismach publikowanych tylko w tytułach anglojęzycznych.

W BazTech odnotowano duże braki w dostępie do zasobów online ZN i PN politechnik. Informacja o zasobach online w opisach bibliograficznych badanych tytułów ZN w bazie wymaga jednak weryfikacji (por. zasoby bibliotek cyfrowych) i uzupełnienia brakujących linków. Odesłania do zasobów online w BazTech mają istotne znaczenie w wykorzystaniu wy-

dawnictw ciągłych, ponieważ baza cieszy się dużą popularnością w środowisku uczelni politechnicznych. Publikowanie bezpłatnych czasopism naukowych w Internecie czyli dla wszystkich jest szeroko promowane w literaturze (Kulczycki, 2013). Wszystkie zmiany w udostępnianiu czasopism, jak i w ofercie wydawniczej politechnik mają duży wpływ na kierunek rozwoju oferty bibliotek akademickich.

BIBLIOGRAFIA

- Derfert-Wolf, Lidia (2005). BazTech: baza danych o zawartości polskich czasopism technicznych. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 1, s. 95-105.
- Derfert-Wolf, Lidia (2009). W kierunku bazy pełnotekstowej: inicjatywy BazTech. W: *Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy, Ogólnopolska konferencja naukowa z okazji 10-lecia bazy danych BazTech, Bydgoszcz, 27-29 maja 2009* [online]. EBIB Materiały konferencyjne, nr 19. [dostęp: 22.05.2017.]. Dostępny w WWW: <<http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/mat19/derfert.php>>.
- Derfert-Wolf, Lidia (2013). Baza danych BazTech: współpraca z wydawcami czasopism i użytkownikami. W: *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki. II Konferencja Naukowa Konsorcjum BazTech, Poznań, 17-19 kwietnia 2013* [online]. Materiały konferencyjne EBIB, nr 24, [dostęp: 22.05.2017]. Dostępny w WWW: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/38/147>.
- Derfert-Wolf, Lidia (2014). Indeksowanie czasopism naukowych w krajowych bazach danych w kontekście organizacyjno-ekonomicznym. W: *Biblioteka akademicka: infrastruktura, uczelnia, otoczenie*. Pod red. Moniki Odlanickiej-Poczobutt i Krzysztofa Ziolo. Gliwice, Wydaw. Politechniki Śląskiej, s. 191-206.
- Derfert-Wolf, Lidia; Buzdygan, Dorota (2014). Baza danych BazTech: integracja i poszerzanie dostępu. W: *INFOBAZY 2014. Inspiracja, Integracja, Implementacja. VII Krajowa Konferencja Naukowa pod patronatem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Gdańsk – Sopot, 8-10 września 2014* [online], [dostęp: 22.05.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.infobazy.gda.pl/2014/pliki/prezentacje/d1s4e2-Derfert-BazTech.pdf>>.
- Derfert-Wolf, Lidia; Tomczak, Elżbieta; Matuszewski, Szymon (1999). Baza danych o zawartości polskich czasopism technicznych dla początkujących. *Biuletyn EBIB* [online], nr 6, [dostęp: 22.05.2017]. Dostępny w WWW: <http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/6/a.php?derfert_tomczak_matuszewski>.
- Jazdon, Artur (2016). *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Uniwersyteckiej za rok 2016* [online]. [dostęp: 22.05.2017]. Dostępny w WWW: <http://lib.amu.edu.pl/pliki/sprawozdania/spr_bu_2016.pdf>.
- Knop, Urszula (2014). Źródła informacji o wskaźnikach oceny czasopism w ofercie bibliotek wyższych szkół technicznych: wybrane zagadnienia. W: *E – eksplozja – narzędzia – metody – użytkownicy, konferencja naukowa, Biblioteka Jagiellońska, 27 marca 2014* [online]. Kraków, [dostęp: 22.05.2017]. Dostępny w WWW: <<http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=277653&from=publication>>.
- Knop, Urszula (2016). Zmiany w udostępnianiu czasopism polskich wyższych uczelni technicznych na przykładzie zasobów De Gruyter Open w BazTech i katalogach OPAC. *Bibliotheca Nostra*, nr 2, s. 112-125.

- Kulczycki, Emanuel (2013). *Otwarte czasopisma. Zakładanie czasopism naukowych oraz transformacja czasopism zamkniętych* [online]. Toruń, Stowarzyszenie EBIB. [dostęp: 22.05.2017]. Dostępny w WWW: <<https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/7853>>.
- Narloch, Anna; Skrodzka, Justyna (2014). BazTech: baza indeksująca polskie czasopisma z zakresu nauk technicznych. *Forum Uczelniane. Pismo Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie*, nr 3 s. 26-28.
- Nowak, Piotr (2015). Językowe aspekty polskiej polityki naukowej: pomiędzy lokalnością a globalizacją informacji. *Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne*, vol. 53, no. 1, s. 32-43.
- PKN (2005). PN-ISO 5127. *Informacja i dokumentacja. Terminologia*. Polski Komitet Normalizacyjny.
- Sobczyk, Sławomir (2013). Działalność wydawnicza Krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych na przykładzie wydawnictw ciągłych: analiza materiału z okresu 1970-2011. *Gospodarka Rynek Edukacja*, nr 2, s. 35-42.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 31 października 2017 r.

URSZULA KNOP

Main Library of Częstochowa University of Technology
e-mail: uknop@adm.pcz.czest.pl

RESEARCH BULLETINS („ZESZYTY NAUKOWE” AND „PRACE NAUKOWE”) PUBLISHED BY POLISH UNIVERSITIES OF TECHNOLOGY – THE ANALYSIS OF BAZTECH DATABASE CONTENT

KEYWORDS: Continuous publications. Research journals. Libraries. BazTech. Universities of technology.

ABSTRACT: Thesis/Objective – The aim of this article is to identify changes in research bulletins published by Polish universities of technology on the basis of the titles selected from BazTech database. Bibliographic records were analyzed at the level of the journal description, including the content of the following fields: “Title”, “Next title”, “Notes”, “Full texts”, “Full texts available locally”. The author made an attempt to answer the following questions: 1) availability and choice of titles depending on whether they are online or print journals, in Polish or in English; 2) is the transformation of Polish universities of technology the only reason for discontinuation of these bulletins. **Conclusions** – New trends are noticed in publishing academic journals as series¹, some titles are continued as journals but not series anymore, both print and online but mainly in English. Research bulletins in Polish are fairly stable but BazTech lacks access to their online versions.

¹ Series is understood here as documents of common provenance and function or form [PKN, 2005, p. 94].

MICHAŁ MIROWSKI
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
Centrum NUKAT
e-mail: m.mirowski@uw.edu.pl

KARTOTEKI HASEŁ WZORCOWYCH NUKAT I BIBLIOTEKI NARODOWEJ – STAN OBECNY, PROBLEMY i ROZWIĄZANIA

Michał Mirowski – absolwent Policealnego Studium Informacji, Archiwistyki i Księgarstwa oraz Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie od 2007 r., starszy bibliotekarz w Centrum NUKAT, administrator kartoteki haseł formalnych.

SŁOWA KLUCZOWE: Centralna Kartoteka Haseł Wzorcowych NUKAT. Deskryptory Biblioteki Narodowej. Hasła korporatywne. Hasła osobowe. Integracja kartotek haseł wzorcowych. Kartoteki haseł wzorcowych.

ABSTRAKT: **Cel artykułu** – Artykuł przedstawia obecny stan polskich kartotek haseł wzorcowych, zawiera analizę historii i struktury kartoteki haseł wzorcowych NUKAT oraz porównanie z kartoteką haseł wzorcowych Deskryptorów Biblioteki Narodowej (DBN). Podaje definicje kartoteki wzorcowej i autorytatywnej, opisuje proces integracji kartotek haseł wzorcowych i jego efekty – rekord uniwersalny CKHW NUKAT, tabelę typowania, przekształcanie JHP BN na DBN. Porównanie niektórych typów haseł wzorcowych zintegrowanych khw NUKAT i DBN obrazują przykłady podane w tabelach. Artykuł omawia również podstawy tworzenia rekordów kartoteki haseł wzorcowych, aktualne zasady i różnice między CKHW NUKAT a bazą DBN. **Metoda** – Zastosowano metodę analizy i metodę porównania kartotek haseł wzorcowych NUKAT i BN oraz literatury przedmiotu. **Wyniki** – Przeprowadzone badania wykazały różnice między kartotekami haseł wzorcowych NUKAT i BN. Polegają one przede wszystkim na różnych zasadach, leżących u podstaw tworzenia haseł wzorcowych (normy, kryterium wyboru terminu jako hasło wzorcowe, struktura rekordu hasła wzorcowego) oraz różnej strukturze khw wyrażonej w formacie MARC 21.

HASŁA I KARTOTEKI WZORCOWE

Hasła wzorcowe, będące podstawowymi punktami dostępu do danych w katalogach, to przyjęte dla danego systemu ujednolicone nazwy osób, ciał zbiorowych, ujednolicone tytuły, wyrażenia języka opracowania rzeczowego. Służą one do opatrywania sporządzonych opisów punktami dostępu i wyszukiwania w katalogu bibliotecznym. Efektywne ich wykorzystanie możliwe jest pod warunkiem, że są one ujednolicone według ściśle określonych zasad i poprawnie stosowane. Źródłem haseł wzorcowych są kartoteki haseł wzorcowych (khw) tworzone przez narodowe centra bibliograficzne (Paluszkiwicz, 1999, s. 150). Khw jest narzędziem kontroli jakości danych w katalogu oraz zbiorem gotowych do wykorzystania punktów dostępu do rekordów bibliograficznych.

Tworzenie haseł ujednoliconych ma na celu zapewnienie jednoznacznej identyfikacji osoby, ciała zbiorowego, dzieła, serii i przedmiotu. Stosowanie w rekordach bibliograficznych wyłącznie haseł ujednoliconych sprawia, że wynik wyszukiwania jest pełny, tzn. zawiera opisy wszystkich poszukiwanych dokumentów znajdujących się w danej bazie oraz pozbawiony jest szumu informacyjnego. Uwzględnienie w khw odmian haseł ujednoliconych umożliwia także wyszukiwanie przez te odmiany. Dzięki zawartej w khw informacji o związkach między hasłami ujednoliconymi możliwe jest poszerzanie lub zawężanie obszaru poszukiwań.

W Polsce od początków tworzenia kartotek wzorcowych mówiło się o dwóch ich rodzajach – kartoteka autorytatywna i kartoteka wzorcowa (Lenartowicz, 1990, s. 35). Używany na świecie termin „authority heading” tłumaczony jest w Polsce jako „hasło wzorcowe” lub „hasło autorytatywne”. To rozróżnienie, które występuje jedynie w polskim piśmiennictwie, nie ma wystarczającego uzasadnienia (Padziński, 2000, s. 23).

Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych podaje następujące definicje:

Hasło wzorcowe – hasło rekordu kartoteki haseł wzorcowych; najliczniejszą klasę wśród hw stanowią hasła ujednolicone (hasła wzorcowe, które mogą być hasłami głównymi opisu bibliograficznego, hasłami dodatkowymi dla nazwy osobowej, korporatywnej, tytułu ujednoliconego, serii i wydawnictwa zwanego wieloczęściowego lub hasłami języka informacyjno-wyszukiwawczego). Hasłem wzorcowym, ale nieujednoliconym jest np. hasło odsyłaacza orientacyjnego całkowitego (Bojar, 2002, s. 77).

Hasło autorytatywne – ustalony jako obowiązujący przez narodową centralę bibliograficzną szczególny rodzaj hasła wzorcowego. (...) Rozróżnienie „hasło autorytatywne” – „hasło wzorcowe” jest właściwe wyłącznie dla Polski (Bojar, 2002, s. 76).

W 1990 r. Maria Lenartowicz pisała, że „narodowa centrala bibliograficzna – Instytut Bibliograficzny (BN) – takiego zbioru haseł auto-

rytatywnych jeszcze nie założyła; cechą autorytatywności mają jednak polskie nazwy osobowe i nazwy ciał zbiorowych podawane w hasłach w „Przewodniku Bibliograficznym” (Lenartowicz, 1990, s. 36). Hasłem autorytatywnym określa autorka „oryginalne nazwy krajowych autorów i współtwórców, nazwy działających w danym państwie ciał zbiorowych oraz ujednolicone tytuły oryginalnych dzieł w nim publikowanych” (Lenartowicz, 1990, s. 35).

Wobec braku polskiej kartoteki autorytatywnej cztery biblioteki akademickie (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego, Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej), które w grudniu 1992 r. zakupiły zintegrowany system biblioteczny VTLS oraz zapoczątkowały wdrażanie formatu USMARC (później MARC 21), zdecydowały o tworzeniu wspólnymi siłami Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych (CKHW). Wprowadzanie rekordów do CKHW i udostępnianie ich wszystkim zainteresowanym bibliotekom wyeliminowało zbędne dublowanie prac oraz umożliwiło „bezpieczną (tzn. bez obawy o utratę spójności danych) wymianę rekordów bibliograficznych” (Paluszkiewicz, 1999, s. 150).

Punktem wyjścia do rozważań w niniejszym artykule jest analiza historii i struktury khw NUKAT oraz porównanie z khw BN, która od stycznia 2017 r. stanowi część projektu Deskryptory Biblioteki Narodowej (DBN).

INTEGRACJA KHW

W rozwoju khw integracja haseł przedmiotowych z hasłami opisu bibliograficznego, która polega na ujednoliceniu haseł odnoszących się do tej samej osoby, ciała zbiorowego, tytułu ujednoliconego i hasła typu autor-tytuł, stanowi naturalny etap wynikający z realizacji wymogów środowiska sieciowego (Burchard, 2006). Dzięki temu możliwe jest stosowanie tego samego hasła w funkcji hasła opisu bibliograficznego i przedmiotowego. Od początku tworzenia khw najczęściej hasła te tworzone były odrębnie, tak jak miało to miejsce w Bibliotece Narodowej Francji (hasła przedmiotowe RAMEAU i hasła khw BNF), Bibliotece Kongresu (hasła przedmiotowe LCSH i hasła kartoteki Names). W CKHW NUKAT hasła przedmiotowe jhp KABA, zawierające nazwy osób oraz nazwy ciał zbiorowych, tworzone były niejednokrotnie według innych zasad niż hasła opisu bibliograficzne (Burchard & Kucewicz, 2004, s. 201).

Zapoczątkowane w 1998 r. prace nad integracją kartotek CKHW, wznowione w 2003 r. już po włączeniu jej do NUKAT (Nasiłowska, 2004, s. 218), dotyczyły haseł opisu bibliograficznego, które mogły wystąpić w podwójnej funkcji – także jako hasło przedmiotowe. Proces ujednolicania rekordów khf i słownictwa jhp KABA kontynuowano przez kolejne lata. Do 2007 r. dla haseł zintegrowanych tworzone w khw kopie, których przeznaczeniem

było zastosowanie jako hasło przedmiotowe, później proces ten odbywał się automatycznie. Jednocześnie już w 2007 r. rozpoczęto przygotowania do wprowadzenia i stosowania w katalogu NUKAT rekordu uniwersalnego, który może być stosowany jako hasło opisu bibliograficznego i jako hasło przedmiotowe. Wdrożenie rekordu uniwersalnego w katalogu NUKAT nastąpiło w styczniu 2015 r. (Centrum NUKAT, 2017 [a]).

Integracja części przedmiotowej i formalnej CKHW zlikwidowała różnice, jakie istniały w zasadach sporządzania poszczególnych typów rekordów – kartoteki haseł opisu bibliograficznego i kartoteki haseł przedmiotowych. Były one szczególnie widoczne w grupie rekordów haseł korporatywnych. Proces integracji objął kolejno rekordy haseł osobowych, korporatywnych, tytuły dzieł anonimowych i hasła typu autor-tytuł. Jego następstwem były zmiany w trybie wprowadzania rekordów do CKHW i konieczność mlioracji starych rekordów. Postanowiono, że relacje semantyczne nie będą uwzględniane w rekordzie hasła osobowego i korporatywnego, a wyłącznie w rekordzie hasła przedmiotowego, z którym hasło to wchodzi w relację. Zmieniła się zasada stosowania haseł korporatywnych w opracowaniu przedmiotowym: zamiast podawania ostatniej nazwy danej instytucji, przyjmuje się ostatnią nazwę z okresu objętego treścią opracowywanego dokumentu.

Integracja kartotek CKHW zakończyła się usunięciem 102 770 rekordów haseł wzorcowych jhp KABA. W ramach prac nad ujednoliceniem form haseł typu autor-tytuł, zmodyfikowano 5331 rekordów (Centrum NUKAT, 2017 [a]).

W początkowym etapie integracji zwrócono uwagę na zmiany, jakie następują w jhp KABA (Wilczyńska, 2006). Do khw wprowadza się tylko rekordy potrzebne do sporządzenia opisu bibliograficznego katalogowanej pozycji. Inaczej niż w kartotece jhp KABA, gdzie tworzy się również rekordy dla wszystkich powiązanych haseł (tzw. gniazda haseł wzorcowych). Jest to zasada wynikająca z metodyki tworzenia słownictwa jhp KABA.

Scalenie obu typów haseł spowodowało w rekordach uniwersalnych:

- usunięcie pól 472 zawierających ekwiwalent z jhp RAMEAU i LCSH,
- pozostawienie relacji haseł dla nazw osobowych i korporatywnych jedynie w hasłach przedmiotowych innego typu.

Nierozwiązany pozostał problem haseł wzorcowych dla osób posługujących się kilkoma nazwami, np. Jan Paweł II/Karol Wojtyła.

Pomocą w tworzeniu rekordów khw jest „Tabela typowania haseł wzorcowych stosowanych w opracowaniu przedmiotowym w jhp KABA” (Centrum NUKAT, 2017 [b]) dostępna na stronie Centrum NUKAT (Tab. 1). Przez typowanie rozumie się wybór typu rekordu khw dla tworzonego terminu. Tabela wskazuje, według jakiej procedury tworzy się dane hasło wzorcowe:

- khf zawiera hasła opisu bibliograficznego tworzone według opracowania: *Hasła osobowe, korporatywne i tytułowe. Zasady sporządzania rekordów*

kartoteki haseł wzorcowych (Warszawa, 1999) oraz późniejszych ustaleń dotyczących modyfikacji/uzupełnień tego właśnie opracowania (Centrum NUKAT, 2017 [c]),

– khp to hasła przedmiotowe tworzone według podręcznika (Głowacka, 2000) oraz *Konstrukcji modelowych wykorzystywanych w tworzeniu haseł wzorcowych jhp KABA* (Centrum NUKAT, 2017 [d]).

Tabela 1

Fragment „Tabeli typowania haseł wzorcowych stosowanych w opracowaniu przedmiotowym w jhp KABA”

Typ nazwy	khw	Etykieta hasła	Przykład hasła wzorcowego	Dział w którym znajduje się struktura rekordu hasła wzorcowego (konstrukcja modelowa)
Aglomeracje, regiony	khp	151	151 @@ \$a Paryż (Francja ; aglomeracja) 151 @@ \$a Opole Lubelskie (Polska, region)	Geografia
Arboreta	khf	110	110 @2 \$a Zakład Fizjografii i Arboretum (Bolestraszyce)	
Bitwy	khp	150	150 @@ \$a Beresteczko, Bitwa (1651) 150 @@ \$a Basia, Bitwa (1660) 150 @@ \$a Adrianopol, Bitwa (378)	Historia
...	...	...	...	...

Według twórców projektu DBN integracja kartotek haseł wzorcowych BN stanowi jego istotny element (Cichoń; Kalinowski; Fedorowicz, 2014, s. 37). Operacja ta przygotowywana była od wielu lat w Pracowni JHP BN, jednak „z przyczyn organizacyjnych i technicznych” (Stolarczyk, 2015) została przeprowadzona dopiero w lipcu 2015 r. W kwietniu tego samego roku odbyła się konferencja, na której przedstawiono zasady ujednolicania haseł wzorcowych. Jako rekord podstawowy przyjęty został rekord hasła przedmiotowego, uzupełniony o dodatkowe dane z rekordu hasła formalnego, jeśli takie zawiera. Prace nad integracją wykonano automatycznie i ręcznie. Na podstawie obserwacji bazy Deskryptory BN (Biblioteka Narodowa, 2017) można wyciągnąć wniosek, że integracja khw BN została przeprowadzona inaczej niż integracja khw NUKAT – rekord hasła wzorcowego przedmiotowego zastąpił w khw rekord hasła wzorcowego formalnego. Zachowano powiązania obustronne między rekordami haseł wzorcowych przedmiotowych i formalnych, np. powiązanie między hasłem Budda – Buddyzm.

Zasady integracji poszczególnych typów haseł omówiono w artykule *Katalogowanie oparte na encjach* (Cichoń; Kalinowski; Fedorowicz, 2014, s. 37). Autorzy zaznaczają, że hasła powinny być zgodne z przepisami oraz z odpowiednimi normami – hasło osobowe PN-N-01229:1998, hasło korporacji

tywne PN-N-01230:2001. Sam proces integracji khw BN pokazał jednak, że odstąpiono od ścisłego przestrzegania norm.

Z porównania obu zintegrowanych kartotek (NUKAT i BN) wynika, że w niektórych przypadkach podjęto odrębne decyzje (zob. tab. 2).

Tabela 2

Zestawienie różniących się rekordów haseł wzorcowych zintegrowanych khw NUKAT i DBN.
Obok haseł zastosowane kody w polach 008¹
Stan na 28.09.2017 r.

Typ jednostki	khw NUKAT – 008/14-16		khw DBN – 008/14-16	
Aglomeracje, regiony	151 @@ \$a Paryż (Francja ; aglomeracja)	bab	151 @@ \$a Aglomeracja Poznańska	bab
Arboreta	110 2@ \$a Zakład Fizjografii i Arboretum (Bolestraszyce)	aab	110 2@ \$a Arboretum i Zakład Fizjografii (Bolestraszyce) 150 @@ \$a Arboretum (Bolestraszyce)	aab bab
Bóstwa, boginie	150 @@ \$a Mars (bóstwo rzymskie)	bab	100 0@ \$a Mars \$c (bóstwo)	aab
Ciała niebieskie (nazwy własne)	151 @@ \$a Mars (planeta)	bab	150 @@ \$a Mars (planeta)	bab
Cmentarze	Zob. Obiekty urbanistyczne			
Drogi, szlaki	151 @@ \$a Szlak Jagielloński	bab	151 @@ \$a Szlak Cysterski	bab bab
Elementy wyposażenia i części obiektów architektonicznych	130 @0 \$a Ołtarz św. Adria- na (Bazylika Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, Gdańsk, Polska)	bab	151 @@ \$a Gdańsk (woj. pomorskie) \$x kościół Mariacki \$x ołtarz św. Ad- riana	bab
Euroregiony	110 2@ \$a Euroregion Beskidy	aab	151 @@ \$a Euroregion Beskidy	bab
Festiwale, koncerty	111 2@ \$a Międzynarodo- wy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina \$n (6 ; \$d 1960 ; \$c Warszawa)	aab	111 2@ \$a Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina \$n (6 ; \$d 1960 ; \$c Warszawa) 111 2@ \$a Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina \$n (6 ; \$d 1960 ; \$c Warszawa)	abb bab
Gminy, okręgi, hrabstwa	151 @@ \$a Klembów (Polska ; gmina)	aab	151 @@ \$a Gmina Klembów (woj. mazowieckie, pow. wołomiński)	bab

¹ Informacje kodowane w polach 008/14-16 (Paluszkiewicz, 2009, s. 14-15):- 008/14 – stosowanie hasła rekordu jako hasła opisu bibliograficznego: a : hasło może być hasłem opisu bibliograficznego b : hasło nie może być hasłem opisu bibliograficznego- 008/15 – stosowanie hasła rekordu jako hasła przedmiotowego a : hasło może pełnić funkcję hasła przedmiotowego b : hasło nie może pełnić funkcji hasła przedmiotowego- 008/16 – stosowanie hasła rekordu jako hasła dodatkowego dla serii a : hasło może wystąpić jako hasło dodatkowe dla serii b : hasło nie może być hasłem dodatkowym dla serii.

Grupy muzyczne	110 2@ \$a Rolling Stones	aab	110 2@ \$a Rolling Stones (zespół rockowy)	aab
Hotele (instytucje)	110 2@ \$a Grand Hotel (Kraków)	aab	110 2@ \$a Grand Hotel (Kraków) (451 @@ \$a Kraków (woj. małopolskie) \$x Grand Hotel)	bab
Hotele (budynki)	Zob. Obiekty urbanistyczne			
Imprezy sportowe	111 2@ \$a Igrzyska Olimpijskie \$n (31 ; \$d 2016 ; \$c Rio de Janeiro)	aab	111 2@ \$a Igrzyska Olimpijskie \$n (31 ; \$d 2016 ; \$c Rio de Janeiro)	bab
Instytucje kolejowe	110 2@ \$a Kolej Warszawsko-Terespolska	aab	110 2@ \$a Kolej Warszawsko-Terespolska	bab
Kabarety (instytucje)	110 2@ \$a Kabaret "Jama Michalika"	aab	110 2@ \$a Kabaret "Jama Michalika" (Kraków)	bab
Kluby (instytucje)	110 2@ \$a Klub Literacki "Topola"	aab	110 2@ \$a Klub Literacki "Topola" (Zduńska Wola)	bab
Kościół (budynki)	Zob. Obiekty architektoniczne			
Kościół (instytucje)	110 2@ \$a Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny	aab	110 2@ \$a Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny	aab
Kościół (instytucje – parafie)	110 2@ \$a Parafia pw. Chrystusa Dobrego Pasterza (Poznań)	aab	110 2@ \$a Parafia pw. Chrystusa Dobrego Pasterza (Poznań)	abb
Kościół – wyznania	150 @@ \$a Kościół katolicki	bab	150 @@ \$a Katolicyzm	bab
Królowie, władcy, cesarze, osoby panujące	100 0@ \$a Cyrus \$b II \$c (król Persji ; \$d 590?-529 a.C.)	aab	100 0@ \$a Cyrus Wielki \$c (król Persji ; \$d ?-529 a.C.)	aab
Miasta	151 @@ \$a Poznań (Polska)	bab	151 @@ \$a Poznań (woj. wielkopolskie)	bab
Miasta dawne	151 @@ \$a Kartagina (miasto dawne)	bab	151 @@ \$a Kartagina	bab
Miejsca legendarne, fikcyjne	150 @@ \$a Atlantyda	bab	151 @@ \$a Atlantyda (kraina mitologiczna)	bab
Nadleśnictwa	110 2@ \$a Nadleśnictwo Augustów	aab	110 2@ \$a Nadleśnictwo Augustów 151 @@ \$a Nadleśnictwo Augustów (obszar) 151 @@ \$a Baligród (nadleśnictwo) (410 2@ \$a Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. \$b Nadleśnictwo Baligród)	aab bab aab
Obiekty architektoniczne	150 @@ \$a Kościół św. Anny (Kraków, Polska).	bab	150 @@ \$a Kościół św. Anny (Kraków) 150 @@ \$a Klasztor Cystersów (Henryków)	bab

Obiekty urbanistyczne	150 @@ \$a Ulica Bernardyńska (Lublin, Polska) 151 @@ \$a Lwów (Ukraina) \$x Cmentarz Łyczakowski	bab bab	150 @@ \$a Ulica Bernardyńska (Warszawa) 150 @@ \$a Cmentarz Łyczakowski (Lwów)	bab bab
Obozy koncentracyjne, pracy, jenieckie	151 @@ \$a Birkenau (Polska ; obóz koncentracyjny) 151 @@ \$a Brześć (Białoruś ; obóz jeniecki 5)	bab bab	110 2@ \$a Auschwitz-Birkenau (niemiecki obóz koncentracyjny) 110 2@ \$a Obóz jeniecki Cottbus-Merzdorf	aab bab
Ogrody botaniczne	110 2@ \$a Uniwersytet Warszawski. \$b Ogród Botaniczny	aab	110 2@ \$a Uniwersytet Warszawski. \$b Ogród Botaniczny 151 @@ \$a Warszawa \$x Ogród Botaniczny UW 110 2@ \$a Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego 151 @@ \$a Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego (Kraków ; obszar)	abb bab aab bab
Ogrody zoologiczne	110 2@ \$a Ogród Zoologiczny (Poznań)	aab	110 2@ \$a Ogród Zoologiczny (Poznań) 110 2@ \$\$ ZOO Wrocław	abb aab
Opactwa (instytucje)	110 2@ \$a Benedyktyńskie Opactwo Świętych Apostołów Piotra i Pawła (Tyniec)	aab	110 2@ \$a Ordo Sancti Benedicti (Tyniec)	abb
Ordery, odznaczenia państwowe	110 1@ \$a Polska. \$b Order Wojenny Virtuti Militari	bab	150 @@ \$a Order Wojenny Virtuti Militari	bab
Parki narodowe, krajobrazowe, rezerваты (instytucja)	110 2@ \$a Tatrzański Park Narodowy 110 2@ \$a Agroekologiczny Park Krajobrazowy im. gen. Dezyderego Chłapowskiego	aab aab	110 2@ \$a Tatrzański Park Narodowy 110 2@ \$a Agroekologiczny Park Krajobrazowy im. gen. Dezyderego Chłapowskiego	abb abb
Parki narodowe, krajobrazowe, rezerваты (obszar)	151 @@ \$a Tatrzański Park Narodowy (Polska) 151 @@ \$a Agroekologiczny Park Krajobrazowy (Polska)	bab bab	151 @@ \$a Tatrzański Park Narodowy (obszar)	bab
Parlamenty	110 1@ \$a Francja. \$b Parlament (1958-).	aab	110 1@ \$a Parlament (Francja)	aab
Porty lotnicze	110 2@ \$a Port Lotniczy im. Fryderyka Chopina	aab	110 2@ \$a Port Lotniczy im. Fryderyka Chopina	bab
Postacie fikcyjne, legendarne	150 @@ \$a Arlekin (postać fikcyjna) 150 @@ \$a Roland (postać legendarna)	bab bab	100 0@ \$a Arlekin \$c (postać fikcyjna)	aab
Postacie biblijne	100 0@ \$a Jezus Chrystus 100 0@ \$a Sara \$c (postać biblijna)	bab bab	100 0@ \$a Jezus Chrystus 100 0@ \$a Sara \$c (postać biblijna)	aab aab
Powiaty	151 @@ \$a Wołomiński, Powiat (Polska)	bab	151 @@ \$a Powiat wołomiński (woj. mazowieckie)	bab

Programy radio- we, telewizyjne	130 @0 \$a Fifteen to One (pro- gram telewizyjny : Polska)	bab	150 @@ \$a Jeden z dziesięciu (tele- turniej) 130 @0 \$a Ziarno (program telewi- zyjny)	bab bab
R ę k o p i s y (obiekty)	110 2@ \$a Biblioteka Narodo- wa (Warszawa). \$k Rękopis. \$n Ms. 8002	bab	150 @@ \$a Psalterz floriański (410 2. \$a Biblioteka Narodowa \$x Rps 8002 III	bab
Rody, rodziny, dynastie	100 3@ \$a Bachledowie \$c (ród) 100 3@ \$a Adamscy \$a (ro- dzina) 100 3@ \$a Jagiellonowie \$c (dynastia)	bab bab bab	100 3@ \$a Jagiellonowie (ród)	aab
Sądy (instytucje)	110 2@ \$a Polska. \$b Sąd Naj- wyższy	aab	110 2@ \$a Sąd Najwyższy RP	bab
Siły zbrojne	110 1@ \$a Polska. \$b Wojsko Polskie (1918-1939).	aab	110 1@ \$a Wojsko Polskie (1918-1939)	aab
Szkoły (insty- tucje)	110 2@ \$a Uniwersytet War- szawski. \$b Instytut Badań Interdyscyplinarnych Artes Liberales	aab	110 2@ \$a Wydział "Artes Liberales" (Uniwersytet Warszawski)	aab
Teatry (insty- tucje)	110 2@ \$a Teatr im. Juliusza Słowackiego (Kraków)	aab	110 2@ \$a Teatr im. Juliusza Słowac- kiego (Kraków) 451.. \$a Kraków (woj. małopolskie) \$x Teatr im. Juliusza Słowackiego	aab
Ulice	Zob. Obiekty urbanistyczne		150 @@ \$a Ulica Bernardyńska (War- szawa)	bab
Więzienia (in- stytucje)	110 2@ \$a Więzienie Jaworzno 151 @@ \$a Camp Delta (Kuba, Guantánamo Bay Naval Base ; więzienie)	aab bab	110 2@ \$a Obóz jeniecki Guantanamo	bab
Województwa	151 @@ \$a Lubuskie, Woje- wództwo (Polska ; 1999-).	bab	151 @@ \$a Województwo lubuskie (1999-)	bab
Wyprawy ba- dawcze	111 2@ \$a Österreichisch-Un- garische Polarexpedition \$d (1872-1874).	aab	111 2@ \$a Mount Everest expedition (1953)	abb
Wystawy	111 2@ \$a Wystawa Filateli- styczna \$d (2002 ; \$c Zakopane)	aab	111 2@ \$a Wystawa Filatelistyczna \$n (3 ; \$d 1958 ; \$c Lublin)	abb
Zakony, zgroma- dzenia zakonne	110 2@ \$a Ordo Fratrum Mi- norum	aab	110 2@ \$a Franciszkanie	aab
Zakony [przy- miotnik od na- zwy reguły zakonnej]	150 @@ \$a Zakony francisz- kańskie	bab	110 2@ \$a Franciszkanie	aab

Analiza różnic w wyborze typu rekordu khw oraz różnic w ich zastosowaniu pomiędzy khw NUKAT i DBN:

1. Hasła osobowe

- Nazwy bóstw i bogiń:
 - NUKAT: etykieta 150, pola stałej długości (008/14-16: bab), wskazują na zastosowanie wyłącznie jako hasło przedmiotowe.
 - DBN: etykieta 100, rekord dla nazwy osobowej, pola stałej długości (008/14-16: aab) wskazują na możliwe zastosowanie jako autor / współautor, itd. dokumentu, instrukcja DBN (przepisy.bn.org.pl) nie zawiera informacji o tej grupie jednostek.
- Nazwy postaci biblijnych:
 - NUKAT: etykieta 100, pola stałej długości (008/14-16: bab), wskazują na zastosowanie wyłącznie jako hasło przedmiotowe.
 - DBN: etykieta 100, pola stałej długości (008/14-16: aab), wskazują na możliwe zastosowanie jako autor/współautor).
- Nazwy postaci fikcyjnych i legendarnych:
 - NUKAT: etykieta 150, pola stałej długości (008/14-16: bab), wskazują na zastosowanie wyłącznie jako hasło przedmiotowe.
 - DBN: etykieta 100, pola stałej długości (008/14-16: aab) wskazują na możliwe zastosowanie jako autor/współautor, itd. dokumentu, instrukcja DBN zalicza tę grupę jednostek do deskryptorów osobowych (Biblioteka Narodowa, 2017).
- Nazwy rodów i rodzin:
 - NUKAT: etykieta 100, pola stałej długości (008/14-16: bab), wskazują na zastosowanie wyłącznie jako hasło przedmiotowe.
 - DBN: etykieta 100, stosowane także w opisie formalnym w polu 700 (np. właściciel archiwum) – oznaczenie w polach stałej długości rekordu (008/14-16: aab).

2. Hasła korporatywne:

- Nazwy ogrodów botanicznych i zoologicznych:
 - NUKAT: etykieta 100, pola stałej długości (008/14-16: aab), wskazują na zastosowanie jako autor/współautor, itd. dokumentu.
 - DBN: brak konsekwencji w bazie – rekordy dla instytucji (brak konsekwencji w 008/14-16), obszaru lub haseł o etykietach 150.
- Nazwy orderów i odznaczeń państwowych:
 - NUKAT: etykieta 110, pola stałej długości (008/14-16: bab), wskazują na zastosowanie wyłącznie jako hasło przedmiotowe.
 - DBN: etykieta 150, hasło wyłącznie przedmiotowe.
- Nazwy rękopisów:
 - NUKAT: etykieta 110, hasło o konstrukcji 110 [nazwa instytucji posiadającej rękopis] |k Rękopis. |n [sygnatura], hasło wyłącznie przedmiotowe (008/14-16: bab) oraz 130 dla tytułu dzieła zawartego w rękopisie, hasło wyłącznie przedmiotowe (008/14-16: bab), zob. przykład: *Psalterz Floriański* w bazie NUKAT.

- DBN: etykieta 150, hasło wyłącznie przedmiotowe, wariant o konstrukcji [nazwa instytucji posiadającej rękopis] | x [sygnatura].
- Zakony, zgromadzenia zakonne:
 - NUKAT: etykieta 110, pola stałej długości (008/14-16: aab), wskazują na zastosowanie również jako autor/współautor dokumentu oraz 150 – dla nazwy grupy zakonów, pola stałej długości (008/14-16: bab) wskazują na zastosowanie wyłącznie jako hasło przedmiotowe.
 - DBN: etykieta 110, pola stałej długości (008/14-16: aab) wskazują na zastosowanie również jako autor/współautor dokumentu, hasło dla nazwy najbardziej rozpowszechnionej w Polsce.

PODSTAWY TWORZENIA REKORDÓW KHW

W latach 80. i 90. ubiegłego wieku Komitet Techniczny 242 Informacja i Dokumentacja Polskiego Komitetu Normalizacyjnego (PKN) sporządził wiele norm krajowych, koniecznych do sprawnego funkcjonowania bibliotek i katalogów bibliotecznych. W kolejnych latach jego aktywność zmniejszyła się, ograniczyła do adaptacji norm międzynarodowych Międzynarodowej Organizacji Normalizacyjnej ISO, dotyczących m.in. transliteracji, terminologii, wskaźników funkcjonalności bibliotek (Klenczon, 2015). Z powodu braku instytucji zdecydowanych na finansowanie, wiele norm zostało w ostatnich latach wycofanych bez ich zastąpienia (Marsula, 2015). Taki los czeka normy PN-N-01152 *Opis bibliograficzny* oraz PN-N-01-22 *Działalność wydawnicza* (Klenczon, 2015). Zmiany te są istotne dla instytucji, które chcą tworzyć khw.

Na początku tworzenia khw w Polsce uważano, że powstanie khw poprzedzać powinno istnienie norm dotyczących formy haseł ujednoliconych, zasad tworzenia khw oraz formatu rekordu khw (Paluszkiewicz, 1999, s. 151). Oprócz projektu Polskiej Normy dotyczącej wyboru i formy hasła osobowego nie było w Polsce takich opracowań, gdy w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie podjęto prace zmierzające do utworzenia khw. W 1991 r. powstały *Zasady sporządzania kartotek haseł wzorcowych w sieci bibliotecznej Uniwersytetu Warszawskiego* (maszynopis). Początkowo stosowane przez Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie, od 1993 r. również przez Bibliotekę Jagiellońską, Bibliotekę Główną Uniwersytetu Gdańskiego i Bibliotekę Główną Akademii Górniczo Hutniczej. W 1995 r. opublikowane zostały *Zasady tworzenia kartotek wzorcowych haseł opisu bibliograficznego* (Bagieńska, 1995), których wytycznymi kierowano się w pracach nad Centralną Kartoteką Haseł Formalnych (CKHF), będącą częścią Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego (CKHW NUKAT).

Aktualne zasady tworzenia khw w CKHW NUKAT to *Hasła osobowe, korporatywne i tytułowe* (Paluszkiewicz, 1999), ustalenia i materiały dostępne na stronie NUKAT (Centrum NUKAT, 2017 [e]) oraz normy PKN PN-N-01229:2002P, PN-N-01231:2001P, PN-N-01230:2001P PN-N-01228:1994P.

Drugą khw w Polsce są obecnie deskryptory Biblioteki Narodowej (DBN), które „tworzą bazę rekordów wzorcowych” (Biblioteka Narodowa, 2017). Zasady ich tworzenia omówione są na stronie internetowej Biblioteki Narodowej. Można zauważyć różnice między zasadami tworzenia tych dwóch kartotek.

DBN dopuszczają przejście nazwy obcej, jeśli jest ona bardziej rozpowszechniona wśród użytkowników języka polskiego, lub jeśli nazwa w języku polskim nie występuje. Jeżeli nazwa polska i nazwa obca są równie rozpowszechnione, jako deskryptor przyjmuje się nazwę polską (Biblioteka Narodowa, 2017).

Według normy PN-N-01229:2002 i zasad sporządzania rekordów khw CKHW NUKAT, nazwy podaje się w formie językowej i pisowni kraju działalności danej osoby, ciała zbiorowego, z wyjątkiem imion papieży, świętych, błogosławionych i władców. Przepisy DBN podają również jako hasła główne formy uznane za bardziej popularne.

Przepisy DBN zalecają podawanie starożytnych nazw greckich i rzymskich w języku polskim, jeśli taka nazwa jest rozpowszechniona. Według normy nazwy te należy podawać w języku łacińskim. Dopuszczone jest jednak podawanie spolszczonej formy nazwy, jeśli taka jest w użyciu i bardziej odpowiada potrzebom danego zbioru informacji o dokumentach. *Hasła osobowe, korporatywne i tytułowe* pozwalają na użycie wyłącznie nazwy w języku łacińskim.

Nazwy średniowieczne, renesansowe DBN podaje w języku polskim, oprócz przypadków, kiedy stopień ich rozpowszechnienia jest wątpliwy. *Hasła osobowe, korporatywne i tytułowe* nakazują podawanie nazwy w ojczystym języku danej osoby. Zlatynizowaną formę lub przybraną nazwę łacińską lub grecką zaleca się w przypadku, gdy dana osoba jest pod nią bardziej znana. W razie wątpliwości, dla osób działających tylko lub głównie do 1500 r. nazwę podaje się w języku łacińskim, dla osób działających po 1500 r. – w języku ojczystym. Norma PN-N-01229 nakazuje w pierwszej kolejności przyjęcie nazwy w języku, w jakim dana osoba napisała większość swoich dzieł, potem w języku kraju działalności. Zarówno dla nazw średniowiecznych, jak i renesansowych dopuszcza podawanie spolszczonej nazwy, jeśli taka jest w użyciu i bardziej odpowiada potrzebom danego zbioru.

Norma PN-N-01229 zaleca podawanie imienia lub imion papieży w języku łacińskim. Spolszczoną formę dopuszcza, jeżeli bardziej odpowiada potrzebom danego zbioru informacji (Norma PN). DBN i CKHW stosują nazwy polskie. Nazwy świętych i błogosławionych norma nakazuje podawać w ich ojczystym języku, ale dopuszcza spolszczoną nazwę. DBN i CKHW – tylko formę spolszczoną, jeśli jest taka w użyciu. Nazwy władców i innych członków rodzin panujących – w CKHW forma spolszczona, jeśli jest w użyciu, według normy w języku kraju rządzonego przez władcę, z dopuszczalną polską, jeśli taka jest w użyciu i bardziej odpowiada potrzebom danego zbioru informacji. DBN – nazwa najbardziej rozpowszechniona wśród polskich użytkowników.

Forma hasła korporatywnego w DBN to nazwa najbardziej rozpowszechniona wśród użytkowników języka polskiego. W przypadku ciał zbiorowych

międzynarodowych – nazwa w języku polskim, jeśli taka istnieje lub taka, która jest najczęściej używana w języku polskim. Norma PN-N-01229 i *Hasła osobowe, korporatywne i tytułowe* podają formę oficjalną. Jeśli to niemożliwe, najczęściej występującą.

Typ jednostki	khw NUKAT	DBN
Hasło osobowe	100 1@ \$a Puškin, Aleksandr Sergeevič \$d (1799-1837). 100 0@ \$a Voltaire \$d (1694-1778). 100 1@ \$a Čehov, Anton Pavlovič \$d (1860-1904). 100 1@ \$a Čajkovskij, Petr Il’ič \$d (1840-1893). 100 1@ \$a Molière \$d (1622-1673). 100 1@ \$a Bulgakov, Mihail Afanas’evič \$d 1891-1940). 100 1@ \$a Gogol', Nikolaj Vasil'evič \$d (1809-1852). 100 0@ \$a Sophocles \$d (496-406 a.C.). 100 1@ \$a Dostoevskij, Fedor Mihajlovič \$d (1821-1881). 100 1@ \$a Qaddafi, Muammar \$d (1942-2011). 100 1@ \$a Dumas, Alexandre \$d (1802-1870 ; \$c ojciec). 100 1@ \$a El'cin, Boris Nikolaevič \$d (1931-2007). 100 1@ \$a Stalin, Iosif Vissarionovič \$d (1878-1953). 100 0@ \$a Sappho \$d (7.-6.. a.C.). 100 0@ \$a Aesopus \$d (600-500 a.C.). 100 0@ \$a Plutarchus \$d (ca 45-post 120). 100 0@ \$a Callimachus \$d (ca 310-post 245 a.C.). 100 0@ \$a Xenophon \$d (ca 430-ca 355 a.C.). 100 1@ \$a Vergilius Maro, Publius \$d (70-19 a.C.). 100 0@ \$a Descartes, René \$d (1596-1650). ale tak samo np.: 100 1@ \$a Rousseau, Jean Jacques \$d (1712-1778). 100 1@ \$a Shakespeare, William \$d (1564-1616). 100 1@ \$a Bach, Johann Sebastian \$d (1685-1750). 100 1@ \$a Montesquieu, Charles Louis de Secondat \$d (1689-1755).	100 1@ \$a Puszkina, Aleksandr \$d (1799-1837) 100 0@ \$a Wolter \$d (1694-1778) 100 1@ \$a Czechow, Anton \$d (1860-1904) 100 1@ \$a Czajkowski, Piotr \$d (1840-1893) 100 1@ \$a Molier \$d (1622-1673) 100 1@ \$a Bułhakow, Michaił \$d (1891-1940) 100 1@ \$a Gogol, Nikołaj \$d (1809-1852) 100 0@ \$a Sofokles \$d (ok. 496-406 p.n.e.) 100 1@ \$a Dostojewski, Fiodor \$d (1821-1881) 100 1@ \$a Kaddafi, Muammar \$d 1942-2011) 100 1@ \$a Dumas, Alexandre \$d (1802-1870) 100 1@ \$a Jelcyń, Borys \$d (1931-2007) 100 1@ \$a Stalin, Józef \$d (1878-1953) 100 0@ \$a Safona \$d (ok. 620-ok. 570 p.n.e.) 100 0@ \$a Ezop \$d (600-500 p.n.e.) 100 0@ \$a Plutarch \$d (ok. 45-po 120) 100 0@ \$a Kallimach z Cyreny \$d (ok. 315-ok. 245 p.n.e.) 100 0@ \$a Ksenofont \$d (ok. 430-ok. 355 p.n.e.) 100 0@ \$a Wergiliusz \$d (70-19 p.n.e.) 100 0@ \$a Kartezjusz \$d (1596-1650) 100 1@ \$a Rousseau, Jean Jacques \$d (1712-1778) (a nie: Jan Jakub Russo) 100 1@ \$a Shakespeare, William \$d (1564-1616). (a nie: Szekspir, Wiljam) 100 1@ \$a Bach, Johann Sebastian \$d (1685-1750) (a nie: Bach, Jan Sebastian) 100 1@ \$a Montesquieu, Charles Louis de Secondat \$d (1689-1755) (a nie: Monteskiusz)

Hasło korporatywne	110 2@ \$a Library of Congress. 110 2@ \$a Gosudarstvennyj Ėrmitaż. 110 2@ \$a Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei. 110 2@ \$a Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. 110 2@ \$a Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego – Pałac Królikarnia. 110 2@ \$a Gosudarstvennyj akademičeskij Bol'soj teatr Rossii. 110 2@ \$a Teatr Kwadrat im. Edwarda Dzierżyńskiego. 110 2@ \$a Uniwersytet Łódzki. \$b Katedra Postępowania Karnego i Kryminalistyki. 110 2@ \$a Polskie Stronnictwo Ludowe (1990-). 110 2@ \$a Uniwersytet Warszawski. \b Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii. 110 2@ \$a Akademia Sztuk Pięknych (Warszawa ; 1957-). \$b Wydział Architektury Wnętrz. 110 2@ \$a Ecclesia Catholica. \$b Archidiecezja Krakowska. 110 2@ \$a Biblioteka Publiczna Miasta Stołecznego Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego. 110 2@ \$a Biblioteka Jagiellońska. 110 2@ \$a Ordo Praedicatorum. 110 2@ \$a Christ the King Polish RC Church (Londyn). 111 2@ \$a Międzynarodowy Festiwal Muzyki Współczesnej „Warszawska Jesień”. 111 2@ \$a Wystawa Światowa \$d (1900 ; \$c Paryż). 111 2@ \$a Festiwal Muzyków Rockowych (Jarocin). 111 2@ \$a Międzynarodowy Festiwal Jazzowy "Jazz Jamboree" \$n (7 ; \$d 1964 ; \$c Warszawa).	110 2@ \$a Biblioteka Kongresu 110 2@ \$a Ermitaż (muzeum) 110 2@ \$a Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników (NSDAP) 110 2@ \$a PZPR 110 2@ \$a Królikarnia (muzeum) 110 2@ \$a Teatr Bolszoj (Moskwa) 110 2@ \$a Teatr Kwadrat 110 2@ \$a Katedra Postępowania Karnego i Kryminalistyki (Uniwersytet Łódzki) 110 2@ \$a Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL ; 1990-) 110 2@ \$a Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii (Uniwersytet Warszawski) 110 2@ \$a Wydział Architektury Wnętrz (Akademia Sztuk Pięknych ; Warszawa) 110 2@ \$a Archidiecezja Krakowska 110 2@ \$a Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego 110 2@ \$a Biblioteka Jagiellońska 110 2@ \$a Dominikanie 110 2@ \$a Parafia pw. Chrystusa Króla (Londyn) 111 2@ \$a Międzynarodowy Festiwal Muzyki Współczesnej „Warszawska Jesień” 111 2@ \$a Wystawa Światowa \$d (1900 ; \$c Paryż) 111 2@ \$a Festiwal Muzyków Rockowych (Jarocin) 111 2@ \$a Jazz Jamboree \$n (7 ; \$d 1964 ; \$c Warszawa).
---------------------------	--	---

Niniejszy tekst dotyczy zasadniczo tylko haseł osobowych i korporatywnych, a kwestia tytułów ujednoliconych wymaga odrębnego, obszernego opracowania. Rekordy dla tytułów ujednoliconych dzieła autorskiego podawane w polach 240 rekordu bibliograficznego (MARC 21: 240 Uniform Title (NR)), stosowane w khw NUKAT, nie występują w DBN, nie są stosowane w katalogu BN. Natomiast zdaniem Leszka Śnieżki, szerokie stosowanie tytułów ujednoliconych stanowi kluczowy element wdrażania zasad RDA (Centrum NUKAT, 2017 [f]). Jest to też ważne dla prawidłowego funkcjonowania współczesnych katalogów bibliotecznych, opartych na

strukturze modeli z rodziny FR. Zapis na stronie przepisów DBN: „Zasady redakcji doboru deskryptorów tytułów ujednoliconych będą przedmiotem odrębnego dokumentu” (Biblioteka Narodowa, 2017), nie pozwala na omówienie tej kwestii w obecnej chwili.

Na skutek zmian zasad dotyczących nazw osobowych w DBN, hasła typu autor-tytuł mają obecnie następującą postać w katalogu BN:

0@ \$a Wolter \$d (1694-1778). \$t Enfant prodigue

100 1@ \$a Czajkowski, Piotr \$d (1840-1893). \$t Evgenij Onegin. \$n Op. 24

100 1@ \$a Shakespeare, William \$d (1564-1616). \$t Macbeth

Kartoteki wzorcowe NUKAT i BN budowane są w formacie MARC 21. Prawidłowe przestrzeganie zasad tego formatu gwarantuje ewentualne bezpieczne przeniesienie danych do formatów nowej generacji.

Format MARC 21 zawiera listę typów haseł wzorcowych, dla których wybór typu rekordu nie jest jednoznaczny (zob. Alphabetical List of Ambiguous Headings, <https://www.loc.gov/marc/authority/ambiguous-headings.html>). Z analizy struktury khw NUKAT i DBN wynika, że żadna z omawianych khw nie zachowuje zgodności z tym wykazem. Oto kilka wybranych przykładów różnic typowania omawianych wcześniej haseł wzorcowych:

	MARC 21	NUKAT	DBN
budynki zajmowane przez ciała zbiorowe (<i>Buildings occupied by corporate bodies</i>)	110	150	150 oraz wariant o konstrukcji 451 [nazwa miasta] \ x [nazwa obiektu]
cmentarze	110	150	150
postacie fikcyjne	150	150	100

WNIOSKI

Podsumowując, na ewolucję khw mają wpływ wspomniane wcześniej modele konceptualne należące do rodziny FR. Model Functional Requirements for Authority Data (FRAD), opublikowany w 2009 r., określał wymogi funkcjonalne dla haseł wzorcowych opisu bibliograficznego, natomiast model Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD), opublikowany w 2010 r., dotyczył haseł wzorcowych przedmiotowych. Ostatni model IFLA Library Reference Model (IFLA-LRM), ogłoszony na konferencji IFLA we Wrocławiu w 2017 r, stanowi połączenie rodziny FR: FRBR, FRAD i FRSAD. Jest modelem konceptualnym obejmującym całe „uniwersum bibliograficzne” (Śnieżko, 2013). Podstawą do budowania modeli konceptualnych są wymagania użytkowników; to ich sposób korzystania z danych decyduje o kierunkach zmian. Przykład kartoteki VIAF pokazuje, że przy poszanowaniu potrzeb lokalnych użytkowników możliwe jest powiązanie wybranych form autorytatywnych

bez oceny, która jest bardziej słuszna (Bourdon & Boulet, 2011). Specyfika danej kartoteki może wymagać bardziej wyspecjalizowanych punktów dostępu lub pozwalać na wyszukiwanie form najbardziej rozpowszechnionych.

Kontrola wzorcowa nadal pozostaje najdroższą częścią katalogowania, niemniej jednak w dłuższej perspektywie zmniejsza koszty i umożliwia międzynarodową wymianę danych (Tillet, 2000). Dodatkowo, radykalnej zmianie ulega dzisiaj funkcja kartotek haseł wzorcowych. Mogą one służyć nie tylko do identyfikacji nazw przyjętych w działalności bibliotecznej i bibliograficznej (Roszkowski, 2015). Nowy model IFLA-LRM podkreśla funkcję eksploracji (ang. *explore*), nawigacji pomiędzy danymi wzorcowymi, danymi bibliograficznymi i środowiskiem sieciowym. Zdaniem Leszka Śnieżko rola katalogu „polega również na odkrywaniu wiedzy, ma on prowadzić użytkownika do zasobów, o istnieniu których wcześniej nie wiedział” (Śnieżko, 2013, s. 90). Realizacja tego zadania jest możliwa jednak tylko dzięki konsekwencji i przestrzeganiu standardów (Rowińska, 2015). W chwili obecnej zauważa się w Polsce pewną niejasność właśnie co do standardów. Pokazane w artykule różnice w podstawach i procedurach budowania danych wzorcowych (autorytatywnych) pomiędzy katalogiem centralnym NUKAT i Biblioteką Narodową nie znajdują żadnego usprawiedliwienia w oczach użytkownika nawigującego po manowcach nazw raz to oficjalnych, raz potocznych. Prawdą jest, że dla nowoczesnych narzędzi wyszukiwania wybór rodzaju nazwy nie jest żadnym problemem, pod warunkiem jednak, że będą one w jakiś logiczny i konsekwentny sposób powiązane, czego same narzędzia, bez dobrej woli bibliotekarza, niestety, nie dokonają.

BIBLIOGRAFIA:

- Bagieńska, Ewa; Kostrzewa, Władysława; Paluszkiewicz, Anna (1995). *Zasady tworzenia kartotek wzorcowych haseł opisu bibliograficznego*, Międzyuczelniany Zespół ds. Wdrażania VTLS, Warszawa: Fundacja Rozwoju UG.
- Biblioteka Narodowa (2017). *Zasady tworzenia deskryptorów BN*; [dostęp: 27.09.2017]. Dostępny w WWW: <<http://przepisy.bn.org.pl/deskryptory/zasady-tworzenia-deskryptorow-bn>>.
- Bojar, B, red. (2002). *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Bourdon, Françoise; Boulet, Vincent (2011). *VIAF: A hub for a multilingual access to varied collections* [online]. 77th IFLA General Conference and Assembly: World Library and Information Congress: Libraries beyond libraries: Integration, Innovation and Information for all, San Juan, Puerto Rico, 2011; [dostęp: 4.09.2017]. Dostępny w WWW: <<https://www.ifla.org/past/ifla77>>.
- Burchard, Maria (2006). Języki informacyjno-wyszukiwawcze w katalogu centralnym NUKAT [online]. *Biuletyn EBIB, Materiały konferencyjne*, nr 15 [dostęp: 5.10.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/kaba/burchard.php>>.
- Burchard, Maria; Kucewicz, Anna (2004). Język haseł przedmiotowych XXI wieku. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3 / 4, s. 195-206.

- Centrum NUKAT (2017) [a]. *Sprawozdania i bibliografia – Centrum NUKAT*; [dostęp: 27.09.2017]. Dostępny w WWW: <http://centrum.nukat.edu.pl/images/files/sprawozdania/spr_nukat_2015_ident_z_P.pdf>.
- Centrum NUKAT (2017) [b]. *Tabela typowania haseł wzorcowych – Centrum NUKAT*; [dostęp: 27.09.17]. Dostępny w WWW: <http://centrum.nukat.edu.pl/images/files/instrukcje_procedury/instrukcje/km/tablica.html>.
- Centrum NUKAT (2017) [c]. *Warsztat, ustalenia formalne – Centrum NUKAT*; [dostęp: 2.12.2017]. Dostępny w WWW: <<http://centrum.nukat.edu.pl/pl/warsztat/ustalenia-formalne>>.
- Centrum NUKAT (2017) [d]. *Warsztat, instrukcje i procedury – Centrum NUKAT*; [dostęp: 2.12.2017]. Dostępny w WWW: <http://centrum.nukat.edu.pl/images/files/instrukcje_procedury/instrukcje/km/konstrukcje.html>.
- Centrum NUKAT (2017) [e]. *Warsztat – Centrum NUKAT*; [dostęp: 2.12.2017]. Dostępny w WWW: <<http://centrum.nukat.edu.pl/pl/warsztat>>.
- Centrum NUKAT (2017) [f]. *Grupa Robocza do Spraw Standardów Bibliograficznych, RDA w katalogu NUKAT – konieczna zmiana czy ślepy zaułek? / Leszek Śnieżko – Centrum NUKAT*; [dostęp: 4.09.2017]. Dostępny w WWW: <<http://centrum.nukat.edu.pl/rda/>>.
- Cichoń, Marta; Kalinowski, Jakub; Fedorowicz, Grażyna (2014). Katalogowanie oparte na encjach. *Rocznik Biblioteki Narodowej*, tom 45, s. 1-54.
- Głowacka, Teresa, red. (2000). *Język haseł przedmiotowych KABA. Zasady tworzenia słownictwa*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Klenczon, Wanda (2015). *Krajobraz po normalizacji?* [online] *Biuletyn EBIB*, nr 7 (160) [dostęp: 28.09.2017]. Dostępny w WWW: <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/383>>.
- Lenartowicz, Maria (1990). Hasło opisu bibliograficznego. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3/4, s. 33-45.
- Marsula, Anna (2015). Działalność normalizacyjna Komitetu Technicznego 242 ds. Informacji i Dokumentacji [online]. *Biuletyn EBIB*, nr 7 (160), [dostęp: 28.09.2017]. Dostępny w WWW: <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/387>>.
- Nasiłowska, Maria (2004). Integracja kartotek haseł wzorcowych NUKAT. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3/4, s. 215-221.
- Padziński, Andrzej (2000). *Stosowanie polskich norm w zautomatyzowanych katalogach bibliotecznych*. Warszawa, Wydaw. SBP.
- Paluszkiewicz, Anna (2009). *Format MARC 21 rekordu kartoteki haseł wzorcowych*. Warszawa, Wydaw. SBP.
- Paluszkiewicz, Anna, red. (1999) *Hasła osobowe, korporatywne i tytułowe: zasady sporządzania rekordów kartoteki haseł wzorcowych*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Paluszkiewicz, Anna (1999). Rola centralnej kartoteki haseł wzorcowych. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3, s. 149-155.
- Roszkowski, Marcin (2015). Kartoteki nazw osobowych w środowisku sieciowym [online]. *Biuletyn EBIB*, nr 7 (160), [dostęp: 28.09.2017]. Dostępny w WWW: <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/380>>.
- Rowińska, Magdalena (2015). NUKAT. Z zasady trzymamy się zasad [online]. *Biuletyn EBIB*, nr 7 (160), [dostęp: 28.09.2017]. Dostępny w WWW: <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/382>>.
- Stolarczyk, Anna (2015). Deskryptory Biblioteki Narodowej – niepokoje bibliotekarza praktyka... [online]. *Biuletyn EBIB*, nr 5 (158), [dostęp: 28.09.2017]. Dostępny w WWW: <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/361/528>>.
- Śnieżko, Leszek (2013). Relacje bibliograficzne w RDA. *Bibliotheca Nostra: Śląski Kwartalnik Naukowy*, nr 4, s. 84-95.

Tillett, Barbara B. (2000). *Authority Control on the Web* [online]. "Bicentennial Conference od Bibliographic Control for the New Millennium", Library of Congress, 15-17.11.2000, [dostęp: 4.09.2017]. Dostępny w WWW: <http://www.loc.gov/catdir/bibcontrol/tillett_paper.html>.

Wilczyńska, Grażyna M. (2006). Skutki integracji kartotek dla języków haseł przedmiotowych [online]. *Biuletyn EBIB, Materiały konferencyjne*, nr 15 [dostęp: 5.10.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/kaba/wilczynska.php>>.

Zasady sporządzania kartotek haseł wzorcowych w sieci bibliotecznej Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa, 1991. [Maszynopis].

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 19 grudnia 2017 r.

MICHAŁ MIROWSKI
University of Warsaw Library
NUKAT Center
e-mail: m.mirowski@uw.edu.pl

NUKAT UNION AUTHORITY FILE VERSUS NATIONAL LIBRARY OF POLAND AUTHORITY FILE – STATUS QUO, ISSUES AND SOLUTIONS

KEYWORDS: Authority files. Descriptors of the National Library of Poland. NUKAT Union Authority File. Authority records for personal names. Authority records for corporate names. Integration of authority files.

ABSTRACT: Thesis/Objective – The author explores the current state of Polish authority files, offers an analysis of the history and structure of NUKAT authority file and compares it to the authority file of the National Library of Poland (Deskryptory BN, DBN – the Descriptors of the National Library of Poland). He provides definitions of an authority file and national authority file and discusses the integration of authority files together with its results: NUKAT shared authority record, table of types and the process of transforming National Library of Poland Subject Headings to DBN. The comparison of selected types of NUKAT shared authority records to DBN records is illustrated with examples listed in tables. Finally, the author discusses some basics of the authority records construction, current cataloging rules and differences between NUKAT authority file and DBN authority file. **Method** – Methods used in the research involved the analysis and comparison of NUKAT and National Library of Poland authority files and the literature in the field of research. **Results** – The differences between the authority files in question discovered during the research result mainly from different cataloging rules used in the process of creating authority records (standards, criteria for the selection of the authorized heading, structure of the authority record) and varying structure of authority records built with MARC21 format.

NA JUBILEUSZ 15-LECIA CENTRALNEGO KATALOGU BIBLIOTEK NAUKOWYCH I AKADEMICKICH NUKAT

WSTĘP

Uruchomienie w 2002 r. Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego polskich bibliotek naukowych i akademickich (NUKAT) było dla środowiska bibliotek naukowych i akademickich najpoważniejszym w ostatnim 25-leciu przedsięwzięciem o zasięgu ogólnopolskim, a dla Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (BUW) drugim, po budowie nowego gmachu, innowacyjnym projektem zapewniającym bibliotece pozycję lidera wśród polskich bibliotek naukowych.

W 2017 r. minęło 15 lat od pojawienia się pierwszych rekordów w bazie katalogu centralnego NUKAT, w 2016 r. – 20 lat od utworzenia Centrum Formatów i Kartotek Haseł Wzorcowych (CFiKHW) – jednostki organizacyjnej w strukturze BUW-u, protoplasty Centrum NUKAT, której zadaniem była koordynacja prac nad budową centralnej kartoteki haseł wzorcowych (CKHW), warunku niezbędnego do rozpoczęcia procesu współkatalogowania w bazie centralnej. Proces ten rozpoczęły cztery biblioteki: Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka Akademii Górniczo-Hutniczej, Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego i Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. Sama koncepcja katalogu centralnego jest jeszcze starsza – sięga wczesnych lat 90. XX w. i początku procesu komputeryzowania bibliotek naukowych w Polsce, możliwego ówczesznie dzięki wsparciu amerykańskiej Fundacji Andrew W. Mellona. Mija zatem 25 lat istnienia projektu, który zmienił krajobraz bibliotekarstwa naukowego w Polsce, a zwłaszcza opracowania, formalnego i rzeczowego, zbiorów bibliotecznych.

To, że projekt w ogóle ruszył z miejsca, zawdzięczamy okolicznościom i osobom, które przy okazji tego skromnego jubileuszu chciałabym przywołać, kreśląc kilka słów o historii NUKAT-u. Z drugiej strony, 15 lat to już dobry moment na pierwsze podsumowania, jak również próbę nakreślenia planów na kolejne przy najmniej dziesięciolecie.

HISTORYCZNIE...

Przygotowania do momentu, gdy 21 października 2002 r. prorektor UW, prof. dr hab. Wojciech Maciejewski uroczystym „kliknięciem” zainaugurował oficjalnie katalog NUKAT, rozpoczęły się przeszło dekadę wcześniej wraz z okresem intensywnej implementacji w polskich bibliotekach akademickich zintegrowanych systemów bibliotecznych, które otworzyły przed nami zupełnie nowe możliwości opracowania katalogowego zbiorów i udostępniania informacji o nich, początkowo w sieci lokalnej (intranet), a po kilku latach w sieci rozległej (Internet).

W 1991 r. rozpoczęliśmy w BUW tworzenie kartkowej Kartoteki Haseł Wzorcowych (KHW); w skład KHW wchodziła również kartoteka języka haseł przedmiotowych (jhp) KABA, polski odpowiednik RAMEAU¹ i LCSH². W 1993 r. KHW została udostępniona online i zmieniła nazwę na Centralną Kartotekę Haseł Wzorcowych (CKHW), a do jej tworzenia przystąpiły kolejne biblioteki: Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka AGH oraz Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego, która podjęła się zadania tworzenia analogicznej kartoteki dla tytułów czasopism (CKTCZ – Centralna Kartoteka Tytułów Czasopism).

W lutym 1996 r. dyrektor BUW, dr Henryk Hollender, we wniosku do Rektora UW o powołanie nowej jednostki organizacyjnej BUW napisał:

„W nawiązaniu do uchwały Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich z dn. 27 I 1996 r. (...) proszę o wydzielenie budżetu dla centralnego Zespołu Formatów i Kartotek Haseł Wzorcowych, ulokowanego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. (...) Zasadniczym zadaniem Zespołu będzie tworzenie dla automatyzujących się bibliotek polskich warunków umożliwiających wymianę danych w celu modernizacji warsztatu informacyjnego w nauce i szkolnictwie zgodnie z bieżącymi tendencjami światowymi, a także w celu uniknięcia dublowania czynności w pracy bibliotekarzy oraz poprawy jakości informacji kierowanej do użytkowników bibliotek. Zespół przejmie wobec wszystkich gotowych do współpracy bibliotek polskich odpowiedzialność za:

1. Aktualizacje formatów (tzn. postaci zapisu danych w systemach komputerowych) według przyjętego w Polsce standardu USMARC dla różnych rodzajów dokumentów;
2. Zapewnienie powstającym katalogowym bazom danych spójności poprzez kontrolę, redakcję i zatwierdzanie haseł wzorcowych;
3. Opiekę nad językiem haseł przedmiotowych kontrolowanym kartoteką haseł wzorcowych KABA poprzez rozwijanie i uwspółcześnianie jego słownictwa;
4. Utrzymywanie zautomatyzowanych kartotek haseł wzorcowych formalnych i przedmiotowych na odrębnym serwerze;
5. Zapewnienie wszystkim bibliotekom spełniającym niezbędne wymogi merytoryczne i techniczne możliwości zasilania kartotek i korzystania z ich zasobów”³.

¹ RAMEAU (Répertoire d'autorité-matière encyclopédique et alphabétique unifié) – język haseł przedmiotowych używany w Bibliotece Narodowej Francji i w innych bibliotekach francuskiego obszaru językowego, o uniwersalnym zakresie, kontrolowany kartotekami haseł wzorcowych, kompatybilny z LCSH.

² LCSH (Library of Congress Subject Headings) – język haseł przedmiotowych Biblioteki Kongresu o uniwersalnym zakresie, kontrolowany kartotekami haseł wzorcowych, kompatybilny z RAMEAU.

³ Archiwum BUW, sygn. 5/4, 12/25.

Już w czerwcu 1996 r. Rektor UW wydzielił budżet dla Centrum Formatów i Kartotek Hasel Wzorcowych (CFiKHW), które miało być utworzone w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie jako jej nowa jednostka organizacyjna o zadaniach ogólnokrajowych. Zadanie nowego oddziału określono jako koordynację prac toczących się równolegle w kilku bibliotekach akademickich nad budową centralnej kartoteki hasel wzorcowych (CKHW), której zaistnienie było, w sensie metodycznym, warunkiem niezbędnym rozpoczęcia procesu współkatalogowania w bazie centralnej. Poza poprawnością opisu kontrolowanego, w kluczowych dla jego jednoznacznej identyfikacji polach, hasłami wzorcowymi, celem było też uniknięcie dublowania czynności w pracy bibliotekarzy (każda nowa książka miała być katalogowana tylko jeden raz, pozostałe biblioteki miały łatwo i szybko kopiować ten rekord do swoich katalogów). Kolejnym celem była poprawa spójności informacji kierowanej do użytkowników bibliotek (wiele lokalizacji dzieła widocznych z jednego ekranu z łatwym przekierowaniem do katalogu biblioteki najbliższej użytkownikowi).

Powołanie nowej jednostki organizacyjnej w strukturze BUW wymagało aprobaty Rady Systemu Biblioteczno-Informacyjnego UW. W protokole posiedzenia Rady z dnia 4 czerwca 1996 r. (protokołowała dr Maria Cubrzyńska) czytamy m.in.:

„(...) Dyr. Hollender poinformował o projekcie utworzenia Centrum Formatów i KHW, które służyć będzie bibliotekom wykorzystującym zintegrowane systemy biblioteczne. (...) dzięki otrzymaniu stosownej dotacji z MEN kończy się okres tymczasowy i Centrum otrzymuje rangę ogólnokrajową. Kierownikiem nowej placówki z dniem 1.VI.1996 r. zostaje Maria Burchard, dotychczasowy szef Oddziału Automatyzacji BUW. Biblioteka udostępnia lokal, sprzęt i pokrywa wydatki rzeczowe. Obecnie w Centrum pracuje 16 osób, w tym 13 na pełnych etatach. W głosowaniu jawnym za utworzeniem Centrum oddano 20 głosów przy 1 głosie wstrzymującym⁴”.

W gronie 16 pracowników, które wymienia powyższy protokół były wszystkie autorki koncepcji metodologicznej i organizacyjnej katalogu centralnego NUKAT: Maria Burchard, kierowniczka najpierw CFiKHW, następnie Centrum NUKAT (do 2014 r.), muzykolog i bibliotekarz dyplomowany BUW, już z doświadczeniem w zakresie automatyzacji procesów bibliotecznych (wcześniej przez 3 lata kierowała Oddziałem Automatyzacji), Anna Paluszkiewicz (+2004) – główny informatyk, kierowniczka Ośrodka Formatów i Kartoteki Hasel Formalnych oraz Teresa Głowacka – bibliotekarz dyplomowany, kierowniczka Ośrodka Języka i Kartoteki Wzorcowej KABA (do 2003 r.), autorka nowego języka hasel przedmiotowych KABA. Z pewnego oddalenia wspierała i konsultowała ten zespół Maria Lenartowicz – niekwestionowany autorytet nowoczesnej metodyki opisu bibliograficznego i autorka podręczników katalogowania, które dla Centrum NUKAT były punktem wyjścia do dalszych prac⁵.

Wraz z nimi pracowało jeszcze 13 osób – bibliotekarzy i informatyków, m.in.: Iwona Kazimierczak – kustosz (odpowiedzialna za kartotekę nazw); Mieczysław Książczak – bibliotekarz (kartoteka tytułów serii i tytułów ujednoliconych); Maria Nasiłowska – mł. bibliotekarz (jhp KABA); Anna Stanis – kustosz (jhp KABA); Le-

⁴ Archiwum BUW, sygn. 5/4, 12/25.

⁵ Wcześniejsze niż współpraca z NUKAT-em, prace Marii Lenartowicz, to podwaliny pod wdrożenie formatu MARC 21 w polskich bibliotekach, zob.: *Przepisy katalogowania książek. Cz. 1, Opis bibliograficzny*. Warszawa 1983, wyd. I i nast.

szek Śnieżko – mł. bibliotekarz (kartoteka nazw); dr Jadwiga Woźniak – kustosz dypl. (JHP KABA); Bożena Zawistowska – specjalista informatyk (zarządzanie bazą clas02, obsługa informatyczna CKHW). Osoby te związały swoją karierę zawodową z katalogiem centralnym NUKAT na długie lata, niektóre z nich pozostały z nami do dnia dzisiejszego tworząc stabilną kadrę Centrum – najpierw Formatów i KHW, potem NUKAT. Wielu spośród nich to także autorzy lub współautorzy formatów dla różnych typów dokumentów bibliotecznych oraz licznych prac metodycznych obowiązujących w bibliotekach NUKAT-u do dzisiaj, a wymienionych w załączonej bibliografii.

Nowa jednostka BUW rozpoczęła działalność niezwłocznie, właściwie równolegle z formalną decyzją Rady, która w zasadzie tylko usankcjonowała stan faktyczny, tzn. istnienie i zakres zadań kilkunastoosobowego zespołu koordynującego, toczącą się w kilku bibliotekach jednocześnie, budowę CKHW. Po 5 latach nasycaenia bazy hasłami wzorcowymi, w 2001 r., CKHW stała się podstawą tworzenia katalogu NUKAT, a Centrum FiKHW przekształciło się w Centrum NUKAT.

Tymczasem już w I półroczu działalności, czyli do końca 1996 r., CKHW urosła do 30 tys. haseł osobowych i korporatywnych, 3475 tytułów serii, 5740 rekordów haseł przedmiotowych. W pierwszym sprawozdaniu z działalności Centrum na koniec roku 1996 Maria Burchard pisała: „Wobec poszerzania się grona użytkowników CKHW pilna staje się potrzeba zakupu nowego serwera i licencji oprogramowania do obsługi współpracy koordynowanej przez Centrum. Dzięki naszym publikacjom o charakterze informacyjnym i metodycznym wyraźnie wzrosło zainteresowanie współpracą z CKHW ze strony bibliotek i to zarówno użytkujących system VTLS, jak i inne systemy”⁶.

W 2001 r. zespół Centrum NUKAT powiększył się do liczby 40 osób. W zespole tym powołano kilka zespołów roboczych, które w podobnym kształcie funkcjonują do dnia dzisiejszego (choć ich nazwy i zakresy czynności ulegały modyfikacjom). Obecnie struktura Centrum NUKAT wygląda następująco:

- a) Ośrodek Kontroli Rekordów Bibliograficznych (wprowadzanych oraz modyfikowanych w bazie NUKAT),
- b) Ośrodek Kontroli Rekordów Kartoteki Haseł Wzorcowych (proponowanych i akceptowanych w bazie NUKAT),
- c) Ośrodek Obsługi Informatycznej, w tym nadzór nad infrastrukturą oraz oprogramowaniem,
- d) Ośrodek Koordynacji (od 2006 r.) kontrolujący przepływ rekordów w katalogu centralnym i spójność bazy NUKAT, odpowiedzialny też za kontakt z bibliotekarzami systemowymi z bibliotek współpracujących oraz za organizację szkoleń i warsztatów.

⁶ Warto przypomnieć pionierskie publikacje z lat 1996-1997 – określiły one warsztat pracy katalogerów w bazie centralnej na następne 15 lat istnienia i rozwoju katalogu centralnego NUKAT: 1) M. Burchard: *Centralna Baza Haseł Wzorcowych Bibliotek Akademickich*. „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 1996, nr 2 oraz *Centrum Formatów i Kartotek Haseł Wzorcowych*. „Bibliotekarz” 1996, nr 11; 2) A. Paluszkiwicz: *Struktura danych bibliograficznych w zintegrowanych systemach bibliotecznych*. Warszawa 1997; 3) M. Lenartowicz, A. Paluszkiwicz: *Format USMARC rekordu bibliograficznego dla książki*. Warszawa 1997; 4) *Katalogowanie książek i wydawnictw ciągłych w formacie USMARC*. Poradnik. Pod red. M. Lenartowicz i Anny Paluszkiwicz. Warszawa 1997; 5) T. Głowacka: *Kartoteka Wzorcowca Języka KABA. Stosowanie w katalogowaniu przedmiotowym*. Warszawa 1997.

Na przełomie lat 2001-2002, po przeprowadzce do nowej siedziby BUW, po przetargu na system zintegrowany dla katalogu centralnego (VTLS-Virtua)⁷, Centrum NUKAT zakończyło 10-letni okres przygotowań metodycznych, organizacyjnych i wdrożeniowych. Byliśmy gotowi do rozpoczęcia regularnej działalności – budowy, obsługi i koordynacji dwóch szybko rosnących baz: rekordów bibliograficznych i rekordów haseł wzorcowych. To właśnie formalnie zainaugurowano w pamiętnym dniu 21 października 2002 r.

FINANSOWANIE

Odkąd narodziła się idea katalogu centralnego, było też jasne, że sama BUW nie udźwignie kosztów tego projektu. Budżet NUKAT-u w początkowej fazie działalności był zasilany z trzech źródeł:

- dotacji przyznanej przez Fundację Andrew W. Mellona na uruchomienie Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego NUKAT w wysokości 2,1 mln zł⁸ – zakupiono system biblioteczny VTLS/Virtua oraz sprzęt przeznaczony dla 18 nowych stanowisk pracy w Centrum NUKAT,
- funduszu SPUB, przyznanego przez Komitet Badań Naukowych (KBN), po raz pierwszy w 2001 r., koordynowanego przez ICM UW w ramach projektu Wirtualnej Biblioteki Nauki⁹ aż do 2016 r. – środki wykorzystane na reorganizację bazy CKHW oraz wdrożenie i uruchomienie katalogu centralnego,
- dotacji budżetowej BUW – w części będącej kontynuacją działalności CFiKHW.

Po wykorzystaniu dotacji Fundacji Andrew W. Mellona pozostaliśmy aż do dnia dzisiejszego przy dwóch źródłach finansowania: budżecie BUW, dla której NUKAT stał się autorskim projektem i częścią jej podstawowej działalności oraz corocznie odnawianej dotacji celowej MNiSW, która przez te lata przybierała różne formy – od dotacji celowej Komitetu Badań Naukowych poprzez część dotacji dla stworzonej w ICM UW Wirtualnej Biblioteki Nauki (lata 2004-2015), aż do fragmentu dotacji dla Wydziału Historycznego UW na zapewnienie dostępu do informacji naukowej (lata 2016-2017). Poniższa tabela pokazuje koszty ogółem w układzie skokowym co pięć lat, jak również udział w tych kosztach dotacji MNiSW. Łatwo zauważalna różnica pomiędzy kwotami z obu kolumn pokazuje skalę finansowego wkładu BUW w projekt.

Łączne nakłady na NUKAT nie tylko, że nie wzrastały znacząco przez okres 15 lat działalności, ale w ostatnim 5-leciu nawet spadły. Na podstawie tych danych finansowych i liczby wytworzonych w danym roku rekordów bibliograficznych (Tab. 3) uzyskujemy wskaźnik średniego kosztu zaistnienia jednego rekordu w katalogu NUKAT: od 27,13 zł w 2002 r. (pierwszy rok działalności NUKAT) do

⁷ Przetarg rozstrzygnięto w 2001 r., wyłaniając firmę VTLS Inc.

⁸ Za: Sprawozdanie BUW i bibliotek wydziałowych UW za rok 2001 [masz. pow.]. Warszawa 2003, s. 30.

⁹ Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego (ICM UW), jednostka, której zadaniem jest udostępnianie wielkich mocy obliczeniowych środowisku naukowemu z całej Polski. Jest to także instytucja spełniająca funkcję głównego, krajowego centrum udostępniania kilkudziesięciu naukowych baz danych w systemie sieciowym o nazwie Wirtualna Biblioteka Nauki (WBN)

Tabela 1

Przeciętne Koszty prowadzenia i rozwoju katalogu centralnego
NUKAT w latach 2002 – 2007 – 2012 – 2016
(wszystkie kwoty zaokrąglono do 1 zł)

Rok	Ogółem (budżet BUW + dotacja MNiSW)	Dotacja MNiSW	
		PLN	% w kosztach ogółem
2002	2 025 019	700 000	35
2007	1 986 391	1 000 000	50
2012	3 746 789	2 102 106	56
2016	3 271 710	1 986 391	61

11,12 zł w 2017 r. (15. rok działalności). Porównując to chociażby z kosztami, jakie biblioteki naukowe ponoszą na zakup, a następnie utrzymanie komercyjnych zintegrowanych systemów bibliotecznych, koszt ten wydaje się niewygórowany i, co ważniejsze, ma tendencję spadkową (co jest m.in. zasługą nasycenia baz NUKAT hasłami wzorcowymi).

LATA 2002-2007. INTENSYWNY WZROST. EPIZOD Z BN

Tuż przed uruchomieniem katalogu NUKAT w 2002 r., po 6 latach (1996-2002) nasycania bazy hasłami wzorcowymi, centralna kartoteka zawierała prawie 730 tys. haseł wzorcowych¹⁰ i można było rozpocząć tworzenie, bazującego na niej, katalogu NUKAT. W momencie uruchomienia katalog NUKAT współtworzyło 28 bibliotek użytkujących 5 systemów (Aleph, Horizon, Prolib, Virtua, Q-Series), pod koniec pierwszego roku liczba bibliotek wzrosła do 32. Po pięciu latach (2007) liczba ta wzrosła prawie dwukrotnie – w końcu 2007 r. katalog NUKAT współtworzyły już 62 biblioteki. Piętnaście lat później (połowa 2017 r.) z NUKAT współpracuje 156 bibliotek pracujących w 10 różnych systemach komputerowych, a katalog centralny NUKAT rośnie w tempie około 1500 rekordów bibliograficznych dziennie. Wzrost liczbowy bibliotek NUKAT i rozkład według ich typów obrazuje tabela 2.

Wraz z przybywającymi nowymi bibliotekami proporcjonalnie intensywny był przyrost danych w obu bazach – rekordów bibliograficznych i khw, zob. tabele 3 i 4. Od wielu lat wzrost ten utrzymuje się na stabilnym poziomie 8-10% w skali rocznej.

W pierwszym roku (2002) widać jeszcze dużą dysproporcję między liczbą rekordów wzorcowych a bibliograficznych. Sytuację tę, choć poprawną metodycznie (bez nasycenia bazy rekordami khw trudno się tworzy rekordy bibliograficzne), Henryk Hollender, ówczesnie dyrektor BUW, z charakterystycznym dla niego krytycyzmem, wspominał po latach tak:

¹⁰ Za: M. Krynicka: *Uruchomienie NUKAT*. W: „Czerwiec w Bibliotece”, 2002; <http://buwcd.buw.uw.edu.pl/b/biuletyn/czerwiec2002.htm>.

Tabela 2.

Biblioteki NUKAT

	2002	2007	2012	2017 (I półrocze)
Biblioteki szkół wyższych (w tym akademickie)	26	46	73	82
Biblioteki instytutów PAN	2	8	22	24
Biblioteki teologiczne i kościelne (Kościół Rzymsko-Katolicki), w tym FIDES	–	1	2	20
Inne biblioteki naukowe:	4	6	21	30
– muzealne	–	–	2	3
– wojewódzkie biblioteki publiczne	2	2	7	7
– biblioteki pedagogiczne	–	1	3	3
– inne	2	3	9	17
RAZEM	32	61	118	156

Tabela 3.

Baza rekordów bibliograficznych – wzrost w latach: 2002 – 2007 – 2012 – 2016

	2002	2007	2012	2016
Wydawnictwa zwarte	51 812	943 238	2 396 450	3 400 974
Wydawnictwa ciągle	22 818	44 762	75 109	99 570
Dokumenty niesamoistne wydawniczo	–	–	–	20 523
Łącznie	74 630	988 000	2 471 559	3 521 067

Tabela 4.

Baza rekordów wzorcowych – wzrost w latach: 2002 – 2007 – 2012 – 2016

	2002	2007	2012	2016
Rekordy haseł opisu bibliograficznego	491 438	1 007 282	1 738 866	2 353 014
Rekordy haseł przedmiotowych rozwinię- tych języka KABA	233 978	522 660	835 188	1 088 416
Rekordy słownictwa języka KABA	67 198	132 157	197 941	258 277
Łącznie	792 614	1 662 099	2 771 995	3 699 707

„...był taki etap, kiedy wprowadzano tylko rekordy khw, ale dlaczego nie wprowadzono od razu bibliograficznych? tzn. tworzone rekordy khw dla autora, instytucji sprawczej itd., a przy tej okazji nie wprowadzano rekordu bibliograficznego, czy to nie oznacza, że część roboty była marnowana?

Z punktu widzenia tzw. «końcowego użytkownika», czyli czytelnika naszych bibliotek, który wtedy szukałby w NUKAT czegokolwiek, była to sytuacja bardzo niekomfortowa, a dla projektu wręcz mordercza pod względem marketingowym. Jednak NUKAT tworzyli bibliografowie i informatycy, a nie specjaliści od komunikacji i wizerunku – priorytetem była metodologiczna poprawność opisu i czystość bazy, w drugiej kolejności wygoda i oszczędność pracy bibliotekarzy, a nastawienie, jak byśmy dziś powiedzieli «user oriented» nie było powszechne...

Nie jestem pewien, czy nie tworzone jakieś bazy buforowej, żeby potem do niej sięgnąć, Anna [Paluszkiewicz – przyp. EKM] wielokrotnie podejmowała takie decyzje, które wtedy wydawały mi się samobójcze, np. decyzja z roku 2002, żeby nie włączać do NUKAT rekordów bibliograficznych wytworzonych w bibliotekach przez, niekiedy, kilka ładnych lat przed przystąpieniem ich do NUKAT, to błąd wyrównany dopiero teraz przez ten wasz unijny projekt „Autostrada Informacji Cyfrowej”¹¹.

Jednak czas pokazał, że strategia przyjęta przez Annę Paluszkiewicz nie była błędem. Katalog NUKAT rozpoczął się od tworzenia bazy rekordów wzorcowych, następnie jego podstawą była baza opisów bibliograficznych tworzona przez BUW. Zresztą kwestie, wspomniane przez H. Hollendra, nawet jeśli miały swoje konsekwencje, znikają nam wtedy z pola widzenia wobec najbardziej namacalnej, wręcz codziennej, korzyści niesłychanie przyspieszającej opracowanie zbiorów nowych, jak również retrokonwersję zbiorów starszych. To możliwość kopiowania oryginalnych rekordów z bazy NUKAT do własnego katalogu, z jednoczesnym tworzeniem rekordu egzemplarza i stosowną informacją o nim w katalogu NUKAT. Już w 2008 r. liczba kopiowań opisów publikacji z bazy NUKAT przekroczyła 3 mln, przy liczbie opisów w bazie – ok. 1 mln, oznaczało to średnio 3-krotne (291%) wykorzystanie każdego nowego rekordu pojawiającego się w bazie, w 2016 r. ta średnia wzrosła do 396% – płynące z tego oszczędności czasu i kadry w bibliotekach NUKAT to temat na odrębną analizę, pewne jest natomiast, że stan retrokonwersji katalogów kartkowych do sieci (w tym do NUKAT) byłby całkiem inny, gdyby nie możliwości kopiowania danych, jakie daje NUKAT (oczywiście w połączeniu z możliwościami finansowania retrokonwersji np. ze środków MNiSW na działalność upowszechniającą naukę – DUN). Systematyczny wzrost liczby kopiowań pokazuje tabela 5.

Jesienią 2017 r. liczba rekordów skopiowanych z NUKAT do katalogów lokalnych przekroczyła 15 mln – ta liczba to jednocześnie minimalna liczba rekordów egzemplarza w katalogach bibliotek współpracujących, spójnych z katalogiem NUKAT. Informacja o nich jest dostępna zarówno z poziomu NUKAT, jak i po automatycznym przekierowaniu, w katalogu lokalnym danej biblioteki.

Lata do 2005 r. to również intensywne przygotowania do włączenia Biblioteki Narodowej do współpracy. Pomysł, aby katalogiem centralnym objąć również Bibliotekę Narodową, towarzyszył nam od początku. Już w 1998 r. działał Zespół Koordynacyjny, składający się z przedstawicieli Biblioteki Narodowej oraz bibliotek

¹¹ Wywiad z Henrykiem Hollendrem przeprowadzony 17 kwietnia 2014 [nagranie własne EKM], autoryzowane w listopadzie 2017 r., o projekcie unijnym zob. następny rozdział.

Tabela 5.

Rekordy kopiowane z NUKAT do katalogów lokalnych w latach: 2002 – 2007 – 2012 – 2016

	2002	2007	2012	2016
Wydawnictwa zwarte	83 051	2 614 526	8 390 543	13 513 532
Wydawnictwa ciągle	50 933	137 542	275 764	390 417
Dokumenty niesamoistne wydawniczo	-	-	-	42 822
Łącznie rekordy bibliograficzne skopio- wane z NUKAT	133 984	2 752 068	8 666 307	13 946 771

wykorzystujących systemy biblioteczne Horizon i VTLS. Jego zadaniem było opracowanie koncepcji katalogu centralnego obejmującego BN, ale z wykorzystaniem CKHW tworzonej w BUW. W skład Zespołu, poza dyr. Henrykiem Hollendrem wchodził również Jan Jędrzej Nikisch, jako przedstawiciel środowiska bibliotek używających systemu Horizon i Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, ówczesnie sekretarz naukowy BN i pełnomocnik dyrektora BN do tego zadania. Działania Zespołu, zakładające pełny merytoryczny i organizacyjny współudział BN w tworzeniu katalogu centralnego, choć uwieńczone sukcesem finansowym (II transza środków z Fundacji Mellona pozwoliła nam uruchomić NUKAT) nie zakończyły się pełnym sukcesem, tzn. trwałym związaniem Biblioteki Narodowej z katalogiem centralnym bibliotek naukowych i akademickich.

Jednak na tym wczesnym etapie nic nie zapowiadało porażki – Biblioteka Narodowa była jednym z sygnatariuszy powstania katalogu NUKAT – w dniu 13 czerwca 2000 r. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, wtedy już wicedyrektor BN ds. naukowych, podpisała wraz z kilkunastoma prorektorami uczelni akademickich porozumienie przyjmujące koncepcję tworzenia katalogu centralnego NUKAT i inicjujące formalnie jego działalność. Wydarzenie to i kontekst BN w nim, opisane jest szczegółowo w literaturze (Burchard, 2000; Nikisch, Pasztaleniec-Jarzyńska, Hollender, 2000). Oddajmy raz jeszcze głos dyr. Hollendrowi:

HH: BN była także beneficjentem Fundacji Mellona, zanim zostałem dyrektorem BUW, Richard Quandt¹² kontaktował się z dyr. Czajką i się nie dogadali, Quandt opisał to w swojej książce: *The changing landscape in Eastern Europe...*¹³, ja to zrecenzowałem dla „Przeglądu...”¹⁴, ustosunkowałem się tam do wielu szczegółów.

¹² Richard Quandt (1930-), prof. ekonomii na Uniwersytecie w Princeton i członek Zarządu Fundacji Andrew W. Mellona w latach 1990-2003, odpowiedzialny za współpracę z Europą Wschodnią, za: <https://mellon.org/about/annual-reports/2004-presidents-report/>.

¹³ R. Quandt: *The changing landscape in Eastern Europe a personal perspective on philanthropy and technology transfer*. New York: Oxford University Press, 2002.

¹⁴ H. Hollender: *Pożegnanie z Fundacją Mellona*. „Przegląd Biblioteczny” 2005, z. 3, s. 371-374.

[EKM: dlaczego BN nie mogła dołączyć do nas po prostu?]

HH: ...następnie Quandt spotkał się z dyr. A. Manikowskim prawdopodobnie w 1993 r. w moim gabinecie w BUW i dopiero wtedy BN dostała zasilek na komputeryzację i kupiła system.

[EKM: ale chodzi mi o Wasze, jako dyrektorów bibliotek VTLS, kontakty z Biblioteką Narodową i rozmowy na temat jej dołączenia lub wręcz przejęcia przez nią inicjatywy tworzenia katalogu centralnego]

HH: *tak, były takie, ale ówczesnych dyrektorów BN [A. Manikowski, J. Lichański, M. Jagiełło – przyp. EKM] interesowały inne rzeczy, więc delegowali na sekretarza naukowego BN [Joannę Pasztaleniec-Jarzyńską – przyp. EKM], który nie miał przełożenia na zespół, nie zdecydowali się na powierzenie tego komuś po linii opracowania zbiorów, bo oni [kierownicy działów podstawowych BN – przyp. EKM] byli generalnie „na nie”.*

[EKM: przy każdej zmianie dyrekcji BN próbowaliśmy, najpierw Ty, potem ja zacząć sprawę od nowa, pomijając krótki okres przystąpienia BN do NUKAT za Michała Jagiełły, to były niecałe dwa lata: 2005-2007, po czym przyszedł Tomasz Makowski i natychmiast się z tego wycofał].

HH: *nie przedstawił innych argumentów, niż te, którymi przekonywali go jego kierownicy, ich rola tu była co najmniej dwuznaczna, stwierdzam to z całą odpowiedzialnością, nie byli w awangardzie, jeśli chodzi o współpracę z bibliotekami akademickimi. Jakaś współpraca zaczęła się wokół NUKAT w 1998, po czym nastąpiły 4 zmarnowane lata na przetarg, spory z BN..., wystąpienie do Fundacji Mellona o środki na NUKAT było w 1998 r.*

[EKM: interesujący jest ten potężny opór BN trwający przez dwa dziesięciolecia przeciwko NUKAT i współpracy, masz teorię, dlaczego tak było?]

HH: *nie mam, może każdy protestowałby przeciwko spowolnieniu opracowania zbiorów, jakie w tamtych latach wiązało się z przystąpieniem do NUKAT?*

[EKM: to prawda, tak wtedy było, ale każda biblioteka przeżywała spowolnienie opracowania zbiorów na etapie wdrożenia systemu i rozpoczęcia współpracy z NUKAT, ale potem z tego wychodziła i Bogu dziękowała, że się zdecydowała!]

HH: *wg mnie, sprawa spowolnienia spowodowanego współpracą z NUKAT została imponująco wyczyszczona, widzę to także teraz z perspektywy małej biblioteki [Uczelnia Łazarzkiego – przyp. EKM]... Na pewno były też błędy metodologiczne: BN uważała, że jej opis bibliograficzny jest szerszy (lepiej), co jest nieprawdą w moim przekonaniu. „Robimy szybciej i dokładniej”, powtarzali to do znudzenia, też w piśmie Makowskiego, ja na to zaproponowałem (to pamiętam), żeby BN zwróciła zasilek Fundacji A. Mellona, który dostała... Myślę, że przyczyna była inna – BN przede wszystkim obawiała się, że NUKAT głęboko przeorze ich ośrodki dominacji w skali kraju, bali się tego, choć były też racjonalne argumenty, są w piśmie dyr. Makowskiego wyjaśniającym rezygnację z NUKAT, to były te same myśli, które BN objawiała nam od początku.*

Tyle refleksji jednego z głównych bohaterów tej historii.

Jak widać z powyższej opowieści, czas współpracy Biblioteki Narodowej z NUKAT mógł być tylko krótki i burzliwy. Rozpoczęliśmy w 2005 r., w bazie NUKAT została udostępniona pełna kopia Języka Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej (JHP BN), którą – dla potrzeb bibliotek używających tego języka – utrzymujemy do dzisiaj (teraz już stopniowo przekształcana w Deskryptory BN¹⁵).

¹⁵ W kopii bazy JHPBN posadowionej na serwerze NUKAT, spośród zasobu 1 435 890 haseł JHPBN 47% zostało już przekształconych w deskryptory BN (dane z dn. 21.11.2017), przy czym część z nich to deskryptory zupełnie nowe, które w momencie utworzenia usuwają odpowiadające im „stare” hasła JHPBN.

Liczyliśmy na szybki wpływ do NUKAT-u bieżącej produkcji wydawniczej polskiej, którą BN otrzymuje najszybciej i najszybciej też opracowuje. Dzięki temu (wtedy tak myśleliśmy) biblioteki akademickie będą mogły skupić się na retrokonwersji do NUKAT-u własnych starszych zbiorów. Niestety, w 2007 r. BN wycofała się z tej współpracy, a jej argumenty, jak również nasze kontrargumenty zostały przedstawione na łamach wielu branżowych czasopism¹⁶.

Historia wystawia nam (BN i Centrum NUKAT, a pośrednio środowisku bibliotek naukowych) ocenę negatywną – nie potrafiliśmy stworzyć koncepcji na tyle przekonującej dla kolejnych dyrektorów i kadry kierowniczej BN, aby Biblioteka ta weszła do projektu katalogu centralnego z całym swoim potencjałem i przekonaniem o słuszności tego rozwiązania.

Rok 2005 był też rokiem wypłynięcia już dojrzałego katalogu NUKAT na wody międzynarodowe. Podpisaliśmy wynegocjowaną z OCLC na konferencji LIBER w Groningen umowę o przekazywaniu opisów publikacji z bazy NUKAT do największego światowego katalogu centralnego WorldCat¹⁷. Umowa obowiązuje do dzisiaj, dane są aktualizowane z miesięczną regularnością, a efektem tej współpracy jest systematyczna dystrybucja informacji o zasobach polskich bibliotek naukowych wśród użytkowników WorldCat; zasoby NUKAT stanowią aż 1% zasobów OCLC, a język polski jest na 11 miejscu (*ex aequo* ze szwedzkim) wśród języków reprezentowanych w katalogu WorldCat¹⁸.

LATA 2007-2016. DOJRZAŁY NUKAT

Mimo goryczy porażki po rozstaniu z BN, dekadę następną bilansujemy pozytywnie. Stworzone przez BUW stabilne warunki organizacji i finansowania Centrum NUKAT, a przez jego kierownictwo jasno wytyczone cele, wśród których na pierwszym miejscu niezmiennie stała bibliograficzna doskonałość danych i informatyczna poprawność ich zapisu w systemie, a zaraz potem – w miarę upływu lat coraz ważniejsza – ich spójność z ogólnoswiatową informacją biblioteczną i działalność NUKAT-u w sieci rozległej – wszystko to sprawiło, że poważnie myśląca o własnym warsztacie katalogerskim i swoich czytelnikach biblioteka naukowa właściwie nie miała alternatywy dla współpracy z NUKAT-em. Dostawała od nas wsparcie bibliograficzne i informatyczne (szczególnie ważne na etapie rozpoczynania współpracy, wdrażania systemu, instalacji niezbędnego do współkatalogowania klienta Virtui itd.), także szkoleniowe – wysiłkiem wspólnym Centrum NUKAT i bibliotek współpracujących wykształciliśmy na niezliczonych warsztatach i szkoleniach kadrę ok. 1600 samodzielnych bibliotekarzy – katalogerów o najwyższych

¹⁶ Zob. przede wszystkim: M. Burchard: *Biblioteka Narodowa i NUKAT – dlaczego osobno?* „Przegląd Biblioteczny” 2008, z. 2, s. 302-309; J. Okarma: *Rezygnacja Biblioteki Narodowej ze współpracy z NUKAT i organizacja pracy Zakładu Przewodnika Bibliograficznego Instytutu Bibliograficznego*. Tamże, s. 295-301.

¹⁷ Umowę OCLC/BUW dla NUKAT negocjowały: Janet Lees, przedstawiciel OCLC na Europę, Bliższy Wschód i Afrykę, Ewa Kobierska-Maciuszko, dyrektor BUW oraz Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, wicedyrektor Biblioteki Narodowej, wtedy jeszcze z nadzieją na dołączenie BN do NUKAT, tym samym do OCLC. Po zaniechaniu tego planu w 2007 r., Biblioteka Narodowa prawdopodobnie podpisała oddzielną umowę z OCLC (domniemywam z faktu, że rekordy BN są obecne w WorldCat).

¹⁸ Za: Raport OCLC: <http://www.oclc.org/en/worldcat/inside-worldcat.html> [dostęp: 24.11.2017].

kompetencjach bibliograficznych, podwyższając tym samym i wyrównując poziom kadry w polskim bibliotekarstwie naukowym i akademickim. Wszyscy oni w swej pracy posługują się materiałami metodycznymi i instrukcjami dostępnymi na warsztatowych stronach Centrum NUKAT. Ten, największy w Polsce (spośród dostępnych w sieci), warsztat bibliografa-katalogera jest budowany konsekwentnie od 20 lat wspólnymi siłami wielu autorów, nie tylko pracowników Centrum, ale również innych bibliotek.

Lista formatów dla rekordów khw oraz rekordów bibliograficznych dla poszczególnych typów dokumentów obejmuje następujące publikacje wydane w latach 1999-2017¹⁹:

Rekordy khw
<i>Format MARC 21 rekordu kartoteki haseł wzorcowych, wyd. II zm., 2009,</i>
<i>Aneks 2003-2004 do: Format USMARC rekordu kartoteki haseł wzorcowych, 1999, Hasła osobowe, korporatywne i tytułowe: zasady sporządzania rekordów kartoteki haseł wzorcowych, 1999,</i>
<i>Tytuł ujednolicony autorskiego utworu muzycznego. Zasady tworzenia hasła – aneks do: Hasła osobowe, korporatywne i tytułowe: zasady sporządzania rekordów kartoteki haseł wzorcowych, 2009.</i>
Rekordy bibliograficzne
<i>Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu ciągłego, 2007</i>
<i>Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starych druków, 2007</i>
<i>Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla filmu, 2008</i>
<i>Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu ikonograficznego, 2011</i>
<i>Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki, wyd. III, 2012.</i>

• Dla dwóch spośród wymienionych powyżej – formatu MARC 21 dla książki i dla starego druku, przygotowaliśmy zaktualizowane edycje papierowe, które ukazały się nakładem Wydawnictwa SBP w jubileuszowym roku 2017²⁰. Konieczność aktualizacji pojawiła się wraz z decyzją o stopniowym wdrożeniu w praktyce katalogerskiej bibliotek NUKAT standardu RDA (Resource Description and Access) – zbioru elementów danych, wytycznych i instrukcji, służących tworzeniu, zgodnie z międzynarodowymi modelami, poprawnie sformatowanych metadanych zasobów bibliotek naukowych i instytucji dziedzictwa kulturalnego do zastosowania w zorientowanych na użytkownika aplikacjach typu *linked data*²¹. Środowiskową dyskusję na temat wprowadzenia w polskich bibliotekach naukowych standardu RDA rozpoczęliśmy już kilka lat temu, jednak dopiero w październiku 2016 r. zorganizowa-

¹⁹ Pełne teksty tych publikacji są dostępne bez ograniczeń: <http://centrum.nukat.edu.pl/pl/warsztat/format> [dostęp: 06.11.2017].

²⁰ 1) *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki*. Oprac. zespół autorów: Iwona Leonowicz, Magdalena Rowińska, Paweł Rygiel, Leszek Śnieżko, Małgorzata Wielek-Konopka, Iwona Wiśniewska; pod red.: Magdaleny Rowińskiej i Iwony Wiśniewskiej. Warszawa: Wydaw. SBP, Centrum NUKAT Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. 2) *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starego druku* / Halina Mieczkowska; pod red.: Magdaleny Rowińskiej i Leszka Śnieżko. Warszawa: Wydaw. SBP, Centrum NUKAT Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

²¹ Więcej o modelu RDA na stronach Komitetu Sterującego: <http://www.rda-rsc.org/> i Centrum NUKAT: <http://centrum.nukat.edu.pl/rda/> [dostęp: 26.11.2017].

liśmy dużą konferencję na ten temat²². Pokłosiem konferencji było powołanie Grupy roboczej ds. standardów bibliograficznych (przew. Leszek Śnieżko, Centrum NUKAT), składającej się prawie z 50 katalogerów z 28 największych bibliotek NUKAT. Głównym celem ich pracy jest stworzenie jednolitych zasad katalogowania dla bibliotek współtworzących katalog NUKAT, w tym wdrożenie standardu RDA, następnie wspieranie procesu wdrażania nowych standardów w polskich bibliotekach oraz konsultacje z przedstawicielami środowisk nienukatowych (Biblioteka Narodowa, biblioteki nienaukowe, archiwa, muzea).

Najnowsze, IV wydanie Formatu MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki nie jest pełnym wdrożeniem standardu RDA, ale uwzględnia te jego wskazania, które w drodze wieloletnich konsultacji w gronie bibliotek NUKAT uznaliśmy za możliwe i celowe, a jednocześnie unifikujące nasze zasady katalogowania z zasadami międzynarodowymi, wszystko po to, aby zasoby naszych bibliotek (*de facto* dorobek polskiej nauki, literatury i kultury) były widoczne globalnie, a nie lokalnie, bo tam, czyli w katalogach dostępnych tylko ze stron domowych naszych bibliotek, już prawie nikt ich nie szuka.

Nowy format wzbudza niemałe emocje, nie tylko wśród praktyków-katalogerów. Ci ostatni przechodzą właśnie intensywne szkolenia, można nawet powiedzieć, że stoją w blokach startowych tuż przed wdrożeniem nowych zasad od 1 stycznia 2018 r., ale zdecydowali się, wraz z nami na tę zmianę i, choć nie bez obaw, są w pełnej gotowości. Natomiast ostrej recenzji naszych działań doświadczyliśmy ze strony przedstawiciela środowiska bibliotekoznawców warszawskich – Jerzego Franke, profesora w Katedrze Bibliografii i Dokumentacji Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW²³. Ta krytyka jest dla nas momentami bolesna, bo odwołuje się do tradycji polskich przepisów katalogowania, na których wychowaliśmy się przecież wszyscy, przepisów doskonałych 50 i jeszcze 30 lat temu, ale konstruowanych i funkcjonujących wyłącznie na użytek lokalnego odbiorcy. Ta krytyka jest też dla nas powodem do dumy i radości, bo pokazuje, jak duże emocje może wciąż budzić kwestia bibliograficznego opracowania zbiorów w polskich bibliotekach naukowych.

Doceniając wielką kompetencję bibliograficzną i emocjonalne zaangażowanie J. Franke, czego wyrazem jest przywołana recenzja, tym bardziej nie mogę odżalować jego odmowy udziału we wspomnianej już naszej konferencji dot. RDA (październik 2016), na pewno był to znacznie lepszy moment na krytykę – wtedy jeszcze – planów oraz ich ewentualną korektę. Bardzo nam brakowało jego kontrargumentów, zwłaszcza wobec entuzjazmu naszych głównych prelegentów: Gordona Dunsire i Renaty Behrens²⁴ – w ich osobach miałby bez wątpienia godniejszych przeciwników niż niżej podpisana. W tej chwili, choć uwagi szczegółowe zawarte w recenzji rozważymy starannie i odniesiemy się do nich w odrębnej polemice,

²² Abstrakty referatów i nagranie z całej konferencji dostępne na stronach Centrum NUKAT: <http://centrum.nukat.edu.pl/rda/> [dostęp: 26.11.2017].

²³ Mam na myśli recenzję autorstwa prof. Jerzego Franke, zob.: „Przegląd Biblioteczny”, z. 3, 2017, s. 371-392.

²⁴ Gordon Dunsire – przewodniczący RDA Steering Com., przez lata związany z bibliotekarstwem brytyjskim, obecnie niezależny konsultant. Renate Behrens – kierowniczka Działu Opracowania w Bibliotece Narodowej we Frankfurcie, przedstawicielka bibliotek obszaru niemieckojęzycznego w EURIG.

jest już za późno. Recenzja razi konserwatyzmem ignorującym prawa rządzące informacją naukową w erze cyfrowej. J. Franke wydaje się lekceważyć sytuację, kiedy od kilkunastu lat toczymy (tak! – „my” wszyscy, czyli nie tylko bibliotekarze, ale i polscy autorzy, naukowci i praktycy) bój o miejsce na globalnym rynku informacji, a pozostając przy lokalnych, choćby jak najbardziej poprawnych i uświęconych tradycją rozwiązaniach, ale pochodzących z ery informacji drukowanej, wyrzucamy naszą naukę, kulturę, literaturę, jeśli nie całkiem na *out*, to na pewno do technologicznej niszy, dostępnej może dla szlachetnych amatorów i ‘wolnych strzelców’ (a może już tylko dla nas samych?), lecz niewidocznej dla głównego nurtu komunikacji naukowej i dydaktyki akademickiej.

Czekamy, jakie emocje wzbudzi druga nasza publikacja z 2017 r. – znowelizowany format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starego druku, autorstwa Haliny Mieczkowskiej (BUW), bo choć dostępny jako dokument elektroniczny od lat prawie 10, teraz został zaktualizowany i wzbogacony o te same elementy standardu RDA, jakie właśnie wdrażamy dla książek tzw. nowych. To właśnie istnieniu tego formatu zawdzięczamy dodanie przeszło 40 tys. rekordów starych druków z katalogów lokalnych największych naszych bibliotek naukowych i ich widoczność w katalogu NUKAT, bazach CERL itd.

Na warsztacie 2018 r. mamy następny format – dla dokumentu rękopiśmiennego autorstwa Krystyny Sanetry (BJ). Spodziewamy się rewolucji, bo tu dopiero trafimy na prawdziwych tradycjonalistów! Mamy dla nich plan, a nawet są pierwsi chętni (rasowi rękopiśmiennicy) gotowi na jego wdrożenie (więcej nie mogę powiedzieć...).

Wracając do innych prac metodycznych, stale, choć ze zmienną intensywnością, prowadzonych przez Centrum NUKAT w ostatnim dziesięcioleciu wymienię tylko te, które trwale zmieniły praktykę katalogerską w bibliotekach naukowych oraz nasz sposób komunikowania się ze światem użytkowników naszych bibliotek i katalogu NUKAT.

Krokiem milowym w rozwoju NUKAT-u był przygotowany i prowadzony wspólnie przez BUW i Centrum NUKAT w latach 2009-2013 projekt: „NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej”, realizowany w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, lata 2007-2013. Celem projektu było scalenie i powiększenie bazy katalogu NUKAT o katalogi lokalne 30 bibliotek (tę ich część, która powstała przed współpracą z NUKAT-em – ok. 1 260 tys. rekordów), o 1600 tytułów czasopism z lat 1801-1939 ze zbiorów bibliotek UW i zdigitalizowanie najcenniejszych z nich. Był to pierwszy tak duży projekt BUW finansowany ze środków UE, który przede wszystkim rozwinął i trwale wzmocnił katalog NUKAT²⁵.

Rozpoczęliśmy (a raczej wróciliśmy do pomysłu z ponad 15-letnią historią²⁶) prace nad wprowadzaniem do katalogu NUKAT zapisów w alfabetach oryginalnych (problemem są alfabety niełacińskie). 21 listopada 2016 r. zorganizowano spotka-

²⁵ Dokładne omówienie projektu zob.: NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej [Dokument elektroniczny]. Materiały z konferencji naukowej: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, 18 marca 2013 r. / red. Kamila Grzędzińska, <http://ebu.w.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=111162>, [dostęp: 03.11.2017].

²⁶ Pierwszy, napisał o tym po polsku Jurand Czermiński, zob.: *Cyfrowe środowisko współczesnej biblioteki*/J. Czermiński, Gdańsk 2002, s. 143-152, także: http://panda.bg.univ.gda.pl/~jurand/cyfrowe_rodowisko/ [dostęp: 27.11.2017].

nie dyskusyjne dla bibliotekarzy i informatyków zainteresowanych problematyką Unicode, transliteracji oraz alfabetów niełacińskich w katalogach bibliotecznych. Uczestnicy z entuzjazmem odnieśli się do możliwości katalogowania w oryginalnych alfabetach, jednak wciąż jeszcze nie jesteśmy jeszcze do tego gotowi od strony systemowej. Także od 2016 r. wszystkie biblioteki NUKAT mają możliwość katalogowania dokumentów niesamoistnych wydawniczo. Te tzw. rekordy analityczne, w liczbie 52 805 (stan w dniu 1.12.2017) zwiększyły, na razie nieznacznie, potencjał informacyjno-wyszukiawczy katalogu, o artykuły z czasopism naukowych, prac zbiorowych, materiałów pokonferencyjnych itp., jednocześnie poszerzając reprezentatywność poszczególnych autorów.

Katalog NUKAT, tak ze względu na wielkość zasobu, jak i zawartość, budzi zainteresowanie międzynarodowych instytucji branżowych, publicznych i komercyjnych, prowadzących globalne systemy informacji bibliograficznej i bibliotecznej. Przejawem tego jest nasza wieloletnia już współpraca z:

- OCLC (<http://www.oclc.org>) – od 10 lat regularnie przekazujemy do OCLC, corocznie w 8-10 transzach, pliki zawierające rekordy nowe. W prowadzonym przez OCLC katalogu WorldCat znajduje się obecnie (dane z 15 stycznia 2017) ponad 3 380 916 rekordów bibliograficznych z symbolem NUKAT, co stanowi ok. 1% zawartości WorldCat.

- VIAF (<https://viaf.org/>) – Przekazujemy rocznie 11 transz rekordów z hasłami formalnymi dla nazw osobowych oraz powiązanych z nimi rekordów bibliograficznych.

- EBSCO (<https://www.ebscohost.com/>) – od 2015 r. przekazujemy dane (rekordy nowe, poprawione i usunięte, zarówno khw jak i bibliograficzne) do EBSCO Discovery Service (multiwyszukiwarka EDS).

Katalog centralny NUKAT powstawał od początku jako dzieło wspólne, choć w różnym stopniu zaangażowania, wszystkich bibliotek współpracujących. Tabela 6, przygotowana z okazji jubileuszu 15-lecia, pokazuje, że absolutnymi liderami projektu są biblioteki największych polskich uniwersytetów²⁷.

Jednak każda biblioteka jest dla nas ważna – nawet ta, która nie tworzy oryginalnych, nowych rekordów, a tylko kopiuje do siebie te stworzone przez kolegów z innej biblioteki – jak wiele czasu dzięki temu zaoszczędziliśmy w naszych bibliotekach i na co ten czas przeznaczono – to temat na odrębne badanie.

PRZYSZŁOŚĆ

Projekt NUKAT był najpoważniejszym wspólnym projektem środowiska bibliotek naukowych po 1989 r., odkrył wartość współtworzenia informacji bibliotecznej i dzielenia się tą informacją z całym środowiskiem akademickim w Polsce, sprostał wyzwaniom technologicznym kolejnych fal automatyzacji pracy bibliotekarskiej i informacyjnej. Po 15 latach istnienia trudno oprzeć się pokusie prognozy na następne przynajmniej dziesięciolecie. Jak pisać o przyszłości nie powtarzając

²⁷ Rankingi aktywności wszystkich bibliotek biorących udział w projekcie są corocznie załącznikiem nr 5 do naszych sprawozdań: <http://centrum.nukat.edu.pl/pl/poznaj-nukat/sprawozdania-bibliografia>; więcej danych statystycznych w interaktywnych konfiguracjach, na stronach statystycznych Centrum NUKAT: <http://centrum.nukat.edu.pl/pl/statystyki> [dostęp: 26.11.2017].

Tabela 6

„TOP wszechczasów” (ranking bibliotek – powyżej 90 tys. oryginalnych rekordów bibliograficznych)

	Nazwa biblioteki	Lb. rekordów
1.	Biblioteka Jagiellońska i Biblioteka Medyczna Collegium Medicum UJ	581 736
2.	Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	531 271
3.	Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu	205 188
4.	Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego	187 015
5.	Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego	169 281
6.	Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu	150 893
7.	Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego	119 465
8.	Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu	114 752
9.	Biblioteka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego	95 431
10.	Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	94 982
11.	Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Woj. Mazowieckiego	93 561

truizmów o przyspieszających technologiach, zalewie danych i innych, temu podobnych sloganów, które wszystkim nam się trochę znudziły i już nawet nas nie przerażają? Jak długo jeszcze będziemy (jako biblioteki NUKAT) w awangardzie polskiego bibliotekarstwa? Na ile projekt Biblioteki Narodowej „E-usługa OMNIS” zdoła odmienić polski krajobraz biblioteczny?

I to zazwyczaj jest moment, kiedy koleżanki i koledzy z branży, a nawet spoza (mam na myśli zaprzyjaźnionych czytelników) zadają mi fundamentalne pytanie: „czy nas (czyt. Polskę) stać na dwa katalogi centralne?” Odpowiedź może być tylko jedna: „Nie stać nas”; rzecz jednak w tym, że jak dotąd, nie mamy żadnych dwóch katalogów centralnych. Mamy NUKAT – centralny katalog 157 polskich bibliotek naukowych i akademickich oraz mamy katalog główny zbiorów Biblioteki Narodowej – tylko te dwa narzędzia wyszukiwawcze możemy porównywać ze sobą, jeżeli w ogóle mamy w polu naszego widzenia tzw. pokolenie Y jako jedną z naszych głównych grup odbiorców²⁸. Spójrzmy zatem, jak wygląda porównanie tzw. kontentu w naszych obu bazach tylko za 2016 r.:

Wpływ roczny do katalogu NUKAT jest większy o prawie 10 tys. opisów, co nie powinno dziwić (wszak dla NUKAT-u pracuje 157 bibliotek). Wpływ publikacji w j. polskim jest porównywalny, różnimy się zatem wielkością wpływu wydawnictw zagranicznych – co też nie zdziwi nikogo, kto ma pojęcie o polityce gromadzenia zbiorów w bibliotekach akademickich. I choć jest to porównanie dość szacunkowe, bo

²⁸ Świadomie ignoruję tu starszy aparat informacyjno-wyszukiwawczy BN, kryjący się na stronie BN pod ogólnym hasłem „Katalogi centralne”: <http://www.bn.org.pl/katalogi-i-bibliografie/katalogi-centralne>, jako niekompletny, nieaktualny i niekompatybilny z większością współcześnie używanych narzędzi dostępu do informacji.

Tabela 7

Książki (w tym e-booki i nadbitki) i druki ulotne z datą wydania 2016 r. w katalogu BN i w NUKAT²⁹

	BN	NUKAT
wszystkie (pol. i obce)	43 137	52 768
w tym: polskie	39 178	38 440

trochę inaczej liczymy różne poziomy bibliograficzne, np. w katalogu NUKAT nie ma odrębnego oznaczenia dla druków ulotnych), to nawet z niego widać, że na pewno zbiory BN i zbiory bibliotek NUKAT to nie są zbiory tożsame, zatem pojawiające się opinie, że „...i tak wszystko jest w BN, więc bibliotekom wszystko jedno skąd skopiują rekord...” są zbyt uogólniające, przynajmniej dla bibliotek naukowych.

Jestem jak najdalej od krytyki projektu BN „E-Usługa OMNIS”, wciąż jeszcze – poza pakietem informacji marketingowych – za mało o nim wiemy od strony systemowej i organizacyjnej. A z tego, co wiemy, wynika, że może to być ciekawa propozycja dla bibliotek publicznych i szkolnych. W chwili, gdy piszę te słowa, toczy się przetarg nieograniczony na zintegrowany system biblioteczny, w zamierzeniu zamawiającego, docelowo przeznaczony dla 33 tys. bibliotek wszystkich typów, jakie funkcjonują w Polsce. Bez wątpienia realizacja tego projektu, nawet na skalę dziesięć razy mniejszą od zamierzonego maksimum ma szansę zmienić na zawsze polski krajobraz biblioteczny. Czy zmieni również realia funkcjonowania bibliotek akademickich i najszerzej rozumianych – naukowych? To już zależy od tych ostatnich – czy wybiorą współpracę z Biblioteką Narodową, co od początku tej historii byłoby jak najbardziej naturalnym wyborem – gdyby taka możliwość pojawiła się 20 lat temu, prawdopodobnie nie byłoby potrzeby tworzenia katalogu NUKAT. Czy też podtrzymają swoją decyzję współtworzenia katalogu NUKAT, idąc sprawdzoną od lat ścieżką, która przyniosła nam, jako środowisku bibliotek naukowych i akademickich wymierne rezultaty. Próbę ich zgrubnego opisanie podjęłam powyżej.

Ewa Kobierska-Maciuszko
Centrum NUKAT

BIBLIOGRAFIA SELEKTYWNA KATALOGU CENTRALNEGO NUKAT. LATA 1991-2017

Bibliografia obejmuje 98 publikacji, według mnie, najlepiej charakteryzujących główne założenia koncepcji NUKAT, milowe kroki w jego historii, jak również efekty projektu. Pełna bibliografia dostępna jest na stronie Centrum NUKAT: <http://centrum.nukat.edu.pl/pl/poznaj-nukat/sprawozdania-bibliografia>].

1991

1. Paluszkiwicz, Anna (1991). Rola formatu i kartotek wzorcowych w skomputeryzowanych katalogach bibliotecznych. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3/4, s. 275-

²⁹ Na podstawie badania porównawczego zawartości baz BN i NUKAT przeprowadzonego w Centrum NUKAT, stan 09.11.2017 r., uzgodnione z BN.

279. [online], [dostęp: 08.01.2018]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=91>>.

1993

1. Paluszkiewicz, Anna (1993). Struktura danych w skomputeryzowanych systemach bibliotecznych. *Bibliotekarz*, nr 12, s. 6-8. [online], [dostęp: 08.01.2018]. Dostępny w WWW: <<http://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/19036?tab=1>>.
2. Woźniak, Jadwiga (1993). Język haseł przedmiotowych w formie kartoteki wzorcowej. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 2, s. 3-15. [online], [dostęp: 08.04.2014]. Dostępny również w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=181&from=publication&tab=1>>.

1994

1. Paluszkiewicz, Anna (1994). Formaty USMARC wykorzystywane w zautomatyzowanych systemach bibliotecznych. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 45-54. [online], [dostęp: 08.04.2014]. Dostępny również w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=95>>.
2. Paluszkiewicz, Anna (1994). Struktura danych w skomputeryzowanych systemach bibliotecznych; Współpraca polskich bibliotek w zakresie komputeryzacji. W: *Komputeryzacja bibliotek. Materiały konferencji 24-26 maja 1993 r., Toruń*. Pod red. Bohdana Ryszewskiego) [online]. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika, s. 137-141, 165-168. [online], [dostęp: 08.04.2014]. Dostępny w WWW: <<http://kpbc.umk.pl/dlibra/docmetadata?id=25887&from=pubindex&dirids=11&lp=1425>>.
3. Stanis, Anna (1994). Stan prac nad kartoteką wzorcową języka haseł przedmiotowych KABA. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3/4, s. 231-236. [online], [dostęp: 08.04.2014]. Dostępny również w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=96&from=publication&tab=1>>.
4. Woźniak, Jadwiga, red. (1994). *Kartoteka wzorcową języka KABA. Cz. 1, Nazwy własne*. Warszawa: Wydaw. SBP (Seria „Nauka, Dydaktyka, Praktyka”; 8). [online], [dostęp: 08.04.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=355>>.
5. Woźniak, Jadwiga (1994). System leksykalny języka KABA. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3/4, s. 225-231. [online], [dostęp: 08.04.2014]. Dostępny również w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=96&from=publication&tab=1>>.

1995

1. Bagińska, Ewa; Kostrzewa, Wiesława; Paluszkiewicz, Anna (1995). *Zasady tworzenia kartotek wzorcowych haseł opisu bibliograficznego*. Warszawa: Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego.
2. Głowacka, Teresa (1995). Walidacja haseł do kartoteki wzorcowej języka haseł przedmiotowych. *Przegląd Biblioteczny*, z. 2, s. 165-170. [online], [dostęp: 08.04.2014]. Dostępny również w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=98&from=publication&tab=1>>.

1996

1. Paluszkiewicz, Anna (1996). Formaty MARC. Początki i ewolucja. W: *Komputeryzacja bibliotek naukowych w kontekście standardów oprogramowania bibliotecznego. Materiały z konferencji ogólnopolskiej – Gdańsk, 9-10 maja 1994 r.* Red. nauk. Jurand B. Czermiński. Gdańsk: Wydaw. Uniwersytetu Gdańskiego, s. 148-153.

2. Paluszkiewicz, Anna (1996). Propozycja ułatwienia retrospektywnej konwersji katalogów współpracujących bibliotek akademickich. *Przegląd Biblioteczny*, z. 4, s. 315-321. [online], [dostęp: 08.04.2014]. Dostępny również w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=114&from=publication&tab=1>>.
3. Paluszkiewicz, Anna (1996). Stan prac nad kartotekami haseł wzorcowych (khw). W: *Zintegrowane systemy biblioteczne w aspekcie stworzenia jednolitego systemu bibliotecznego. Materiały konferencyjne: Białystok – Supraśl, 17-19 czerwca 1996*. Białystok: Wydaw. Politechniki Białostockiej, s. 121-126.

1997

1. Głowacka, Teresa (1997). *Kartoteka wzorcowa języka KABA: stosowanie w katalogowaniu przedmiotowym*. Warszawa: Wydaw. SBP. (Seria „Propozycje i Materiały”; 17). [online], [dostęp: 30.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=553>>.
2. Głowacka, Teresa (1997). Organizacja i koordynacja prac nad kartoteką haseł wzorcowych języka KABA. *Bibliotekarz*, z. 4, s. 6-10. [online], [dostęp: 30.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://kpbc.umk.pl/dlibra/docmetadata?id=28378&from=publication>>.
3. Paluszkiewicz, Anna (1997). *Struktura danych bibliograficznych w zintegrowanych systemach bibliotecznych*. Warszawa: Wydaw. SBP. (Seria „Propozycje i Materiały”; 10). [online], [dostęp: 04.06.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=546>>.

1998

1. Burchard, Maria; Lenartowicz, Maria, red. (1998). *Materiały na Międzynarodową Konferencję nt.: Współpraca bibliotek naukowych w zakresie automatyzacji, Kraków, 16-19.11.1998*. Warszawa: Wydaw. SBP. (Seria „Formaty, Kartoteki”; 2).
2. Burchard, Maria; Lenartowicz, Maria, red. (1998). *Materiały z Konferencji nt.: Język haseł przedmiotowych KABA: stan obecny i perspektywy rozwoju, Sopot, 9-11.09.1997*. Warszawa: Wydaw. SBP. (Seria „Formaty, Kartoteki”; 1).

1999

1. Burchard, Maria (1999). Dorobek polskich bibliotek stosujących oprogramowanie VTLS jako podstawa Narodowego Katalogu Centralnego NUKAT. W: *Infobazy'99. Bazy danych dla nauki*. Gdańsk: Centrum Informatyczne TASK, s. 499-504.
2. Paluszkiewicz, Anna (1999). Rola Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3, s. 149-155. [online], [dostęp: 30.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=108&from=publication&tab=1>>.
3. Woźniak, Jadwiga; Miller, Rober C., ed. (1998). *Research libraries: cooperation in automation, Cracow, November 16-19, 1998*. Warszawa: Wydaw. SBP.

2000

1. Burchard, Maria (2000). Kompromis w sprawie Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego NUKat. *Bibliotekarz*, nr 10, s. 4-7. [online], [dostęp: 29.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://kpbc.umk.pl/dlibra/docmetadata?id=28421&from=publication>>.
2. Głowacka, Teresa, red. (2000). *Język haseł przedmiotowych KABA: zasady tworzenia słownictwa*. Praca zbior. Warszawa: Wydaw. SBP.
3. Nikisch, Jan A.; Pasztaleniec-Jarzyńska, Joanna; Holender, Henryk (2000). *Kompromisowa koncepcja Narodowego Uniwersalnego Katalogu Central-*

nego NUKat. *Bibliotekarz*, nr 10, s. 3-4. [online], [dostęp: 29.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=108&from=publication&tab=1>>.

4. Paluszkiewicz, Anna (2000). Evolution of authority file work in Poland. W: *Library Automation in Transitional Societies. Lessons from Eastern Europe*. Ed. by A. Lass and R. Quandt. New York ; Oxford: Oxford University Press, s. 224-234.

2001

1. Burchard, Maria (2001). Union National Universal Catalog in Poland. *Slavic & East European Information Resources*, vol. 2, no. 1, pp. 5-16. [online], [dostęp: 13.05.2014]. Dostępny w WWW: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1300/J167v02n01_02>.
2. Hollender, Henryk (2001). Aktualny stan prac nad katalogiem centralnym NUKAT. W: *Problemy funkcjonowania bibliotek uniwersyteckich na przełomie wieków, Olsztyn – Lidzbark Warmiński, 28-29 maja 2001 roku* [online], [dostęp: 09.02.2010]. Dostępny w WWW: <<http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/bguwm/hollender.html>>.

2002

1. Burchard, Maria (2002). National Union Catalog NUKAT – a New Stage of Automation of Library Catalogs in Poland. W: *Ninth International Conference Crimea 2002. Libraries and Associations in the Transient World: New Technologies and New Forms of Cooperation*. Moscow, s. 560-563.
2. Paluszkiewicz, Anna (2002). Centralna kartoteka haseł formalnych. W: *Informacja, wiedza, gospodarka. VI Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej, Katowice 2001*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, s. 350-355.
3. Paluszkiewicz, Anna (2002). From the Union Authority File to the Union Catalogue of Polish Libraries. W: *10th International Seminar: Scientific and Technical Information in Central and Eastern Europe, Zakopane, 9-12 May 2001*. Warsaw, s. 45-47.

2003

1. Burchard, Maria (2003). Katalog Centralny NUKAT – system wymiany danych w procesie opracowywania zbiorów polskich bibliotek. *Biuletyn EBIB* [online], nr 9, [dostęp: 09.02.2010]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2003/49/burchard.php>>.
2. Burchard, Maria (2003). Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT i jego języki informacyjno-wyszukiwawcze. W: *Opracowanie rzeczowe piśmiennictwa. Materiały z seminarium, Warszawa, 26 marca 2003 r.* Red. Jadwiga Chruścińska, Ewa Kubisz. Warszawa: CEBID, s. 45-52.
3. Burchard, Maria (2003). Praktyczne wykorzystanie Internetu do racjonalnego katalogowania zbiorów w polskich bibliotekach naukowych. W: *Internet w bibliotekach II : łączność, współpraca, digitalizacja: Wrocław, 23-26 września 2003 roku* [online], [dostęp: 09.02.2010]. Dostępny w WWW: <<http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/iwb2/burchard.php>>.
4. Głowacka, Teresa (2003). *Analiza dokumentu i jego opis przedmiotowy*. Warszawa: Wydaw. SBP.
5. Głowacka, Teresa (2003). Język KABA i języki haseł przedmiotowych nowej generacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 125-137. [online], [dostęp:

13.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=121&from=publication&tab=1>>.

6. Hollender, Henryk (2003). NUKAT: stan bieżący. *Biuletyn EBIB* [online], nr 5, [dostęp: 09.02.2010]. Dostępny w WWW: <<http://www.ebib.pl/2003/45/hollender.php>>.
7. Paluszkiewicz, Anna (2003). NUKAT – polska droga do katalogu centralnego. W: *Archiwa w postaci cyfrowej. Materiały międzynarodowych warsztatów DELOS CEE – Standaryzacja – od Międzynarodowego Standardu Opisu Archiwalnego ISAD(G) do formatu Kodowanego Opisu Archiwalnego EAD – wdrażanie i najlepsze praktyki*, Warszawa 25-26 kwietnia 2003 r. Pod red. Ewy Rosowskiej. Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, s. 15-24.

2004

1. Burchard, Maria (2004). Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT po dwóch latach pracy. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3/4, s. 121-137. [online], [dostęp: 12.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=125&from=publication&tab=1>>.
2. Burchard, Maria (2004). NUKAT – the Union Catalog of Polish Research Libraries. *International Cataloguing and Bibliographic Control*, vol. 33, no. 4, pp. 75-77.
3. Górską, Elżbieta (2004). Biblioteka na Koszykowej a Centrum NUKAT i współpraca z siecią bibliotek publicznych. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3/4, s. 271-277. [online], [dostęp: 12.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=125&from=publication&tab=1>>.
4. Kasprzyk, Agnieszka (2004). Wprowadzanie danych i typy danych oraz narzędzia dostępu w katalogu NUKAT. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3/4, s. 139-147. [online], [dostęp: 12.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=125&from=publication&tab=1>>.
5. Krynicka, Maria (2004). Interfejs katalogu NUKAT a problemy wyszukiwania rzeczowego. W: *Opracowanie rzeczowe piśmiennictwa. Materiały z seminarium*, Warszawa, 26 marca 2003 r. Warszawa: CEBID, s. 53-66.
6. Kuciewicz, Anna; Burchard, Maria (2004). Język haseł przedmiotowych XXI wieku. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3/4, s. 195-206. [online], [dostęp: 12.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=125&from=publication&tab=1>>.
7. Nasiłowska, Maria (2004). Integracja kartotek haseł wzorcowych NUKAT. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3/4, s. 215-221. [online], [dostęp: 12.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=125&from=publication&tab=1>>.
8. Paluszkiewicz, Anna; Padziński, Andrzej (2004). Aiming at the Union Catalog of Polish Libraries. In: *Union Catalogs at the Crossroad*, ed. by A. Lass and R. Quandt. Hamburg: Hamburg University Press, pp. 265-279. [online], [dostęp: 09.02.2010]. Dostępny w WWW: <<http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypt2/0099/lass.pdf>>.
9. Pasztaleniec-Jarzyńska, Joanna (2004). Biblioteka Narodowa i narodowa centrala bibliograficzna wobec Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego NUKAT. W: *Piąta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów*, Warszawa, 11-13 czerwca 2003: referaty i dyskusje. Red. Joanna Gregorczyk. Warszawa: Biblioteka Narodowa, s. 111-129. (Seria „Prace Instytutu Bibliograficznego”; 42).

10. Wolniewicz, Tomasz (2004). Rola katalogów KaRo i NUKAT jako źródeł informacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3/4, s. 149-153. [online], [dostęp: 12.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=125&from=publication&tab=1>>.

2005

1. Burchard, Maria (2005). Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT – ogólne współkatalogowanie i centralna informacja. W: *Infobazy'2005 – bazy danych dla nauki. Materiały konferencji, Gdańsk, 25-27 września 2005*. Gdańsk: Centrum Informatyczne TASK, s. 48-52.
2. Dudziak-Kowalska, Małgorzata (2005). Współpraca bibliotek akademickich w zakresie opracowania rzeczowego zbiorów zwartych w ramach katalogu centralnego NUKAT. W: *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej. Rzeszów – Czarna, 1-3 czerwca 2005 r.* Oprac. materiałów Ewa Bieniasz, Krystyna Serwatko, Bożena Jaskowska. Rzeszów: Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego, s. 158-169. [online], [dostęp: 25.03.2014]. Dostępny w WWW: <http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/docmetadata?id=28&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI=>>.

2006

1. Grochowska, Alina (2006). Opracowanie przedmiotowe zbiorów w perspektywie kooperatywnego katalogowania w bazie NUKAT. W: *Opracowanie rzeczowe*. Praca zbior. pod red. Jadwigi Woźniak-Kasperek i Piotra Bierczyńskiego. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 54-62. (Seria „Propozycje i Materiały”; 64). [online], [dostęp: 09.01.2018]. Dostępny w WWW: <<http://libra.ibuk.pl/book/102755>>.
2. Stanis, Anna (2006). Wykorzystanie zagranicznych baz danych w katalogowaniu przedmiotowym dokumentów w jhp KABA. W: *Opracowanie rzeczowe*. Praca zbior. pod red. Jadwigi Woźniak-Kasperek i Piotra Bierczyńskiego. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 164-174. (Seria „Propozycje i Materiały”; 64). [online], [dostęp: 09.01.2018]. Dostępny w WWW: <<http://libra.ibuk.pl/book/102755>>.
3. Stanis, Anna (2006). Z warsztatu tworzenia jhp KABA: opracowanie gniazd terminów. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 1, s. 14-25. [online], [dostęp: 09.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=206&from=pubstats>>.

2007

1. Burchard, Maria (2007). NUKAT – nowe możliwości dostępu do danych. W: *Praktyczne aspekty automatyzacji bibliotek publicznych. Materiały z VII ogólnopolskiej konferencji pt. Automatyzacja bibliotek publicznych, Warszawa, 22-24 listopada 2006*. Red. Elżbieta Górską. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 135-141.

2008

1. Burchard, Maria (2008). Biblioteka Narodowa i NUKAT – dlaczego osobno? *Przegląd Biblioteczny*, z. 2, s. 302-309. [online], [dostęp: 05.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=444&from=publication&tab=1>>.
2. Dżurak, Ewa (2008). The role of the NUKAT Union Catalog in shaping the society of knowledge in Poland, January 2008 conference report. *Slavic & East European Information Resources*, Vol. 9, no 3, pp. 234-238. [online], [do-

- stęp 05.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15228880802340082#.U2dlmlcuFGw>>.
3. Hollender, Henryk; Kasprzyk, Agnieszka (2008). Library cooperation the Polish way: toward NUKAT and WorldCat in Poland. *New Library World*, no 9-10, pp. 457-465. [online], [dostęp: 05.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=1746805>>.
 4. Kasprzyk, Agnieszka (2008). Pięć lat katalogu NUKAT: osiągnięcia, problemy, perspektywy – relacja z konferencji „Rola katalogu centralnego NUKAT w kształtowaniu społeczeństwa wiedzy w Polsce” (Warszawa, 23-25 stycznia 2008 r.). *Przegląd Biblioteczny*, z. 1, s. 150-153. [online], [dostęp: 05.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=401&from=publication&tab=1>>, <<https://doi.org/10.1108/03074800810910487>>.
 5. Okarma, Joanna (2008). Rezygnacja Biblioteki Narodowej ze współpracy z NUKAT i organizacja pracy Zakładu Przewodnika Bibliograficznego Instytutu Bibliograficznego. *Przegląd Biblioteczny*, z. 2, s. 295-301. [online], [dostęp: 05.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=444&from=publication&tab=1>>.

2009

1. Burchard, Maria (2009). Biblioteki publiczne w Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym NUKAT. W: *Nowe technologie w bibliotekach publicznych. Materiały z VIII ogólnopolskiej konferencji pt. Automatyzacja bibliotek publicznych, Warszawa, 26-28 listopada 2008*. Red. tomu Elżbieta Górską. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 101-111.
2. Gazicka-Wójtowicz, Dorota (2009). Od pakietu CDS/ISIS do NUKAT, WorldCat i ... procesy decyzyjne, nowe możliwości i szanse bibliotek instytutów naukowych. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3, s. 347-358. [online], [dostęp: 05.05.2014]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=498&from=publication&tab=1>>
3. Grzędzińska, Kamila (2009). Katalog centralny NUKAT a organizacja dostępu do zasobów naukowych biblioteki akademickiej. W: *Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej – tradycja i nowoczesność*. Praca zbior. pod red. Beaty Antczak-Sabali, Małgorzaty Kowalskiej, Lucyny Tkaczyk. Toruń: Wyższa Szkoła Bankowa, s. 27-38.

2010

1. Burchard, Maria; Grzędzińska, Kamila; Kasprzyk, Agnieszka, red. (2010). *Rola katalogu centralnego NUKAT w kształtowaniu społeczeństwa wiedzy w Polsce*. Praca zbiorowa. Warszaw: Wydaw. SBP. (Seria „Nauka, Dydaktyka, Praktyka”; 122).
2. Rowińska, Magdalena; Kasprzyk, Agnieszka (2010). Googlizacja Estreichera, czyli co z tym NUKAT-em? W: *Stare i nowe w bibliotece – współpraca czy konkurencja. Materiały z konferencji Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, 3-5 czerwca 2009*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, s. 127-140.
3. Kasprzyk, Agnieszka (2010). NUKAT, czyli o symbiozie w świecie książki. W: *Biblioteka, książka, informacja i Internet 2010*. Praca zbior. pod red. Zbigniewa Osieńskiego. Lublin: Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki UMCS, s. 210-218. [online], [dostęp: 19.03.2014]. Dostępny w WWW: <<http://www.zaklad.bkwpis.umcs.lublin.pl/ksi%B1%BFka%202010.pdf>>.

2011

1. Burchard, Maria (2011). Katalog centralny – trzy poziomy budowania informacji. W: *Regionalne sieci współpracy – strategie, narzędzia, realizacje. IX Ogólnopolska Konferencja Automatyzacja bibliotek publicznych, Warszawa, 25-26 listopada 2010 r.* Warszawa: Wydaw. SBP, s. 56-67. (Seria „Propozycje i Materiały”; 84).
2. Burchard, Maria; Wołodko, Anna (2010). NUKAT – Autostrada informacji cyfrowej. W: *Infobazy 2011 – Nauka. Projekty europejskie. Społeczeństwo informacyjne. Materiały VI krajowej konferencji naukowej, Gdańsk – Sopot, 5-7 września 2011 r.* Red. Antoni Nowakowski. Gdańsk: Centrum Informatyczne TASK, s. 259-265.

2012

1. Burchard, Maria (2012). 10 lat z NUKAT-em. *Forum Bibliotek Medycznych*, R. 5, z. 1, s. 14-23. [online], [dostęp: 14.03.2014]. Dostępny w WWW: <<http://cybra.lodz.pl/dlibra/doccontent?id=6381&from=FBC>>.
2. Grzędzińska, Kamila (2012). Kunszt artysty, fantazje bibliotekarza i frustracje bibliotekarza. Problemy z wprowadzaniem do katalogu centralnego informacji o bieżącej produkcji wydawniczej. W: *W poszukiwaniu odpowiedniej formy: rola wydawcy, typografa, artysty i technologii w pracy nad książką*. Pod red. Małgorzaty Komzy przy współud. Ewy Jabłońskiej-Stefanowicz i Ewy Repucho. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 301-309. (Seria „Acta Universitatis Wratislaviensis. Książka, Dokument, Informacja”; 3442).
3. Hollender, Henryk (2012). Integraciâ informacionnyh resursov v Pol'she: politika, proekty i celevye grupy. W: *Menedžment vuzovskih bibliotek: rol' biblioteki universiteta v formirovanii informacionnoj kul'tury specjalista XXI veka. Materialy XXI Meždunarodnoj naučno-praktičeskoj konferencii, 12-14 oktâbrâ 2011 g., Minsk*. Pod naučnoj red. A. V. Rubanova. Minsk: Izdatel'skij Centr BGU, s. 55-68.
4. Kasprzyk, Agnieszka (2012). NUKAT w Internecie na nowo. *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online] nr 5, s. 4-5; [dostęp: 15.12.2012]. Dostępny w WWW: <<http://issuu.com/nukat/docs/tu5.2012/1>>.
5. Rowińska, Magdalena (2012). Czy Dwie Siostry i Muchomor potrzebują kartoteki haseł wzorcowych? *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online] nr 6, s. 6-9; [dostęp: 15.12.2012]. Dostępny w WWW: <<http://issuu.com/nukat/docs/tu6.2012/1>>.
6. Rowińska, Magdalena (2012). ISSN – jednoznaczna identyfikacja czasopisma. W: *Katalogowanie wydawnictw ciągłych w katalogu NUKAT. Materiały, Toruń, 23-24.05.2012* [online]. Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, Centrum NUKAT; [dostęp: 15.11.2013]. Dostępny w WWW: <<http://kpbc.umk.pl/dlibra/publication?id=67071&from=&dirids=1&tab=1&lp=1&QI=>>>.
7. Rowińska, Magdalena (2012). Wydawnictwa ciągłe w katalogu centralnym NUKAT 2002-2012. W: *Katalogowanie wydawnictw ciągłych w katalogu NUKAT. Materiały, Toruń, 23-24.05.2012*. Red. i wstęp Magdalena Rowińska i Magdalena Gołota-Majewska [online]. Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, Centrum NUKAT; [dostęp: 15.12.2012]. Dostępny w WWW: <http://kpbc.umk.pl/Content/73649/NUKAT_MR8.08.2012.pdf>.
8. Tabisz, Roman (2012). Konferencja Jubileuszowa z okazji 10-lecia utworzenia katalogu Centralnego NUKAT, 20-lecia obecności systemu VTLS w Polsce i współpracy polskich bibliotek wykorzystujących ten system oraz 26th Annual VTLS EMEA Users' Group Meeting (Warszawa, 4-7 września 2012 r.).

Przegląd Biblioteczny, z. 4, s. 556-562. [online], [dostęp: 08.01.2018]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=735>>.

2013

1. Burchard, Maria; Kasprzyk, Agnieszka (2013). NUKAT. Katalog centralny nie tylko dla bibliotekarzy. *Biblioteka Analiz*, nr 22(366) numer specjalny, s. 33-37. [online], [dostęp: 03.01.2014]. Dostępny w WWW: <http://rynek-ksiazki.pl/-biblioteka-analiz_1/wydanie_441/nukat_36114.html>.
2. Grzędzińska, Kamila, red. (2013). NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej Materiały z konferencji naukowej: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, 18 marca 2013 r. [online]. Warszawa: Biblioteka Uniwersytecka; [dostęp: 29.12.2017]. Dostępny w WWW: <<http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=111162>>.
3. Grzędzińska, Kamila (2013). Warto rozmawiać, czyli nie tylko o projekcie „NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej”. *Bibliotekarz*, nr 6, s. 33-34. [online], [dostęp: 08.01.2018]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=3947>>.
4. Hollender, Henryk (2013). What is cultural about a union catalogue? Reflections on ten years of NUKAT in Poland. *SOLANUS: International Journal for the Study of the Printed and Written Word in Russia and East-Central Europe*, vol. 23, pp. 120-134.
5. Rowińska, Magdalena (2013). Nukatowa baza wydawców – co, jak i dlaczego? *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online] nr 11, s. 16-17; [dostęp: 07.11.2013]. Dostępny w WWW: <https://issuu.com/nukat/docs/tu_11_2013>.

2014

1. Józwiak, Monika (2014). Katalog centralny NUKAT – dziesięć lat współkatalogowania. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych*, nr 1(38), s. 119-127. [online], [dostęp: 29.07.2014]. Dostępny w WWW: <http://www.fides.org.pl/pdf/biuletyn/38_119-127.pdf>.
2. Śnieżko, Leszek; Wiśniewska, Iwona (2014). Idzie nowe? Idzie nowe! *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online] nr 12, s. 16-18; [dostęp: 17.06.2014]. Dostępny w WWW: <http://issuu.com/nukat/docs/tu_12_2014?e=0>.
3. Wiśniewska, Iwona (2014). Dawanie i branie (cz. 1). *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online] nr 13, s. 16-19; [dostęp: 17.06.2014]. Dostępny w WWW: <https://issuu.com/nukat/docs/tu_13_2014>.
4. Wiśniewska, Iwona (2014). Transliteracja na miarę czasów. *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online] nr 12, s. 20-23; [dostęp: 17.06.2014]. Dostępny w WWW: <http://issuu.com/nukat/docs/tu_12_2014?e=0>.

2015

1. Kobierska-Maciuszko, Ewa (2015). NUKAT. Spotkanie dyrektorów i bibliotekarzy systemowych bibliotek współtworzących katalog centralny polskich bibliotek naukowych i akademickich. BUW, 5 grudnia 2014. Sprawozdanie. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1, s. 122-128. [online], [dostępny 08.01.2018]. Dostępny w WWW: <<http://bbc.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=758&dirds=1&tab=1>>.
2. Rowińska, Magdalena (2014). Z zasady trzymamy się zasad. *Biuletyn EBIB* [online] nr 7(160); [dostęp: 29.12.2017]. Dostępny w WWW: <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/download/382/555>>.
3. Śnieżko, Leszek (2014). CKHW – przepustka do globalnego rynku informacji? *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online], nr 15, s. 26-27; [dostęp: 14.01.2016]. Dostępny w WWW: <http://issuu.com/nukat/docs/tu_15_2015>.

4. Wiśniewska, Iwona (2015). Dawanie i branie..., czyli współkatalogowanie w NUKAT (cz. 3). *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online], nr 15, s. 28-30; [dostęp: 14.01.2016]. Dostępny w WWW: <http://issuu.com/nukat/docs/tu_15_2015>.
5. Wiśniewska, Iwona (2014). Informacja centralna o zbiorach bibliotek specjalistycznych. *Forum Bibliotek Medycznych*, R. 7, nr 2 (14), s. 74-77.

2016

1. Grzędzińska, Kamila (2016). RDA w katalogu NUKAT. O konferencji „Standard RDA – korzyści i problemy związane z jego wdrożeniem” 14 października 2016 r. *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online], nr 4(21), s. 4-7; [dostęp: 20 stycznia 2017]. Dostępny w WWW: <https://issuu.com/nukat/docs/tu_21_strony/1?e=0/42494623&ff=true>.
2. Kasprzyk, Agnieszka (2016). Magiczny guzik – wypożyczenia międzybiblioteczne poprzez NUKAT. *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online], nr 2(19) [dostęp: 20.01.2017]. Dostępny w WWW: <https://issuu.com/nukat/docs/nukat_tu_19_pojedyncze>.
3. Leonowicz, Iwona (2016). Rekord analityczny w katalogu NUKAT. *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online], nr 1(18); [dostęp: 17.01.2017]. Dostępny w WWW: <https://issuu.com/nukat/docs/tu_1_18_2016>.
4. Rowińska, Magdalena (2016). Transliteracja i znaki oryginalne, czyli codzienne bolączki bibliotekarza. *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online], nr 4(21), s. 26-27; [dostęp: 17.01.2017]. Dostępny w WWW: <https://issuu.com/nukat/docs/tu_21_strony>.
5. Ruś, Iwona (2016). Rewolucja czy ewolucja? Niełacińskie systemy pisma i transliteracja w katalogu NUKAT. *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online], nr 4(21), s. 8-9; [dostęp: 20.01.2017]. Dostępny w WWW: <https://issuu.com/nukat/docs/tu_21_strony/1?e=0/42494623&ff=true>.
6. Śnieżko, Leszek (2016). Model FRBR-LRM, czyli o integracji rodziny FR. *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online], nr 3(20), s. 28-29; [dostęp: 20.01.2017]. Dostępny w WWW: <https://issuu.com/nukat/docs/tu_20_pojedyncze/2?e=0/38422431&ff=true>.
7. Śnieżko, Leszek (2016). Nowe oblicze FRBR. *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online], nr 2(19) [dostęp: 20.01.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.tytulujednolicony.pl/>>.
8. Śnieżko, Leszek (2016). Opracowanie przedmiotowe w RDA. *Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT* [online], nr 1(18); [dostęp: 17.01.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.tytulujednolicony.pl/>>.

2017

1. Rygiel, Paweł (2017). Razem szybciej, lepiej, efektywniej – o współpracy bibliotek naukowych w zakresie katalogowania z perspektywy 15 lat katalogu NUKAT. *Bibliotekarz*, nr 12, s. 8-13.
2. Sanetra, Krystyna (2017). NUKAT – koncentrator metadanych dla użytkownika i bibliotekarza. *Biuletyn EBIB* [online], nr 174 [dostęp: 21 grudnia 2017]. Dostępny w WWW: <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/543>>.

Ewa Kobierska-Maciuszko współpraca Anna Gimlewicz

Tekst wpłynął do Redakcji 1 grudnia 2017 r.

Nowe wydanie *Formatu MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki* – standard RDA w katalogu NUKAT

W czerwcu 2017 r. Wydawnictwo SBP opublikowało nowe, czwarte już, wydanie *Formatu MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki*. Tradycja tego typu instrukcji dla bibliotek akademickich i naukowych jest długa. W 1993 r. Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego wydała *Format USMARC opisu katalogowego książek: instrukcja wypełniania rekordu w VTLS*¹. Już w 1994 r. pojawiły się następne niezbędne instrukcje². W kolejnych latach publikowane były zmienione wersje, powoli odrywające się od systemu VTLS i zyskujące tym samym uniwersalność (związaną z coraz szerszym stosowaniem w bibliotekach naukowych). Publikacje te nie były uzupełnieniem licznych wydawnictw w języku polskim związanych z katalogowaniem w systemach zautomatyzowanych, były wynikiem ich braku. Środowisko bibliotek VTLS, potem skupione przy CKHW (Centralnej Kartotece Hasel Wzorcowych), a finalnie wokół NUKAT-u, własnym wysiłkiem przygotowywało materiały umożliwiające nowoczesne katalogowanie (nowoczesne w rozumieniu oderwania od kart katalogowych i związane z kartoteką hasel wzorcowych). „Formaty” to przede wszystkim format MARC 21 (wcześniej USMARC), ale też zasady katalogowania z elementami podręcznika katalogowania. Najnowsze wydanie, będące kontynuacją wydań wcześniejszych, jest wynikiem decyzji o ewolucyjnym przechodzeniu na standard RDA, podjętej przez biblioteki współpracujące w katalogu NUKAT³. W nowelizacji „Formatu” zachowane zostało dotychczasowe powiązanie opisu formatu MARC z zasadami katalogowania, ponieważ odejście od tego rozwiązania wiązałoby się z dodatkowym nakładem czasu i pracy. Zaczęło się jednak, zakładając, że „Format” powinien koncentrować się na prezentacji struktury formatu MARC 21 i zawierać tylko podstawowe informacje dotyczące

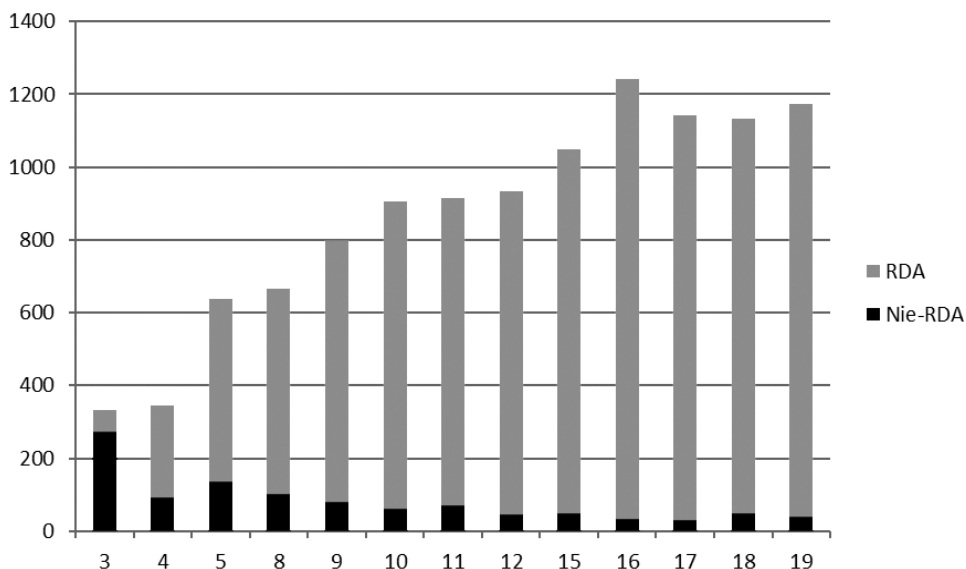
¹ M. Lenartowicz *Format USMARC opisu katalogowego książek : instrukcja wypełniania rekordu w VTLS*. Gdańsk 1993: Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego.

² Dla wydawnictw ciągłych i rekordów kartoteki hasel wzorcowych.

³ Konferencja „Standard RDA – korzyści i problemy związane z jego wdrożeniem”.

opisu bibliograficznego danego typu dokumentu, ograniczone zostało podawanie szczegółowych instrukcji katalogowania. Znajdą się one w odrębnych dokumentach, zawierających pełny zestaw instrukcji rozwiązywania konkretnych problemów dotyczących poszczególnych typów dokumentów.

Wdrażanie zasad uwzględnionych w „Formacie” rozpoczęło się 1 stycznia 2018 r. Na podstawie dotychczasowych doświadczeń można stwierdzić, że proces ten przebiega sprawnie, a bibliotekarze bez większych problemów zdołali przestawić się na nowy tryb katalogowania.

Wykres. 1. Baza NUKAT – liczba nowych rekordów bibliograficznych (zgodnych bądź nie z RDA) w dniach 3-19 stycznia 2018 r.

NUKAT jest jednak nadal w fazie wdrażania nowych zasad i pełne podsumowanie okresu wdrożeniowego musi zostać przeprowadzone w terminie późniejszym. Ważne jest to, że publikacja Wydawnictwa SBP wzbudziła dyskusję nie tylko wśród bibliotekarzy⁴, ale także w środowisku naukowym – pojawił się ważny głos krytycznie oceniający postanowienie o przejściu na RDA oraz samą polonizację zasad. W trzecim zeszycie „Przeglądu Bibliotecznego” z 2017 r. ukazała się obszerna i interesująca recenzja autorstwa prof. Jerzego Franke. Autor negatywnie odniósł się zarówno do samej idei wdrażania RDA i poszczególnych rozwiązań zawartych w formacie, jak również do sytuacji w zakresie prac nad przepisami katalogowania w Polsce. Ostateczna konkluzja sprowadzała się do stwierdzenia, że jesteśmy świadkami demontażu „jednolitych polskich przepisów katalogowania”. Głos środowiska naukowego, choć negatywnie oceniający zmiany, daje nadzieję, że jest szansą na wspólne rozwiązanie wielu problemów bibliotekarzy katalogujących zbiory i wypracowanie jednolitych, kompletnych zasad katalogowania.

Szczególne wartości recenzji polega na tym, że nie ogranicza się ona do analizy tekstu „Formatu”, lecz zawiera bardzo interesujące spostrzeżenia dotyczące

⁴ Forum na platformie OpenProject; dostęp dla bibliotek współtworzących NUKAT.

uwarunkowań, w jakich powstawał ten dokument. Analizę recenzji warto zacząć właśnie od ogólnych rozważań. Mają one wydźwięk pesymistyczny i wyłania się z nich negatywny obraz polskiego bibliotekarstwa. Autor z żalem stwierdza, że obecnie mamy „do czynienia z partykularyzacją poczyną w zakresie weryfikacji, modyfikacji zapisów kodeksu katalogowego. Dominują działania w postaci preparacji zmian na własny użytek, bez szerokich środowiskowych konsultacji, które umożliwiłyby przyjęcie jednolitych rozwiązań w skali ogólnopolskiej⁵. (...) jesteśmy świadkami postępującego procesu dezintegracji zasad katalogowania, wskutek podejmowania przez dwie główne instytucje katalogowe, Bibliotekę Narodową i NUKAT partykularnych w tej kwestii decyzji. Instytucje te wprowadzają w życie arbitralne postanowienia, nie zważając na ogólnopolską sieć biblioteczną, na imperatyw, wręcz konieczność działania w imię i w interesie pozostałych placówek bibliecznych”⁶. Stwierdzenia te nie są pozbawione racji. Jednakże nie będzie zbyt śmiałym stwierdzenie, że, oprócz krótkiego okresu współpracy BN-NUKAT, w Polsce nigdy nie mieliśmy jednolitych zasad katalogowania zautomatyzowanego. Od kilku lat pogłębia się proces systematycznego rozchodzenia się zasad katalogowania stosowanych przez Bibliotekę Narodową i Centrum NUKAT, choć wyraźniej w odniesieniu do kartotek haseł wzorcowych niż do opisu bibliograficznego. Konieczna jest nie tylko wnikliwa analiza takiego stanu rzeczy, lecz również wypracowanie propozycji jego rozwiązania. Centrum NUKAT krytycznie ocenia aktualną sytuację i niejednokrotnie podejmowało próby porozumienia z Biblioteką Narodową (nie tylko w zakresie wspólnego tworzenia katalogu centralnego). W obliczu tego impasu ogromnym wsparciem dla obu stron mógłby być niezależny głos ekspercki, wywodzący się ze środowisk naukowych. Niestety, tego głosu ciągle brakuje. Śledząc dalszy ciąg rozważań autora recenzji dochodzimy do sugestii, iż nie jest możliwe wskazanie żadnej instytucji, „która skłonna byłaby podjąć trud zaktualizowania i scalenia dokumentów dotyczących opisu w jednolity kodeks katalogowy”⁷. I z tym stwierdzeniem, niestety, trzeba się zgodzić. Centrum NUKAT, mimo podejmowanych wysiłków, to zadanie się nie udało. Dlatego też z nadzieją patrzymy na aktywność środowiska naukowego. Decyzja o publikacji nowej wersji zasad zapadła po kilku latach mało owocnych konsultacji z Biblioteką Narodową i po daremnym oczekiwaniu na tekst zasad przygotowywanych przez tę instytucję. Mając do wyboru stanie w miejscu lub podążanie drogą wytyczoną przez zagraniczne biblioteki wdrażające RDA, zdecydowaliśmy się na to drugie rozwiązanie, z pełną świadomością związanych z tym negatywnych konsekwencji. Osobną kwestią jest to, czy podjęte przez nas „partykularne” działania opierają się na racjonalnych przesłankach, realizowane są w sposób profesjonalny i przyczyniają się do podniesienia jakości danych Katalogu NUKAT. Za wcześniej też mówić o korzyściach dla czytelnika.

⁵ J. Franke *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki*. Oprac. zespół autorów: Iwona Leonowicz, Magdalena Rowińska, Paweł Rygiel, Leszek Śnieżko, Małgorzata Wielek-Konopka, Iwona Wiśniewska; pod red. Magdaleny Rowińskiej i Iwony Wiśniewskiej. Wyd. 4. Warszawa: Wydaw. SBP, 2017. „Przegląd Biblioteczny”, z. 3, s. 374.

⁶ Tamże, s. 390.

⁷ Tamże, s. 374.

Wdrażanie zasad RDA w każdym kraju przebiega trochę inaczej. W środowisku bibliotek NUKAT ważna była deklaracja bibliotekarzy, że są do tych zmian przekonani. Negatywna ocena decyzji o wdrażaniu w NUKAT RDA nie odnosi się więc tylko do Centrum NUKAT, ale do wszystkich bibliotek naukowych tworzących NUKAT. Zasady RDA niewątpliwie mają swoje braki, ale czy można je traktować jako ewidentną pomyłkę światowego bibliotekarstwa, która przekreśla dotychczasowy dorobek wielu pokoleń bibliotekarzy? Z całą pewnością to czas zweryfikuje wartość tego standardu (tak jak weryfikuje inne nasze poczynania). Jednym z największych krytyków tego standardu jest Michael Gorman. Powołując się na niego J. Franke stwierdza, że z dzisiejszej perspektywy RDA wnosi bardzo niewiele znaczących zmian, w zamian natomiast niepomiaralnie komplikuje zasady opisu formalnego, wprowadza nieprecyzyjne słownictwo, operuje nieklarownymi na gruncie katalogowym terminami⁸. Nie wyklucza on wprawdzie możliwości ujawnienia się zalet tego standardu w nowym środowisku informacyjnym, zauważa jednak, iż stosowanie RDA w obecnych warunkach jedynie eksponuje jego słabości, w związku z czym sugeruje zachowanie stoickiego spokoju i przestrzega przed traktowaniem szerokiego rozprzestrzenienia się RDA (co określa mianem infekcji) jako dowodu na jego bezdyskusyjną wartość. W podsumowaniu rozważań sformułowana została następująca sugestia dla polskiego środowiska bibliotekarskiego: „zachować rezerwę wobec biegu wydarzeń, krytycznie, bez emocji i nadmiernego pośpiechu analizować zawartość kodeksu i skutki jego ewentualnej implementacji”⁹.

Ustosunkowując się do tych uwag warto cofnąć się na chwilę do 2010 r., czyli roku oficjalnej publikacji tekstu RDA. Był to moment, kiedy twórcy RDA przystąpili do aktywnej promocji swojego produktu poza obszarem angloamerykańskim. W ramach tej akcji w Kopenhadze została zorganizowana konferencja „RDA in Europe: making it happen!”¹⁰. Było to bardzo interesujące wydarzenie, które dało nie tylko możliwość spotkania się z osobami zaangażowanymi w rozwój RDA, ale, co ważniejsze, zapoznania się ze stanowiskiem przedstawicieli najważniejszych europejskich instytucji bibliotecznych wobec tego standardu. Przeciwnicy RDA mogliby nie bez satysfakcji stwierdzić, że częstą odpowiedzią na propozycję zaangażowania się w rozwój RDA była właśnie rezerwa („we will watch and wait”). Jednak ta rezerwa przemieszana była ze sporą dawką zainteresowania i chęci bliższego zapoznania się z tą ofertą. Od tego czasu minęło kilka lat i sytuacja uległa radykalnej zmianie. RDA cieszy się coraz większą popularnością w świecie, a szczególnie godne odnotowania są sukcesy tego standardu w Europie. Spore zasługi ma w tym aktywnie działająca Europejska Grupa ds. RDA, która skutecznie promuje oraz wspiera proces wdrażania RDA w poszczególnych krajach.

Także w NUKAT przed wdrożeniem RDA trwały liczne dyskusje dotyczące zasad i samego procesu wdrożenia. Czym różni się sytuacja w tych wszystkich krajach od sytuacji w Polsce? Dlaczego bibliotekarze większości krajów europejskich decydują się na katalogowanie w nowym standardzie, natomiast my powinniśmy zachować „stoicki spokój” i beczynnie przyglądać się rozwojowi wydarzeń? Na co mamy czekać? Co jeszcze powinno się wydarzyć, aby decyzja

⁸ Tamże, s. 372.

⁹ Tamże.

¹⁰ Centrum NUKAT reprezentował Leszek Śnieżko.

o wdrażaniu RDA mogła zostać uznana za decyzję w pełni racjonalną? Oczywiście, można wstrzymać się z wszelkimi działaniami do czasu powstania nowego środowiska informacyjnego, które w pełni zweryfikuje zalety i wady RDA. Warto jednak zauważyć, że wówczas nasze dane nie będą gotowe na poddanie się tej weryfikacji. W jaki sposób będzie można wykorzystać potencjał nowego środowiska, jeżeli wprowadzimy do niego dane zachowujące archaiczną strukturę? Nowe oprogramowanie nie dokona cudownej transformacji naszych obecnych rekordów do postaci zgodnej z RDA. Przekształcanie struktury rekordów nie jest procesem, który wykonuje się od ręki, szczególnie w takim środowisku jak katalog NUKAT. W skali jednej biblioteki posiadającej świetne zaplecze informatyczne możliwe jest automatyczne przeprowadzenie pewnych zmian na całym zasobie rekordów. W NUKAT-cie zmiany te przeprowadzane są stopniowo i jest to proces rozłożony na lata. Oznacza to, że nie możemy pozwolić sobie na bierne czekanie na pojawienie się nowych narzędzi lub systemów. Może więc lepiej za wcześnie przygotować się na funkcjonowanie w systemach, które zaoferują szersze możliwości przetwarzania informacji?

Po latach „przyglądania się” dalsze stawianie pytania o zasadność implementacji RDA przestało być aktualne. Nie miały wpływ na tę decyzję miały głosy ze środowiska bibliotekarskiego, które świadczyły o sporym zainteresowaniu polskich katalogerów wdrażaniem tego standardu. W tej chwili można już tylko pytać o to, w jaki sposób to zrobić i jest to pytanie o kluczowym znaczeniu. Proces wdrażania RDA nigdzie nie przebiega w ten sam sposób. Nie ma jednej recepty na sukces i każdy musi ten proces dostosowywać do własnych możliwości i dotychczas stosowanych rozwiązań. Wskazany jest krytycyzm, brak pośpiechu i wnikliwe analizowanie skutków każdej decyzji. Należy jednak działać, a nie tylko obserwować. Kierując się tymi wytycznymi, od 2015 r. w NUKAT-cie przystąpiliśmy do ewolucyjnego przekształcania naszych zasad katalogowania pod hasłem wdrażania RDA. Oczywiście, taki tryb postępowania może budzić pewne obiekcje. Teoretycznie RDA stanowi jednolity zestaw instrukcji, który powinien być wdrażany kompleksowo. W praktyce jest to jednak trudne do zrealizowania, szczególnie w krajach opierających swoją dotychczasową praktykę katalogerską na innych zasadach niż Anglo-American Cataloguing Rules 2 (AACR2). Mając jednak do wyboru kilkuletni proces przygotowywania na zapleczu pełnego pakietu zmian w przepisach oraz przystosowywania wszystkich systemów, wykorzystywanych przez współpracujące biblioteki, do kompleksowej obsługi nowych rekordów lub ewolucyjne wprowadzanie zmian, pozwalające na stosunkowo łagodne wejście w nową rzeczywistość, zdecydowaliśmy się na to drugie rozwiązanie.

Jedną z bardziej problematycznych kwestii było zniesienie tzw. zasady trzech. W Centrum NUKAT nie uniknęliśmy tu błędów wdrożeniowych. Przede wszystkim należy zauważyć, że decyzja o zniesieniu zasady trzech, na pozór banalnie prosta, okazała się być bardzo interesującym polem doświadczalnym. Wytyczne RDA w tym zakresie nie przedstawiają się w sposób złożony. W strefie odpowiedzialności można podać wszystkich autorów/twórców dokumentu. Obowiązkiem jest jednak tylko podanie pierwszego z nich. Kataloger wg własnego osądu rozstrzyga (*cataloger judgment*), czy ogranicza się tylko do głównego punktu dostępu, czy też podaje wszystkie dodatkowe punkty dostępu. Z tej zasady w sposób jednoznaczny wynika, że pierwszy autor będzie podawany w polu 100, o ile

dane dzieło nie zostanie uznane za kompilację. Przełożenie tych prostych reguł na polską praktykę katalogerską nie okazało się łatwe. Rezygnacja z jasnych wytycznych i przeniesienie na katalogerów ciężaru odpowiedzialności za decyzję o zakresie uwzględnianych rodzajów współpracy i liczbie rejestrowanych autorów było sprzeczne z oczekiwaniami samych katalogerów. Podejmowane w kolejnych wersjach instrukcji rozstrzygnięcia były próbą pogodzenia oczekiwań katalogerów z naszym przeświadczeniem, iż stworzenie jednoznacznych reguł jest w tym przypadku trudne do zrealizowania. Skutkiem ubocznym tych poszukiwań kompromisu były chybione decyzje, z których NUKAT się wycofywał. Ostateczne rozstrzygnięcie, w myśl którego dopuszcza się rezygnację z podawania wszystkich autorów, o ile w CKHW nie utworzono dla nich rekordów oraz brak danych do sporządzenia punktu dostępu jednoznacznie identyfikującego daną osobę, wydaje się rozsądnym wyjściem z tej kłopotliwej sytuacji. Katalogerzy otrzymują jasną instrukcję, że należy podawać wszystkich autorów, otrzymując zarazem precyzyjną wskazówkę, w jakich sytuacjach mogą od tego odstąpić.

Z teoretycznego punktu widzenia jest to rozwiązanie niewłaściwe. Zasady katalogowania nie powinny zawierać rozstrzygnięć związanych ze stosowaniem konkretnych źródeł danych, ponieważ odbiera to im uniwersalny charakter. Problem tkwi jednak w tym, iż wszystkie uniwersalne zasady wymagają dodatkowych wytycznych, pozwalających zaimplementować je w konkretnym środowisku. Poszczególne kraje wdrażające RDA przygotowały obszerne zestawy wskazówek, wyjaśniających katalogerom, w jaki sposób należy stosować poszczególne reguły tego standardu. Sam tekst RDA byłby kompletnie nieprzydatny w pracy nawet amerykańskiego katalogera, chociaż wywodzi się z tego kręgu kulturowego. Dopiero opatrzenie go szczegółowymi wytycznymi pozwala na posługiwanie się tym standardem w praktyce. Autorzy aktualizacji „Formatu” mogli zapisać w nim, że podaje się nazwiska wszystkich autorów i w dodatkowej instrukcji zawrzeć odpowiednie doszczegółowienie tej zasady. Ponieważ jednak, jak już zostało wcześniej ustalone, tekst powstawał na użytek bibliotek nukatowych, podjęta została decyzja o zawarciu pełnej instrukcji w jednym dokumencie. Oczywiście, jeśli na korzystanie z tego „Formatu” zdecyduje się instytucja spoza NUKAT-u, będzie miała pełne prawo nie respektować tego wymogu. Trudny może być do zaakceptowania fakt, że wprowadzenie obowiązku podawania w polu 100 pierwszego autora, bez względu na liczbę autorów, znosi utrwalony w polskiej tradycji podział na pracę autorską i pracę zbiorową. Decydując się na wdrażanie RDA, należy przejmować zawarte w tym standardzie reguły, nawet jeśli oznacza to odejście od dotychczasowych tradycji. Taka zasada może budzić opory, jednak rezygnacja z dotychczasowych rozwiązań jest nieodłącznym elementem implementacji nowych standardów. Zaproponowane rozwiązanie jest logiczne i jego stosowanie nie powinno powodować większych problemów. Poprawne stosowanie zasad podawania głównego punktu dostępu opiera się na rozróżnieniu między kompilacją a kolaboracją. Jeśli mamy do czynienia z kolaboracją, wówczas pierwszy autor, bez względu na ich liczbę, będzie podawany w polu 100. W przypadku kompilacji pole 100 w rekordzie się nie pojawi. Pozostaje problem odróżnienia kompilacji od kolaboracji, co zostało uregulowane przy pomocy kilku prostych zasad, choć oczywiście w praktyce mogą pojawić się sytuacje budzące wątpliwości.

Wiele problemów wzbudza również kwestia nowej terminologii. Zarzuty dotyczące nieprecyzyjnych tłumaczeń i zbyt dosłownego przejmowania słownictwa RDA nie są bezpodstawne i częściowo zostały już przez autorów „Formatu” uwzględnione. Niefortunny termin „kompilator” został zastąpiony określeniem „Autor bibliografii / katalogu”¹¹. Nie sposób jednak zaakceptować w całej rozciągłości krytycznych uwag odnoszących się do tego zagadnienia. Podstawą tej krytyki stało się wprowadzenie terminu „agent”. Opór przeciwko temu terminowi jest jak najbardziej zrozumiały. Termin agent nie jest wprowadzany w celu wypłenicia z języka polskiego takich słów jak „autor” czy „redaktor”, lecz z myślą o wykorzystywaniu go w dokumentach standaryzacyjnych i tylko w przypadku, gdy potencjalnym twórcą może być zarówno osoba, jak i ciało zbiorowe lub rodzina. W momencie wprowadzania modelu FRBR pojawiały się dowcipy, w których nowoczesny bibliotekarz na pytanie, czy w jego bibliotece znajdują się książki jakiegoś autora odpowiadał: „Tak, posiadamy wiele egzemplarzy różnych materializacji dzieł tego twórcy”. Nikt na szczęście w kontaktach z czytelnikami nie posługuje się tym językiem, nie należy więc się chyba obawiać, że agenci znajdą się w powszechnym użytku. Oznacza to, iż „autorzy NF” nie zgadzają się ani z konkluzją zdania przytoczonego w przypisie, ani z tym, że jest ono uprawnione. Termin „agent” nie jest terminem fortunnym, jednak brak jest rozsądnej alternatywy. Jego coraz powszechniejsza obecność w dokumentach kształtujących standardy bibliograficzne nie pozwala na to, aby go po prostu zignorować.

Innym problemem są określenia rodzajów współpracy, a w szczególności związane z nimi definicje. Konieczne są w „Formacie” pewne korekty. Trudno natomiast zgodzić się z całkowitym zakwestionowaniem sensu podawania definicji. Oczywiście, każdy wie kim jest „fotograf” lub „ilustrator” i próby definiowania tych terminów mogą wydawać się całkowicie zbyteczne. W przypadku „redaktora” sytuacja przedstawia się już jednak inaczej. Zakres stosowania tego określenia uległ znaczącej zmianie i bez podania precyzyjnej informacji o tym, jak należy się nim posługiwać, jego poprawne użycie nie byłoby możliwe. Jest też drugi powód, dla którego określenia rodzajów współpracy posiadają swoje definicje. Terminy te docelowo mają funkcjonować, wraz z innymi wersjami językowymi, w tzw. Rejestrze RDA, który jest źródłem ustrukturyzowanego słownictwa RDA. Definicje te nie są więc tworzone wyłącznie na użytek polskich bibliotekarzy, lecz również z myślą o przeniesieniu tych danych do globalnej sieci, gdzie będą współpracować z danymi tworzonymi przez inne ośrodki.

Po prawie 30 latach prowadzenia zautomatyzowanych katalogów bibliotecznych dostosujemy zasady katalogowania do świata cyfrowego. Nie są to zasady idealne, ale zdecydowanie nie podzielamy przeświadczenia, że dzięki normom, podręcznikowi M. Lenartowicz oraz ISBD polscy katalogerzy wyposażeni są w wystarczający zestaw narzędzi do komfortowej pracy, a cały świat pობłdził porzucając ISBD na rzecz ułomnego RDA. Sytuacja polskich katalogerów wcale nie przedstawia się tak różowo. Normy nie są aktualizowane i wiele z nich zostało wycofanych, ostatnie wydanie podręcznika pochodzi z 1989 r., a ISBD nie jest nawet dostępne w języku polskim¹². Czy w świetle tych faktów można mówić o jednolitych polskich

¹¹ Ku niezadowoleniu części bibliotekarzy preferujących jednowyrazowe terminy.

¹² Pomijając tłumaczenie przygotowane przez Bibliotekę Narodową, które udostępnione zostało na stronie domowej BN na bardzo krótki czas.

przepisach katalogowania? To nie jest nawet twór wirtualny, coś takiego po prostu nie istnieje. Jedną z głównych przeszkód w uruchomieniu katalogu NUKAT były rozbieżności w przepisach katalogowania stosowanych w poszczególnych bibliotekach. Dlatego współkatalogowanie zostało uruchomione dopiero w 2002 r., choć tworzenie Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych rozpoczęto już w 1993 r. To właśnie wdrażanie RDA daje szansę stworzenia jednolitej podstawy teoretycznej w skali kraju, a także włączenia polskiego bibliotekarstwa w rozwój międzynarodowych standardów bibliograficznych. Oczywiście RDA nie jest tworem idealnym, trudno jednak w tej chwili oczekiwać, że światowe bibliotekarstwo zejdzie z obranej ścieżki. RDA na dobre zadomowiło się w naszej rzeczywistości i próby ignorowania tego faktu to droga donikąd. Przecistawianie się światowym trendom z pewnością nie poprawi sytuacji polskiego bibliotekarstwa, może natomiast okazać się skutecznym środkiem do demontowania polskich więzi z międzynarodową społecznością bibliotecarską.

Leszek Śnieżko

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Centrum NUKAT

Magdalena Rowińska

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Centrum NUKAT

Tekst wpłynął do Redakcji 22 lutego 2018 r.

„200 LAT OSSOLINEUM”**Konferencja jubileuszowa****(Wrocław, 18-20 października 2017 r.)**

Międzynarodowa konferencja naukowa zorganizowana z okazji 200 rocznicy Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (1817-2017) była jedną z imprez towarzyszących obchodom tego ważnego Jubileuszu¹, nad którym Patronat Honorowy objął Andrzej Duda – Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. Zgromadziła blisko stu przedstawicieli reprezentujących instytucje nauki i kultury z Polski i z Ukrainy, m.in. Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. W. Stefanyka, Muzeum Etnografii i Przemysłu Artystycznego Instytutu Narodoznawstwa Akademii Nauk Ukrainy (NANU) oraz Instytutu Etnologii NANU, Lwowskiego Muzeum Historycznego, Uniwersytetów: Warszawskiego, Wrocławskiego, Jagiellońskiego, Bydgoskiego, Kieleckiego, Pedagogicznego w Krakowie, Muzeum Narodowego w Warszawie, Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, Muzeum Warszawy, Bibliotek PAN w Kórniku i Gdańsku, Biblioteki Narodowej, AGAD i Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Każdy dzień trzydniowych obrad podzielony był na kilka sekcji tematycznych. W sesji wprowadzającej głos zabierali wicedyrektor ZNiO dr Mariusz Dworsat-

¹ Wśród imprez towarzyszących trzeba wspomnieć o dwóch wydarzeniach zorganizowanych przez instytucje lwowskie we współpracy z Zakładem Narodowym im. Ossolińskich: Kolekcje Ossolineum w zbiorach Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. W. Stefanyka. Wystawa jubileuszowa Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka Ukrainy im. W. Stefanyka czerwiec-październik 2017; Kolekcja malarstwa Muzeum Lubomirskich w zbiorach Lwowskiej Narodowej galerii Sztuki im. B.G. Woźnickiego. Wystawa jubileuszowa wrzesień-październik 2017 Lwowska Narodowa Galeria Sztuki im. B.G. Woźnickiego, styczeń-czerwiec 2018 Wrocław, ZNiO. Poza nimi przygotowana została planszowa wystawa jubileuszowa 200 lat Ossolineum. Litteris et Artibus. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, której tournée po wybranych instytucjach w kraju i za granicą trwać będzie w terminie 5.06.2017-5.06.2018. 16 plansz prezentuje działalność biblioteki, Wydawnictwa, Muzeum Książąt Lubomirskich i Muzeum Pana Tadeusza oraz różne aspekty współpracy z Biblioteką Stefanyka we Lwowie.

schek, dyrektor ZNiO dr Adolf Juzwenko, przewodniczący Rady Kuratorów ZNiO dr hab. Jerzy Zdrada, dyrektor Biblioteki Narodowej dr Tomasz Makowski, dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk. Zarówno gospodarze konferencji, jak i goście podkreślali fenomen Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, przywoływali postać fundatora, kuratorów, bibliotekarzy, proces powstawania niezwyklej kolekcji oraz trudny okres II wojny światowej i rozdzielenie zbiorów po jej zakończeniu. Poruszono zagadnienie współpracy ZNiO z Biblioteką Narodową i Jagiellońską. Po części oficjalnej rozpoczęły się sesje „robocze” adresowane do wszystkich uczestników. Wysłuchano 18 referatów, w których przypomniany został Lwów i jego niezwykle klimat, sprzyjający realizacji pomysłu Józefa Maksymiliana Ossolińskiego. Markus Eberharther mówił o Galicji przed powstaniem listopadowym, o ożywieniu kulturalnym, które zaowocowało powstaniem towarzystw naukowych i literackich, rozwojem sztuki i bibliofilstwa, co w konsekwencji pomogło w powołaniu do życia ZNiO. Mówiono o mecenasie i polityku Henryku Lubomirskim, który w dziejach fundacji zajmuje miejsce wyjątkowe. Jego życie rodzinne na tle wydarzeń historycznych przedstawiła Bożena Figiel. O darach ofiarowanych przez Lubomirskiego Bibliotece mówiła Dorota Sidorowicz-Mulak, natomiast Agnieszka Woźniak-Wieczorek dokonała porównania Ordynacji Książąt Czartoryskich i Ordynacji Przeworskiej Książąt Lubomirskich. Historii gromadzenia i udostępniania zbiorów w I poł. XIX w. poświęciła swoje wystąpienie Agnieszka Franczyk-Cegła, która podkreśliła, że głównym, ale nie jedynym źródłem nabytków do biblioteki Zakładu były dary społeczeństwa, zakupy dokonywane na aukcjach i w antykwariatach, wymiana prowadzona z klasztorami. Wybrane kolekcje ossolińskich zbiorów charakteryzowane były w wystąpieniach Olgi Kłosowskiej, wicedyrektor Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. W. Stefanyka (starodruki cyryliczne), Iryny Kaczur, która zaprezentowała księgozbiory kobiece w Ossolineum, i Zorany Greń – brytyjskie periodyki z XIX i pierwszej poł. XX w. w kolekcji historycznej Zakładu; obie referentki reprezentowały wspomnianą wyżej instytucję. O ossolińskich kolekcjach mówiły także Barbara Otfinowska (teatr w zbiorach DŻS ZNiO), Monika Jaremków (cymelia w zbiorze Nowych Druków Zwartych XIX-XXI w.), Katarzyna Jamrozik (jednodniówki w zbiorach ossolińskich). Problem podziału zbiorów ZNiO po II wojnie światowej, będący wynikiem zmian terytorialnych, pojawił się w dwóch wystąpieniach. Ryszard Nowakowski mówił o rozdzieleniu zbioru prasy polskiej (1801-1939), jednego z największych i najcenniejszych tego typu zespołów bibliotecznych, odzwierciedlających wszystkie aspekty życia Galicji, Królestwa Kongresowego, Litwy, Śląska, Pomorza i Wielkopolski oraz najważniejszych ośrodków polskiej emigracji. Zbiory, gromadzone w oparciu o dary, a od 1927 r. także egzemplarz obowiązkowy, uwzględniały całość ówczesnych wydawnictw prasowych. Po wojnie zaledwie 1270 z 4800 tytułów została przekazana do Polski. Mariusz Dworsatschek podkreślił, że problem kolekcji lwowskich mógł w pełni stać się tematem rozmów dwustronnych po 1989 r., najpierw w Polsce, potem z nowo powstałym, niepodległym państwem ukraińskim. Rozmowy prowadzone na szczeblach rządowych i międzynarodowych przybrały na sile dopiero wtedy, gdy wypracowane zostały dobre stosunki pomiędzy samymi zainteresowanymi instytucjami: Zakładem Narodowym a Biblioteką im. W. Stefanyka. Efektem wymiernym zawartych umów jest – podjęta w 2004 r. – digitalizacja zbiorów we Lwowie, dzięki której do

tej pory pozyskano pięć milionów skanów rękopisów, czasopism i rysunków. Jak stwierdził Dworsatschek, postać cyfrowa pozwala na łączenie rozdzielonych kolekcji bez zmiany ich fizycznej lokalizacji. Współpraca między Wrocławiem i Lwowem polega także na podejmowaniu wspólnych projektów badawczych i wydawniczych oraz działań zmierzających do poprawy warunków przechowywania historycznych kolekcji. Trzeba dodać, że zagadnienie to było gorąco dyskutowane, a szczegółowych wyjaśnień w tej kwestii udzielał także dyrektor Adolf Juzwenko.

Nawiązaniem do tematu było wystąpienie Wiktorii Malickiej, pełnomocnika ZNiO we Lwowie, która mówiła o współczesnej działalności Ossolineum w tym mieście. Do zadań pełnomocnika, którego stanowisko utworzono w grudniu 2006 r., należy organizowanie Spotkań Ossolińskich odbywających się pod patronatem Konsula Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej we Lwowie, współpraca z tymi lwowskimi instytucjami, do których – decyzją władz radzieckich – wcielone zostały zbiory Muzeum Książąt Lubomirskich, tj. z Lwowską Galerią Sztuki im. B.G. Woźnickiego, z Lwowskim Muzeum Historycznym, z Muzeum Etnografii i Przemysłu Artystycznego oraz z Lwowskim Muzeum Historii Religii. Polem działania Pełnomocnika są także wszelkie zabiegi zmierzające do upamiętnienia miejsc pochówków wybitnych Polaków na Cmentarzu Łyczakowskim. Zwieńczeniem dotychczasowej współpracy była uroczystość odsłonięcia 8 lipca 2015 r. tablicy pamiątkowej poświęconej Ossolineum na gmachu Biblioteki im. W. Stefanyka. Trzeba nadmienić, że rolą Pełnomocnika jest także udzielanie pomocy pracownikom Ossolineum i przedstawicielom nauki polskiej w dostępie do zbiorów.

O powiększaniu zbiorów rękopisów pisarzy współczesnych w latach 1946-1990 mówiła Hanna Kulesza, a Magdalena Kwiatkowska zaprezentowała najnowsze piśmiennictwo na temat ZNiO z perspektywy bibliologicznej. Marianna Mowna z Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. W. Stefanyka przedstawiła *Ossolineum na łamach przewodników lwowskich (1871-1939)*. Pierwszy dzień zakończyło wspólne zwiedzanie wystawy jubileuszowej *200 lat Ossolineum 1817-2017*, której kuratorami byli dr Łukasz Koniarek i dr Marta Pękalska. Niezwykła to była podróż przez dzieje Zakładu! Wśród portretów, pamiątek i zbiorów obejmujących pełne dzieje Ossolineum, udostępniono zwiedzającym tak cenne egzemplarze, jak oryginalne wydanie dzieł Mikołaja Kopernika z 1543 r., *Statuty* Jana Łaskiego z 1506 r., *Treny* Jana Kochanowskiego z 1583 r., prace Jana Heweliusza z 1668 r., dzieło Giordana Bruna z 1591., rękopisy Juliusza Słowackiego, Aleksandra Fredry, Jana Kasprowicza, Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza².

W drugim dniu obrad ogłoszono 18 referatów. Przedstawione zagadnienia można podzielić na kilka węższych grup tematycznych dotyczących: Muzeum Książąt Lubomirskich, Muzeum Pana Tadeusza, innych muzeów. *Założenia projektowe przyszłej siedziby Muzeum Książąt Lubomirskich* przedstawił Łukasz Koniarek. Dodatkowych wyjaśnień, związanych z mającą się rozpocząć w 2018 r. budową, także i w tym przypadku udzielał dyrektor Juzwenko. W pięciu wystąpieniach odniesiono się szczegółowo do wybranych kolekcji Muzeum. Mówiono o zbiorze grafik z kolekcji Mieczysława Opałka w Dziale Sztuki Muzeum Książąt Lubomirskich (Małgo-

² Więcej na stronach Ossolineum: <https://ossolineum.pl/index.php/wystawa-jubileuszowa-200-lat-ossolineum-1817-2017/> oraz <https://ossolineum.pl/wp-content/uploads/2017/04/Wystawa-jubileuszowa-200-lat-Ossolineum.pdf>.

rzata Mikuła), o kolekcji polskiego rysunku (Anita Soroko), o polskim malarstwie współczesnym (Maria Nitka). Kolekcję orderów Lwowskiego Muzeum Historycznego ze zbiorów Muzeum Książąt Lubomirskich zaprezentowała Iryna Polanska z Lwowskiego Muzeum Historycznego a Kolekcję porcelany Muzeum Książąt Lubomirskich w tymże muzeum lwowskim pokazała na slajdach Halina Skoropadova. Dodam, że o kolekcji calisianów z I poł. XIX w. mówiła następnego dnia Ewa Andrysiak.

Z zainteresowaniem wysłuchano Marcina Hamkała, który omówił *Działalność wystawienniczą i edukacyjną Muzeum Pana Tadeusza jako formę upowszechniania wiedzy o historii i zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, Mariany Levytskiej (Instytut Etnologii Narodowej Akademii Nauk Ukrainy) na temat *Lwowskiej wystawy obrazów 1847 roku w salach im. Ossolińskich: Sztuka w przestrzeni publicznej* oraz Adama Deglera, który zaprezentował wirtualną rekonstrukcję wystawy numizmatycznej pokazanej w 1928 r., w setną rocznicę przekazania przez księcia Henryka Lubomirskiego daru fundacyjnego do Ossolineum w postaci kolekcji monet antycznych (pokaz przygotowany we współpracy z Elżbietą Baran i Barbarą Butent-Stefaniak). Z kolei Małgorzata Skotnicka-Palka przypomniała 50-letnią historię *Panoramy Racławickiej* Jana Styki i Wojciecha Kossaka, obrazu o trudnej powojennej historii. Sesję poświęconą muzeom zakończyła Bogumiła Celer, która szczegółowej analizie poddała kilka muzeów oświatowych, w tym Muzeum Oświaty prowadzone przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką w Bydgoszczy, Muzeum Oświaty Pomorskiej i Regionalną Izbę Edukacji w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Gdańsku im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej oraz Muzeum Oświaty Ziemi Łódzkiej przy Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi.

Kolejne trzy wystąpienia dotyczyły działalności wydawniczej. Marta Pękalska omówiła ponad siedemdziesiąt lat pracy Wydawnictwa ZNiO, najmocniej akcentując okres po 1953 r., kiedy to decyzją Prezydium Rządu Zakład Narodowy został wcielony w struktury PAN, a Biblioteka i Wydawnictwo stały się oddzielnymi instytucjami. Wydawnictwo sprywatyzowano w 1995 r., ale o ponownym połączeniu obu instytucji można było zacząć mówić dopiero po 2007 r., kiedy Fundacja stała się jego większościowym właścicielem; ponowne włączenie oficyny wydawniczej w struktury Zakładu nastąpiło w 2013 r. Aktualna sytuacja Wydawnictwa powróciła w dyskusji. Zagadnień wydawniczych dotyczyły także wystąpienia Diany Pietruch-Reizes (*Wydawnictwa źródłowe XIX w. i początków XX w. do dziejów książki prawniczej w Polsce*) i Ireny Gruchały (*Typograficzny kształt podręczników szkolnych Zakładu Narodowego im. Ossolińskich wydanych w latach 1878-1918*). O *Dziewiętnastowiecznych polskich podręcznikach do nauki historii w zbiorach Ossolineum* mówił też następnego dnia Krzysztof Walczak.

Trzy referaty koncentrowały się na czasopismach. Aleksandra Sułtan-Lipska skupiła się na kontaktach redakcji „Biblioteki Warszawskiej” z ZNiO, dzięki którym informacje o prowadzonych we Lwowie badaniach naukowych, planach wydawniczych Zakładu i sprawach organizacyjnych docierały do wszystkich odbiorców „Biblioteki”. Danuta Syrwid przedstawiła słuchaczom trudności związane z tworzeniem i uzupełnianiem kolekcji „Gazety Olsztyńskiej” (1886-1939) – jednego z najstarszych i najważniejszych tytułów Warmii, którą gromadzono w zbiorach Ossolińskich za sprawą Wojciecha Kętrzyńskiego. Niemal kompletne roczniki pozostały po wojnie we Lwowie. Od 2006 r. tworzona jest cyfrowa kolekcja gazety, co stwarza szanse na odbudowanie pierwotnego zbioru. Małgorzata Korczyńska-

-Derkacz mówiła o roli, jaką odegrały XIX-wieczne humanistyczne czasopisma naukowe wydawane przez towarzystwa naukowe i ZNiO w informowaniu czytelników o stanie nauki w kraju i za granicą. Drugi dzień obrad zakończyła wizyta w Muzeum Pana Tadeusza.

Tematem przewodnim trzeciego dnia byli przede wszystkim ludzie związani z ZNiO, mecenasi i kolekcjonerzy. Łukasz Chrobak przypomniał niemal zupełnie zapomnianą postać księcia Andrzeja Lubomirskiego, kuratora literackiego Ossolineum, ordynata przeworskiego. O dyrektorzce ZNiO Ludwiku Bernackim i jego kontaktach z Biblioteką Sejmu Śląskiego mówiła Barbara Maresz, a pionierskie, powojenne lata organizowania wrocławskiego ośrodka naukowego w kontekście starań o umieszczenia tu części zasobu historycznego ze Lwowa i zasługi na tym polu prof. Antoniego Knota przedstawiła Aneta Firlej-Buzon. Postać prof. Knota pojawiła się także w wystąpieniu Bożeny Koredczuk poświęconemu *Współpracy Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego z Biblioteką ZNiO we Wrocławiu w latach 1956-2016*. W referacie wskazane zostały związki personalne (poza wymienionym także Franciszek Zajączkowski, Zdzisław Staniszewski, Józef Adam Kosiński, Józef Szczepaniec), badania naukowe oraz realizowane w Instytucie prace magisterskie i doktorskie, których tematem było Ossolineum. W dalszej części obrad przypomniano tak ważne postacie, jak: Tytus Działyński (referaty Kamili Kłudkiewicz i Moniki Małeckiej), Włodzimierz Dzieduszycki inicjator utworzenia biblioteki naukowej Muzeum Przyrodniczego im. Dzieduszyckich we Lwowie (Jerzy Reizes-Dzieduszycki), Andrzej Wojtkowski, dyrektor Biblioteki Raczyńskich w dwudziestolecie międzywojennym (Karolina Tomczyk-Kozioł), Ignacy Moś jeden z największych kolekcjonerów sienkiewiczianów, twórca Muzeum Literackiego Henryka Sienkiewicza (Maria Niestrawska), antykwariusz Szymon Szwarz, agent muzealny wiodących instytucji w Polsce do lat 60. XX w. i jego wpływ na kształt zasobów tych instytucji (Anna Feliks), księgarz Narcyz Gieryn właściciel jednej z największych, wieloasortymentowych księgarni okresu międzywojennego w Bydgoszczy (Wanda A. Ciszewska). W kilku referatach poruszano kwestie mecenatu: Maria Otto mówiła o donatorach Biblioteki Rady Miasta Gdańska w świetle zachowanych inwentarzy z lat 1596-1782, Urszula Kacperczyk o uporządkowaniu i identyfikacji archiwaliów bibliotecznych oraz księgozbioru Stanisława Augusta przechowywanych w zbiorach AGAD, Anna Laszuk omówiła kolekcje towarzystw naukowych w zasobie archiwów państwowych, a Hanna Krajewska przypomniała postać mecenasa nauki, sztuki i społecznika – Stanisława Staszica.

Iryna Horban z Muzeum Etnografii i Przemysłu Artystycznego Instytutu NANU przedstawiła, nieznane szerzej, losy założonego w 1874 r. we Lwowie, Muzeum Przemysłu Artystycznego, w którym do momentu wybuchu II wojny światowej zgromadzono ponad 7,5 tys. cennych pozycji ukazujących rozwój sztuki i rzemiosła oraz bibliotekę liczącą ponad 6 tys. książek i 2 tys. czasopism. Po 17 września 1939 r., w oparciu o te zbiory, stworzono Muzeum Przemysłu Artystycznego; tu trafiało w późniejszym okresie wiele zabytków artystycznych z innych likwidowanych instytucji kultury Lwowa. Olena Kozakiewicz z Narodowej Akademii Nauk Ukrainy przedstawiła główne kierunki działalności Ligii Pomocy Przemysłowej w rozwoju sztuki, przemysłu i rzemiosła Galicji. Lidia Snicarczuk z Biblioteki Stefanyka mówiła o *Źródłach do historii ukraińskiego dziennikarstwa w zbiorach Działu Rękopisów ZNiO*, wśród których wymieniła druki periodyczne wydawane

w Austrii, w Polsce, w Niemczech i w ośrodkach ukraińskiej emigracji, materiały redakcyjne, dokumenty Ministerstwa Prasy i Propagandy Ukraińskiej Republiki Ludowej, materiały biograficzne. Interesujące, choć nieco odmienne od pozostałych, było wystąpienie Ryszarda Nowickiego na temat organizacji obrony przeciwlotniczej Biblioteki Uniwersytetu Jana Kazimierza, z przygotowaniem której musiał się zmierzyć jej kierownik Eustachy Geberle.

Na konferencji wygłoszono 62 referaty, których autorzy podejmowali tematy związane z historią Biblioteki Ossolineum (1817) i Muzeum Książąt Lubomirskich ustanowionego w 1823 r., z dniem dzisiejszym ZNiO i z planami na przyszłość, ukazali postać fundatora Józefa Maksymiliana Ossolińskiego, księcia Henryka Lubomirskiego, ich współpracowników i dyrektorów Zakładu nie pozostawiając na uboczu innych, ważnych postaci i instytucji naukowych oraz kulturalnych z terenu Galicji, Polski międzywojennej i niepodległej Ukrainy. Poza wymienionymi – w koniecznym skrócie – najważniejszymi, gorąco dyskutowanymi kwestiami, sukcesem konferencji jest także i to, że w trakcie jej trwania wskazane zostały nowe kierunki naukowych badań i dociekań.

Małgorzata Korczyńska-Derkacz
Uniwersytet Wrocławski

Tekst wpłynął do Redakcji 30 stycznia 2018 r.

„FUNKCJE BIBLIOTEK – DAWNIEJ I DZIŚ”

Konferencja naukowa

(Wrocław, 22-23 listopada 2017 r.)

W dniach 22-23 listopada 2017 r. we Wrocławiu odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa „Funkcje bibliotek – dawniej i dziś”, zorganizowana przez Zakład Bibliotekoznawstwa Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Podobnie jak w ubiegłym roku, otwarcie konferencji miało miejsce w zabytkowej Sali Oratorium Maryjnym Kongregacji Łacińskiej w Gmachu Głównym Uniwersytetu, gdzie następnie odbyła się sesja plenarna.

Bogumiła Staniów – kierownik Zakładu Bibliotekoznawstwa IINiB UW i zarazem kierownik konferencji – w swoim wystąpieniu powitała zgromadzonych gości i patronów honorowych konferencji w osobie Prorektora ds. współpracy z zagranicą i projektów międzynarodowych oraz Dziekana Wydziału Filologicznego. Jako organizatorka wydarzenia wyraziła nadzieję, że temat konferencji będzie okazją do poszerzania wiedzy oraz ciekawych dyskusji ze względu na obecność przedstawicieli zarówno środowiska naukowego, jak i praktyków bibliotekarstwa.

Prorektor ds. współpracy z zagranicą i projektów międzynarodowych UW r Jan Burdukiewicz przywitał zebranych i pogratulował Instytutowi cyklicznego organizowania konferencji, które na stałe wpisały się w kalendarz naukowego środowiska uniwersyteckiego. Jako bibliofil wygłosił przemówienie prezentując zmiany w zakresie różnych form utrwalania myśli ludzkiej oraz sposobów ich przechowywania.

Dziekan Wydziału Filologicznego Marcin Cieński, pod nieobecność Dyrektora Bożeny Koredczuk, podziękował pracownikom Instytutu za aktywność, której efektem jest m.in. opracowanie dwutomowej *Encyklopedii Książki* pod redakcją Anny Żbikowskiej-Migoń i Marty Skalskiej-Zlat. Formalnie projekt realizowany był od 2012 r., ale prace nad *Encyklopedią* (a właściwie nad nowym wydaniem *Encyklopedii wiedzy o książce* z 1971 r.) rozpoczęły się już w latach 70.

Kolejnym ważnym elementem otwierającym konferencję było wręczenie nagród laureatom V edycji konkursu „Studenci projektują”. Tradycją stało się już, że opracowanie wszystkich materiałów konferencyjnych (program, plakaty promujące, książeczki abstraktów, identyfikatory, oprawa graficzna) jest powierzane zwycięzcy konkursu. W tegorocznej edycji była to Agata Bajorska, drugie miejsce zajęła Aleksandra Wolny, a trzecie – Klaudia Korcz, ponadto jury wyróżniło projekt Leane Waskań.

Pierwsze wystąpienie na sesji plenarnej, pod przewodnictwem Bogumiły Staniów, dotyczyło powstających w środowisku katolickim bibliotek dla ludu w ostatnich dekadach XIX wieku. Zachęcano wtedy duchownych do zakładania i prowadzenia bibliotek parafialnych. Anna Gruca z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego w swym wystąpieniu podkreśliła, że biblioteki te realizując swoje zadania powinny również szerzyć naukę zgodną z wiarą i moralnością Kościoła katolickiego. W prasie pojawiały się liczne porady dotyczące organizacji bibliotek parafialnych, a odpowiedni dobór księgozbioru niezbędnego do realizacji celów oświatowych opisywano w poradnikach czy w katalogach rozumowanych, przygotowywanych przez środowiska kościelne.

Monika Olczak-Kardas z Instytutu Dziennikarstwa i Informacji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach przybliżyła temat postrzegania bibliotek w okresie 20-lecia międzywojennego przez pryzmat czasopism księgarskich (analizowana była głównie zawartość „Przeglądu Księgarskiego”). Bogata analiza jakościowa i ilościowa publikowanych tekstów pozwoliła zarysować obraz bibliotek i ich funkcji. Ponadto pozwoliła przedstawić stosunek księgarzy do bibliotek, który często sprowadzał się do kontaktów handlowych.

Krzysztof Walczak z Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu, przedstawił słuchaczom przykład działalności instrukcyjno-metodycznej przedstawicieli polskiego bibliotekarstwa w okresie II wojny światowej na podstawie dokumentu *Prowadzenie biblioteki i konserwacji książki w obozie żołnierskim*. Autorem skryptu, przygotowanego na potrzeby polskich żołnierzy internowanych w Szwajcarii, wydanego na początku lat 40. XX wieku, jest Janusz Teodor Dybowski – literat, autor książek i sztuk teatralnych, którego sylwetkę również przybliżył prelegent.

Agnieszka Chamera-Nowak z Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego zaprezentowała temat *bibliotek związków zawodowych w latach 50. XX wieku w świetle dokumentów Centralnego Urzędu Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa*. Prelegentka, na podstawie dokumentów archiwalnych (CUWPGiK), przedstawiła problemy, z jakimi borykały się biblioteki związków za-

wodowych, ich sytuację lokalową, księgozbiory, specyfikę zatrudnienia oraz akcje propagujące czytelnictwo.

W kolejnym wystąpieniu Mikołaj Ochmański również z WDIiB UW, przedstawił biblioteki i bibliotekarzy w ocenie użytkowników forów internetowych o zasięgu krajowym – gazeta.pl oraz kateria.pl. Funkcjonowanie i rola biblioteki w społeczeństwie oraz praca bibliotekarek (gdyż w opinii użytkowników jest to zawód tylko dla kobiet) są zdecydowanie pozytywnie odbierane. Prelegent podkreślił wagę tego zjawiska, gdyż użytkownicy Internetu stanowią 2/3 ludności Polski, a fora internetowe, jako miejsca wyrażania często nieskrępowanych opinii należy uznać za miarodajne.

Barbara Morawiec z Biblioteki Narodowej opowiedziała o projekcie *E-usługa OMNIS* realizowanym przez reprezentowaną przez nią instytucję. W ramach projektu uruchomione i zintegrowane zostaną cztery usługi elektroniczne: Zintegrowana wyszukiwarka OMNIS, Repozytorium wydawnicze e-ISBN, Polona w Chmurze dla bibliotek oraz Polona w Chmurze dla naukowców. W założeniach projekt ma zapewnić komfort użytkownikom i w jednym miejscu skupiać zasoby piśmiennictwa polskiego oraz aktualne informacje z rynku wydawniczego. Autorka przedstawiła korzyści społeczne i ekonomiczne dla beneficjentów projektu, w którym udział wziąć mogą biblioteki wszystkich typów.

Po przerwie obrady były kontynuowane w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UW, gdzie odbywały się w dwóch równoległych sesjach dotyczących *działań bibliotek i ich funkcji oraz procesów i usług bibliotecznych*. Na pierwszej z nich Kinga Brzozowska z IINiB UW przedstawiła referat *Średniowieczna książka rękopiśmienna w zbiorach krakowskich bibliotek naukowych i kościelnych – analiza bibliologiczna zasobu*, a Agnieszka Łuszek, która również reprezentowała organizatorów, zreferowała *Obraz powojennego bibliotekarstwa w Czechosłowacji na łamach czasopism fachowych*. Następnie Aleksandra Więk z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie omówiła *Działalność kulturotwórczą w bibliotece akademickiej: z doświadczeń Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*, a dr Paweł Biernacki z IINiB UW przybliżył *Żywe biblioteki – literacki topos i współczesną praktykę*.

Na równoległej sesji Monika Wachowicz, reprezentująca Katedrę Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego oraz Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką im. T. Kotarbińskiego w Łodzi, opowiedziała słuchaczom o *Funkcjach i zadaniach bibliotek pedagogicznych w XXI wieku na przykładzie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi*. Leszek Śnieżko z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, poruszył bardzo aktualny temat jakim są *Nowe zadania katalogów centralnych – katalog NUKAT po 15 latach istnienia*. Bernadeta Gągulska z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, przedstawiła aktualne wyzwania związane z *Gromadzeniem kolekcji czasopism w bibliotece akademickiej*. Na zakończenie sesji Bohdan Hojdis z Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu zaprezentował referat *Informacja oraz rozwój usług elektronicznych w Bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauki – szanse i zagrożenia*.

Kolejna sesja dotyczyła *Wizerunku biblioteki i bibliotekarzy*. Temat ten wywołuje sporo emocji, dlatego nie dziwi duże zainteresowanie tymi zagadnieniami również wśród studentów Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. Katarzyna Żyrek z Biblioteki Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej Uniwersytetu Jagiellońskiego wprowadziła słuchaczy w temat stereotypów oraz postrzegania zawodu bibliotekarza. Teresa Skibicka z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Technologiczno-Przy-

rodniczego im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy, zaprezentowała wizerunek bibliotekarek i bibliotek na podstawie różnych popularnych mediów, ze szczególnym uwzględnieniem prasy kolorowej. Jagoda Nowak z Biblioteki Jagiellońskiej porównała bibliotekarzy i ich miejsca pracy na przestrzeni lat, a swoje spostrzeżenia zawarła w referacie *Jedna instytucja, wiele pokoleń i perspektyw – bibliotekarz i biblioteka dawniej i dziś*, natomiast Magdalena Paul z WDIiB UW opowiedziała o *Wpływie społecznym bibliotek publicznych* na podstawie wyników swoich badań jakościowych i ilościowych.

Równoległa sesja obejmowała tematyką biblioteki wojskowe, specyfikę ich zadań i funkcji. Referatem *Funkcje i zadania bibliotek wojskowych* do zagadnienia wprowadził słuchaczy Piotr Dobrowolski. Karolina Paćko i Katarzyna Stępnia, omówiły *Różnorodność zbiorów Centralnej Biblioteki Wojskowej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego* oraz sposoby ich wykorzystania i promowania. Jerzy Kunikowski w swym wystąpieniu przybliżył koncepcję *Centralnej Biblioteki Wojskowej jako Krajowego Centrum Dystrybucji Publikacji Naukowych*, a Wojciech Kuliński zwrócił uwagę na rolę *Centralnej Biblioteki Wojskowej jako koproducenta telewizyjnych filmów dokumentalnych*. Wszyscy prelegenci tej sesji reprezentowali Centralną Bibliotekę Wojskową im. Marszałka Józefa Piłsudskiego.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się porannym zwiedzaniem biblioteki na dworcu kolejowym Wrocław Główny – Filii nr 12 MBP. Przewidziane na czwartek dwie równoległe odbywające się sesje (Nowe funkcje, nowe odsłony bibliotek oraz Przestrzeń biblioteczna i jej znaczenie) ze względu na absencję dwóch prelegentów połączono w jeden blok. Agnieszka Rogalińska z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu przedstawiła *Zmiany w realizacji zadań Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu w okresie 70 lat jej istnienia*. Ewa Hetman, reprezentująca Bibliotekę Politechniki Lubelskiej, omówiła *Zmieniającą się rolę biblioteki w dokumentowaniu dorobku naukowego pracowników Politechniki Lubelskiej*. Dorota Grabowska z WDIiB UW na przykładzie programów i podstaw programowych ukazała *Zmieniające się zadania nauczycieli bibliotekarzy*. Rafał Werszler z IINiB UW w bogato ilustrowanej prezentacji zapewnił słuchaczom wycieczkę przez *375 lat pionowego układania wolnych książek na półkach dolnośląskich bibliotek*, natomiast Ewa Szczepankiewicz z Laboratorium Metod Digitalizacji i Multimediów Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej, ukazała *Wpływ nowoczesnych technologii na funkcje i aranżacje pomieszczeń bibliotek w celu poprawy ich dostosowania do potrzeb osób niesamodzielnych*.

Wygłoszone referaty, dotyczące najróżniejszych funkcji działalności bibliotek i ich ujęć historycznych oraz współczesnych, pozwoliły na poszerzenie wiedzy prelegentów i słuchaczy. W trakcie konferencji wygłoszono łącznie 27 referatów, prelegenci reprezentowali różne ośrodki naukowe tj. uniwersytety i politechniki, biblioteki akademickie, państwową wyższą szkołę zawodową, pedagogiczną bibliotekę wojewódzką, bibliotekę wojskową oraz Bibliotekę Narodową.

Obok prelegentów, w konferencji licznie wzięli udział pracownicy, doktoranci i studenci z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, którzy również włączyli się aktywnie w organizację wydarzenia.

Dariusz Kardela
Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej
Politechnika Wrocławska

„OCHRONA I BEZPIECZEŃSTWO ZASOBÓW ARCHIWALNYCH, BIBLIOTECZNYCH, MUZEALNYCH, GALERII I INNYCH INSTYTUCJI KULTURY I NAUKI – DAWNIEJ I DZIŚ”

Konferencja studencko-doktorancka kół naukowych bibliotekoznawców
(Katowice, 5 grudnia 2017 r.)

XI Ogólnopolska Konferencja Studencko-Doktorancka Kół Naukowych Bibliotekoznawców odbyła się w dniu 5 grudnia 2017 r. w Katowicach¹.

Spotkanie prowadziła i wszystkie sesje moderowała Agnieszka Bangrowska z Zakładu Bibliotekoznawstwa IBiIN UŚ. Dla sprawnego przebiegu obrad program konferencji podzielono na cztery bloki tematyczne.

W sesji pierwszej zatytułowanej „Ochrona zbiorów w ujęciu historycznym” jako pierwsza zabrała głos dr Agnieszka Biały z IBiIN UŚ omawiając *Identyfikację i bezpieczeństwo kolekcji. Systemy znakowania zbiorów bibliotecznych – perspektywa historyczna i współczesna*. Prelegentka podjęła rozważania na temat znaków i symboli, którymi na przestrzeni wieków sygnowano książki oraz przydatność tych znaków w prowadzonych badaniach bibliologicznych. Następnie Dorota Kolenda z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego przybliżyła *Pożyteczne przepisy w sprawie wypożyczania książek uczącym się – wytyczne ochrony i udostępniania zbiorów na podstawie średniowiecznego traktatu Philobiblon Richarda de Bury*. Referentka przedstawiła sylwetkę i poglądy średniowiecznego bibliofila na zagadnienia przechowywania i ochrony zbiorów, a także na udostępnianie zasobów bibliotecznych. Bartłomiej Legis, student II roku informacji naukowej i bibliotekoznawstwa w IBiIN UŚ przybliżył *Oprawy wydawców z Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych w dobie rewolucji przemysłowej*. W referacie poruszył zagadnienia XIX-wiecznego introligatorstwa, zwracając szczególną uwagę na techniki oprawiania książek i wyeksponował wpływ rozwoju technologii na ich wygląd. Z kolei Joanna Tokarczyk, studentka I roku Indywidualnych Studiów Międzyobszarowych, członkini Koła Naukowego Infologów IBiIN UŚ podjęła temat *W sieci historii: Paul Otlet wizjonerem naszych czasów*. Przybliżając sylwetkę P. Otleta wyeksponowała zaangażowanie światowej sławy bibliografa i dokumentalisty w ochronę światowych dóbr kultury. Pierwszą sesję zamknął komunikat *Z prac Proweniencyjnej Grupy Roboczej Marii Kycler z Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*. Prelegentka zreferowała powstanie Proweniencyjnej Grupy Roboczej w 2016 r. przy Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu oraz omówiła cele i zadania bibliotekarzy tworzących ten zespół.

¹ Koło Naukowe Bibliotekoznawców przy IBiIN UŚ zorganizowało dotąd 15 konferencji, w tym 11 ogólnopolskich. Historię KNB oraz przygotowanych przez Koło spotkań naukowych scharakteryzowano w: K. Sobieska: *Ogólnopolskie konferencje Koła Naukowego Bibliotekoznawców przy Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2007-2016. Retrospekcja i perspektywy*. „Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media” 2017, nr 3(26), s. 159-170.

Sesję drugą – „Ratowanie, zabezpieczenie i ochrona zbiorów w praktyce” rozpoczęło wystąpienie Agnieszki Biernackiej-Biesiady, przedstawicielki Działu Bibliotek i Archiwów z CEIBA Sp. z o.o., *Zabezpieczanie i ochrona zbiorów bibliotecznych*. Autorka przedstawiła metody naprawy zniszczonego lub uszkodzonego papieru zbiorów dawnych, ochronę zbiorów współczesnych i sposoby walki z kurzem w miejscu pracy bibliotekarza. Następnie Hanna Bias z Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej w Bibliotece Głównej Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach zreferowała *Proces zabezpieczenia przed postępem degradacji, ochronę oraz klasyfikację fotografii ze zbioru Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej*. Prelegentka przybliżyła historię Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej w Katowicach, sposoby ochrony zbiorów oraz problemy związane z klasyfikacją i systematyzacją fotografii. Maria Kycler z BUŚ wskazała na problemy związane z *Ochroną zbiorów specjalnych w Bibliotece Uniwersytetu Śląskiego*. Omówiła warunki bezpiecznego przechowywania i udostępniania rękopisów, starodruków, kolekcji XIX-wiecznych, dokumentów graficznych, kartograficznych i muzealiów w gmachu Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej. Z kolei Iwona Janysek z Państwowej Szkoły Muzycznej I i II stopnia. im. Mieczysława Karłowicza w Katowicach dokonała analizy *Zbiorów bibliotecznych i ich ochrony na przykładzie Biblioteki Państwowej Szkoły Muzycznej I i II st. im. M. Karłowicza w Katowicach*, odnosząc się szczególnie do interesujących XIX- i XX-wiecznych zbiorów, ich ochrony i zabezpieczenia przed degradacją. Następne wystąpienie w tym panelu, Alicji Paszkowskiej, reprezentującej Koło Naukowe Informacji i Książki, Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Uniwersytetu Warszawskiego, odnosiło się do *Ochrony i bezpieczeństwa zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu – wczoraj i dziś*. Zebrani usłyszeli historię jednej z większych bibliotek polskich na emigracji, a także dowiedzieli się o najciekawszych obiektach tam przechowywanych, sposobach ich ochrony, konserwacji oraz udostępniania szerokiemu gronu użytkowników. Ten blok wystąpień zamknął referat Adriana Porwicha z Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego tematem *Przepisy w zakresie wywozu zabytków i muzealiów za granicę jako instrument ochrony zbiorów muzealnych*. Prelegent skoncentrował się na analizie przepisów w zakresie wypożyczeń obiektów z/do instytucji zagranicznych. Omówił zagadnienie zarówno w kontekście orzecznictwa sądowego i stanowisk wyrażonych w literaturze, jak również odwołując się do praktyki instytucji muzealnych w tym zakresie.

Sesja trzecia dotyczyła „Digitalizacji zbiorów bibliotecznych”. Anna Polańska z Biblioteki Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku i Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Gdańskiego podjęła temat *Digitalizacja jako jedna z metod ochrony zbiorów na przykładzie projektów realizowanych w Bibliotece i Archiwum Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku*. Prelegentka zaprezentowała działania pracowników biblioteki i archiwum na rzecz ochrony zbiorów i dziedzictwa kultury poprzez digitalizację publikacji sprzed 1945 r. z zakresu sztuki, kultury i historii uczelni, a także fotografii i spuścizn po artystach. Następnie Jędrzej Leśniewski z Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Biblioteki Politechniki Wrocławskiej przedstawił referat *Niedostępność warunkiem sukcesu, czyli digitalizacja w służbie ochrony i udostępniania zbiorów bibliotecznych*. W wystąpieniu omówił działania w zakresie wykorzystania digitalizacji jako narzędzia ochrony unikatowych zbiorów bibliotecznych, a także jako elementu procesu udostępniania obiektów w wersji cyfrowej, dzięki

wykorzystaniu potencjału kadrowego i nowoczesnego sprzętu. *Digitalizacja materiałów archiwalnych – ochrona zbiorów w trakcie procesu* to tytuł wystąpienia Katarzyny Kwaśniewicz z Oddziału Konserwacji Jednostkowej i Masowej oraz Reprografii Archiwum Państwowego w Katowicach. Główną myślą referatu było skierowanie uwagi słuchaczy na odpowiednie przygotowanie konserwatorskie akt do digitalizacji, z uwzględnieniem ochrony oryginałów, a równocześnie z możliwością ułatwienia dostępu do zasobu szerokiemu gronu odbiorców. Z kolei Magdalena Koziak-Podsiadło z Instytutu Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie zaprezentowała *Projekt „wzornik” – o efektach digitalizacji tłoków introligatorskich*. Prelegentka wskazała na znaczenie i wartość unikatowych tłoków introligatorskich jako specjalistycznych narzędzi, przeznaczonych do dekorowania opraw, dokumentujących rozwój typografii w XIX i XX w. Następnie Agnieszka Łakomy-Chłosta z IBiIN UŚ przedstawiła *Udział bibliotek w digitalizacji i archiwizacji fotografii – wybrane projekty*. Badaczka przypomniała zebranych, że zdjęcia niosą ze sobą dużą wartość informacyjną, dokumentalną i artystyczną, dzięki czemu powstają placówki, które zajmują się zbieraniem tego typu dzieł, włączając fotografie do swoich kolekcji. Sesję zamknęło wystąpienie Anety Dąbrowskiej-Korzus, studentki III roku *Zarządzania informacją i bibliologii* ze Studencko-Doktoranckiego Koła Naukowego ePRINT przy Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Tematem prezentacji *Spójrz, jakie to piękne! Kolekcja rękopisów krzyżackich zdigitalizowana przez Bibliotekę Uniwersytecką UMK* były – ucyfrowione w ramach programu „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego” w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu – średniowieczne rękopisy z dawnych bibliotek krzyżackich, należące do wspólnego polsko-niemieckiego i europejskiego dziedzictwa kulturowego.

Sesja czwarta obejmowała zagadnienia odzwierciedlające „Konteksty Ochrony Zbiorów Bibliotecznych”. Pierwsze wystąpienie – Marii Pawłowskiej z Biblioteki Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie – dotyczyło: *Wykorzystania technologii RFID HF i UHF w bibliotekach*. Prelegentka przedstawiła zasady działania technologii RFID, omawiając wady i zalety poszczególnych technologii. Następnie Michał Żytomirski z Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego przybliżył *Archiwa danych o użytkownikach serwisów WWW bibliotek jako zasób służący polepszeniu jakości ich usług*. Mówca odniósł się do zagadnień związanych z analizą cyfrowych śladów i wykorzystaniem ich do polepszenia jakości usług bibliotecznych. Natomiast Wojciech Balawender, student IV roku *Informatyki stosowanej* Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii, z Koła Naukowego Infologów przy IBiIN UŚ podjął temat *Sila haseł w kontekście ochrony zbiorów danych*. W wypowiedzi przedstawione zostały metody tworzenia mocnych haseł z uwzględnieniem zasad bezpieczeństwa, które powinny być przestrzegane przez wszystkich użytkowników komputerów. Z kolei Marek Lyszczyna z Działu Naukowo-Oświatowego Muzeum Historii Katowic przybliżył zasady *Ochrony i bezpieczeństwa instytucji kultury z perspektywy bezpieczeństwa biznesu*. Prelegent zaznaczył, że przyjęcie zasad stosowanych w bezpieczeństwie biznesu, do ochrony bezpieczeństwa instytucji kultury, pozwala stworzyć strategię i procedury umożliwiające efektywną ochronę zasobów danej instytucji i jej mienia. Ostatnią sesję zamknęło wystąpienie Marty Magdaleny Romanowskiej, studentki III roku *zarządzania informacją i bibliologii* ze Studencko-Doktoranckiego Koła Na-

ukowe ePRINT Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W prezentacji *Ekslibris = przeżytek? Współczesne znaczenie znaku własnościowego* prelegentka przede wszystkim przedstawiła współczesne znaczenie ekslibrisu, ale odniosła się również do tradycyjnie używanej terminologii i praktycznego wykorzystania znaku własnościowego w bibliologii i sztuce.

Zakończeniu obrad towarzyszyła ożywiona dyskusja, do której włączyli się prelegenci i słuchacze, wymieniając doświadczenia badawcze i warsztatowe oraz powołując się w wielu przypadkach na literaturę przedmiotu i własne obserwacje. W wystąpieniu podsumowującym Agnieszka Bangrowska, moderatorka konferencji, podkreśliła owocny przebieg obrad i dyskusji: odniesienie się do nakreślonej problematyki, ale też postawienie przed badaczami oraz instytucjami nauki i kultury pytań o nowe wyzwania i nowe zadania w zakresie ochrony i bezpieczeństwa zasobów.

Tematyka konferencji przyciągnęła wiele osób z licznych ośrodków bibliologicznych w Polsce, a także środowisko pracowników naukowych i studentów oraz bibliotekarzy z różnych typów bibliotek województwa śląskiego. Frekwencja, zarówno wśród prelegentów, jak i wśród słuchaczy świadczy o tym, że zaproponowany temat cieszy się zainteresowaniem.

Maria Kycler

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Bogumiła Warząchowska

Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Tekst wpłynął do Redakcji 5 lutego 2018 r.

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2018 z. 1
PL ISSN 0033-202X

Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego. Red. Anna Mierzecka, Elżbieta Barbara Zybert. Warszawa: Wydaw. SBP, 2017, ISBN 978-83-64203-94-7.

Omawiana tutaj publikacja wpisuje się w ważną dysputę dotyczącą roli współczesnych instytucji kultury w ponowoczesnym społeczeństwie. Tym, czego najmocniej dzisiaj doświadczamy, jest ruch, zmiana, płynność. „Płynna nowoczesność” – termin zaproponowany przez Baumana (2006) na określenie kondycji dzisiejszego świata – stwarza rzeczywistość amorficzną. Dynamiczne procesy szybko mogą ją przekształcić w dowolną konfigurację. To też skłania naukowców i praktyków do poszukiwania optymalnych form wykorzystania środków publicznych, w czym mogą pomagać narzędzia z obszaru zarządzania, ale też nie wolno pozwalać, aby nadmierne przywiązanie do form działania znanych z przeszłości przysłańało wyzwania, jakie stają przed organizacjami publicznymi w dobie nowego paradygmatu cyfrowego. Takiego zadania podjęli się autorzy rozdziałów zamieszczonych w książce *Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego*. Od lat 70. XX w. mamy do czynienia z coraz większym oddziaływaniem ICT (*Information and Communication Technologies*), których dyfuzja jest codziennym doświadczeniem współczesnych. Oddziaływanie na życie społeczne i ekonomię technik komputerowych, a dzisiaj też algorytmów i sztucznej inteligencji, jest ogromna. Trzeba jednak dostrzegać również niebezpieczeństwa fascynacji technologią, zwłaszcza jeśli nie towarzyszy jej edukacja obywatelska. Manuel Castells, twórca pojęcia „społeczeństwa sieci”, wskazuje na kluczową cechę Internetu, jaką jest otwartość, „zarówno pod względem architektury technicznej, jak i organizacji społeczno-instytucjonalnej” (Castells, 2003, s. 37), ale też słusznie zauważa, że „żadna technologia, nawet Internet, nie naprawi szwankującej demokracji” (Castells, 2003, s.178). To zdanie wydaje się kluczowe. Jakakolwiek przemiana strukturalna, która ma być przejściem od form nowoczesnych do ponowoczesnych, musi mieć swój demokratyczny fundament, bo w innym przypadku zmiana jest powierzchowna lub pozorna. Ponowoczesność jest związana z odczuciem, że rozwój społeczny prowadzi nas gdzieś poza instytucje nowoczesne, ku instytucjom zbudowanym na odmiennych założeniach. Odpowiadając na tytułowe pytanie, postawione w świetnym, przeglądowym esej *Co to jest postmodernizm?*, Andrzej Szahaj (2003) wskazał na procesy o charakterze kulturowym, dzięki którym przejawia się „ponowoczesność”

(wybrałem trzy z nich, które szczególnie mocno odnoszą się do świata przedstawionego w tekstach zamieszczonych w recenzowanej monografii):

- odejście od paradygmatu produkcji na rzecz paradygmatu konsumpcji; postawa konsumpcjonistyczna oznacza się niecierpliwością i chęcią natychmiastowego zaspokojenia, w przeciwieństwie do powściągliwej, protestanckiej samodyscypliny nowoczesności;
- estetyzacja życia, która związana jest z traktowaniem własnego życia i tożsamości w kategoriach eksperymentu, a także przywiązywaniem wagi do estetycznych walorów przestrzeni, w której się żyje;
- systematycznie wzrastająca rola mediów i przekazu, który nie tyle przedstawia rzeczywistość, co ją kreuje.

To właśnie te cechy współczesności – ponowoczesności: konsumpcjonizm, estetyzacja życia, eksperyment i wzrost roli mediów definiują pejzaż kulturowy, do którego odwołują się autorzy rozdziałów w recenzowanej monografii, umieszczając w nim badane instytucje kultury, przede wszystkim biblioteki, ale też muzea, galerie i archiwa. Jak zaznacza we *Wstępie* Elżbieta Barbara Zybert, wraz z nastaniem cyfrowej ery „pojawiła się zwiększona zdolność współpracy i konwergencji między instytucjami, a także możliwość maksymalnej eksploatacji bogatych zbiorów informacji o dziedzictwie kulturowym” (s. 8). To właśnie te instytucje odgrywają znaczącą rolę w budowaniu gospodarki opartej na wiedzy i tworzeniu „infrastruktury epistemicznej”. W kolejnych dziewięciu tekstach Autorzy poszukują odpowiedzi, jak znaleźć w świecie cyfrowych przemian potrzeb i motywacji odbiorców, sposoby na takie zaprogramowanie nowym kodem – by użyć metafory adekwatnej do digitalizowanej rzeczywistości – tych instytucji, aby stały się atrakcyjne i znaczące dla lokalnych społeczności.

Elżbieta Barbara Zybert w otwierającym tom artykule *Pomysły na biblioteki XXI wieku* bardzo wnikliwie i zajmująco prezentuje, bazując głównie na doświadczeniach amerykańskich, ale też kanadyjskich i fińskich, nowy paradygmat biblioteki. Ma ona przede wszystkim angażować się w różnorodne, niekonwencjonalne działania, aby rozwijać ideę partycypacji. Zmiana paradygmatyczna jest zmianą poważną, wynikającą, jak wiemy z lektury Thomasa Kuhna (1962/2001), z rewolucji naukowych, w tym przypadku skutkować musi zmianą w definiowaniu na nowo roli biblioteki i bibliotekarza. Autorka, zgodnie z nowymi nurtami w zarządzaniu, słusznie podkreśla, że jedną z dróg do sukcesu tak definiowanej biblioteki jest zarządzanie oparte na zaufaniu społecznym, polegającym na budowaniu wysokiej jakości więzi społecznych i umiejętności pracy grupowej. W wielu artykułach, a zwłaszcza w omawianym *Pomysły na biblioteki XXI wieku* i Roberta Kotowskiego *Muzeum jako lokalny ośrodek społeczno-gospodarczego oddziaływania*, doceniana jest jedna z klasycznych zasad zarządzania jakością, jaką jest rozpoznawanie potrzeb odbiorców i podejmowanie starań, aby je zaspokoić. Ważną rolę w zarządzaniu współczesnymi instytucjami kultury odgrywa docenienie innowacji. Biblioteka ma być zatem miejscem, które przyciągać będzie nie tylko miłośników książki, ale również umysły ciekawe świata i zainteresowane innymi formami aktywności intelektualnej i twórczej. Jak pisze E. B. Zybert „Rozszerza się więc zestaw powodów, dla których użytkownicy przychodzą do biblioteki. Coraz częściej ludzie korzystają z biblioteki, aby nagrać muzykę, film, przygotowywać projekty graficzne, tworzyć wyroby rzemieślnicze i wzajemnie uczyć się, jak zrobić i naprawiać rze-

czy” (s. 18). Innymi słowy biblioteka staje się inkubatorem pomysłów, przestrzenią eksperymentu, miejscem rozwoju wyobraźni, a równocześnie zmienia także swoją organizację przestrzeni, aby możliwa była tam zabawa, nauka, współpraca i refleksja. Nie mniej istotną kwestią jest wypełnianie misji, jaka stoi przed publicznymi instytucjami kultury w zakresie rozwoju demokracji, budowania postaw obywatelskich i wyrównywania szans. Oczywiście, tak stać się może, jeśli biblioteka będzie miejscem przyjaznym, empatycznym, nie tylko inspirującym, ale również wspierającym. Taką właśnie rolę odgrywają omawiane w tym rozdziale biblioteki, które łączą swoją tradycyjną funkcję z działalnością znaną w Polsce bardziej z domów kultury. Powstające od lat 90. XX w. przestrzenie twórcze (nazywane – maker spaces, hackerspace, hackspace, hacklab, creative space, czy men’s sheds) aranżowane są tak, aby można w nich było prowadzić warsztaty przy użyciu nowych technologii informatycznych oraz różnego rodzaju zajęcia rozwijające kreatywność i pracę zespołową. Zmniejszeniu natomiast ulega powierzchnia półek przewidzianych na zbiory fizyczne, a także na lada biblioteczne, pomieszczenia dla pracowników są bardzo małe, aby tym wymusić ich stałą obecność w przestrzeni wspólnej. „W konsekwencji – jak pisze E. B. Zybert – wzrasta liczba odwiedzin w bibliotece, zainteresowanie jej zasobami i usługami. Przyczynia się to także do promocji biblioteki jako miejsca integracji społecznej” (s. 26).

Miejsca te nie są tylko przestrzeniami zabawy i rozbudzania wyobraźni, ale również pełnią rolę inkubatorów przedsiębiorczości, a nawet przyczyniają się do powstawania start-upów. Można jedynie zastanawiać się, czy tak daleko idąca dywersyfikacja działalności biblioteki nie doprowadzi do zupełnej utraty tożsamości i podstawowej roli do jakiej biblioteka została powołana. Może o tym świadczyć omawiana w artykule działalność bibliotek publicznych w hrabstwie Adams w stanie Colorado, które dzięki nowej marce „Anythink” „przeistoczyły się z najgorszych w 2004 r. w jedno z najlepszych nie tylko w tym stanie, ale także w całych Stanach Zjednoczonych” (s. 33), organizując również szereg działań poza murami biblioteki, takich jak: „noce z kręglami, karaoke, projekcja filmów w Red Rocks Amphitheater, tajemnicze kolacje czy wędrowki na rakietach śnieżnych” (s. 34). Pojawia się tutaj pytanie, czy taka działalność jest jeszcze działalnością biblioteczną promującą wiedzę i czytelnictwo, czy już tylko rozrywką ukierunkowaną na zaspokajanie potrzeb zgłaszanych przez wspólnotę lokalną, postmodernistycznie rozmywającą pole semantyczne biblioteki. Autorka ma świadomość, że nie da się zatrzymać zmian, jakie zachodzą we współczesnym świecie i jedną z odpowiedzialności stojących przed organizatorami instytucji kultury, w tym bibliotek, jest odczytywanie sygnałów, jakie płyną z otoczenia i dopasowywanie form działalności do zgłaszanych potrzeb, aby nie były to miejsca nieodwiedzane, wyalienowane ze wspólnoty lokalnej. „Zaprezentowane nowe formy funkcjonowania bibliotek i ich partycypacyjnego środowiska – pisze w zakończeniu bardzo interesującego rozdziału E. B. Zybert – przyczyniają się również do wypełniania jednego z fundamentalnych zadań przypisywanych bibliotekom – wspierania procesu edukacji, a ten także ulega przeobrażeniom” (s. 44).

W podobnym duchu zabiera głos Robert Kotowski przybliżając czytelnikom współczesne funkcje muzeum w rozdziale pod tytułem *Muzeum jako lokalny ośrodek społeczno-gospodarczego oddziaływania*. Autor bada oddziaływanie muzeów na postawy społeczne, procesy integracji, przeciwdziałanie wykluczeniom, rozwój, kulturę

i edukację odbiorców lokalnych. Autor rozdziału przedstawia się nie tylko jako naukowiec badający problematykę funkcjonowania i zarządzania muzeami w Polsce, ale również jako wieloletni dyrektor Muzeum Narodowego w Kielcach, stąd wyrażane w artykule treści mają charakter nie tylko *desk research*, ale również cechy wiarygodnego świadectwa opartego na partycypacji i obserwacji uczestniczącej. Kluczowe dla funkcjonowania muzeum, jako atrakcyjnego miejsca dla wspólnoty lokalnej, ale i szerzej wspólnoty ponadlokalnej, a więc turystów przyjeżdżających z różnych miejsc Polski i świata, jest jak najlepsze rozpoznawanie potrzeb i dopasowywanie profilu i funkcjonowania muzeum, zwłaszcza jeśli idzie o edukację, do zgłaszanych przez odbiorców potrzeb. Takie elementy współczesnego muzeum jak: wysoka jakość zarządzania oparta na zarządzaniu procesowym, zarządzaniu jakością, wspieraniu tych procesów przez nowoczesne narzędzia informatyczne, stają się absolutną koniecznością. Jak pisze R. Kotowski: „zamknięte na zmiany, hermetyczne muzeum nie jest w stanie sprostać tym oczekiwaniom (...). Należy jednak pamiętać, że najważniejszym elementem tych działań zawsze jest człowiek. Jakość wystaw, cenna kolekcja, ciekawa oferta edukacyjna w uzupełnieniu o dodatkowe wymienione elementy, jak również o miłą atmosferę i odpowiednie podejście personelu będą powodować, że widz poczuje się dobrze i wyjdzie z rozbudzoną chęcią kolejnych odwiedzin i zdobywania nowych umiejętności oraz doświadczeń” (s. 52). Ważnym aspektem naukowym recenzowanego rozdziału jest autorskie opracowanie *Interesariusze muzeów, zakres ich oczekiwań i pola oddziaływania muzeów*, które może stać się bardzo przydatne dla wszystkich zarządzających muzeami w Polsce i pozwolić im dobrze zrozumieć złożoność procesów i oferty, jaką muszą przygotowywać dla bardzo zróżnicowanej grupy odbiorców. Ciekawą częścią rozdziału jest przedstawienie wyników, jakie osiągnęło Muzeum Narodowe w Kielcach realizując liczne programy, w tym „Muzeum bliżej nas” skierowanego do osób niepełnosprawnych czy „Dowiedz się więcej...”, w którym uczestniczyli uczniowie klas IV-VI szkoły podstawowej. Zwracam również uwagę na ważne słowa, które wypowiada w kontekście realizacji polityki publicznej w obszarze muzealnictwa nie tylko naukowiec, ale jak podkreślałem, wieloletni praktyk: „W pracy muzeum nie chodzi bowiem jedynie o wskaźniki osiągnięć ilościowych i dążenia, by w relacjach z działalnością muzeów wykazać jedynie ilość odwiedzających, ilość ekspонатów czy wydatki na poszczególne przedsięwzięcia. Działalność muzeum to coś więcej. To realizacja oczekiwań społecznych i szeroko rozumiane oddziaływanie, które nie zawsze daje się zmierzyć w prosty sposób ilościowy” (s. 64).

W kolejnych rozdziałach, poświęconych w przeważającej części działalności bibliotek w społecznościach lokalnych pojawiać się będą podobne treści, jak omówione powyżej, rozwijane oczywiście w oparciu o konkretny obszar i próbę badawczą. Dotyczyć będą przede wszystkim kulturowego i społecznego oddziaływania instytucji kultury na społeczności lokalne, umiejętności odczytywania ich potrzeb i dopasowywania działalności do zagadnień związanych ze zgłaszanymi przez nich postulatami, a także do dynamicznych zmian, jakie zachodzą w otoczeniu, choćby tych dotyczących cyfryzacji, a co za tym idzie niebezpieczeństwu cyfrowego wykluczenia, zwłaszcza ludzi starszych.

Małgorzata Pietrzak w artykule *Działalność artystyczna jako forma edukacji w lokalnych instytucjach kultury* bada rolę działalności artystycznej w wybranych instytucjach na tle środowisk lokalnych oraz w odniesieniu do wydarzeń ogólnopolskich,

a także odnosi się do roli samej lokalności w procesie globalizacji. Ważne jest podkreślenie wpisywania się lokalności w procesy globalizacyjne i podkreślenie znaczenia „glokalności” w obustronnej dyfuzji treści. Autorka zauważa znaczenie „pedagogiki miejsca” i na bardzo licznych przykładach, świetnie udokumentowanych, bada oddziaływanie inicjatyw kulturalnych podejmowanych przez lokalne instytucje kultury, także w kontekście takich wymiarów wspólnoty jak tożsamość z patronem czy wymiar religijny. Interesujące jest omówienie roli świetlicy wiejskiej w edukacji artystycznej. Autorka pisze: „Będąc ogniwem łączącym dom i szkołę, świetlica często jest miejscem uzupełnienia domowych bądź szkolnych niedostatków. Przyciąga dzieci przemyślanymi, zróżnicowanymi i dostosowanymi do potrzeb świetliczan zajęciami. Jednak największy walor świetlicy, który nie zmienia się od lat, tkwi w możliwości bycia z drugim, bycia w towarzystwie kolegi, przyjaciela, z którym można swobodnie bawić się, rozmawiać nie będąc zobligowanym do udziału w obowiązkowych zajęciach, pozostając zarazem pod opieką dorosłego, pozytywnie stymulującego rozwój m.in. emocjonalny i społeczny (komunikacji interpersonalnej). Zatem świetlica zaspokaja tę najbardziej naturalną potrzebę spotkania z drugim człowiekiem” (s. 86). Podkreślona została w artykule również rola mediów lokalnych w budowaniu współpracy, popularyzowaniu różnych form aktywności programowej instytucji kultury, a tym samym przyczyniania się do rozwoju społecznego i katalizowania pozytywnej zmiany społecznej.

Anna Mierzecka w rozdziale *Działalność lokalnych instytucji kultury na rzecz rozwoju kompetencji cyfrowych* zaprezentowała przykłady działań podejmowanych przez lokalne instytucje kultury, aby zapobiegać wykluczeniu cyfrowemu członków wspólnoty lokalnej, w odniesieniu do rozpoznanych rzeczywistych luk kompetencyjnych. „Warty podkreślenia – jak pisze autorka – jest fakt, że w licznych projektach przedstawionych w niniejszym artykule bardzo często to właśnie biblioteki, jako instytucje kultury, dają możliwości dotarcia do społeczności lokalnych. Cieszą się społecznym zaufaniem, a jednocześnie mają możliwości aby prowadzić, czy też wspierać działalność niwelowania nierówności społecznych” (s. 104). Ważny aspekt działalności bibliotek lokalnych, jako miejsca gdzie powstają bibliografie regionalne i lokalne przedstawia Dariusz Grygrowski w rozdziale *Od bibliografii lokalnej do lokalnej biblioteki cyfrowej*, podkreślając znaczenie Federacji Bibliotek Cyfrowych, gdzie funkcjonują również „powiatowe” biblioteki cyfrowe. „Te powiatowe cyfrowe kolekcje – pisze autor – nie są zbiorami dużymi, liczą przeciętnie kilka tysięcy obiektów, a niektóre nie przekraczają nawet tysiąca. Mają jednak wspólną cechę, która sprawia, że mogą liczyć na zainteresowanie lokalnej społeczności. Skupiły się bowiem w dużym stopniu na cyfrowej prezentacji lokalnych periodyków – dawnych i obecnych” (s. 127).

Bożena Karzewska w rozdziale *Integracyjna rola bibliotek. Seniorzy* zbadała, jaką rolę pełnią biblioteki w środowisku lokalnym i czy sprzyjają aktywizacji seniorów. Punktem wyjścia do rozważań jest uwaga autorki, że „nierzadko odsunięta od aktywności zawodowej liczna rzesza osób starszych, oczekuje wsparcia i pomocy w zaspokajaniu potrzeb uczestnictwa w życiu społecznym, kulturalnym, edukacyjnym i politycznym” (s. 136). Integracja seniorów, jak pisze Bożena Karzewska, odbywa się w bibliotekach poprzez „organizowanie najróżniejszych działań: spotkań, klubów, szkoleń, konferencji itp., aby zainteresowani ludzie, mający dużo wolnego czasu, mogli specjalnie przyjść i wspólnie z grupą podobną sobie wiekiem

podjąć wyznaczone cele lub uczestniczyć w danym wydarzeniu". Biblioteka staje się zatem nie tylko miejscem wypożyczania książek, czy też lektury czasopism, ale odgrywa również rolę miejsca spotkań i rozmów, życzliwego zainteresowania innych ludzi, przestrzeni która oswaja senioralną samotność. Bibliotekarz w animacji tego procesu powinien odgrywać kluczową rolę.

Niezwykle ważne jest docieranie przez biblioteki do dzieci i młodzieży, którzy z jednej strony stanowią przedmiot największej troski o edukację, rozwój pasji czytelniczej, kształtowanie postaw obywatelskich, a z drugiej są zanurzeni od pierwszych chwil świadomego życia w świecie multimediów, wielozadaniowości, krótkotrwałego angażowania uwagi, czytania „komórki”, a nie tradycyjnych (nawet, jeśli są w postaci elektronicznej) książek, co implikuje szereg konsekwencji dla współczesnego modelu bibliotek. Pewnymi aspektami tego zagadnienia zajęła się Dorota Grabowska w artykule pt. *Działalność środowiskowa bibliotek publicznych w Polsce na rzecz dzieci i młodzieży*, przeglądowo omawiając projekty służące komunikacji i aktywizacji najmłodszych odbiorców oferty bibliotek.

Nieco odbiega od prezentowanych w recenzowanym tomie artykuł Iwony H. Pugaczewicz pt. *Biblioteka Saint Geneviève i jej tożsamość środowiskowa*, w którym autorka, „próbując przedstawić jedną z najstojniejszych księżnic we Francji i na świecie w kontekście historyczno-społecznym, a także uchwycić jej dawne i współczesne oddziaływanie na lokalną, a zarazem elitarną grupę paryżan”. Tekst ten napisany jest z dużym znanstwem i swadą językową, aczkolwiek ma się poczucie odrębności i międzynarodowej sławy prezentowanej księżnicy.

W ostatnim artykule zamieszczonym w monografii – tekście Justyny Jasiewicz pt. *Cyfryzująca biblioteka* – wracamy do tematyki funkcjonowania bibliotek w cyfrowej rzeczywistości. Autorka posłużyła się metodą analizy dobrych praktyk realizowanych lokalnie, a obejmujących inicjatywy z zakresu edukacji i aktywizacji cyfrowej, ze szczególnym uwzględnieniem roli bibliotek publicznych działających w niewielkich miejscowościach (do 20 tys. mieszkańców). J. Jasiewicz przedstawia bariery w dostępie do technologii cyfrowych odwołując się do dostępnych badań, a także przywołuje model kompetencji cyfrowych w ujęciu relacyjnym, zwłaszcza w aspekcie lokalnym. Na tak zarysowanym tle ukazana została rola biblioteki w edukacji cyfrowej, także w wymiarze lokalnym. Recenzowany artykuł, jak i cała książka kończy się ważną konkluzją: „Ważne, by postrzegać prowadzoną w bibliotekach edukację cyfrową nie jako działania prowadzone zamiast czy w opozycji do edukacji czytelniczej, lecz jako jej uzupełnienie. Komputer i smartfon to wszak nie narzędzia, z których mamy korzystać zamiast książek, ale obok nich. Dzięki harmonijnemu łączeniu możliwości edukacji czytelniczej i cyfrowej oraz wynikających z nich w zakresie zwalczania wykluczenia cyfrowego, i więcej: kulturalnego i społecznego, biblioteki mogą w znaczący sposób pozytywnie wpłynąć na poziom świadomego korzystania z nowych mediów” (s.188).

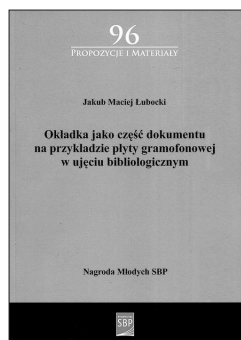
Monografia pod. red. A. Mierzeckiej i E. B. Zybert *Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego* jest ważną pozycją uzupełniającą wiedzę o funkcjonowaniu instytucji kultury w nowej rzeczywistości społecznej, nazywanej często ponowoczesnością. Ma ona zastosowanie nie tylko w środowisku akademickim, ale także, a może przede wszystkim powinna być czytana i studiowana przez organizatorów instytucji publicznych, a także zarządzających bibliotekami, muzeami i innymi instytucjami działającymi w sferze publicznej.

BIBLIOGRAFIA:

- Bauman, Z. (2006). *Płynna nowoczesność*. Kraków: Wydaw. Literackie.
- Castells, M. (2003). *Galaktyka Internetu: refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*. Poznań: Dom Wydaw. „Rebis”.
- Kuhn, T. S. (1962/2001). *Struktura rewolucji naukowych*. Warszawa: Fundacja Aletheia.
- Szahaj, A. (2003). *Co to jest postmodernizm?* w: M. A. Potocka (red.), *Postmodernizm: teksty polskich autorów* (s. 41–52). Kraków: „Bunkier Sztuki”: „Inter Esse”.

Roman Batko
Uniwersytet Jagielloński

Tekst wpłynął do Redakcji 11 stycznia 2018 r.

Jakub Maciej Łubocki: *Okladka jako część dokumentu na przykładzie płyty gramofonowej w ujęciu bibliologicznym*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2017, 188 s. ISBN 978-83-65741-00-4.

Od 1999 r. w ramach serii Wydawnictwa SBP pt. „Propozycje i Materiały” publikowane są zwycięskie prace nagrodzone w kolejnych edycjach konkursu „Nagroda Młodych SBP”. Od tomu z 2011 r. nagroda nosi imię Marii Dembowskiej, pomysłodawczyni konkursu i fundatorki nagrody w pierwszej edycji, która obejmowała prace magisterskie powstałe w polskich ośrodkach biblioteczno-zawodowych w roku akademickim 1994/1995. Rozstrzygnięcie dziewiątej edycji konkursu, w której tym razem rywalizowały prace z lat 2013-2016, nastąpiło w grudniu 2016 r., a laureatem został Jakub Maciej Łubocki z Wrocławia. Jego nagrodzona praca z 2015 r., zatytułowana *Okladka jako część dokumentu na przykładzie płyty gramofonowej w ujęciu bibliologicznym*, ukazała się w formie książkowej jesienią 2017 r.

Zapewne nie tylko niżej podpisanemu, ale pewnie też wielu innym osobom prowadzącym na studiach wyższych seminaria licencjackie i magisterskie, towarzyszy czasem poczucie żalu, że niektóre wartościowe prace studentów zyskują wnikliwych czytelników tylko w osobach promotora i recenzenta¹. Bez wątpienia są bowiem prace, które zasługują na liczniejsze grono czytelników poprzez publikację. Jeśli nie w postaci wydawnictwa zwartej, to przynajmniej w postaci obszernego omówienia na stronach dziedzicznych periodyków. Konkurs „Nagroda Młodych

¹ Rozwój środowiska cyfrowego sprawił, że powstające w uczelniach prace dyplomowe i dysertacje zyskały pewną szansę na poszerzenie kręgu odbiorców. Jednak nie jest to jeszcze etap, by o uczelnianych cyfrowych archiwach prac dyplomowych (APD) mówić jak o swobodnie dostępnych repozytoriach. Być może zresztą do takiego etapu w ogóle nie dojdziemy.

SBP” jest właśnie odpowiedzią na taką potrzebę, można tylko żałować, że odbywa się w odstępach 2-3-letnich².

O tym, jak silne konkurentki miała praca J. M. Łubockiego w wyścigu do nagrody im. Marii Dembowskiej, wiedzą członkowie 7-osobowego jury. Po lekturze z przekonaniem można jednak stwierdzić, że na publikację w Wydawnictwie SBP ta praca dyplomowa zasłużyła. Tu należy dodać, że na stronie przytytułowej książki jest informacja, z której wynika, że nagrodzona praca magisterska stanowi zrab główny publikacji, ale to też oznacza, że w ręce czytelnika trafia coś więcej niż praca dyplomowa z 2015 r. W tekście łatwo znaleźć tego potwierdzenie. Na przykład zostały tu przywołane fragmenty „Encyklopedii książki”, a więc publikacji o dwa lata późniejszej.

Pierwszą myślą po spojrzeniu na tytuł książki może być konstatacja, że bibliologiczne rozważania na temat płyt gramofonowych i ich okładek są spóźnione o co najmniej 30 lat. Wszak czarne krążki jako nośniki dokumentów dźwiękowych od lat 80. XX wieku stopniowo traciły na znaczeniu, by w końcu zająć miejsce na bardzo wąskim marginesie eksplorowanym przez audiofilów i hiphopowców. Z drugiej strony, można jednak stwierdzić, że skoro książka J. M. Łubockiego nie ukazała się w czasach największej popularności płyt gramofonowych, ale w drugiej dekadzie XXI w., to mimo wszystko pojawia się w najważniejszym dla tego czasu momencie, a mianowicie w okresie stosunkowo dużego, powtórnego zainteresowania płytą gramofonową, co niektórzy są skłonni uważać za jej renesans. Wszak produkcja i sprzedaż tego nośnika w ciągu kilku ostatnich lat wyraźnie wzrosła, a jednocześnie notowano w tym czasie spadek sprzedaży płyt CD. To nawet skłoniło Bartka Chacińskiego, autora bloga Polifonia w portalu tygodnika „Polityka”, do postawienia w jednym z postów tytułowego pytania: „W 2020 roku winyl przegoni CD?”³. To zaskakujące pytanie wynika z faktu, że sprzedaż płyt gramofonowych na polskim rynku muzycznym między 2016 a 2017 wzrosła aż o 71% (przy jednoczesnym spadku sprzedaży płyt CD audio), co sprawiło, że udział procentowy wartości sprzedaży płyt winylowych wzrósł do 15% ogólnej wartości sprzedaży nośników fizycznych⁴. Podobna sytuacja ma też miejsce w innych krajach. Sprzedaż płyt winylowych bije rekordy, a płyty kompaktowe znajdują coraz mniej nabywców⁵. Gdyby taka tendencja się utrzymała, być może faktycznie płyta winy-

² Na temat „Nagrody Młodych SBP” zob. też Z. Gruszka: Nagrody i odznaczenia. W: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Przeszość i teraźniejszość 1917-2017. Pod red. J. Koniecznej. Warszawa 2017, s. 368-369.

³ B. Chaciński: *W 2020 roku winyl przegoni CD?* [online]. Polifonia. Płyty Bartka Chacińskiego [dostęp: 4.02.2018]. Dostępny w WWW: <<https://polifonia.blog.polityka.pl/2017/10/04/w-2020-roku-wynyl-przegoni-cd/>>.

⁴ Newseria/or/pr: Polski rynek muzyczny rośnie w siłę. W górę sprzedaż cyfrowa i płyt winylowych [online]. Wirtualnemedi.pl [dostęp: 6.02.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.wirtualnemedi.pl/arttykul/polski-rynek-muzyczny-rośnie-w-siłę-w-góre-sprzedaz-cyfrowa-i-plyt-wynylowych>>.

⁵ Tygodnik „Billboard” podał na początku lutego 2018 r. informację, że duża amerykańska sieć sprzedaży nagrań muzycznych o nazwie Best Buy postanowiła w połowie roku wycofać płyty CD ze swojej oferty. Zob. Ed Christman: Best Buy to Pull CDs, Target Threatens to Pay Labels for CDs Only When Customers Buy Them [online]. Billboard 2/2/2018 [dostęp: 6.02.2018] Dostępny w WWW: <<https://www.billboard.com/articles/business/8097929/best-buy-to-pull-cds-target-threatens-to-pay-labels-for-cds-only-when>>.

lowa po kilku latach zdominowałaby płytę CD. Ale jest to mało prawdopodobne, a do pełnego obrazu w opisie sposobów nabywania nagrań dźwiękowych należy oczywiście dodać, że ta ciekawa kulturowo i ekonomicznie relacja pomiędzy malejącą sprzedażą płyt CD i rosnącą sprzedażą płyt winylowych zachodzi przy jednocześnie sukcesywnie wzrastającym popycie na muzykę pozyskiwaną poprzez internetowy streaming.

W układzie książki J.M. Łubockiego pozostał wyraźny ślad jej pierwotnej koncepcji, która – jak przyznaje autor (s. 9, s. 140) – miała polegać na zestawieniu różnic i podobieństw pomiędzy okładkami książek i okładkami płyt gramofonowych. Skoro zatem w jednej części pracy autor przedstawia rozważania o budowie, roli i funkcjach okładki w wydawnictwie książkowym, to analogicznie w innym miejscu znajdują się podobne uwagi o budowie i funkcjach okładek wydawnictw płytowych.

W książce jest kilka szczególnie wartych podkreślenia fragmentów. Wśród nich jako pierwsze należy wskazać powracające rozważania terminologiczne, zwłaszcza że autor nie ogranicza się do prostego omówienia terminologii, ale dokonuje w tym zakresie analizy krytycznej. Warto zresztą w ogóle podkreślić, że Łubocki nie poprzestaje na relacjonowaniu, pisze z zaangażowaniem, nie stroniąc od krytyki opisywanych zjawisk, przez co praca zyskuje pewien dynamizm i dobrze się ją czyta. Pisze więc np. o rozczarowujących propozycjach polskich publikacji leksykograficznych z dziedziny bibliologii i muzykologii w kwestii jasnego określenia, czym jest dyskografia (s. 42-43). W podobnym tonie pisze o rozczarowaniu brakiem rozważań na temat okładek prasowych w wydawnictwach leksykograficznych i opracowaniach z dziedziny historii prasy polskiej (s. 100). W innym miejscu z przekonaniem prezentuje własne zdanie i przeciwstawia się ustaleniom terminologicznym prezentowanym w wydawnictwach słownikowych i normalizacyjnych, opowiadając się za uzusem językowym w kwestii nazewnictwa okładek płyt ich elementów (s. 107). Wcześniej też poddaje krytyce normę PN-ISO 5127, pisząc o braku „należytej staranności i dbałości o klarowny podział typologiczny” (s. 27), a zaliczenie płyt gramofonowych do dokumentów elektromagnetycznych i elektronicznych określa jako „kuriozalne”. Takie określenia ubarwiają przekaz, a lektura staje się przez to ciekawsza. Tyle że tego typu krytyka niesie ze sobą pewne ryzyko, bo uwaga krytyczna może ulec osłabieniu, gdy osoba krytykująca sama popełni choćby drobny błąd. Taki też błąd przytrafił się J.M. Łubockiemu, gdy napisał, że „Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego” w 1973 r. informowała o publikowaniu dyskografii bieżącej polskich nagrań płytowych. Autor ponownie opatrzył to komentarzem: „to już kuriozalne” (s. 62). Problem w tym, że „EWBP” nie mogła o tym informować w 1973 r., ponieważ ukazała się w roku 1976, co zresztą zostało już prawidłowo zaznaczone w bibliografii załącznikowej.

W rozdziale II książki („Źródła informacji o płytach gramofonowych po 1945 r.”) znajdują się ważne rozważania o roli dyskografii narodowej jako istotnym składniku bibliografii narodowej. W pierwszej kolejności należy wskazać fragment, w którym w postaci siedmiu rozbudowanych punktów autor przedstawia problemy związane z opracowaniem bieżącej bibliografii narodowej i pisze o powodach większych trudności w opracowywaniu dyskografii narodowych w porównaniu z bibliografią druków, przede wszystkim książek (s. 47-49). Należy się też zgodzić z autorem, który z odpowiednim uzasadnieniem odrzuca tu pomysły zastosowania selekcji wartościującej w doborze publikacji uwzględnianych w dyskografii (s. 49-50).

Szczególnie jednak zwraca w tym rozdziale uwagę fragment poruszający kwestię polskiej bieżącej dyskografii narodowej (s. 61–66). Wcześniej na kilkunastu europejskich przykładach Łubocki omawia pokrótce sposoby i zakresy opracowania i publikowania dyskografii narodowych, natomiast z części dotyczącej Polski kontrastowo wybija szczególnie jedno stwierdzenie: „bieżąca dyskografia Polski nie istnieje” (s. 65). Zresztą już w przedmowie autor sygnalizuje problem, gdy o polskiej ofercie bibliograficznej (w rozumieniu bibliografii dokumentów dźwiękowych) pisze, że „jest w całkowitym zaniku” (s. 12). Ale może w kategoriach stwierdzeń J.M. Łubockiego jest przesada, choć dodajmy, że w takich opiniach nie jest osamotniony?⁶ Wszak w części bibliograficznej internetowego serwisu Biblioteki Narodowej w Warszawie jest dział dotyczący „Bibliografii dokumentów dźwiękowych”, a w sieci wciąż jest dostępna baza danych pod taką nazwą. Żeby to rozstrzygnąć, trzeba na wstępie przypomnieć, że Biblioteka Narodowa podjęła próbę opracowywania i publikowania bieżącej dyskografii narodowej, bo taki obowiązek na niej spoczywa zgodnie z § 10 jej statutu. Jednak, jak podają sprawozdania BN i jak do niedawna widniało na stronie WWW BN⁷, w 2012 r. zdecydowano o zawieszeniu publikowania „Bibliografii Dokumentów Dźwiękowych”. Właściwie mogłaby się tu pojawić także data o 2 lata wcześniejsza, gdy się bowiem przyjrzyć zrzutowi ekranowemu, jaki J.M. Łubocki umieścił w swojej książce w aneksie z rycinami (ryc. 5, s. 175), a prezentującemu menu startowe „Bibliografii Dokumentów Dźwiękowych” w interfejsie MAK-a WWW, to wynika z niego, że baza makowa narodowej bieżącej dyskografii została zamknięta w 2010 r.^{8, 9}. Zresztą ta baza jest wciąż dostępna w Internecie, mimo że w 2017 r. pojawiło się tu pewne utrudnienie, bo łącza na bibliograficznej podstronie BN niespodziewanie przestały odsyłać do baz makowych poszczególnych członów bibliografii narodowej i odsyłały do katalogu BN¹⁰. Gdy się więc dziś wchodzi do tej bazy, to mimo upływu lat nic się tu nie zmieniło. Baza wciąż prezentowana jak na rycinie z książki Łubockiego, a więc w stanie z roku 2010 i wykazanych w niej zostało zaledwie 1605 dokumentów¹¹. Wobec powyższego

⁶ O kuriozalnej sytuacji „braku bieżącej rejestracji bibliograficznej (...) dokumentów dźwiękowych” pisali też J. Franke i J. Woźniak Kasperek. Zob. *Wygazanie, marginalizowanie, redukowanie? O kilku projektach katalogowo-bibliograficznych Biblioteki Narodowej*. W: *Bibliografi@. Historia, teoria praktyka*. Praca zbior. pod red. J. Franke i J. Woźniak-Kasperek. Warszawa: Wydaw. SBP, 2016, s. 201.

⁷ W połowie lutego 2018 r. BN zaprezentowała swoją stronę WWW w nowej, responsywnej odsłonie. Po tej rekonstrukcji jednak w części serwisu dotyczącej bibliografii narodowej przestały być widoczne informacje dotyczące bibliografii dokumentów dźwiękowych. Należy mieć nadzieję, że to tylko stan przejściowy.

⁸ Właściwie zasięg chronologiczny makowej bazy BDD obejmuje lata 1993–2008, a poza tym opisy nagrań z lat 90. jest tu tylko kilkadziesiąt.

⁹ Mimo że baza makowa BDD została zamknięta w 2010 r. (w 2008?), to prace nad BDD były kontynuowane i do niedawna na stronie BN były dostępne do pobrania w formacie pdf trzy roczniki BDD z lat 2009–2011.

¹⁰ W efekcie przebudowy serwisu WWW BN w połowie lutego 2018 r. w części dotyczącej bibliografii narodowej powróciło hiperłącze odsyłające do bazy makowej Bibliografii Dokumentów Dźwiękowych, a nie do katalogu BN.

¹¹ Według ostatniego sprawozdania BN za 2016 r. (publikacja z 2017) stan liczebny nagrań dźwiękowych i audiowizualnych w BN wynosił 248 tys. jednostek.

stanowcze stwierdzenie J.M. Łubockiego, że dyskografia Polski nie istnieje, nie wydaje się przesadzone.

Decyzja BN z 2017 r. o scaleniu w jednym interfejsie informacji katalogowej i bibliograficznej jest mocno dyskusyjna, nawet jeśli próbować to tłumaczyć pewną ergonomią wyszukiwania. Informacja na stronie BN podaje zatem wprost, że „wszystkie opisy ogłoszone w Bibliografii Dokumentów Dźwiękowych są dostępne w katalogu Biblioteki Narodowej”¹². Funkcjonuje to więc tak, jakby katalog był jednocześnie bibliografią. Być może taka unifikacja dla mniej wymagającego poszukiwacza informacji jest wygodna, ale mimo wszystko nie pozwala to na wyciągnięcie wniosku, że jest to akceptowalna forma publikowania bieżącej dyskografii narodowej. Poza tym pojawiają się wątpliwości, czy to, co powinna faktycznie wykazywać dyskografia narodowa, rzeczywiście znajduje się w katalogu BN. Dla potwierdzenia tej wątpliwości można jako przykładem posłużyć się dorobkiem płytowym Grzegorza Turnaua. Otóż w zasobie przeglądany w interfejsie Encore (katalog BN) można znaleźć całą dotychczasową (jeśli wziąć pod uwagę tytuły i nie liczyć dwóch płyt kompilacyjnych) 13-płytową studyjną dyskografię tego artysty. Problem w tym, że w przypadku kilku z tych płyt („Naprawdę nie dzieje się nic”, „Pod światło”, „To tu, to tam”, „Księżyc w misce”, „Ultima”) opisy z bazy katalogowej BN dotyczą reedycji z XXI wieku, a nie pierwszych wydań z lat 90. XX w. W starannie i na bieżąco prowadzonej dyskografii narodowej ta sytuacja nie miałaby miejsca. Innymi słowy, w kompletnej bibliografii dokumentów dźwiękowych znalazłyby się zarówno opisy pierwszych wydań płytowych, jak też ich reedycji. Zatem przekierowanie do katalogu BN po wybraniu łącza „Bibliografia Dokumentów Dźwiękowych” jest mylące. Faktycznie bowiem użytkownik dowiadyuje się tylko o tym, co ma w swych zbiorach narodowa ksiąźnica, a nie o tym, co powinna wykazywać narodowa dyskografia. Można co prawda na obronę BN twierdzić, że narodowa ksiąźnica taką rejestrację przecież prowadzi, a trzymając się przykładu z twórczością G. Turnaua, wskazać w bazie BN bardzo dokładny opis najnowszego albumu tegoż artysty pt. „L” wydanego na jesieni 2017 r. Jeśli więc wytłumaczyć tę sytuację prostym stwierdzeniem, że katalog BN jest jednocześnie bieżącą bibliografią narodową, to by się zgadzało. Tyle że takiej pointy zapewne nie zaakceptują specjaliści w dziedzinie bibliografii. W tym kontekście warto przypomnieć wypowiedź Jadwigi Woźniak-Kasperek: „Bibliografia jest manifestacją istnienia, katalog pozwala zlokalizować określony zasób i uzyskać do niego dostęp. (...) Wyłączenie obiektu z kolekcji bibliotecznej, np. w rezultacie zagubienia, skutkuje usunięciem odpowiedniego rekordu z katalogu, podczas gdy bibliografia jest *niewrażliwa* na tego typu sytuacje. (...) Tam, gdzie jest tradycja opracowywania bieżących bibliografii narodowych, nie ma równości pomiędzy bibliografią narodową a katalogiem biblioteki narodowej, choć są to zbiory współzależne, a w skrajnym przypadku nawet mogące się pokrywać”¹³.

¹² Bibliografia Dokumentów Dźwiękowych [online]. Biblioteka Narodowa w Warszawie [dostęp: 09.02.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.bn.org.pl/katalogi-i-bibliografie/bibliografia-narodowa/bibliografia-dokumentow-dzwiekowych>>.

¹³ J. Woźniak-Kasperek: *Bibliografia a katalog biblioteczny – dyskusja o pojęciach i terminach*. „Przegląd Biblioteczny” 2015, z. 4, 522-523.

Kolejną część książki J.M. Łubockiego stanowi rozdział III zatytułowany „Okładka jako obiekt bibliologiczny”, w którym na wstępie, w rozważaniach z zakresu oprawozdawstwa, autor przedstawia odpowiednie definicje i wskazuje właściwe relacje między terminami okładka i oprawa. Oczywiście, w rozumieniu ogólnym, a nie tylko w odniesieniu do wydawnictw płytowych. Bez wątpienia wartościowe i ważne dla specjalistów z dziedziny oprawozdawstwa, choć – jak sam autor przyznaje – pozostające na uboczu zasadniczego tematu, są tu rozważania będące próbą określenia właściwej relacji hierarchicznej pomiędzy introligatorstwem a oprawozdawstwem (s. 95-98). Warte polecenia, zwłaszcza osobom zajmującym się morfologią książki, są też fragmenty dotyczące budowy okładek książkowych i elementów budowy okładek płytowych (s. 103-108).

Najciekawszy w tym rozdziale jest jednak pomysł uzupełnienia terminologii i wprowadzenia do obiegu terminu „okładkoznawstwo”, co oprócz badań w zakresie oprawozdawstwa i introligatorstwa dopełniałoby „badania nad elementami ochraniającymi dokument” (s. 98). Autor zgłasza też potrzebę „zaistnienia interdyscyplinarnego kierunku zajmującego się różnymi typami okładek”. Dlatego właśnie obok terminu „oprawozdawstwo” proponuje termin „okładkoznawstwo”. Jednak w propozycji podziału tegoż „okładkoznawstwa” na okładkoznawstwo książkowe, prasowe, muzyczne i pozostałych typów dokumentów (s. 88) popełnia niekonsekwencję względem tego, co znalazło się wcześniej w rozważaniach terminologicznych oraz we fragmentach dotyczących kryteriów decydujących o uwzględnianiu poszczególnych typów dokumentów w dyskografii narodowej. Skoro bowiem wcześniej słusznie zauważa, że dokumentów dźwiękowych nie należy utożsamiać wyłącznie z utrwalaniem muzyki, bo są one „genologicznie zróżnicowane” (s. 47), to nie powinien w swej propozycji badań nad okładkami, ze wstępną systematyką okładkoznawstwa, stwierdzać, że jednym z pól na obszarze tych badań byłoby „okładkoznawstwo muzyczne (tj. dotyczące płyt, kaset i innych dokumentów dźwiękowych)” (s. 88), bo przecież wśród dokumentów dźwiękowych znajdziemy wiele przykładów nagrań nie będących utrwaleniem dzieł muzycznych – np. książki mówione czy kursy językowe.

Podobna wątpliwość pojawia się zresztą także wcześniej, gdy na stronie 26 czytamy, że „wszystkie dokumenty można przyporządkować do jednej z następujących kategorii: dokument piśmienniczy, kartograficzny, muzyczny, ikonograficzny, dźwiękowy, oglądowy, audiowizualny, elektroniczny”. Istnieje tu obawa, że autorzy innych prac, powołujący się w zakresie terminologicznym na książkę J. M. Łubockiego (co w sumie byłoby pouczające), niewłaściwie odbiorą intencje autora i potraktują powyższe wyliczenie jako kategoryzację rozłączną. A przecież łatwo sobie wyobrazić dokument należący jednocześnie do kategorii dokumentów elektronicznych, dźwiękowych i muzycznych.

Zgodnie z tytułem książki, okładki płyt gramofonowych są tu tylko przykładem szerszych rozważań na temat okładek różnych typów dokumentów. Ci jednak, którzy po książkę sięgną przede wszystkim w poszukiwaniu informacji i ciekawostek dotyczących okładek wydawnictw płytowych, znajdą je przede wszystkim w rozdziale czwartym, który nosi tytuł „Okładka jako komunikat. Dzieje ukształtowania i funkcje okładki w zależności od typu dokumentu, który ochrania”. Właściwie ten tytuł mógłby się skończyć na słowach „typu dokumentu”, bo właśnie w dużym stopniu o to chodzi w tym rozdziale, żeby wskazać także

inne funkcje okładek oprócz funkcji ochronnej, jak np. funkcja informacyjna, reklamowa czy perswazyjna.

Ważną konstatacją, jaka z rozważań na temat funkcji okładek wynika, jest zwrócenie uwagi na silną funkcję identyfikacyjną okładki płytowej i silniejsze niż w przypadku drukowanej książki powiązanie okładki płytowej z umieszczonym na płycie materiałem dźwiękowym (s. 137). Jest bowiem faktem, że różne wydania i różne tłumaczenia tej samej książki występują często z całkowicie odmiennymi projektami graficznymi okładek, podczas gdy kolejne edycje tego samego wydawnictwa płytowego mają na całym świecie tę samą okładkę. To sprawia, że okładki płyt w porównaniu z okładkami książkowymi mają dużo większy potencjał w funkcjonowaniu jako ikony kultury czy popkultury. Przykładem może być album Pink Floyd pt. „The Dark Side of the Moon” na całym świecie wizualnie kojarzony z pryzmatem na czarnym tle i rozszczępioną w nim wiązką światła.

Wcześniej, w oparciu przede wszystkim o prace Janusza Dunina, ale też Elżbiety Pokorzyńskiej, autor przedstawia zwięzły opis ewolucji okładki książkowej i pojawiania się jej kolejnych funkcji, co poczynawszy od XIX w. zaczęło osiągać wzbogacając okładki elementami ilustracyjnymi. Następnie, korzystając przede wszystkim z pracy Piotra Rypsona, przedstawia pokrótce najciekawsze nurty w rozwoju polskiej okładki książkowej w XX wieku, a zwłaszcza w okresie międzywojennym.

Tu nasuwa się drobna uwaga odnośnie proporcji, w jakich autor potraktował poszczególne zagadnienia. Skoro bowiem stosunkowo dużo miejsca poświęcił na omówienie rozwoju polskich okładek książkowych w XX w., szczególnie w 20-lecie międzywojennym, to tym samym można było oczekiwać omówienia w podobnej proporcji polskich okładek płytowych, co jakby wynika z tytułu książki. Tymczasem J.M. Łubocki poświęca im niewspółmiernie mniej miejsca, zwłaszcza okładkom płyt z okresu powojennego, których dotyczą krótkie fragmenty zakończone podaniem nazwisk wybitnych polskich grafików, tworzących także projekty okładek płytowych (s. 134). Fragment ten kończy się ważnym stwierdzeniem, że jakość okładek polskich płyt z okresu PRL wyraźnie odbiegała od jakości okładek płyt wydawanych za granicą. Szkoda, że autor na tym poprzestaje i tę istotną uwagę zamyka odesłaniem do książki Mateusza Torzeckiego *Okładki płyt. Rzecz o wizualnym uniwersum albumów muzycznych*. Byłoby bowiem ciekawym uzupełnieniem, gdyby autor zechciał rozwinąć nieco tę kwestię i wspomnieć choćby pokrótce o sierpniowym okresie schyłkowego PRL, gdy jakość niektórych okładek płytowych pozostawiała wiele do życzenia. A zdarzały się przypadki rzeczywiste kuriozalne, gdy w handlu dostępne były płyty w okładkach niejako przeniciowanych i wydrukowanych na wewnętrznej stronie okładek odrzuconych. Na przykład właśnie w ten sposób, na „lewej” stronie okładek płyt innych polskich wykonawców, wydrukowana została okładka płyty Józefa Skrzeka „Wojna światów Następne stulecie” (1982). Kolekcjonerzy pamiętają też, jak mizerna stanu wojennego odznaczyła się na singlach Tonpressu. Z jednej strony bowiem ta firma miała wcześniej w swoim dorobku starannie wydane i dopracowane graficznie podwójne albumy singlowe, jak np. Elżbiety Adamiak (Tonpress S-185/6) czy Iza-beli Trojanowskiej (Tonpress S-353, S-332), a zwłaszcza będącą wówczas sensacją podwójną EP-kę The Beatles (Tonpress N-10/11). Ale w latach 80. nastąpił jakościowy regres i Tonpress zaczął wydawać swoje single w prostych kopertach firmowych bez żadnego nadruku, choćby tylko z tytułem i nazwą wykonawcy i nie

miał nawet farby, żeby zadrukować etykietę płyty, przez co wytłoczone na płycie elementy opisu są słabo widoczne. Zresztą i wcześniej okładki polskich płyt, zwłaszcza Polskich Nagrań, jakościowo nie błyszczały. Najczęściej, na przykład nie miały grzbietu, elementu tak istotnego dla przechowywania kolekcji płyt na półkach. Do rzadkości należały też papierowe koperty na płyty z wydrukowanymi tekstami lub choćby spełniające tę funkcję proste wkładki. Wytwórnictwo sąsiednich krajów z tzw. bloku wschodniego, a więc NRD-owskie Amiga i Eterna, węgierskie Pepita i Hungaroton, czeskosłowackie Supraphon i Opus pod względem jakości materiału i druku okładek płyt gramofonowych zdecydowanie przewyższały produkty polskie. Nawet produkty radzieckiej Melodii stały o klasę wyżej.

Interesujący jest w rozdziale czwartym fragment o etykietach (s. 131-132), gdzie czytelnik dowie się, że ten element na płycie, w okresie, gdy okładka miała centralnie okrągłe wycięcie, odgrywał ważną rolę i często miał ciekawą oprawę graficzną. Potem funkcja estetyczna etykiet zaczęła zanikać. Dobitym przykładem są polskie płyty Muzy, Pronitu, Tonpressu czy Wifonu. W czasie, gdy za granicą wydawcy wciąż doceniali potencjał tego elementu w funkcji nie tylko informacyjnej, polskie etykiety były bardzo proste, jednobarwne i ograniczały się do podania nazwy autora (wykonawcy), informacji o stronie A lub B i tytułów (ewentualnie z czasami trwania utworów). Bardziej oryginalne rozwiązania na tym polu, jak np. etykieta na płycie Republiki „Nowe sytuacje”, zdarzały się bardzo rzadko.

Ciekawe są też w rozdziale czwartym rozważania na temat ewolucji okładek płytowych, jaka nastąpiła na przełomie lat 60. i 70. za sprawą rozwoju muzyki rockowej. Autor zwraca uwagę, że schematyczność tych okładek została przełamana w końcu lat 60., a tymi przełomowymi wydawnictwami miały być płyty „Sgt. Pepper’s Lonely Hearts Club Band” zespołu The Beatles (1967) i „Sticky Fingers” The Rolling Stones (1971). Tu jednak znów pojawia się okazja do polemiki, gdyż równie przełamujące schemat wydają się także bezpośrednio wcześniejsze płyty obu zespołów. Zupełnie bowiem nowatorska i odmienna od wcześniejszej stylistyki była okładka płyty „Revolver” zespołu The Beatles z roku 1966. Podobnie też odbiegały od konwencji z pierwszej połowy lat 60. okładki ówczesnych płyt The Rolling Stones – „Their Satanic Majesties Request” (1967), a zwłaszcza „Let It Bleed” z roku 1969. Zresztą, jeśli zatrzymać się jeszcze przy twórczości The Rolling Stones, to do rozważań na temat uprawianego na niektórych okładkach minimalizmu (s. 138) pasowałaby także okładka „Beggars Banquet” z 1968 r.

W rozważaniach z rozdziału czwartego pojawia się jednak jeszcze bardziej dyskusyjne stwierdzenie, iż umieszczanie na wkładkach do płyt CD reprodukcji okładek z płyt gramofonowych to „pomyłka” (s. 139)! Czy w takim razie należałoby tym bardziej uznać za pomyłkę umieszczanie tych samych reprodukcji w jeszcze mniejszym formacie na wkładkach do pudełek z wydaniem kasetowymi? Oczywiście, że na powierzchni prawie 1000 cm² okładki płyty gramofonowej (mowa tylko o pierwszej stronie) widać więcej. Taka stosunkowo duża powierzchnia była więc polem do popisu dla grafików i pokusą dla wykonawców, by wykorzystywać okładkę jako miejsce, gdzie odbywać się będzie przekaz równoległy do tego, co zawarte było w materiale dźwiękowym. Czasem więc artyści wykorzystywali swoje okładki do prowadzenia pewnego rodzaju dialogu czy gry z odbiorcami, poprzez umieszczanie na nich elementów adresowanych do odbiorców szczególnie spostrzegawczych i dociekliwych. Przykładem może być płyta „Permanent

Waves” zespołu Rush, gdzie w dolnej części okładki grafik umieścił pozornie mało istotny element, jakim była niesiona z powodzią gazeta. Uważni odbiorcy potrafili dostrzec, że tą gazetą była „Chicago Daily Tribune”, a dokładnie słynne pomyłkowe wydanie z 1948 r. z tytułem „Dewey Defeats Truman” (w rzeczywistości to nie Dewey pokonał Trumana, tylko na odwrót). Późniejsze wydania tej płyty bywały ocenzone i w miejscu kompromitującego tytułu umieszczany był często biały pasek. W takich jak ten przypadkach, niezależnie od materiału dźwiękowego, z wydawnictwem płytowym wiązała się dodatkowa legenda. Duża powierzchnia okładki płyty gramofonowej sprzyjała więc takiej grze z odbiorcami i ukrytym komunikatem. Na okładce płyty CD byłoby to pewnie mało czytelne, a na wkładce do kasy audio zapewne niewidoczne nawet przy użyciu lupy. Jednak właśnie funkcja identyfikacyjna okładki wydawnictwa płytowego, której autor poświęca w rozdziale czwartym dużo miejsca, zawsze sprawiała, że niezależnie od nośnika – czy była to płyta winylowa, czy kompaktowa, czy kaseeta audio, czy cartridge – na okładkach i we wkładkach niczym sygnał rozpoznawczy zawierano ten sam projekt graficzny, mimo że jego czytelność malała wraz z miniaturyzacją nośnika.

Na zakończenie można zgłosić uwagę odnośnie zastosowanego w książce aparatu naukowego. Chodzi przede wszystkim o przypisy. Autor ich nie szczędzi, co należy docenić, ale mając do wyboru dwa praktykowane sposoby stosowania przypisów, a więc przypisy z hasłami w tekście kierujące do pełnych opisów w bibliografii załącznikowej (tak jak w stylu APA) lub też przypisy dolne, Autor wybrał sposób pośredni i w sumie najmniej przyjazny dla czytelnika. Mianowicie zastosował przypisy dolne, gdzie oprócz przypisów objaśniających, są też przypisy do wykorzystanych tekstów, z tym że nie ma tam choćby skróconych opisów bibliograficznych, tylko numeryczne odesłania do bibliografii załącznikowej. Autor informuje co prawda o tym w pierwszym przypisie z Przedmowy, ale to niewiele tłumaczy. Bez zakładki na końcu, w miejscu gdzie jest bibliografia załącznikowa, przy takim systemie przypisów wnikliwa lektura jest nieco utrudniona. Pracę uzupełnia bogata bibliografia załącznikowa licząca ponad 200 pozycji (a w niej 25 tytułów pozycji leksykograficznych) oraz indeksy i aneks z materiałem ilustracyjnym, głównie z reprodukcjami okładek wspomnianych w tekście.

Książka J.M. Łubockiego będzie nie tylko wartościowym uzupełnieniem zestawu lektur ważnych dla osób zajmujących się bibliotekarstwem muzycznym. Dotyczy bowiem nie tylko okładek wydawnictw płytowych i opracowania dyskografii. Powinna być cytowana także w pracach dotyczących okładek innych typów dokumentów i problemów bibliografii w ogóle.

Zwycięstwo w ogólnopolskim konkursie i w efekcie publikacja książki to znaczące osiągnięcie. Ale przypomnijmy, że SBP oprócz Nagrody Młodych przyznaje także nagrodę dla tych „nieco starszych”, a więc nagrodę im. Łysakowskiego. Może więc będzie to dla autora zachętą, by sięgnąć także po to trofeum. Potencjał jest.

Dariusz Grygowski
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA KRAJOWEGO

Łódzki bibliofil i kolekcjoner ekslibrisów oraz małych form graficznych Grzegorz Matuszak w książce *Obrachunki kolekcjonersko-bibliofilskie* (Matuszak, 2017) podzielił się swoimi zainteresowaniami kolekcjonersko-bibliofilskimi oraz podsumował swoją blisko 50-letnią działalność w tym zakresie. Obecnie kolekcja autora liczy 16 850 miniatur graficznych, z których 15 tys. stanowią ekslibrisy. Starannie wydana, bogato ilustrowana publikacja rozpoczyna rozdział zawierający spis ekslibrisów i małych grafik w układzie chronologicznym wykonanych dla autora i osób mu bliskich. Rozdział drugi prezentuje wystawy zorganizowane z własnego zbioru, trzeci natomiast opracowane i przechowywane przez kolekcjonera teki ekslibrisów i miniatur graficznych. W kolejnych rozdziałach zostały przedstawione publikacje autora o tematyce bibliofilskiej i kolekcjonerskiej. Książkę kończy lista polskich i zagranicznych artystów grafików szczególnie lubianych i cenionych przez autora. Z większością z nich łączą go bliskie, przyjacielskie stosunki.

Nowe trendy w organizacji bibliotekarstwa akademickiego zostały przedstawione na konferencji zorganizowanej w ramach piątej edycji Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy (Łuszek, Leśniewski, red. 2017). Zbiór pokonferencyjnych materiałów rozpoczyna artykuł opisujący przemianę Biblioteki Uniwersytetu Medycznego w Łodzi w Strefę Wiedzy i Innowacji UM przeprowadzoną na poziomie infrastrukturalnym, mentalnym i funkcjonalnym (Witold Kozakiewicz). Działania modernizacyjne w funkcjonowaniu bibliotek zaprezentowali w swoich artykułach przedstawiciele Biblioteki Politechniki Lubelskiej (Stanisława Pietrzyk-Leonowicz), Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie (Anna Starek, Monika Szarama), Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (Urszula Franas-Mirowska, Karolina Wicha). Wśród innych tematów poruszonych na konferencji znalazły się: wykorzystanie środków pozauczelnianych w działalności Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (Ewa Piotrowska), rejestracja działalności publikacyjnej pracowników uczelni na przykładzie Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (Maria Garczyńska), analiza baz danych tworzonych przez biblioteki uczelniane w Polsce (Marta Natalia Kordas).

Łódzkie środowisko bibliotekoznawcze przygotowało kolejny zbiór artykułów badaczy z różnych ośrodków w Polsce poświęcony kulturze czytelniczej dzieci i młodzieży. Zawartość tomu *Nowoczesne technologie czy tradycyjne metody. O tendencjach w krzewieniu kultury czytelniczej młodego pokolenia* (Antczak, Walczak-Niewiadomska, red. 2017) została podzielona na dwie części. W pierwszej *Świat cyfrowy w krzewieniu kultury czytelniczej dzieci i młodzieży* autorzy zaprezentowali między innymi przykłady wdrożeń najnowszych technologii informacyjno-edukacyjnych w bibliotekach na świecie (Magdalena Wójcik), formy promocji czytelnictwa z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych wśród dzieci klas I – III szkoły podstawowej (Piotr Szeligowski, Monika Wachowicz), opis technologii *step-in-book* w cyfrowej książce dziecięcej (Agnieszka Przybyszewska). Wśród tekstów części drugiej *Wychowując w kulcie czytania* znalazły się rozważania o motywacjach czytelniczych dzieci i młodzieży (Zofia Zasacka), prezentacja projektu *Boys Reading* mającego poprawić poziom czytelnictwa nastoletnich chłopców (Michał Wróblewski, Anna Zatora), badanie preferencji czytelniczych młodych humanistów na przykładzie studentów I roku kierunków historia i historia sztuki Uniwersytetu Łódzkiego (Renata Osiewała).

Bogate zbiory Biblioteki Polskiej w Paryżu zostały przywołane i opisane w tomie *Wspólna sprawa. Studia i materiały do dziejów emigracji polskiej w Paryżu* (Wspólna... , 2017). W książce zamieszczone zostały artykuły z historii emigracji polskiej we Francji powstałe z wykorzystaniem zbiorów biblioteki, np. tekst Urszuli Klatki *Działalność Komisji Ortograficznej przy Towarzystwach Naukowej Pomocy i Historyczno-Literackim w Paryżu*, artykuły prezentujące materiały źródłowe ze zbiorów biblioteki (Monika Jaglarz *Korespondencje wrocławskie Franciszka Kranasa z 1848*), czy też uzupełniające istniejące katalogi (Janusz Pezda *Suplement do tomu V Katalogu Rękopisów Biblioteki Polskiej w Paryżu. Stowarzyszenie Podatkowe – Instytucja „Czci i Chleba”*. Sygn. 756-759). Referaty ze zorganizowanej przez Polską Akademię Umiejętności i Towarzystwo Historyczno-Literackie konferencji „Paris – Cracovie, Objectif Commun / Paryż – Kraków, wspólny cel”, która odbyła się w Bibliotece Polskiej w Paryżu w 2016 r., znalazły się w drugiej części publikacji. Opisano w nich m. in. współpracę Polskiej Akademii Umiejętności i Towarzystwa Historyczno-Literackiego (współwłaścicieli Biblioteki Polskiej) związaną z prowadzeniem i modernizacją Biblioteki Polskiej w Paryżu (Anna Michalewicz) oraz prace katalogowe i organizacyjne prowadzone w bibliotece przez polskich specjalistów w latach 1991-2004 (Janusz S. Nowak),

Obszerną księgę jubileuszową przygotowaną na 50-lecie działalności dydaktycznej, naukowej i organizacyjnej profesor Elżbiety Gondek z Uniwersytetu Śląskiego (Pulikowski, red. 2017) otwierają: biogram Elżbiety Gondek autorstwa Ireny Sochy oraz bibliografia jej publikacji za lata 1980-2016 przygotowana przez Agnieszkę Gołdę. Studia, szkice, przyczynki autorstwa badaczy z różnych ośrodków w Polsce zamieszczone w pozostałej części publikacji podzielono na trzy części. W pierwszej, zatytułowanej *Kultura książki* znalazły się m.in. rozważania Jacka Wojciechowskiego *Książka literacka: próba opinii*, artykuł przeglądowy *Główne współczesne kierunki badań z zakresu bibliotekoznawstwa na świecie w XXI wieku*, tekst Ewy Sąsiadek *Nauki pomocnicze bibliologii – stan badań*. Część druga *Ludzie książki* zawiera m.in. artykuły: *Zdzisława Gębołysia Uczeń, poeci i inni – bibliotekarze miejsca na ziemiach niemieckich w latach 1789-1871* oraz *Karola Maklesa Bibliofilstwo i bibliomania – rekonesans badawczy*. Wśród dziesięciu artykułów części trzeciej *Kultura informacji* znalazło się studium Barbary Sosińskiej-Kalaty *Nauka o informacji wśród nauk o kulturze* i szkic Renaty Frączek *Bazy wiedzy – zintegrowane udostępnianie informacji. Na przykładzie wybranych projektów*.

Nieco paradoksalnie, do ochrony, zabezpieczenia i udostępnienia naukowcom i badaczom cennego księgozbioru kamedułów eremitów z Krakowa przyczyniła się kradzież starodruków z klasztornej biblioteki i związane z tym zainteresowanie opinii publicznej. W książce Jacka Partyki *Historyczny księgozbiór kamedułów eremitów z krakowskich Bielan* (Partyka, 2017) autor opisuje szczegółowo sposób przemieszczenia i zabezpieczenia księgozbioru w Bibliotece Jagiellońskiej, w której znajduje się on obecnie w postaci depozytu. Księgozbiór został poddany całościowemu opracowaniu w formie elektronicznego katalogu, z szerokimi możliwościami wyszukiwania. „Jest to również pierwsza tak duża, zwarta proveniencyjnie kolekcja klasztorna, jakkolwiek składająca się z wielu subkolekcji, która została w całości udostępniona *extra muros*, poza murami” (s. 157). W publikacji autor przedstawił ponadto problematykę miejsca książki w prawodawstwie kamedułów, zarysował dzieje zakonu i jego bibliotek w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem archiwum i biblioteki z krakowskich Bielan. Osobne rozdziały zawierają analizę inkunabułów z bielańskiej biblioteki, druków XVI w., druków XVII w. oraz charakterystykę darczyńców, grup proveniencyjnych, oprac.

Tematyka księgozbiorów klasztornych przewija się także w książce *Zespoły proveniencyjne zasobu inkunabułów i starych druków Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. Właściciele – użytkownicy – bibliofile* (Marszałska, Graczyk, 2017). Podstawę zbioru inkunabułów i starych druków Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie stanowią bowiem księgi z opactwa benedyktynów w Tyńcu oraz, w mniejszym zakresie, z innych klasztorów skasowanych w XIX w. a także ze zbiorów kapitułnych i parafialnych. Tym razem obszarem badań stali się dawni właściciele i czytelnicy aktualnie istniejącego zbioru. Autorzy pracy odczytali wszelkie informacje o dawnych właścicielach i użytkownikach – noty proveniencyjne, zapisy własnościowe, superekslibrisy oraz różnorodne wpisy i notatki (noty marginalne). Pozwoliło to na zaprezentowanie sylwetek właścicieli i zgromadzonych przez nich ksiąg, poczynwszy od zakonników tynieckich, a skończywszy na osobach przekazujących księgi w formie darowizn i legatów testamentowych.

W serii „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza” ukazało się syntetyczne opracowanie autorstwa Andrzeja Mężyńskiego *Z dziejów bibliotek w Polsce. Od średniowiecza do 1989 roku* (Mężyński, 2017). Autorowi przyświecała chęć popularyzacji historii polskich bibliotek. Na książkę złożyły się teksty publikowane na łamach „Bibliotekarza” w latach 2014-2016. Publikacja została podzielona na siedem części: *Czasy staropolskie, Czasy zaborów, Okres międzywojenny 1918-1939, Lata II wojny światowej, Biblioteki w PRL. Lata 1944-1956, Biblioteki w PRL. Lata 1956-1989* (w dwóch częściach). Trafny wybór faktów, problemów, danych statystycznych, elementów kontekstu historycznego oraz klarowny wywód dają czytelnikom możliwość uzyskania ogólnej wiedzy o historii polskiego bibliotekarstwa.

Publikacja *Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze w latach 1947-2016* (Kotlarek, 2017) po raz pierwszy zbiera najważniejsze fakty z życia Biblioteki od momentu jej powołania w 1947 r. do 2016 r. Autor w dziesięciu rozdziałach przedstawił bibliotekarskie tradycje miasta, okoliczności powstania biblioteki i jej rozwój organizacyjny, strukturę, rozwój sieci, problematykę gromadzenia zbiorów, działania na rzecz popularyzacji czytelnictwa, komputeryzację, działalność wystawienniczą, wydawniczą i naukową. Jeden z rozdziałów opisuje etapy planowania i realizacji budowy budynku biblioteki. „Niewątpliwie milowym krokiem w rozwoju WiMBP było oddanie do użytku w 1975 r. nowoczesnego, jak na ówczesne czasy, bibliotecznego gmachu. Dogodna lokalizacja obiektu w centrum miasta sprzyjała rozwijaniu działalności (s.[124])”. W 2005 r. przeprowadzono gruntowny remont i modernizację czytelni, a w 2010 – w ramach termomodernizacji wymieniono elewację budynku, uzyskując nowocześniejszy wygląd i lepszą funkcjonalność.

Publikacją uczcili swój jubileusz bibliotekarze zachodniopomorscy zrzeszeni w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich. W książce *Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich z perspektywy dziesięcioleci (1946-2016)* (Borysowska, red. 2017) dokumentację działań i dokonań zachodniopomorskich bibliotekarzy przedstawiono w podziale na ogniwa strukturalne Stowarzyszenia. W części pierwszej Cecylia Judek zarysowała historię i działalność Okręgu Zachodniopomorskiego SBP. W kolejnych częściach autorzy prezentowali oddziały (Oddział Szczeciński, Oddział Koszaliński, Oddział Goleniowski) i podległe im koła. Z książki, wzbogaconej licznym kolorowymi fotografiami, wyłania się obraz dużego zaangażowania, pomysłowości, kreatywności w działaniach zachodniopomorskich bibliotekarzy.

Sylwetkę Jana Jachowskiego, żyjącego w latach 1891-1997 wybitnego księgarza i wydawcy, a zarazem skromnego i prawego człowieka przedstawił Edward Jeliński w książce *Jan Jachowski. Księgarz i wydawca z Jaktorowa* (Jeliński, 2017). Interesująco pokazane zostały uwarunkowania historyczne, kulturowe, społeczne i polityczne życia i działalności człowieka, który mimo wielu przeciwności losu osiągnął założony we wczesnej młodości cel, jakim było księgarstwo i wydawanie książek. Do największych osiągnięć Jachowskiego należało prowadzenie w okresie międzywojennym Księgarni Uniwersyteckiej w Poznaniu, której był w właścicielem oraz działalność wydawnicza, w ramach której, obok wielu książek autorów z kręgów akademickich Poznania, ukazało się pionierskie wydanie wielotomowej serii *Pisma Ojców Kościoła*. Poza sprawami zawodowymi opisany został szeroki udział J. Jachowskiego w różnych organizacjach i przedsięwzięciach tworzących obraz życia społeczno-kulturalnego Polski.

Autorem monograficznego opracowania *Zakłady Graficzne Dom Słowa Polskiego 1950-2010* (Wiśła, 2017) jest wieloletni pracownik drukarni, jej główny technolog, a następnie dyrektor produkcji Włodzimierz Wiśła. W bogato ilustrowanym tomie została przedstawiona 60-letnia historia największych i najnowocześniejszych zakładów poligraficznych w czasach PRL. W tej drukarni drukowano książki o znaczeniu ogólnopolskim, prawie wszystkie gazety centralne i dużą gamę znaczących czasopism. Autor podkreślił osiągnięcia techniczne i organizacyjne zakładów, poczynając od sprawnej realizacji projektu architektonicznego drukarni, poprzez opracowywanie i wprowadzanie nowoczesnych technologii, próby optymalnych rozwiązań organizacyjnych. W 2010 r. przedsiębiorstwo, przekształcone wcześniej w spółkę akcyjną zostało zlikwidowane. „Reasumując: to co było w 1950 r. zaletą / przewagą w projekcie drukarni ZG DSP jak lokalizacja w centrum Warszawy, wielkość, centralne sterowanie zamówieniami, kompleksowość usług, uniwersalizm technologiczny i produktowy, samowystarczalność stało się ciężarem w dobie gospodarki rynkowej, a zwłaszcza informatyzacji i komputeryzacji w światowej poligrafii” (s. [116]).

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Antczak, Mariola; Walczak-Niewiadomska, Agata, red. (2017). *Nowoczesne technologie czy tradycyjne metody. O tendencjach w krzewieniu kultury czytelnictwa młodego pokolenia*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego; Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 218 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 177. ISBN 978-83-64203-87-9.
- Borysowska, Agnieszka, red. (2017). *Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich z perspektywy dziesięcioleci (1946-2016)*. Szczecin: Książnica Pomorska, 179 s., il. ISBN 978-83-64070-15-0.
- Jeliński, Edward (2017). *Jan Jachowski. Księgarz i wydawca z Jaktorowa*. Poznań; Piła: Wydaw. „Media”, 207 s., il. ISBN 978-83-60546-11-6.
- Kotlarek, Dawid (2017). *Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze w latach 1947-2016*. Zielona Góra: Pro Libris – Wydaw. WiMBP im. Cypriana Norwida. ISBN 978-83-64393-32-7.
- Łuszpak, Agnieszka; Leśniewski, Jędrzej, red. (2017). *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia. 13, V Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, 128 s., il. ISBN 978-83-7493-976-8.

- Marszalska, M. Jolanta, Graczyk, Waldemar (2017). *Zespoły proveniencyjne zasobu inkunabułów i starych druków Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. Właściciele – użytkownicy – bibliofile*. Warszawa: Wydaw. Naukowe UKSW, 295 s., il. ISBN 978-83-8090-298-5.
- Matuszak, Grzegorz (2017). *Obrachunki kolekcjonersko-bibliofilskie*. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Przyjaciół Książki, 135 s., il. ISBN 978-83-938051-2-9
- Mężynski, Andrzej (2017). *Z dziejów bibliotek w Polsce. Od średniowiecza do 1989 roku*. Warszawa: Wydaw. SBP, 92 s., il. Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza; 32., il. ISBN 978-83-64203-91-6.
- Partyka, Jacek (2017). *Historyczny księgozbiór kamedułów eremitów z krakowskich Bielan. Spojrzenie na kulturę materialno-duchową polskich kamedułów*. Kraków; Tyniec: Wydaw. Benedyktynów, 239 s., il. 978-83-7354-698-1.
- Pulikowski, Arkadiusz (2017). *Kultura książki i informacji. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Elżbiecie Gondek*. Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 455 s., il. ISBN 978-83-226-3095-2. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; nr 3594.
- Wiśła, Włodzimierz (2017). *Zakłady Graficzne Dom Słowa Polskiego 1950-2010*. Warszawa: Włodzimierz Wiśła, 158 s., il. ISBN 978-83-945267-1-9.
- Wspólna sprawa. Studia i materiały do dziejów emigracji polskiej w Paryżu*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 205 s. ISBN 978-83-7676-260-9.

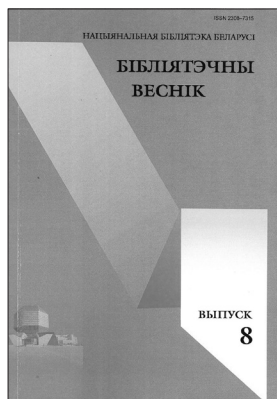
Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 16 lutego 2018 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Mnożą się i powtarzają opinie, że w dobie niewydarzonej parametryzacji nauki, falsyfikującej oceny naukowych dokonań, największej degeneracji uległy naukowe publikacje zbiorowe, służące obecnie już nie do czytania, ale wyłącznie do pozyskiwania punktów parametrycznych. W rezultacie jakość referencji oraz redagowania bywa kiepska lub żadna. I chociaż intencja przedstawiania bieżących przedsięwzięć pracowników nauki oraz ewentualnie praktyków, w określonym kraju (regionie, ośrodku) nadal jest w tym trybie *jakoś tam* realizowana, to jednak eksplikacyjna mizéria często kłuje w oczy.

Z obserwacji własnych dopowiem, że faktycznie coś na rzeczy jest, jakkolwiek nie każdy tom wieloautorski z góry daje się zakwalifikować tylko na śmietnik. Rzeczywiście jednak, często widzę w takich zbiorach teksty, pozbawione sensu, a i praca redakcyjna nagminnie kojarzy się z fikcją. Dla bliższego rozpoznania jak to jest, wybrałem więc tym razem do omówienia edycje zbiorowe z kilku krajów ościennych. Oczywiście: również po to, żeby zasygnalizować tamtejsze kierunki zainteresowań w obszarach naszych dyscyplin.

NA BIAŁORUSI [***]

Biblioteczny wiesnik. R. 8. Minsk: Nacjanalna Biblioteka Biełarusi, 2016, 219 s., ISSN 2308-73.

Wśród tych wieloautorskich tomów, które tutaj sygnalizuję, stosunkowo najlepiej prezentują się białoruskie. Zwłaszcza rocznik (już ósmy) tamtejszej Biblioteki Narodowej zawiera kilka wypowiedzi ciekawych, a pozostałe nie schodzą poniżej dopuszczalnego poziomu. Jest tam poza tym interesująca, nawet jeżeli fragmentaryczna, panorama białoruskiego bibliotekarstwa, o którym wiemy niewiele. Natomiast mieszane uczucia budzi fakt, że na 20 publikacji w zbiorze (sygnowanym wszak przez bibliotekę narodową), tylko 3 zostały napisane po białorusku. Reszta jest po rosyjsku.

Szczególnie godna uwagi wydała mi się opinia Jeleny Dołgopałowej z mińskiej BN o zawodowej świadomości bibliotekarzy – chyba nie tylko tamtejszych. Jej zdaniem, w mentalności nadal funkcjonuje pozostałość sowieckich (według mnie: do niedawna globalnych) preferencji dla książki, a zwłaszcza dla ich ochrony, oraz przeświadczenie o nadrzędnej roli bibliotekarzy w kontaktach z publicznością. Stąd brak porozumienia z użytkownikami, oraz awersja do wolnego dostępu, a nawet do wypożyczania książek na wynos (*ponieważ nie zwracają...*). Efektem jest wyraźny regres w korzystaniu.

Autorka wypowiada się ostro, wytykając bibliotekarzom beztroskę w obliczu mnóstwa zagrożeń oraz krytykując ich nastawienie na korzyści tylko własnej grupy zawodowej. Nazywa to autyzmem profesji.

Nie bez ważnej przyczyny białoruskiej bibliografii narodowej dotyczą dwa odrębne teksty. Bo to akurat kraj, który był od dawna parcelowany przez sąsiadów i zdominowany przez Rosję, toteż ma w tym zakresie o wiele więcej trudności, niż inni. W ustaleniach retrospektywnych trzeba wszak wykroczyć poza własny język oraz poza własne terytorium – stąd rozległa współpraca międzynarodowa (także z Biblioteką Narodową w Polsce). A dodatkowe jeszcze utrudnienie powstało dlatego, że niedawno przyjęto światowe reguły bibliografowania, których wcześniej tam nie było. No i należało stworzyć od zera *elektroniczny system bibliografii*. Sporo zatem tej nowizny.

W praktyce, tworzenie białoruskiej bibliografii narodowej rozpoczęto dopiero w 1990 r., a digitalizację – w formacie BELMARC – w 2010 r. Oprócz BN bierze w tym udział kilka najważniejszych bibliotek naukowych. Do zrobienia jest więcej niż dużo, lecz postęp już widać. Także w tym, że pojawiło się sporo bibliografii przedmiotowych.

Równolegle postępują też prace nad centralną digitalizacją katalogów. Również w tym zakresie z BN współpracują cztery inne biblioteki i o żadnych konfliktach nie słyhać. Nie wynika natomiast z doniesień, czy oparcie klasyfikacyjne stanowią teraz reguły zachodnie, czy też – zasadniczo odmienne – rosyjskie, które obowiązywały tam dotychczas.

W sumie wygląda na to, że w tamtejszym bibliotekarstwie prawie wszystko jest od niedawna kreowane na nowo lub co najmniej w zasadniczym stopniu odświe-

żane. Widać to, kiedy Natalia Zamajewa omawia i komentuje ustawę, dotyczącą także bibliotek, czyli *Kodeks Republiki Białaruś ab kultury*, która weszła w życie w lutym 2017 r. Są tam regulacje (może nadmiernie) szczegółowe, dotyczące bibliotek i bezpłatnego charakteru ich oferty. Sam przepis jest oczywiście sformułowany po białorusku, natomiast autorski tekst jest po rosyjsku i to (przynajmniej mnie) razi.

Ogólną koordynację (co to znaczy?) powierzono Bibliotece Narodowej. Jest też postanowienie o egzemplarzu obowiązkowym, o wypożyczeniach międzybibliotecznych, sporządzono wykaz bibliotecznych usług specjalnych oraz pojawiło się zalecenie centralizacji katalogowania. Ponadto wprowadzono obowiązkową ochronę bibliotecznych zbiorów zabytkowych, ale jest też uprawnienie bibliotek do pozbywania się zasobów zbędnych. Oraz ciekawostka: przepis dopuszcza sponsorowanie bibliotek przez różne podmioty, także... zagraniczne. No proszę!

Prawdę mówiąc, nigdy i nigdzie nie natknąłem się na tyle regulacji szczegółowych, ani na takie sformułowania w przepisie przecież podstawowym, a zatem ogólnym. Ale co kraj, to obyczaj. Natomiast powtórzę: z tego wszystkiego wynika, że białoruskie bibliotekarstwo dopiero teraz wkracza na drogę, którą już podążają biblioteki w innych krajach i to opóźnienie mnoży komplikacje.

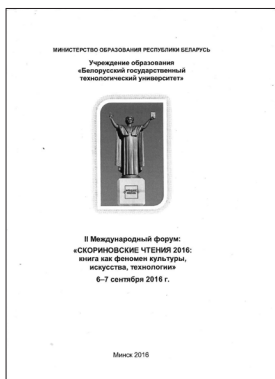
Takie właśnie jest kontekstowe tło wypowiedzi Wiktara Pszybytko na temat elektronicznych zasobów w bibliotekach na świecie, oraz ich białoruskiego odwzorowania. Digitalny projekt *Pamięć Białarusi*, pierwotnie szykowano do realizacji w latach 2010-2016, ale poniechano go z braku środków. Technicznie i merytorycznie mogłaby zająć się nim Biblioteka Narodowa, posiadająca już ponad 435 tys. pełnotekstowych materiałów cyfrowych, lecz bez dodatkowych pieniędzy nie zrobi więcej, niż już zrobiła. A stworzyła i nadal rozwija pełnotekstową bazę częściową *Kniga Białarusi XIV-XVIII*, dostępną online i szeroko wykorzystywaną, podobno również poza Białorusią.

Z kolei z doniesienia aż trzech autorów (Władimir Gałyński, Władimir Kułazanka, Paweł Saławiew) wynika, że białoruskie uczelnie, też tak jak nasze, uwikłały się w meandry punktowej parametryzacji. Która na Zachodzie uchodzi tylko za dodatkową, a nie główną, formę oceny dorobku naukowego i jest zdecydowanie mniej celebrowana. W tekście sugeruje się różne warianty udziału bibliotek w tych procedurach, ale supozycje są bełkotliwe i oparte na myśleniu życzeniowym. Nic z tego, co napisano, nie nadaje się do realizacji.

Zamieszczono też w tym tomie, napisane po rosyjsku, wypracowanie doktoranta (aspiranta) z Nigerii (Ousmane Daniaro) na temat nigeryjskich zasobów digitalnych, których tam... prawie nie ma (!!). Tak więc poza wiadomością, że jest w Nigerii 128 wyższych uczelni, oraz że elektroniczne bazy rażą tam mizериą, a wykładowcy są do luzu – nic z tego tekstu nie wynika. Rezultaty referowanego badania własnego są bowiem niespójne wewnętrznie i nie grzeszą reprezentatywnością. Jeśli taki jest poziom przyszłego doktora, to wyrażam zasmucenie.

Ogólnie zaś o tamtejszych bibliotekoznawczych kwalifikacjach doktorskich (kandydat nauk) – było ich 19 – oraz habilitacyjnych (doktor nauk) – była 1: R. Matulskiego, obecnie profesora i dyrektora BN – pisze Sniażanna Lipień. Od 1990 r. realizuje się je w mińskim Uniwersytecie Kultury, a zatwierdza Centralna Komisja przy Radzie Ministrów, w ilości mniej więcej 2-3 rocznie. Przywołana, bardzo różnorodna tematyka, nie budzi zastrzeżeń, o jakości zaś nie wiadomo nic – poza przykładem, zasygnalizowanym powyżej. Swoją drogą, nadano tam w sumie 4

stopnie doktorskie (kandydackie) osobom z zagranicy, mianowicie z Syrii, z Kamerunu i z Jordanii. Lepiej nie myśleć, że w oparciu o dysertacje na takim poziomie, jak przytoczony tu przykład nigeryjski.

O KSIĄŻKACH, KSIĘGARSTWIE I POLIGRAFII [*]

Skorinowskije cztenija: kniga kak fenomen kultury, iskusstwa, tehnologii. Materialy II Miedzunarodnogo Forumy. Minsk: Bielorusskij Gosudarstwiennyj Technologiczeskij Uniwersitet, 2016, 273 s., ISBN 978-985-530-563-8.

Zdecydowanie mizerniej natomiast prezentuje się inna białoruska zbiorówka tekstów, sygnowana przez uniwersytet techniczny w Mińsku, a skoncentrowana na problematyce okołoksiązkowej. Oprócz zerowego zorientowania merytorycznego szeregu autorów, kłania się również postkonferencyjny charakter tej publikacji, bo to zawsze obniża poziom. Redaktorzy próbują mianowicie wtłoczyć pomiędzy okładki nadmierne ilości wystąpień (tym razem 75), siłą rzeczy skróconych do absurdalnie minimalnych rozmiarów, zatem nieczytelnych. Z kolei, dla kontrastu, niektóre całości są tak niemiłosiernie rozdęte, że nie do skonsumowania. Na dodatek strony w spisie treści są pomyłone(!?), a o rozszyfrowanie imion autorów nie pofatygował się nikt. Wydawanie takich knotów to pozorowanie nauki i kompromitacja uczelni.

Większość zebranych wypowiedzi to krótkie enuncjacje, często sloganowe albo nieporadne, a bywają też całkowicie bezsensowne. W dodatku ułożono je w takiej kolejności, żeby odtwarzały przebieg konferencji, więc w książce są tym mniej czytelne. Nieczytelny zaś w ogóle jest segment, odnoszący się do poligrafii: referowanie w ten sposób takich problemów pozostaje na bakier z logiką. Wśród innych sygnałów, rozsianych po całym tomie, jest garść odniesień do poloników, ale i to – nawet dla nas – szans na wzbudzenie zainteresowania nie mnoży.

Potwierdza ta książka marną renomę publikacji zbiorowych, w szczególności postkonferencyjnych. Znalazłem w niej raptem kilka tekstów, wartych przeczytania. Dodatkowo nie budzi entuzjazmu fakt, że publikacja wydana na Białorusi, ma w gruncie rzeczy charakter rosyjski. No bo tylko 14 wypowiedzi jest po białorusku, a 60 oraz tekst wiodący – po rosyjsku. Ponadto jedno opracowanie napisało po ukraińsku, zresztą akurat w całym tomie zdecydowanie najlepsze.

Jego autorka, O. Waśkiwska, rzuca nieco światła na sytuację książki w krótkim okresie pierwszej niepodległości Ukrainy. Po 1917 r. powstało tam ponad 150 firm wydawczych, wydających więcej książek po ukraińsku niż po rosyjsku. Rząd hetmana Skoropadskiego zabiegał o szerzenie świadomości ukraińskiej, sprzyjając właśnie piśmiennictwu – w ciągu czterech lat wydano ok. 11 tys. tytułów – i wprowadzając język ukraiński do szkolnego nauczania. Ale potem władze sowieckie położyły temu kres.

Obecny stan handlu książką, ale już na Białorusi, próbuje scharakteryzować N. Sziszkin z Uniwersytetu Technicznego. Robi to jednak wyjątkowo nieudolnie, opisując z detalami kilka księgarni w Mińsku oraz jedną krajową sieć

(77 sklepów) *Białkniga*. Nic z tego nie wynika, jak też z informacji, że jest w tamtejszym internecie kilka czasopism krytyczno-literackich. To dużo czy mało, do brze czy źle?

Poza tym – jak twierdzą z kolei: docent J. Szpakowski z tegoż uniwersytetu i jego studentka W. Żółtok – najważniejsi tamtejsi wydawcy wprowadzili do internetu swoje reklamowe strony, lecz z zerową siłą promocyjną. Informacje są często nieaktualne, a komentarze monotonne; niektórych stron w ogóle nie da się otworzyć, albo nic na nich nie ma, zaś na platformach społecznych edytorzy są całkowicie nieobecni. Wrażenie więc z obu tych relacji jest smutne.

W zupełnie innych kategoriach jakościowych i wnioskotwórczych oceniam natomiast wypowiedź E. Grankiny (docent w Uniwersytecie Technicznym) na temat obecnego stanu światowej literatury dla dzieci i młodzieży. To mądra i kompetentna opinia, sygnalizująca dokonujące się zmiany. Otóż zamiast, jak dawniej, powieściowego łagodzenia świata przez naiwne podpowiedzi dydaktyczne, ostatnio zaczyna przeważać oferta odpowiedzialnego i partnerskiego dialogu na rozmaite ważne tematy.

Wśród dominujących aktualnie wątków, proponowanych do skomentowania i refleksji, pojawia się teraz często śmierć, utrata bliskich i życiowe niepowodzenie. Mowa również o poszanowaniu innych, ale także o narkomanii i o samobójstwach, oraz o istocie i kontekstach fizjologicznego dojrzewania. A wszystko – bez uproszczeń i ubarwiania. Grankina uważa, że tak kreowana literatura ma szansę na znacznie szerszy niż dotychczas rezonans wśród młodocianej publiczności.

Na sąsiadujący temat relacji między pożytkowaniem przekazów medialnych i piśmienniczych, w tych samych kręgach odbiorczych, rozsądnie wypowiadają się L. Kowalewska i Ł. Pietrowa, również z tego uniwersytetu. W ich przeświadczeniu młodzież wkracza teraz w świat za pośrednictwem mediów i nie jest to wejście dobre. Internet stanowi ekwiwalent książki ale z obrazkami, toteż redukuje samo czytanie, a przy tym uzależnia internautów od siebie. Procesy czytania, jeśli nawet są realizowane, to powierzchownie: bez myślenia i pogłębionej intelektualizacji. Celem jest przejęcie możliwie prostej informacji i niewiele więcej.

Zestawienie obu tych opinii daje do myślenia. Otóż w okresie intensywnego rozpoznawania świata przez dzieci i młodzież, mimo podaży literackich wykładni refleksyjnych, mądrze komentujących skomplikowane problemy egzystencjalne – w odbiorze wyraźnie dominuje miałość i banalizacja przetworzeń. Są na to liczne potwierdzenia w doniesieniach globalnych, do których te białoruskie dołączają.

W kompletnie bełkotliwym i nieczytelnym segmencie, dotyczącym poligrafii – trzeba nie mieć za grosz wyobraźni, żeby coś takiego upychać w książce – jednak jest jedna ciekawa wypowiedź doc. T. Dołgowej (dziekan w Uniwersytecie Technicznym) o inżynierskich studiach wydawniczo-poligraficznych. Od 2000 r. funkcjonuje tam taki kierunek, a w 2016 r. powołano Instytut Technologii Drukarskiej i Komunikacji Medialnej. Absolwenci uzyskują tytuł inżyniera-technologa w zakresie poligrafii i opracowania informacji(!?), albo inżyniera-elektromechanika, ze specjalnością: edytor i redaktor-technolog. Przyznaję, że takich łamańców nazewnictwa-specjalizacyjnych nigdy jeszcze nie spotkałem. I konsternacji nie osłabia wielokrotnie zapewnienie, że serwowana wiedza odnosi się również do technologii cyfrowej.

Limit miejsc na te studia, zarówno dzienne jak i zaoczne, bywa wypełniany, mimo że uczniowie szkół średnich niewiele o takim kierunku wiedzą. Ale na pierwszym roku studiów odsiew był wysoki, dlatego wprowadzono zajęcia korekcyjne i to przyniosło poprawę. Jest już 150 absolwentów, jednak nie wszyscy podjęli pracę w zawodzie. Teoretycznie są chętnie zatrudniani, ale niektórzy pracodawcy, po okresie próbnym, zatrudnienia nie kontynuują, a nawet nie wypłacają wynagrodzeń za już przepracowany czas. Marnie to świadczy o jakości tamtejszego edytorstwa, jak też o panujących zwyczajach.

ROSYSKI MISZMASZ OKOŁOBIBLIOTECZNY [**]

Rumiancewskie czytania – 2017. T. 1/3. Moskwa: Paszkow dom, 2017. T.1: 443 s., ISBN 978-5-7510-0716-4, T. 2: 328 s., ISBN 978-5-7510-0717-1, T. 3: 164 s., ISBN 978-5-7510-0718-8.

Od 2005 r. Rosyjska Biblioteka Państwowa w Moskwie organizuje coroczne, międzynarodowe okółobiblioteczne konferencje teoretyczno-praktyczne, pod kontynuowanym tytułem „Rumiancewskie czytania”, wieńcząc je następnie edycjami konferencyjnych referatów. Te dawniejsze sygnalizowałem w PB, bo były ciekawe. Dbano o rozsądną ilość referatów/tekstów, zapraszano godziwych autorów rodzimych oraz zagranicznych, nie wyłączając zachodnich, a z treści konstituował się interesujący obraz bibliotekarstwa i jego kontekstów, przede wszystkim w Rosji, ale także z odniesieniem szerszym.

Z czasem jednak nastąpiły negatywne zmiany. Za sprawą zarówno finansowej bessy, jak i politycznego ochłodzenia, zrezygnowano z uczestników z Zachodu. Teraz biorą udział jedynie swoi oraz goście z dawnych republik radzieckich – żeby dopisek *międzynarodowa* miał uzasadnienie. Liczba wystąpień zaczęła rosnąć jak na drożdżach, za to ich jakość merytoryczna dramatycznie spadła, niekiedy poniżej zera. W rezultacie, przez kilka lat nie było co wybrać do omówienia. Tym razem sądzę, że jest – zwłaszcza w tomie ostatnim – ale też raczej dla referencyjnych, a nie refleksyjnych pożytków; no i wybór musi być drastyczny.

Całość liczy bowiem prawie 1000 stron, zawiera 153 wypowiedzi, nieposegmentowane przedmiotowo (tylko tom trzeci jest zagadnieniowo samodzielny i jednorodny), lecz ułożone w porządku alfabetycznym, według... nazwisk autorów (!?). Czy można wyobrazić sobie większy absurd? Nie ma też żadnych indeksów, trzeba więc cierpliwie przekopywać się kolejno przez te wszystkie teksty, o co nie podejrzewam nikogo, kto jest przy zdrowych zmysłach. To znaczy: ja to zrobiłem...

Dla usprawiedliwienia dopowiem, że jednak znalazłem trochę wypowiedzi problemowo pogłębionych lub ciekawych jako ilustracja funkcjonowania rosyjskich bibliotek. Ale większość to mizeria, sloganotwórstwo lub pustka. W dodatku wyraźnie przeważa nachylenie retrospektywne. Są tu opisy bardzo detalicznych zdarzeń z przeszłości, a tym ich więcej za sprawą Franciszka Skaryny (absolwenta UJ zresztą), bo współsygnatariuszką edycji jest Białoruska Biblioteka Narodowa. Są też szczegółowe opisy rozmaitych, dawnych i mniej dawnych, bibliotek prywatnych

oraz omówienia pojedynczych zabytków książkowych – co w ogóle nie nadaje się do takiej prezentacji. A już inna sprawa, że jest tam kilka odniesień do poloników.

Redaktorzy tych edycji z uporem trzymają się od lat tego samego, niejadalnego formatu, tak jakby nie mieli oczu. W tym ujęciu to jest materiał dokumentacyjny, a nie: nastawiony na odbiór. Jedyną innowacją jest rejestr autorów, objaśniający, kto zaczął i wprowadzający całe imiona (hurra!) w pełnym brzmieniu. To istotne, ponieważ niektórzy z nich mają identyczne nazwiska. Lecz w sumie, także tym razem potwierdza się opinia o marnej kondycji tomów zbiorowych, szczególnie postkonferencyjnych i zestawionych biurokratycznie.

Żeby relacja o tym zbiorze tekstów była czytelna na łamach PB i miała sens, musiałem całość rozbebeszyć, uporządkować tematycznie i dopiero tak – posklejać te wypowiedzi, które są warte zasygnalizowania. Bardzo umownie udało mi się dokonać ponadto wstępnego podziału: na roztrząsania *teoretyczne* oraz na relacje przedstawiające realne *zdarzenia i fakty*, z przeszłości oraz aktualne. A już inna sprawa, że nawet te (tak nazwane) teoretyczne, często obywają się bez jakichkolwiek przypisów, zaś w ogóle przywoływane w tym zbiorze piśmiennictwo jest prawie wyłącznie rosyjskie. Odwołania do publikacji obcych są śladowe i przeważnie nawiązują do źródeł bardzo w czasie odległych.

Spśród wypowiedzi o charakterze istotnie naukowym przywołam tu kilka – w tym dwie traktujące o recepcji digitalistów. Olga Reszetnikowa z moskiewskiej Biblioteki Państwowej powołując się na rosyjskich neuropsychologów, sygnalizuje szereg niedostatków w tym odbiorze. Towarzyszy mu bowiem pośpiech (także w wyszukiwaniu, przez to niedbałym), radykalnie uprzątnięcia przyswajanie, służy więc do przejmowania treści uproszczonych i banalnych. Nie ma żadnego porównania z refleksyjnym i pogłębionym czytaniem przekazów pisemnych.

Tak samo uważa prof. nadzw. Ludmiła Żukowska z biblioteki naukowej w Krasnojarsku, przypisując ekranowej transmisji fragmentaryczność i powierzchowność, w przeciwieństwie do intelektualnego i pobudzającego wyobraźnię odbioru piśmiennictwa. To ważne i dobrze uzasadnione opinie – coraz częściej potwierdzane też w publikacjach światowych, chociaż sugestii przeciwnych nadal jest sporo.

Jednak wszystko można zbanalizować. Tatiana Małyszewa (Biblioteka Państwowa) również potwierdza uproszczony charakter odbioru digitalistów oraz regres w czytelnictwie pod naporem internetu. Ale nie dość, że całą komunikację uznaje za informacyjną (to nonsens!), to jeszcze za projałowościowy sposób postępowania uważa... bibliograficzne wspieranie nawigowania po sieci. Podobno nawet moskiewska Biblioteka przedstawiła stosowną ofertę, ale jej pokłosie wygląda na śladowe. No bo w praktyce: jak miałoby to wyglądać? Zatem do poprzednich supozycji, ważnych i rozumnych, została przyklepiona sugestia abstrakcyjna i bagatelna.

Mariam Arpentiewa, prof. nadzw. uniwersytetu w Kałudze, dorzuca swoje uwagi do obiegowych koncepcji biblioterapii, a właściwie literaturoterapii, w kontekście funkcjonowania bibliotek szkolnych. Mam awersję do samej idei, ale ten głos ma dobre uzasadnienie i oryginalne przesłanie.

Autorka jest zdania, że w czytaniu mądrego tekstu literackiego może pojawić się cała gama rozładujących skojarzeń – obok przyblokowania smutnych myśli i lęków. Tak działa zwłaszcza rzut oka na trudne problemy z innego punktu widzenia albo na reakcje wobec nietypowych okoliczności, choćby fikcjonalne. A jeśli na to uda się bibliotece nałożyć rozwijający dialog z czytelnikami, nie pocieszają-

cy, ale pobudzający aktywność, to rezultaty mogą być pożyteczne. Tyle że (dopowiem) nie jest to żadna *terapia*, lecz rozładowanie stresów.

Szeroko znany i bardzo rzetelny znawca bibliotekarstwa, prof. Władimir Klujew, szef studiów bibliotekoznawczych w moskiewskim Uniwersytecie Kultury oraz wicedyrektor Centralnej Biblioteki dla Młodzieży, Marina Zacharenko – przedstawiła w *pigułce* koncepcję zarządzania biblioteką. To jest rekapitulacja teorii już znanych, bez specjalnych nowinek, ale taka skondensowana relacja ma sens.

Za wariant optymalny uznali zarządzanie przez delegowanie uprawnień, przy wskazaniu priorytetów w rejestrze dążeń głównych dla wartości humanistycznych oraz intelektualnych (to ich preferencje). Jeżeli przy tym kierownictwa różnych szczebli są wysoce kompetentne i mają świadomość kompletu zadań, to biblioteki mogą funkcjonować efektywnie i nie stronią od innowacji. Trzeba tylko, żeby podstawowym narzędziem zarządzania było pobudzanie, a nie wymuszanie. Wśród takich *demokratycznych* czynników motywacyjnych, obok godziwych zarobków, autorzy wymieniają szanse osobistego rozwoju i zawodowej kariery, dobrą atmosferę, oraz sprawiedliwy system ocen pracowniczych.

Efekty zarządzania weryfikuje publiczność, toteż trzeba rozeznaczyć jej opinie, przełamując grzecznościowy kamuflaż respondentów, ale także: własne stereotypowe opinie o użytkownikach. Prof. Julia Dreszer, dyrektor Medycznej Biblioteki Tatarstanu w Kazaniu, oraz Eugenia Kosołapowa z tejże biblioteki dopowiadają, żeby określać *satysfakcję* z użytkowania biblioteki, wyznaczoną przez rozpiętość pomiędzy oczekiwaniem a efektami. Jak? Odnosząc sygnały niezadowolenia i nadmiernie szybkie zwroty materiałów (nietrafione usługi), a także obserwując procesy usługowe i prowadząc rozmowy z użytkownikami. Z odróżnieniem jednak zadowolenia z konkretnej usługi, od satysfakcji ogólnej. To brzmi rozsądnie. Niestety, relacja z takich właśnie sondaży, rzeczywiście w bibliotece przeprowadzonych, okazuje się pusta.

W kręgu rozważań teoretycznych jest też (rzadkość!) charakterystyka współczesnych wystaw bibliotecznych, za co wzięła się Elena Szamrajewa z moskiewskiej Biblioteki Państwowej. Jej zdaniem, nowe lekkie materiały nośne pozwalają obecnie na lokalizację wystaw w dowolnych pomieszczeniach i na kreowanie stosowne do koncepcji – z większą lub mniejszą liberalizacją *tras* zwiedzania. Z kolei multimedialność rozszerza spektrum ekspozycji, a zarazem potęguje lakoniczność: można *powiedzieć* więcej, nie mnożąc eksponatów. Powstała również możliwość zastępowania oryginałów skanami, chociaż w ekspozycjach poważnych lepiej tego unikać. No i wystawy uległy *teatralizacji* – za sprawą dowolnej scenografii, gadżetów, składników ruchomych i wirtualnych a także bogatych możliwości operowania światłem.

Te oraz inne wskazówki wykonawcze wyglądają zachęcająco. A realizacja? Z reguły, niestety, nagminnie odbiega od tych założeń. Dlatego wystawy biblioteczne bardzo często bywają ponad miarę nudne.

Znacznie więcej wypowiedzi odnosi się do bieżącej praktyki bibliotecznej, ale przeważają detaliczne opisy drobiazgów. To zresztą swoista norma we wszystkich naukowych zbiorówkach na świecie. Zawsze najtrudniej przychodzi formułowanie syntez.

Z doniesień zagranicznych pojawiły się apologie (nie wiadomo dlaczego) stowaryszeń IFLA oraz EBLIDA. Wprawdzie IFLA nie budzi mojego entuzjazmu, ale

niejaki dorobek ma, no i Rosjanie członkostwa nie odmówili, więc charakterystyka – w zasadzie rzeczowa, chociaż nadmiernie pochwalna – ma uzasadnienie. Natomiast EBLIDA osiąga wyżyny nieróbstwa, bezproduktywności i pozorantstwa, Rosjan akurat w niej nie ma, toteż tekstowa admiracja to jakiś bezsens. A w sumie o terazniejszym bibliotekarstwie na świecie z tego tomu nie można dowiedzieć się nic.

Mimo że jest jeszcze jeden tekst z obszaru zagranicznego, ale oszukańczy. Petr Romanow, prof. nadzw. z Uniwersytetu Technicznego w Moskwie udaje, że relacjonuje reguły katalogowania w USA i w Kanadzie. W rzeczywistości streszcza jeden stary i trzeciorzędny tekst stamtąd, dodając od siebie jakieś napuszone banialuki. O automatycznej indeksacji w ogóle nie słyszał. To wstyd, żeby coś takiego kwalifikować do druku i wstyd jeszcze większy, że autorem jest profesor(?!). Rozsądnosc i merytoryczna trafność książki P. Malaka¹, który profesorem dopiero będzie – jest dla Romanowa nieosiągalna. Tak jak i świadomość, że było na ten temat ostatnio sporo wartościowych publikacji².

Znacznie więcej jest w tym tomie bieżących doniesień krajowych, jednak tylko część z nich ma jakiś głębszy sens. Reszta to opisy rutynowych czynności codziennych, układająca się raczej w rejestr nazwisk (autorów), aniżeli w sekwencję treści. Organizatorzy obrad oraz redaktorzy zbioru puścili wszystko na żywioł.

Wśród tekstów ciekawszych, zwraca uwagę relacja Swietłany Mienszykowej (z Biblioteki Państwowej w Moskwie) z krajowego konkursu na biblioteczne innowacje. Wśród 250 zgłoszeń nie dostrzegam jednak rewelacji. Dominowały projekty digitalizacji zasobów naukowych albo regionalnych, wdrażania usług na odległość oraz rozmaitych aranżacji ekspozycyjnych – z wykorzystaniem elementów ekspresyjnych. Były też lokalne pomysły odtworzenia dziejów znanych rodzin lub środowisk, a także (ale sztamkowe) retrospekcji do lat wojennych. Tu i ówdzie proponowano przedsięwzięcia dla osób starszych, albo niesprawnych: to dość żenujące połączenie. Kilka bibliotek wykreowało nowe rozwiązania strukturalne. Nie sygnalizowano natomiast tworzenia kół zainteresowań – z wyjątkiem teatralnych.

Wszystko w porządku: to są zamierzenia rozumne. Tyle, że od dawna realizowane przez wiele bibliotek na świecie. Tu zaś występują jako odkrywcze innowacje i to musi niepokoić.

Inna kwestia: Grigorij Lewin z tejże biblioteki informuje, że od 2005 r. prowadzi się w Rosji własny, autonomiczny indeks cytowań naukowych – na razie w oparciu o czasopisma i wydawnictwa seryjne (dlaczego?) – ponieważ podobno w indeksacjach globalnych publikacje rosyjskie sygnalizuje się rzadko. Może to prawda, a może nie. Jednak odrywanie się od praktyk światowych to, zamiast integracji, krok w absolutnie błędnym kierunku.

Bardzo interesująca, bo pozbawiona lukrowania, jest relacja Jeleny Dowbni z przebiegu retrokonwersji elektronicznego katalogu w milionowej bibliotece Rosyjskiej Akademii Nauk w Puszcynie. Sam nowy katalog został przywitany

¹ P. Malak: *Indeksowanie treści. Porównanie skuteczności metod tradycyjnych i automatycznych*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2012.

² N. Badgett: *The accidental indexer*. Medford: Information Today Inc., 2015; *Catalogue 2.0. The future of the library catalogue*. London: Facet Publishing, 2013; Michael Gorman: *The enduring library. Technology, tradition and the quest for balance*. Chicago: ALA, 2003 [r. 7 – s. 82-107]; Thomas Mann: *Oxford guide to library research*. Ed. 4. New York: Oxford University Press, 2015.

z aplauzem, ale podjęte zadanie, pracochłonne i długotrwałe – wymagające potem wielokrotnych korekt, bo o staranności nie wszyscy słyszeli – okazało się autentyczną katorgą. Kiedy zatem tak często i beztrząsco paple się o retrokonwersji, to najwyraźniej rozmówcy nie wiedzą, o czym mówią.

Jelena Beskarawajna z tej samej biblioteki przedstawia wyniki sondażu oczekiwań informacyjnych użytkowników. Mniej więcej połowa (sami pracownicy nauki) prosi o zestawienia najrozmaitszych przywołań – cytowań własnych tekstów tylko 25% a 40% żąda szerokiego dostępu do baz danych. Narzeka się zaś na redukcję zasobów drukowanych i na słabą szybkość internetu.

Lwią część całej publikacji stanowią wypowiedzi o charakterze retrospektywnym, ale tylko nieliczne bywają istotnie historiograficzne. Na ogół są to zaś doniesienia dotyczące prywatnych bibliotek i księgozbiorów lub nawet pojedynczych książek, tak bardzo detaliczne, że w tej postaci nieprzyswajalne. Ewentualnie może dla Rosjan niektóre są czytelniejsze, lecz takiej pewności nie mam. Rzeczywiście historyczno-naukowych i ciekawych odnalazłem raptem trzy.

Jest wśród nich bardzo dobra opowieść o zakonie bazylianów i o ich działalności wydawniczej na przełomie XVII i XVIII stulecia głównie w Wilnie oraz w Supraślu, gdzie mieli swoje typografie. Autorką relacji jest Inna Każuro z Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie. Posłużyła się słabo znanym katalogiem bazylianów z 1800 r., w którym opisano 53 księgi. Głównie modlitewniki, bo aż 23, w tym 16 po polsku. Niektóre edycje nakładami przekroczyły 4 tys. egzemplarzy. Nie było tam natomiast żadnej produkcji świeckiej i nie odnotowano ani jednego tekstu w języku litewskim.

Równie ciekawe, chociaż frustrujące, jest doniesienie Lubow Chajcewej z Biblioteki Państwowej w Moskwie o dramatycznych losach tej biblioteki (wtedy początkowo jeszcze im. Lenina) w okresie politycznego i gospodarczego przesilenia. W latach 1980-1990 bibliotece groziła katastrofa, także budowlana. Nie kupowano książek zagranicznych, nie było środków na digitalizację, katalogi istniały wyłącznie kartkowe, a wiele zamówień bibliograficznych odsyłano bez realizacji. Z uwagi na nędzne pensje sypał się również personel.

Wprawdzie część zbiorów, wcześniej niedostępnych, uwolniono i skierowano do obiegu, ale w ogóle zasoby przechowywano w warunkach skandalicznych. Wszelkie prace budowlane wstrzymano. W 1992 r. Borys Jelcyn podpisał rozporządzenie o utworzeniu Rosyjskiej Biblioteki Państwowej, ale poza zmianą nazwy, nic z tego nie wynikało. Warunki funkcjonowania nadal były koszmarnie. Co nie przeszkodziło władzom w odwołaniu dyrektora z powodu *niewykonywania powinności*(!). Dopiero od 2000 r. zaczęto oddawać do użytku nowe obiekty i pomieszczenia. Kiedy zatem dzisiaj przygląda się ktoś, jak pracuje ta biblioteka, to powinien też pamiętać o tej, nieodległej wszak, przeszłości.

Natomiast do okresu dawniejszego, bezpośrednio porewolucyjnego, nawiązuje Irina Kabancewa, prof. nadzw. Uniwersytetu w Sawańsku. Opisuje proces centralizacji sowieckiego edytorstwa, w skutkach katastrofalny – ale kłamie, ukrywając polityczne przesłanki tej operacji. Powołano wtedy centralny *Gozizdat* z oddziałami w całym kraju i decyzje o publikacjach zapadały centralnie. Bez tej zgody wolno było drukować tylko materiały propagandowe, lokalne oraz uczelniane. Hamował więc wszystko kaganiec, ale także niedostatek papieru, urządzeń poligraficznych i pracowników. Dlatego wydawano niewiele, głównie materiały ideologiczne.

Tak oto – wraz z czyszczeniem bibliotek – rozpoczął się proces całkowitego upartyjniania tamtejszego piśmiennictwa. To znaczy: to ja tak określam, a nie autorka.

Trzeci tom tej publikacji ma charakter w pełni autonomiczny i powinien występować jako odrębna książka. Dotyczy rosyjskiej klasyfikacji piśmiennictwa, która od 1960 r. jest inna, niż na całym świecie. W tomie zamieszczono 19 tekstów różnych autorów, wyrażających aprobatę dla tego konstruktu, który nazywa się *Biblioteczna Bibliograficzna Klasyfikacja (BBK)*, a jego pierwsze pomysły powstały jeszcze w 1920 r., na bazie krytyki ówczesnych rozwiązań światowych³.

W tym tomie najszerszą informację retrospektywną oraz bieżącą przedstawia docent Eduard Sukiasjan, od dawna szef całego przedsięwzięcia w moskiewskiej Bibliotece Państwowej. Który odnosi się do tej klasyfikacji z entuzjazmem i zaleca kontynuację, jakkolwiek w jego relacji nie brak też odniesień dramatycznych.

Co zaś w tej wypowiedzi razi, to dumne określenie, że oto stworzono niezależny sowiecki system klasyfikacyjny. Takie sformułowanie – dzisiaj? Potwierdzające zresztą, że to był i jest produkt polityczny, a nie biblioteczny.

Autor przypomina zagraniczne (grzecznościowe!) pochwały oraz próby wprowadzenia tej klasyfikacji w NRD, w Bułgarii, jak też na Kubie. Pamiętam, że i nas namawiano na przejęcie, ale namowy rozeszły się po kościach. Na szczęście. Bo trwanie przy tym oderwanym systemie oznacza izolację od trendów i rozwiązań globalnych, co niebawem utrudnia kooperację. I potem Rosjanie narzekają – jak G. Lewin w tej publikacji – że świat odwraca się od nich plecami. A tymczasem jest odwrotnie.

Cała ta, trwająca realizacyjnie od 1960 r., akcja klasyfikacyjna bije rekordy bezładu. Nad samą koncepcją pracowało 500 osób, przy wdrażaniu już tysiące, a niezliczonymi naradami i konferencjami kierowali ministrowie, mający o sprawie także pojęcie, jak o zielonych ludzikach na Marsie. Wydawano decyzje, potem je zmieniano, produkowano tablice klasyfikacyjne – osobne dla mnóstwa różnych rodzajów i podrodzajów bibliotek. Złych pomysłów i błędów była cała moc, a pomyłki przy wdrażaniu stanowiły normę. Ostatecznie wprowadzono przymus stosowania BBK, więc dla wszystkich bibliotek pojawiła się gigantyczna robota do wykonania, z tym dodatkowym aspektem, że środków na wszystko zawsze brakowało i brakuje nadal. *Ciekawostką* (?) jest ponadto fakt, że tej akurat klasyfikacji długo nie dostrzegano na tamtejszych studiach bibliotekoznawczych. Zamieszanie było więc nieprawdopodobne.

Pierwotnie i na długo wprowadzono do tej klasyfikacji, obok liczbowych, również oznaczenia literowe, ale w alfabecie rosyjskim. Dla Gruzji, Armenii, Litwy, Łotwy i Estonii, nawet dla Ukrainy (nieco inny alfabet) to musiał być horror. A potem oznaczenia literowe zlikwidowano. Czy trzeba było reklasyfikować wszystko na nowo? O tym nie ma ani słowa.

Co można powiedzieć? Da się tylko współczuć. Bo kontynuacja tego systemu to koszmar. Ale zamiana na system światowy to koszmar nie mniejszy.

No więc tak wygląda ta trytytomowa publikacja. Jest w niej kilka tekstów do przeczytania z powodów merytorycznych oraz nieco więcej – dla informacji o tamtejszym bibliotekarstwie. Ale ogólna ocena całości nie może być pozytywna.

A już inna sprawa, że znalazłem tam jedno superdziadostwo: opowieść o czyście w sowieckich bibliotekach przed wojną. Autor, Mikołaj Głazkow, profesor

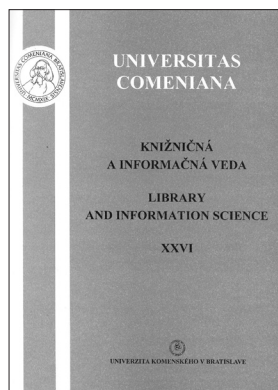
³ I. Bałkova: *Istoria bibliotecznowo diela*. Moskwa: Paszkow dom, 2013, s. 290.

w moskiewskim Uniwersytecie Kultury, jest też przedstawiany jako członek *International Academy of Information*. To lipa! Stworzono coś takiego w Moskwie, za rosyjskie pieniądze i doproszono kilka marginalnych postaci z krajów Trzeciego Świata. Ale nie w tym rzecz.

Opisując pierwsze wymiatanie książek z bibliotek w latach 20., Głazkow wielokrotnie zaniża rozmiary strat oraz ukrywa nazwiska wykonawców, a byli to wszak *intelektualiści* A. Łunaczarski oraz N. Krupska. Natomiast wychwala narkoma oświaty A. Bubnowa, który rzekomo miał ukrócić tę masakrę oraz złagodzić cenzurę. Nieprawda: cenzura nadal szalała, a wyrzucać z bibliotek nie bardzo było już co. W apologii zabrakło zresztą przypomnienia, że tenże Bubnow brał wcześniej udział tłumieniu powstania kronsztadzkiego, zaś w 1938 r. został rozstrzelany.

O przedwojennej kastracji sowieckich bibliotek daje się już w Rosji pisać w zgodzie z prawdą⁴, ale Głazkow idzie w zaparte. Wyłącznie łgarstwa serwuje na temat drugiego kataklizmu selekcyjnego w bibliotekach w 1935 r. – choćby (znowu) przy wielokrotnym zaniżaniu wielkości strat. Jednak pisze też, że te wtórne czystki oraz zacieśnienie cenzury, to była reakcja na zabójstwo Kirowa, a także na *pucz* Tuchaczewskiego i dopowiada, że każdy rząd na świecie postąpiłby identycznie. Otóż bezczelność jest bezgraniczna. Nawet bowiem z oficjalnej historiografii wiadomo, że żadnego puczu nie było, a zabić Kirowa kazał Józef Stalin.

Ktoś taki jak ten autor nie powinien zatem mieć nic wspólnego z nauką, a opublikowanie tego – lizusowskiego i załganego – tekstu, kompromituje redakcję całej publikacji. Oraz jest świństwem wobec pozostałych autorów, którzy nie mieli wpływu na to, w jakim występują kontekście i towarzystwie.

BRATYSŁAWSKI REGRES [**]

Knižničná a informačná veda. T. XXVI. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, 174 s. ISBN 978-80-223-4252-0.

Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu w Bratysławie wydaje roczniki (niektóre w PB sygnalizowałem), zatytułowane tak jak Katedra i ten jest już 26. z kolei. Jednak dawniejsze były ciekawe, a teraz widzę dramatyczny regres jakości oraz całkowite poniesienie tematyki bibliotecznej. Tak jak w samej Katedrze, toteż jej i tego tomu nazwa jest kontynuowana prawem kaduka.

Bo studiów bibliotekoznawczych już tam nie ma. Tylko w ofercie doktor-skiej pojawia się ślad bibliotekarstwa, ale moim zdaniem tak enigmatyczny,

⁴ I. Bałkova: *Istoria bibliotecznovo diela*. Moskwa: Paszkow dom, 2013, s. 268-278, 294-297; J. Jefremowa: *Rol bibliotekaria w formirovanii istoriczeskoj pamiaty* [w:] Rumiancewskije cztenija 2010. Moskwa: Paszkow dom, 2010, Cz.1, s. 125-127; N. Ryżak: *Cenzura w SSSR i Rossijskaja gosudarstwiennaja biblioteka* [w:] Rumiancewskije cztenija 2007. Moskwa: Paszkow dom, 2007, s. 284-288; Jurij Stoliarow, Natalia Kusznarenko, Ałła Solanik: *Ewolucja bibliotecznovo fondowienija*. Moskwa: Izdatielstwo FAIR, 2007, s. 187-201.

że fikcyjny. To ważne, bo u nas honoruje się tamtejsze dyplomy. Zatem zatrudniając dra inb z bratysławskim certyfikatem, nie liczyłbym na biblioteczne zorientowanie.

Z trójki tamtejszych samodzielnych pracowników nauki, szefowa Katedry, prof. dr Jela Steinerová zajmuje się informacją, a prof. dr Jaroslav Šušol komunikacją elektroniczną. Trzeci, doc. dr Pavol Rankov – czytelnictwem, ale odkąd otrzymał międzynarodową nagrodę literacką, naukowej aktywności nie dostrzegam. To kto miałby zajmować się bibliotekami?

W roczniku najnowszym absolutnie nikt – wypowiedzi dotyczą wyłącznie informacji. I chociaż zachowują standardowe formy oraz przywołują źródła zagraniczne, nie są merytorycznie odkrywczе. Na 11 tekstów, warte przeczytania widzę tylko 4; pozostałe mają charakter drugorzędny i przyczynkowski.

Całość raz i sztańpą i brakiem inwencji. Mam wrażenie, że to w wyniku dominacji szefowej Katedry, która na wszystkim trzyma rękę. Jest też współredaktorką tego tomu i własny tekst umieszcza na samym początku, a w nim – pośród 77 przywołań, 20% stanowią autocyty. W całym tomie natomiast jej nazwisko pojawia się (z cytowaniami) aż 75 razy, czyli praktycznie na co drugiej stronie. Otóż to jest megalomania na rzadko notowaną skalę. A skutkuje ograniczeniem indywidualnych i niezależnych koncepcji innych osób.

Inauguracyjny w tym tomie tekst (właśnie) Jeli Steinerovej traktuje o informatologii, aktualnej, ale ze szczyptą retrospektywy, jednak wyrywkowo i bardzo ogólnie. Jest to raczej rekapitulacja tego, co już napisano wcześniej – z powołaniem się na dość liczne źródła, w tym również na siebie – aniżeli pogląd całkowicie nowy.

Jej zdaniem, po długotrwałych preferencjach propiśmienniczych, obecna digitalizacja oraz automatyzacja transmisji informacji skierowuje uwagę obserwatorów na publiczność i na interaktywny charakter oferty. Dlatego bieżące analizy są skupione przede wszystkim na zachowaniach ludzi wobec digitalistów. Powiem szczerze: jakoś tego nie dostrzegam.

Tradycyjne, proste ujęcie procesów informacyjnych, legło w gruzach kiedy zdano sobie sprawę, jaki mają na nie wpływ konteksty nadania oraz odbioru. Jednak o samym odbiorze Steinerová nie pisze właściwie nic. Tworzy wprawdzie, albo przywołuje, rozmaite modele całego procesu informacyjnego, ale są bądź banalne, bądź nieczytelne.

Samej nauce o informacji, nie bez racji, przypisuje charakter multidyscyplinarny, ale już czysto arbitralnie wiąże z nią tylko trzy obszary dociekań: człowiek w procesach informacji – systemy informacji, oraz – technologie informacyjne. Uważa poza tym, że obecne koncepcje informacji zdominowała infozofia Luciano Floridiego, oparta na logice i na semantyce. Osobiście mam wątpliwości, czy opinie tego znawcy, pomieszczone w jego ostatniej, kwintesencjonalnej książce⁵, są rzeczywiście tak znaczące i wpływowe, chociaż na pewno nie do zlekceważenia.

Zaś już absolutnie trudno pogodzić się z bezkrytycznym przywołaniem rzekomych *praw*(?) Lotki, Bradforda i Zipfa, a tym bardziej – paninformacyjnej supozycji Patricka Wilsona jakoby każdy proces poznawczy miał automatycznie charakter informacyjny. W ten sposób nie można uprawiać nauki o informacji.

⁵ L. Floridi: *The 4-th revolution. How the infosphere is reshaping human reality*. Oxford: Oxford University press, 2014 – rec. w „ZIN” 2015, nr 1, s. 132-134.

Do aktualnych form ewaluacji dokonań naukowych w środowisku cyfrowym odnosi się również Miriam Ondrišová, też z bezkrytycznym aplauzem referując te wszystkie bibliometrie, webometrie i netometrie, pomijając zaś jakiegokolwiek refleksje na temat ich trafności. Autorka – tak jak wiele innych osób – nie ma wątpliwości, że głównym (jedynym?) miernikiem wartości tekstu naukowego jest stopień jego cytowalności. Podpowiem, że wobec tego powinniśmy nadal uważać, że Ziemia jest płaska, bo to wszyscy powtarzali przez stulecia, a z kolei Mikołaj Kopernik, wobec nikłej cytowalności, dokonania ma bliskie zeru.

Niejaką oryginalność do tej wypowiedzi wprowadza nawiązanie do altmetrii, czyli do wskaźników alternatywnych – co i u nas kiedyś sygnalizowano⁶. Odmiennosć tych alternatywności polega na *zbiorczej* analizie dorobku uczonego, lub sumarycznych dokonań uczelni, albo czasopisma za jakiś okres, zamiast indywidualnej. W sumie jednak niewiele to zmienia. No i nadal – co Ondrišová przyznaje – to jest szacowanie publikacji wyłącznie digitalnych i zawsze mocno narażonych na manipulacje. Tak więc niewiele dostrzegam w tym omówieniu odkrywczości.

Na temat otwartości nauki w środowisku sieciowym wypowiada się Michaela Kmeťová, ale nie ma do powiedzenia nic ciekawego. Powtarza slogany na temat pożytków z wprowadzenia tekstów naukowych do ogólnodostępnego obiegu, lecz nie precyzuje, na czym te pożytki mają polegać, ani jakie są zagrożenia (o broń jądrową to również do otwartego obiegu?), jak też nie wypowiada się, kto ma za to zapłacić. Wielu – także bibliotekarzy – uważa, że autorzy... Czego nie da się skomentować w sposób parlamentarny. Jedyny konkret to wypunktowanie interakcji z publicznością, co internet umożliwia, jednak nawet ten wątek pojawia się w wersji ogólnikowej, bo przecież i przed internetem interakcja istniała.

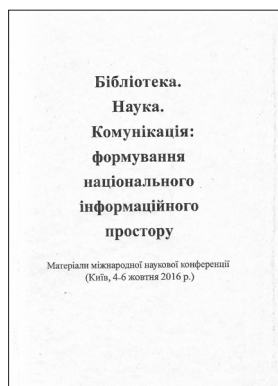
Michal Kaščák to jedyny autor, który wykracza poza ciasne granice tematyczne, zarysowane w artykule wstępnym. Píše mianowicie o niekompletności poznania w społecznych procesach informacyjnych. Problem jest ciekawy i bardzo ważny, ale też skomplikowany i autorska referencja – nie dosyć, że bełkotliwa – tylko fragmentarycznie wyjaśnia, w czym rzecz.

To prawda, że obok informacji transmitowanych, po stronie nadawców są jeszcze treści domyślne, niedopowiedziane i nieprzekazane, po stronie odbiorców zaś – naddane i (to dopisać muszę ja) pominięte. A wszystko za sprawą kontekstów: nadania, odbioru i zawartości samego komunikatu. Co jednak nie jest w pełni przez autora skomentowane. Píše natomiast, acz niezbyt klarownie, że fragmentacja przekazu zachodzi, kiedy są uświadamiane tylko niektóre składniki obiektywne albo subiektywne obiektywnej całości treściowej, bądź subiektywne elementy treści już zinterpretowanej. Otóż to jest tylko niewielka część prawdy.

W sumie: za mało w tym tekście konkretów, żeby ta dość ambitna próba wypowiedzi powiodła się w pełni. Dlatego też końcowa, trafna konkluzja, że transmitowane informacje mogą być z różnych powodów fałszywe, nie znajduje satysfakcjonującego wyjaśnienia.

⁶ E. Puckett Rodgers, S. Barbow: *Wskaźniki altmetryczne: ich rosnące znaczenie w bibliotekach naukowych*. „Biuletyn EBIB” 2014, nr 6 [dokument elektroniczny]; Małgorzata Rychlik: *Epoka cyfrowa i jej nowe wskaźniki altmetryczne*. „Biuletyn EBIB” 2013, nr 8 [dokument elektroniczny].

Inne teksty w tym tomie już nie wydały mi się warte zasygnalizowania. W ogólnym ujęciu więc, nie jest to publikacja dobra – co stwierdzam z przykrością. Wolałbym, żeby niezły kiedyś ośrodek bratysławski odzyskał dawną formę. Bo to, co widać, to jest droga w złym kierunku.

UKRAIŃSKIE KONTEKSTY BIBLIOTECZNO-INFORMACYJNE [*]

Biblioteka. Nauka. Komunikacja: formuвання національного інформаційного простору. Red. O. Klimenko. Kiiv: Nacionalna Biblioteka Ukraini im. W. I. Wernadskiego, 2016, 639 s. ISBN 978-966-02-8016-8.

Jeszcze gorzej prezentuje się postkonferencyjny (znowu?) tom ukraiński. Już z samego wyglądu – nawet dawne *samizdaty* oraz *tamizdaty* nie były tak zgrzebne – mimo firmowania przez poważne instytucje centralne (oprócz Biblioteki Narodowej – Ukraińską Akademię Nauk). No i nadal panoszy się postsowieckie niechlujstwo: szereg stron

nie wydrukowało się, nie ma jakichkolwiek indeksów, a w obrębie rozdziałów układ tekstów jest już to żaden(!), lub alfabetyczny, według... nazwisk (imion w ogóle brak) autorów. Tom liczy 170 wypowiedzi na 640 stronach, więc jak to czytać? Takiego pytania nie zadali sobie konstruktorzy całości. A swoją drogą, większości czytać w ogóle nie trzeba, bo połowa wypracowań po prostu nie nadaje się do druku: nie ma nic wspólnego nie tylko z nauką, ale z wszelkim sensem.

Oto namacalny dowód degrengolady, wywołanej punktozą parametryczną. Ludzie robią wszystko, żeby wepchnąć się na papier albo do sieci i wziąć udział w udawaniu nauki. Nie tylko na Ukrainie. A w tym tomie tak właśnie zachowało się prawie 200 (bo jednak nie wszyscy) autorów oraz 14 utytułowanych (?) redaktorów *naukowych* tego tomu. No bo jeśli jednokartkowy tekst firmuje aż 4 współautorów, to o co tu chodzi?

Również (tak jak imputacja naukowości) dumna sugestia międzynarodowego charakteru konferencji oraz publikacji okazuje się lipna. Przywołań tekstów zagranicznych jest mniej, niż kot napłakał. A listek figowy dla takiej nazwy stanowi 4 autorów z Łotwy i 3 z Białorusi. Ich teksty są po rosyjsku (6) i po angielsku (1), natomiast wszystko inne w tym tomie – po ukraińsku i to jest główna różnica pozytywna, w stosunku do praktyki dawniejszej.

W sumie zresztą ten tom oraz konferencję trudno uznać nie tylko za międzynarodowe, lecz nawet za ogólnokrajowe. Ponieważ ponad 80% autorów/prelegentów to pracownicy kijowskiej Biblioteki Narodowej.

Owszem: znalazłem tam kilka tekstów, wartych uwagi. Jednak znakomita większość to absolutna mizeria.

Do najciekawszych należy wypowiedź (O. Rabokoń) o pilnej potrzebie wypracowania na Ukrainie ogólnokrajowej polityki informacyjnej oraz spójnej strategii postępowania w tym zakresie, a także: stworzenia stosownych podstaw prawnych. Miało to zrobić Ministerstwo Polityki Informacyjnej, utworzone w 2015 r., lecz tego zadania nie wykonało. Bo w warunkach politycznej niestabilności okazało się wściekle trudne. Oraz brakuje wzorów.

Za granicą nastawiono się głównie na znaczny w tym obszarze liberalizm, jakkolwiek istnieją również sprzęgnięte informacyjne systemy krajowe i regionalne, a w USA także branżowe (edukacja, służba zdrowia, administracja państwowa). Jednak dla Ukrainy swoboda nie wchodzi obecnie w grę, wobec informacyjnej cyberwojny, prowadzonej tam przez Rosję. Stąd postulaty podporządkowania (na razie?) systemów informacyjnych – centralnej władzy. Mimo świadomości, że to też jest ryzykowne⁷.

Natomiast bezdyskusyjnie konieczne okazuje się radykalne i możliwie niezwłoczne poszerzenie dostępu obywateli do informacji urzędowej. Jednak nigdzie nie napisano, jak to i za co zrealizować.

W innym kontekście, interesująca jest opinia (O. Simonienko) o zasadach przywództwa w bibliotekarskich zespołach pracowniczych, na różnych szczeblach strukturalnych, oraz w trybie pozaurzędowym. Przy liderowaniu nieformalnym, podstawę stanowią osobowe cechy lidera, natomiast w układzie formalnym pojawiają się odpowiednie uprawnienia i urzędowe narzędzia. Najlepiej, jeżeli można je razem połączyć. Zaś w rejestrze koniecznych w przywództwie cech, wymieniono: kreatywność, innowacyjność, wyobraźnię prognostyczną, ale także wycucie chwili, oraz perswazyjność i umiejętności rozjemcze. Nie twierdzę, że to już komplet, ale użyteczność jest niepodważalna.

W dłuższym wywodzie (T. Kowal, Ł. Turowska) scharakteryzowano nowy model (paradygmat?) biblioteki, zrównujący role i prawa bibliotekarzy oraz użytkowników, jako partnerów, zamiast dawnego sterowania usługami. O tym samym napisała J. Dołgopala w sygnalizowanym tu, białoruskim „Wiesniku”. Natomiast, mimo zachowania wielofunkcyjności bibliotek, są one jednak – zdaniem autorów – instytucjami wyłącznie informacyjnymi. Jak to możliwe?

W podobnym duchu utrzymuje się doniesienie (M. Szeremet, O. Sawienko) z Chin, gdzie podobno także dominuje paninformacjonizm biblioteczny, z postępującą tendencją do świadczenia usług wyłącznie w oparciu o zasoby cyfrowe. W Chinach nie byłem, ale z wielu innych relacji wynika, że obie te opinie mają nikiły związek z prawdą.

Również O. Kriwicij opowiada o czysto informacyjnym nastawieniu bibliotek, tym razem na Ukrainie, które obecnie wzbogaca się o elektroniczne systemy dystrybucji. Jak więc widać: bezrefleksyjne powiązanie bibliotek i sieci tylko z informacją, zakorzeniło się w rozległej świadomości na dobre. W niezgodzie z rzeczywistością.

Zwracam jeszcze uwagę na kilka innych tekstów, ponieważ sygnalizują bieżące okoliczności funkcjonowania ukraińskich bibliotek i podejmowanych tam przedsięwzięć. No więc o implementacji katalogów elektronicznych piszą K. Łobuzina i K. Danilczenko. Na Ukrainie idzie to kiepsko, bo nie radzi sobie z nimi publiczność. Mimo to, wzorem bibliotek zagranicznych, zainaugurowano w Bibliotece

⁷ L. Czuprina: *Socjalni mierzzi jak dżerało informacijnych zagroz [w:] Biblioteka w realizacji dzierżawotwórczej informacyjnej polityki*. Kiiw: Nacjonalna Akademia Nauk Ukraini, Nacjonalna Biblioteka Ukraini im. W. I. Wernadskiego, 2016, s. 285-286, 288, 290; Z. Gorowa: *Elektronni informacijni resursy w konteksti osnovnych informacijnych zagroz [w:] Biblioteka w realizacji dzierżawotwórczej informacyjnej polityki*. Kiiw: Nacjonalna Akademia Nauk Ukraini, Nacjonalna Biblioteka Ukraini im. W. I. Wernadskiego, 2016, s. 13-14, 18-19; T. Granczak: *Biblioteka w informacijnomu suprowodi uprawlinnia suspilnimi procesami: politiko-komunikacijnij aspekt*. Kiiw: Nacjonalna Akademia Nauk Ukraini, Nacjonalna Biblioteka Ukraini im. W. I. Wernadskiego, 2014 s. 45, 152, 154-155.

Narodowej elektroniczne hybrydy katalogowo-bibliograficzne, z podwiazanymi pełnotekstowymi bazami. Są to: *Naukowe periodiki Ukraini* oraz *Ukrainika naukowa*.

Także na zagraniczny wzór, od 2014 r. wprowadzono własny, ukraiński system parametryzacji dorobku naukowego – pod hasłem *Bibliometrika ukrainskoj nauki*⁸. Spóźnienie w stosunku do świata jest 20-letnie, a nawet do Rosji – 10-letnie, ale takie były okoliczności. Natomiast w rozmaitych indeksach zagranicznych zarejestrowano mimo to ok. 20 tys. sylwetek ukraińskich uczonych. Natomiast nie ma w tym tekście żadnej autorskiej (T. Simonienko) wątpliwości co do samej ewaluacyjnej punktozy jako takiej.

No i jeszcze J. Kapica z Akademii Nauk poddaje krytyce tamtejsze prawo autorskie, które drastycznie ogranicza biblioteczne możliwości wykorzystywania zasobów sieciowych. Nawet zachowanie w bibliotekach materiałów digitalnych okazuje się niekiedy z tego powodu niemożliwe, tak jak i szersze otwarcie bibliotecznych repozytoriów. W zasadzie, cała ta kodyfikacja wymaga przepracowania od nowa.

Tekst, w całym tomie być może najbardziej bulwersujący, analizuje opinie o Ukrainie w rosyjskich gazetach – na przykładzie analizy treści (S. Polowik) trzech wysokonakładowych dzienników z 2015 r. Wszystkie były skrajnie krytyczne, zwłaszcza wobec ukraińskich władz i w stosunku do ukraińsko-rosyjskich relacji, wskazując na Ukrainę jako na stronę wyłącznie winną wszystkiemu. Także międzynarodowym sankcjom wobec Rosji oraz powszechnemu nazywaniu jej agresorem. Ciekawe natomiast, że doniesienia z obszarów separatystycznych były tam wtedy bardzo rzadkie.

Wśród relacji historycznych wyróżnia się charakterystyka (D. Gaware z Łotwy) tzw. *Kolekcji Kurlandzkiej*, zachowanej w łotewskiej Bibliotece Narodowej. Pozostała po Kurlandzkim Towarzystwie Miłośników Literatury i Sztuki, które powstało w 1815 r., a zostało zlikwidowane po inwazji Sowieców w 1939 r. Towarzystwo wydawało książki i prowadziło bibliotekę, a za cel stawiało sobie *intelektualne* zjednoczenie narodów nadbałtyckich.

Oraz jest też jednostkowy opis (S. Bułatowa) polskiej książki kucharskiej z 1757 r., będącej kiedyś własnością znanej rodziny Pociejów. Oprócz przepisów kulinarnych, są tam również medyczne recepty, oraz porady gospodarskie. Dla nas to ewentualnie ciekawostka, ale zamieszczenie tego tekstu w takim tomie, to jednak kompletny nonsens.

W ogólności, nie upieram się, że niniejszy przegląd publikacji zbiorowych ma charakter w pełni reprezentatywny. Ale jakieś potwierdzenie opinii o słabościach infobibliotecznoznawczych tomów wieloautorskich jednak z tego się wyłania. To źle. Jak bowiem zabiegać o szacunek dla nas i dla naszych dyscyplin, skoro – jak wiadać – nie zawsze szanujemy się sami.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 4 listopada 2017 r.

⁸ Por. Ł. Kostenko: Informacyjno-analityczna sistema „Bibliometrika ukrainskoj nauki” [w:] Biblioteka w realizacji dzierżawotwórczej informacyjnej polityki. Kiiw: Nacjonalna Akademia Nauk Ukraini, Nacjonalna Biblioteka Ukraini im. W. I. Wernadskiego, 2016, s. 295-297.

POSIEDZENIE PREZYDIUM ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

Na posiedzeniu Prezydium ZG SBP w dn. 8 lutego obecni byli: Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, przewodnicząca SBP, Bożena Chlebicka-Abramowicz, skarbnik, Marzena Przybysz, członek ZG ds. sekcji i komisji, Sylwia Błaszczuk, członek ZG ds. okręgów, Krzysztof Dąbkowski, członek ZG oraz zaproszeni goście: Anna Grzecznowska, dyrektor Biura ZG SBP i Marta Lach, dyrektor Wydawnictwa SBP. Porządek obrad Prezydium ZG obejmował:

1. Informacje o działalności ZG w okresie 9 grudnia 2017 – 7 lutego 2018 r.
2. Regulamin działania Prezydium ZG.
3. Projekt Planu pracy ZG SBP w 2018 r.
4. Sytuacja finansowa.
5. Sprawy różne.

Obrady prowadziła J. Pasztaleniec-Jarzyńska.

Ad. 1

Przewodnicząca SBP omówiła najważniejsze działania podjęte od ostatniego posiedzenia ZG SBP w dn. 9 grudnia 2017 r. Podkreśliła, że był to okres zakończenia realizacji kilku grantów i przygotowania sprawozdań końcowych (łącznie 5) oraz przygotowania nowych aplikacji (łącznie 10) o dofinansowanie zadań planowanych przez SBP w 2018 r. Odbyły się ponadto 3 edycje warsztatów dot. biblioterapii i ochrony danych osobowych, uruchomiono nabór zgłoszeń na kilka następnych warsztatów, które odbędą się w marcu i kwietniu 2018 r. (nt.: otwartych źródeł informacji i wiedzy; drobnych zabiegów intrologatorskich; systemu katalogowania; obsługi czytelników z różnymi zaburzeniami), przygotowano także warsztaty dla skarbników okręgów SBP (odbędą się 13 lutego w Warszawie). Trwały prace nad programem konferencji z cyklu „Automatyzacja bibliotek” (odbędzie się w dn. 13-14 listopada 2018 r. w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy), a także przygotowania do konferencji z cyklu „Biblioteka XXI wieku” (planowanej w dn. 17-18 października 2018 r. w Bibliotece Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego).

Ogłoszono konkursy: na plakat promujący Tydzień Bibliotek 2018; Mistrz Promocji Czytelnictwa, Bibliotekarz Roku 2017.

W zakresie współpracy międzynarodowej Magdalena Gomułka z okręgu śląskiego SBP opracowała dokumenty dot. projektu „Biblioteki, rozwój i Agenda 2030”, realizowanego w ramach światowego rzecznictwa dla bibliotek; dokumenty zostały upowszechnione na portalu sbp.pl. Z kolei J. Pasztaleniec-Jarzyńska uczestniczyła w wyjeździe edukacyjnym do bibliotek czeskich (11-14 grudnia 2017), zorganizowanym przez Instytut Książki, gdzie rozmawiała nt. zacieśnienia kontaktów i podjęcia wspólnych inicjatyw.

W zakresie działalności wydawniczej: opublikowano 4 książki (*Biblioteki uniwersyteckie w Niemczech* autorstwa K. Chudzik; *Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego*, red.: A. Mierzecka i E. B. Zybert; *Obszary wiedzy o bibliotekarstwie* autorstwa J. Wojciechowskiego; *Z dziejów bibliotek* autorstwa A. Mężynskiego), a 3 kolejne są już w druku (*Rozumienie świata, czyli o pracy z książką i czytelnikiem*, autorami są cenione specjalistki Stowarzyszenia KLANZA; *Archiwistyka cyfrowa*, A. Januszko-Szakiel; *Nietypowi użytkownicy bibliotek*, B. Karzewska). Regularnie ukazywały się czasopisma, przy czym „Poradnik Bibliotekarza” w nowej szacie graficznej. Przygotowano ponadto „Biuletyn informacyjny ZG SBP” nr 2/2017 oraz Ofertę Wydawnictwa SBP na 2018 r.

Zarząd Główny wytypował też przedstawicieli SBP do Komisji konkursowych na dyrektora biblioteki (w Gdańsku i Gorzowie Wielkopolskim). Przewodnicząca SBP prowadziła rozmowy z dyrektorem Instytutu Książki nt. kontynuacji projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek.

Ad. 2

Przewodnicząca SBP poinformowała, że ZG na posiedzeniu w grudniu 2017 r. wprowadził uzupełnienia w regulaminie polegające na obowiązku przysyłania protokołów posiedzeń Prezydium do wiadomości członków ZG oraz podejmowania decyzji przez Prezydium w porozumieniu z ZG. Członkowie Prezydium przyjęli do wiadomości nowe zapisy regulaminu.

Ad. 3

W 2018 r. w działalności Stowarzyszenia główny nacisk położony będzie na: promocję czytelnictwa, bibliotek i zawodu bibliotekarza (służą temu konkursy „Tydzień Bibliotek”, „Mistrz Promocji Czytelnictwa”, „Bibliotekarz Roku”), kontynuację projektu AFB, doskonalenie zawodowe bibliotekarzy (planuje się 19 szkoleń, w tym e-learningowe dot. m.in. tworzenia newsletterów, projektowania graficznego i jego wykorzystania w działaniach marketingowych bibliotek), wzmocnienie kondycji finansowej SBP, rozwój partnerstwa na rzecz wzrostu potencjału bibliotek i ich roli w środowiskach lokalnych. Plan wydawniczy obejmuje 23 pozycje, których tematyka dotyczy m.in.: organizacji informacji i wiedzy, działalności instrukcyjno-metodycznej bibliotek, nietypowych użytkowników, trudnych zagadnień w literaturze dziecięcej i młodzieżowej, *open access*, zarządzania biblioteką i zasobami ludzkimi.

Ad. 4

Sytuację finansową omówiła A. Grzecznowska. Podkreśliła, że 2017 r. był wyjątkowo trudny ze względu na kumulację wydarzeń, które związane były ze sporymi

wydatkami (Kongres IFLA, obchody jubileuszu 100-lecia SBP, organizacja Krajowego Zjazdu Delegatów). Zanotowano ponadto spadek wpływów ze sprzedaży wydawnictw, głównie czasopism, mniejszy niż planowano był też przychód z organizacji szkoleń. Przypomniła, że spadek przychodów ze sprzedaży wydawnictw (które są głównym źródłem utrzymania działalności ZG i jego Biura) notowany jest od kilku lat, a powstałą lukę niwelowały dotychczas środki z otrzymanych grantów. Jednakże już w poprzedniej kadencji zwracano uwagę na konieczność wypracowania mechanizmów umożliwiających poprawę kondycji finansowej Stowarzyszenia, zarówno na poziomie ZG, jak i w strukturach terenowych.

W dyskusji zebrani odnieśli się ze zrozumieniem do zaistniałej sytuacji i podkreślili, że ZG powinien opracować nowe, jednolite zasady dot. składek członkowskich.

Ad. 5.

W sprawach różnych poruszono m.in. kwestie:

- kontynuacji projektu AFB: przewodnicząca SBP zaznaczyła, że zakończyło się finansowanie projektu w ramach programów operacyjnych MKiDN i trwają starania o uzyskanie środków pozagruntowych. Po rozmowach z przedstawicielami MKiDN oraz Instytutu Książki przygotowywane jest wystąpienie do ministra Piotra Glińskiego. S. Błaszczuk zaapelowała o większą promocję AFB w środowisku, np. w czasopiśmie „Bibliotekarz” (artykuł, reklama na okładce itp.), K. Dąbkowski zgłosił konieczność poprawy czytelności strony AFB, wprowadzenia możliwości dokonania porównań co do typologii oraz sporządzenia wydruków w Exelu,

- organizacji Forum Młodych Bibliotekarzy: J. Pasztaleniec-Jarzyńska potwierdziła, że Forum odbędzie się we wrześniu, w Poznaniu. K. Dąbkowski zaproponował, aby w ramach promocji młodych bibliotekarzy w „Poradniku Bibliotekarza” ukazywały się wkładki poświęcone problemom tej grupy zawodowej,

- Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego: J. Pasztaleniec-Jarzyńska w porozumieniu z przewodniczącą Komisji Nagrody, prof. J. Sadowską, zaproponowała, aby skład Komisji został powiększony o sekretarza Komisji. Prezydium ZG zaakceptowało uzupełnienie składu i wprowadzenie stosownego zapisu w regulaminie konkursu oraz powołało na sekretarza Komisji Martę Lach, dyrektora Wydawnictwa SBP,

- Komisji Ochrony i Konserwacji Zbiorów: M. Przybysz poinformowała, że z pracy w Komisji (i funkcji przewodniczącej) zrezygnowała B. Czekał- Wiśniewska oraz inni członkowie Komisji, co stawia pod znakiem zapytania celowość jej dalszego utrzymywania.

WARSZTATY

- *Ochrona danych osobowych w bibliotece – stan obecny i zmiany po wejściu w życie RODO* (Warszawa, 7 lutego 2018 r.)

Szkolenie miało na celu przygotowanie bibliotekarzy do zmian w zakresie ochrony danych osobowych, w związku z wejściem w życie z dniem 25 maja br. rozporządzenie Unii Europejskiej o ochronie danych (RODO).

Program szkolenia obejmował zarówno zagadnienia teoretyczne, jak i praktyczne, umożliwiające uzyskanie wyczerpujących odpowiedzi na następujące pytania:

- Gdzie szukać polskich aktów prawnych?
- Gdzie, kiedy i w jakich sytuacjach zgłaszać incydenty bezpieczeństwa?
- Jak należy przeprowadzać sprawdzenia z przestrzegania przepisów?
- Na czym polega pseudonimizacja?
- Jakie uprawnienia i obowiązki będą spoczywać na Inspektorze Ochrony Danych (IOD) w bibliotece?
- Na jakich zasadach będzie można powierzać i udostępniać dane?
- Jakie konsekwencje grożą za nieprzestrzeganie nowych przepisów?

Warsztaty prowadził dr Łukasz Wojciechowski – wykładowca na Wydziale Administracji i Ekonomii w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie, szkoleniowiec i przedsiębiorca specjalizujący się w bezpieczeństwie informacji, ochronie danych osobowych i kontroli zarządczej.

Z uwagi na bardzo duże zainteresowanie tematem RODO wśród bibliotekarzy, SBP organizuje II edycję warsztatów, które odbędą się 24 kwietnia 2018 r. w Warszawie.

KONFERENCJE (W PRZYGOTOWANIU)

• *Biblioteka XXI wieku – nowoczesna architektura, pomysłowe aranżacje, funkcjonalne wyposażenie*

Wychodząc naprzeciw zainteresowaniu nowoczesną przestrzenią biblioteczną SBP we współpracy z Biblioteką Główną Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego organizuje kolejną konferencję nt. wykorzystania przestrzeni bibliotecznej.

Problemy kształtowania przestrzeni bibliotecznych zaprezentują bibliotekarze oraz architekci biorący udział w realizacjach tego typu projektów. Oprócz pogłębienia wiedzy na temat najnowszych realizacji budownictwa bibliotecznego konferencja służyć będzie inspirowaniu działań, by biblioteki stawały się coraz bardziej otwarte, atrakcyjne, wielofunkcyjne, wygodne, o wyższym standardzie obsługi czytelniczej. Konferencja odbędzie się w dn. 17-18 października br. w nowej siedzibie Biblioteki WUM.

• *Biblioteka w cyberprzestrzeni*

– Konferencję z cyklu „Automatyzacja bibliotek” organizuje SBP we współpracy z Biblioteką Publiczną m.st. Warszawy – Biblioteką Główną Województwa Mazowieckiego. Program obejmuje następujące bloki tematyczne:

- Nowe modele budowy metadanych i dostępu do informacji;
- Technologie, narzędzia, nowe media w bibliotekach;
- E-państwo, e-kultura, e-nauka, e-biblioteka;
- Biblioteki: integracja i współpraca;
- Narzędzia i usługi informatyczne w działalności bibliotek.

Konferencji towarzyszyć będzie Salon Nowych Technologii z prezentacjami firm świadczących usługi na rzecz bibliotek. Konferencja odbędzie się w dn. 13-14 li-

stopada br. w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy – Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego.

NOWOŚCI WYDAWNICZE

- *Rozumienie świata. O warsztatach pracy z książką i czytelnikami + CD* (Elżbieta Hornowska, Małgorzata Karasińska, Maria Kulik, Anna Lipińska, Anna Sadowska, Grażyna Sobieska-Szostakiewicz, Magdalena Sowik, Beata Świderek, Marta Todys, Grażyna Walczewska-Klimczak)

Od autorek: Publikację kierujemy do wszystkich, którzy już wykorzystują aktywne metody w swojej codziennej pracy, ale nadal poszukują nowych pomysłów oraz inspiracji. Myślimy również o adresatach poradnika zaciekawionych metodą KLANZY, zainteresowanych praktycznymi sposobami radzenia sobie z organizacją zajęć z książką i czytelnikami, być może planujących samodzielne prowadzenie warsztatów. Do takich odbiorców potencjalnie należą: bibliotekarze bibliotek publicznych i szkolnych, nauczyciele, studenci kierunków humanistycznych i społecznych, rodzice, animatorzy kultury zatrudnieni w domach kultury, centrach społecznej aktywności, w księgarniach oraz wszędzie tam, gdzie obecna jest książka i jej czytelnik. Poradnik będzie przydatny pośrednikom między książką a czytelnikiem, pracującym przede wszystkim z grupami. Integralną częścią publikacji jest płyta z nagraniem czterech opowieści. Baśnie opowiada Maria Kulik.

- *Nietypowi użytkownicy bibliotek. Poradnik psychologiczny* (Bożena Karzewska)

Książka ma charakter poradnikowy. Autorka w 11 rozdziałach przedstawia, na podstawie literatury i własnych doświadczeń, problemy dzieci z różnymi zaburzeniami (ADHD, dysleksja, dysgrafia, zaburzenia osobowości: nerwica, nadpobudliwość, nieśmiałość, nieprzystosowanie społeczne). Omawia specyfikę pracy z nietypowymi użytkownikami biblioteki. Zwraca uwagę na kontakt bibliotekarza z takimi czytelnikami, sposoby postępowania, ich pozyskiwanie jako stałych odbiorców biblioteki. Porusza też problem stereotypu, wizerunku bibliotekarza w społeczeństwie i zjawisko asertywności, które może pomóc w zwalczaniu negatywnego postrzegania tej grupy zawodowej.

- *Archiwistyka cyfrowa. Długoterminowa ochrona dziedzictwa nauki i kultury* (Aneta Januszko-Szakiel)

Wbrew popularnym przekonaniom o doskonałości i niezawodności nowoczesnej technologii cyfrowej, nie zapewnia ona trwałości zapisu danych, informacji i wiedzy. Coraz poważniejsze staje się zatem zagrożenie utratą znacznych zasobów nauki i kultury, których cyfrowy zapis nie jest poddawany odpowiednim zabiegom archiwizacyjnym. Świadomość tego poważnego problemu nie jest jeszcze powszechna, ale dyskusje o jego rozwiązaniach wśród specjalistów toczą się już od dłuższego czasu, a w wielu krajach już wypracowano i na szeroką skalę wdrożono skuteczne metody trwałej ochrony cyfrowych zasobów, określanej mianem archiwizacji cyfrowej. Jednak w Polsce kwestie te ciągle nie zostały systemowo

i efektywnie rozwiązane, a im większe stają się cyfrowe zasoby nauki i kultury, tym bardziej niepokoi brak takich rozwiązań. (...)

Książka Anety Januszko-Szakiel dotyczy więc zagadnienia złożonego i wielkiej wagi, które wymaga pilnych rozstrzygnięć w skali zarówno ogólnokrajowej, jak i na szczeblach lokalnych. Szczególnie cenne jest to, że autorka podjęła w tej książce udaną próbę całościowego spojrzenia na problematykę archiwistyki cyfrowej, obejmując nim zarówno dostępne metody, narzędzia techniczne, modele organizacyjne i uwarunkowania prawne, jak i rozpoznane w innych krajach skuteczne praktyki i modele działań, obecną sytuację w Polsce oraz własną propozycję dostosowanych do niej rozwiązań.

Dodać też warto, że autorka należy do wąskiego grona uznanych polskich specjalistów w dziedzinie archiwizacji cyfrowej, co znajduje odzwierciedlenie w wysokim poziomie merytorycznym przedstawionych w książce analiz i rekomendacji. (...) Będzie to ważna, aktualna i bardzo potrzebna lektura dla bibliotekarzy, archiwistów i muzealników oraz wszystkich tych, którzy zajmują się tworzeniem i zarządzaniem kolekcjami cyfrowymi. (Z recenzji prof. dr hab. Barbary Sosińskiej-Kalaty)

Opracowały:
Anna Grzecznowska,
Małgorzata Dargiel-Kowalska

Tekst wpłynął do Redakcji 15 lutego 2018 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłanego do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i e-mail. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja

prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowa-

ne w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IIINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>.

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review” accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review” kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglاد.biblioteczny@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of “Library Review” have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting** and **guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [accessed on: 11.12.2001]. Available on WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektoniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [accessed on: 11.03.2003]. Available on WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [accessed on: 25.01.1996]. Available on WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [accessed on: 25.11.1996]. Available on WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [accessed on: 14.12.2004]. Available on WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>.

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

SZKOLENIA I WARSZTATY SBP

Zapraszamy do zapoznania się z ofertą szkoleń i warsztatów dla bibliotekarzy, organizowanych w Warszawie przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich wiosną i wczesnym latem 2018 roku.

Kiedy?	Tematyka	Tytuł szkolenia	Prowadzący
12 kwietnia	Planszówki	Gry planszowe w bibliotece	Andrzej Januszewski
13 kwietnia	Nowe Technologie	Wykorzystywanie nowych technologii do pracy z dziećmi w bibliotece	dr Grzegorz Gmiterek
24 kwietnia	RODO	Ochrona danych osobowych w bibliotece – stan obecny i zmiany po wejściu w życie RODO	dr Łukasz Wojciechowski
27 kwietnia	Nowe Technologie	Social media w bibliotece	dr Grzegorz Gmiterek
11 maja	Nauka o informacji	Otwarte źródła informacji i wiedzy dla bibliotekarzy oraz czytelników	dr Grzegorz Gmiterek
15-16 maja	Biblioterapia	Biblioterapia w procesie rozwijania kompetencji czytelników – II stopień	dr Wanda Matras-Mastalerz
21 maja	Psychologia	Nietypowi użytkownicy bibliotek	dr Bożena Karzewska
24 maja	Marketing, HR	Profesjonalna obsługa czytelnika z uwzględnieniem trudnych sytuacji	Adam Zajchowski
8 czerwca	Nowe Technologie	Library 2.0. Interaktywność i mobilność mediów a działalność informacyjna bibliotek	dr Grzegorz Gmiterek
8 czerwca	RDA	RDA – nowy standard katalogowania w centralnym katalogu polskich bibliotek naukowych NUKAT	Centrum NUKAT
12-13 czerwca	Biblioterapia	Literatura, jako narzędzie terapeutyczne i edukacyjne – III stopień	dr Wanda Matras-Mastalerz
14 czerwca	HR	Budowanie efektywnych zespołów w bibliotekach i instytucjach kultury	Paweł Pioterek
15 czerwca	Nowe Technologie	Książka elektroniczna w świecie interaktywnych i mobilnych technologii	dr Grzegorz Gmiterek
2 lipca	RODO	Ochrona danych osobowych w bibliotece – stan obecny i zmiany po wejściu w życie RODO	dr Łukasz Wojciechowski

OGÓLNOPOLSKI PORTAL BIBLIOTEKARSKI

WWW.SBP.PL

- najświeższe wiadomości,
- gorące dyskusje,
- Archiwum Cyfrowe,
- Katalog staży i praktyk,
- specjalistyczna księgarnia,
- porady prawne,
- scenariusze zajęć dla bibliotek,
- baza bibliotek.

Zapraszamy do współpracy i kontaktu z redakcją:

redakcja.portal@sbp.pl

22 608-28-25

/StowarzyszenieBibliotekarzyPolskich

/SBP_pl

Drodzy czytelnicy!

PORTAL SBP jest dla Was. Korzystajcie z niego AKTYWNIE!

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213

- pocztą
- telefonicznie – tel. (22) 825-50-24, (22) 608-28-26
- faksem – (22) 825-53-49
- pocztą elektroniczną – e-mail: sprzedaz@sbp.pl

Sprzedaż odręczna (w godz. 9⁰⁰ – 15⁰⁰)

- w siedzibie SBP (Al. Niepodległości 213)
- w Wydawnictwie SBP (ul. Konopczyńskiego 5/7, 00-335 Warszawa
tel/fax (22) 827-52-96)

Nasze konto: Credit Agricole Bank Polska S.A. 46 1940 1076 3122 4176 0000 0000

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa SBP

Cena prenumeraty na 2018 r. – 196 zł

Wydawnictwo SBP. Warszawa 2018
Łamanie: Robert Lis
Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii
ul. Piłsudskiego 2A, 05-270 Marki, www.c-p.com.pl
e-mail: biuro@c-p.com.pl, tel. (22) 497-66-55

